UČITEĽSKÉ NOVINY

1/2012, 26. september 2012 | Dvojtýždenník o školstve a vzdelávaní | Rozširované bezplatne, Ročník LIX

Učiteľské noviny sú tu znova

Vážené kolegyne, vážení kolegovia,

s odstupom času sa k vám opäť dostávajú Učiteľské noviny. Prichádzajú s tradičnou štruktúrou a s tým istým poslaním – byť účinným pomocníkom pri realizácii zásadných koncepčných zmien v oblasti základného a stredného školstva.

Učiteľské noviny vychádzajú s podporou finančných prostriedkov Európskeho sociálneho fondu a vydáva ich Štátny inštitút odborného vzdelávania v rámci projektu Vzdelávanie učiteľov v súvislosti s tvorbou školských vzdelávacích programov. Cieľovou skupinou novín sú teda učitelia základných a stredných škôl.

Učiteľské noviny môžu urobiť, a ja verím, že aj urobia, kus práce pri presadzovaní nových modernizačných reformných cieľov v našom školstve. Publikované príspevky si kladú za cieľ prinášať informácie, ktoré budú pre vás inšpiráciou, impulzom na zmenu a zlepšovanie.

Na druhej strane sa tešíme na vaše listy, príspevky, podnety a nápady. Budeme radi, ak budú môcť Učiteľské noviny prinášať aj reportáže či príspevky priamo z vašich škôl. Zaujímame sa o to, ako robiť veci lepšie, ako sa vám darí premieňať školu a zlepšovať atmosféru. Je pre nás dôležité dozvedieť sa, ako prepájate vzdelávanie a vyučovanie s praxou, ako spolupracujete s odborným svetom, ale aj so zahraničím. Sme otvorení aj prípadným návrhom riešení, postupov a modelov podložených argumentmi a faktami a rovnako sme pripravení viesť o nich polemiku.

Veríme, že takýmto spôsobom projekt Učiteľských novín prispeje k nášmu spoločnému cieľu, ktorým je zlepšenie stavu nášho školstva tak, aby sme naň boli hrdí.

Ing. Ivan STANKOVSKÝ, CSc.,
vedúci služobného úradu MŠVVaŠ SR

Všetkým našim čitateľom, učiteľom aj ich žiakom želáme úspešný školský rok a veríme, že Učiteľské noviny vám budú dobrým spoločníkom. Chceme vám byť nielen radcom, ale aj kronikárom vašich krokov na ceste za kvalitnejším vzdelávaním slovenských detí.

Redakcia UN

Minister školstva Dušan Čaplovič otvoril školský rok v Základnej škole v Dobšinej. ***Foto Štefan PODOLINSKÝ***

Škola bližšie k životu

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR po analýze v oblasti základného a stredného školstva pripravuje opatrenia na zabezpečenie vyššej kvality vzdelávania.

Prijímacie skúšky na stredné školy by mali byť od septembra 2014 povinné. Ak novelu zákona o odbornom vzdelávaní odobrí parlament, bez skúšok sa na školu dostane len žiak, ktorý v celoslovenskom testovaní deviatakov dosiahol v matematike aj slovenčine úspešnosť najmenej 90 percent.

Na gymnáziá sa budú môcť hlásiť len žiaci s priemerom známok do 2,0 a na stredné odborné školy len žiaci s prospechom do 2,75. Priemer sa bude vyratúvať zo známok z povinných predmetov z druhého polroka ôsmeho a z prvého polroka deviateho ročníka základnej školy. Žiak však bude musieť tento priemer splniť aj v druhom polroku deviateho ročníka.

Tieto kritériá sa nevzťahujú na prijímanie žiakov do prvého ročníka osemročného gymnázia. Neplatia ani pre prijatie na osemročné konzervatórium, pretože v praxi sa na prvom stupni základných škôl uplatňuje v mnohých prípadoch slovné hodnotenie, a nie hodnotenie klasifikáciou. Taktiež sa nevzťahujú na prijatie žiakov na šesťročné konzervatórium.

Ministerstvo chce zmenou dosiahnuť posilnenie odborného vzdelávania. Verí, že ak obmedzí prijímanie na nadbytočné študijné odbory, obmedzí počet absolventov, o ktorých trh práce nemá záujem. Opatrenie má zvýšiť záujem deviatakov o štúdium na stredných odborných školách.

Novela ustanovuje aj nové právomoci pre samosprávne kraje. Od januára 2013 budú môcť vyššie územné celky (VÚC) rozhodovať o otvorení prvých ročníkov vo všetkých – aj neštátnych – stredných školách. Plán výkonov škôl sa bude odsúhlasovať v krajskom parlamente. Zriaďovatelia súkromných a cirkevných škôl si budú môcť otvárať triedy aj nad rámec povolenia VÚC, no ich prevádzku budú musieť financovať z vlastných zdrojov.

Ministerstvo školstva sa netají, že vo väčšej miere budú podporované školy s odbormi technického a prírodovedného zamerania. „Ak Slovensko neurobí tieto zásadné opatrenia, ekonomicky nemôže prežiť," nazdáva sa minister školstva D. Čaplovič. Hovorí tým aj o zmene normatívov, pričom ich chce presunúť zo žiaka na triedu, resp. školu. Riaditelia by tak mohli dostávať peniaze napríklad podľa úspešnosti absolventov školy na trhu práce. Zmeny vo financovaní by sa dotkli aj gymnázií. Rezort plánuje zvýhodniť tie, ktoré zriadia aspoň jednu triedu s prírodovedným zameraním. **(red)**

Národný projekt pokračuje

Na plnenie jednotlivých aktivít v národnom projekte *Vzdelávanie učiteľov v súvislosti s tvorbou školských vzdelávacích programov*, ale najmä na to, čo od neho čakať do budúcnosti, sme sa opýtali projektovej manažérky Renáty Majerníkovej.

Za nosnú aktivitu tohto národného projektu je považované vzdelávanie učiteľov na tvorbu školských vzdelávacích programov. Čo sa podarilo projektom pripraviť pre pedagogickú verejnosť od januára 2009 do súčasnosti a čo sa pre základné a stredné školy ešte chystá?

Od roku 2009 sa nám podarilo pripraviť a vydať školiace materiály určené na vzdelávanie, konkrétne metodiku tvorby školských vzdelávacích programov a vzdelávacie programy. Prezenčnou formou sme v prvej etape vyškolili 152 multiplikátorov-lektorov vzdelávacích programov. Tí následne úspešne vzdelali vyše 7 000 frekventantov z oboch cieľových oblastí, t. j. Bratislavského kraja a ostatných krajov Slovenska.

Ako je to s dištančným vzdelávaním?

Prezenčná forma vzdelávania bola ukončená v tomto roku, keďže odborný potenciál zamestnancov národného projektu potrebujeme využiť na prípravu a spustenie dištančnej formy vzdelávania. V súčasnosti sa programuje e-learningový portál a pripravujú sa testové položky a úlohy pre on-line vzdelávanie. Radi by sme v tomto roku overili program a so samotným vzdelávaním začali v úvode budúceho roku.

Medzi špecifické ciele tohto národného projektu patrí aj tvorba a vydávanie periodika Učiteľské noviny. Učiteľov bude určite zaujímať, koľko čísiel vyjde...

Učiteľské noviny majú na Slovensku veľkú tradíciu. Sme radi, že môžu vychádzať prostredníctvom nášho národného projektu, a sprostredkovať tak čitateľskej verejnosti pravidelný kontakt s aktuálnym dianím v národnom projekte. Doposiaľ bolo vydaných 31 čísiel a do konca realizácie projektu ich ešte pripravíme 42.

Jednou z aktivít projektu je tvorba obsahu, vydanie a distribúcia multimediálneho vzdelávacieho nosiča. Čo sa doposiaľ pripravilo a čo sa do konca realizácie projektu ešte plánuje?

Máme ukončenú prípravu obsahu pre všetky tri série vzdelávacích CD. Všetky postupne čitateľom predstavíme v jednotlivých číslach Učiteľských novín. Prvá a druhá séria bude vydaná ešte v tomto roku, tretia roku 2013.

V rámci tejto aktivity sa plánuje aj príprava multimediálnych vzdelávacích DVD. Ako pokračuje táto časť?

Na výrobu a vydanie štyroch sérií vzdelávacích multimediálnych DVD bolo vyhlásené verejné obstarávanie. Po jeho úspešnom ukončení sa začne s výrobou jednotlivých nosičov. Budú obsahovať príkladovú vyučovaciu hodinu tak pre všeobecné, ako aj pre odborné vzdelávanie a prípravu. Všetky série multimediálnych DVD sa dostanú k čitateľom cez Učiteľské noviny.

Koľko ich vyjde a kedy?

Koncom roku 2013 a spolu to bude 12 DVD nosičov. V každej sérii bude jedno vzdelávacie DVD pre každú cieľovú skupinu – základné školy, gymnáziá a stredné odborné školy.

Dokedy bude trvať realizácia projektu?

Všetky aktivity národného projektu musia byť ukončené do 28. februára 2014.

Monika CHYBOVÁ

Operačný program VZDELÁVANIE

Európska únia
Európsky sociálny fond

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ.
Kód ITMS: 26110130085

Reforma potrebuje permanentné zdokonaľovanie
Strana 5

Inkluzívna škola

Strany 6 – 7

Mediálna výchova očami detskej psychiatričky
Rozhovor s MUDr. Annou Kováčovou-Habovštiakovou
Strany 9 – 10

Nové centrum vzdelávania v Nitre

Strana 11

Správa o stave školských knižníc

Strany 27 – 32

OZNAM

Termíny školských prázdnin v školskom roku 2012/2013

Jesenné prázdniny:
31. 10. – 2. 11. 2012
Vianočné prázdniny:
24. 12. 2012 – 7. 1. 2013
Polročné prázdniny:
1. 2. 2013
Jarné prázdniny:
- Košický a Prešovský kraj: 18. 2. – 22. 2. 2013
- Banskobystrický, Žilinský a Trenčiansky kraj: 25. 2. – 1. 3. 2013
- Bratislavský, Nitriansky a Trnavský kraj: 4. 3. – 8. 3. 2013

Veľkonočné prázdniny:
28. 3. – 2. 4. 2013
Letné prázdniny:
1. 7. – 30. 8. 2013

STRUČNE

Štrajk učiteľov

Vo štvrtok 13. septembra sa na výzvu Odborového zväzu pracovníkov školstva a vedy na Slovensku uskutočnil jednodňový výstražný štrajk zamestnancov v školstve. Podľa informácií odborárov najviac základných škôl sa zapojilo v Košickom kraji (90,24 %), najmenej v Trnavskom (77 %). Štrajk na stredných školách mal najväčšiu podporu v Prešovskom (73,9 %) a Košickom (73,02 %) kraji, najmenej v Žilinskom (61,9 %). Po štrajku sa uskutočnia avizované rokovania medzi zástupcami Odborového zväzu pracovníkov školstva a vedy na Slovensku s predstaviteľmi rezortov školstva, financií a práce, sociálnych vecí a rodiny a so zástupcami zamestnávateľov v školstve. Pri rokovaní chcú odborári dosiahnuť od budúceho roku rast tarifných platov pre všetkých zamestnancov v školstve minimálne o 10 percent. Investície do školstva by mali systémom postupových krokov dosiahnuť šesť percent HDP. Minister školstva, vedy, výskumu a športu SR Dušan Čaplovič vyslovil pochopenie pre požiadavky štrajkujúcich a potvrdil, že patria medzi jeho priority a že jeho snahou bude dosiahnuť stav, aby priemerný plat učiteľov bol 1,2-násobkom priemerného platu na Slovensku. **(red)**

OP

Ministerstvo vytvorilo interaktívne mapy projektov

Prehľadné interaktívne mapy s informáciami o podporených projektoch v rámci operačných programov (OP) Vzdelávanie a Výskum a vývoj spustilo tento mesiac Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR na svojej internetovej stránke www.minedu.sk.

Mapy poskytujú širokej verejnosti prehľad o realizácii a lokalizácii národných a dopytovo orientovaných projektov konkrétneho operačného programu. Ich riešenie súčasne umožňuje vyhľadávanie informácií na základe názvu projektu, prijímateľa, výšky nenávratného finančného príspevku alebo miesta realizácie projektu.

V mapách sú uvedené aj príklady úspešne zrealizovaných projektov. Súčasťou máp je fulltextové vyhľadávanie a export dát s možnosťou tlače údajov.

Cieľom rezortu ako riadiaceho orgánu pre oba operačné programy bolo okrem zlepšenia informovanosti aj zvýšenie transparentnosti pomoci poskytovanej zo štrukturálnych fondov Európskej únie. Mapu OP Vzdelávanie nájdete na www.minedu.sk/opv, mapu OP Výskum a vývoj na www.minedu.sk/opvv. **(red)**

Nový školský rok v Bratislavskom samosprávnom kraji

CENTRÁ EXCELENTNOSTI

Bratislavský samosprávny kraj

V novom školskom roku zasadlo po prvý raz do lavíc stredných škôl v pôsobnosti Bratislavského samosprávneho kraja (BSK) 3 845 nových žiakov. Odbornému štúdiu sa bude venovať 2 776 prvákov, nových gymnazistov je v kraji 1 069.

K hlavným problémom v kraji patrí podľa správy tlačového odboru BSK odmeňovanie pedagogických zamestnancov a chýbajúce súbory učebníc.

Bratislavský kraj investoval v tomto roku do opráv škôl vo svojej pôsobnosti 1 108 000 eur. Z toho 244 000 eur išlo na riešenie havarijných stavov, 265 000 eur na opravy a údržbu a 599 000 eur na rekonštrukcie. V súčasnosti prebieha verejné obstarávanie na opravy a zatepľovanie fasád a výmenu okien na školách.

V Bratislavskom samosprávnom kraji sa v minulosti ako v prvom na Slovensku naprojektovali a svoju činnosť začali overovať centrá odborného vzdelávania. V rokoch 2004 – 2006 sa tento perspektívny model odbornej školy pre 21. storočie overoval na šiestich školách a následne sa dostal aj do zákona o odbornom vzdelávaní a príprave. So začiatkom školského roka 2012/2013 vznikli ďalšie dve centrá odborného vzdelávania – centrá excelentnosti. Prvým je Centrum odborného vzdelávania a prípravy pre oblasť elektrotechniky a informačných technológií na Strednej odbornej škole na Hliníckej ul. v Bratislave, druhým Centrum odborného vzdelávania a prípravy pre oblasť poľnohospodárstva a rozvoja vidieka na Spojenej škole na Ul. SNP v Ivanke pri Dunaji. V súvislosti s odborným vzdelávaním je ponuka škôl v pôsobnosti BSK bohatšia aj o nové študijné a učebné odbory. Mladí ľudia sa môžu od tohto školského roka vzdelávať napríklad v odbore pracovník v hotelierstve a cestovnom ruchu, služby v cestovnom ruchu, vychovávateľstvo a opatrovateľská činnosť, manažment regionálneho cestovného ruchu, pracovník marketingu, grafický a priestorový dizajn či mechanik hasičskej techniky.

Bratislavský samosprávny kraj má vo svojej zriaďovateľskej pôsobnosti 58 škôl – 14 gymnázií, 37 stredných odborných škôl, dve konzervatóriá, tri spojené školy a dve jazykové školy. BSK spravuje 43 školských zariadení – 16 školských internátov, 21 školských jedální, jedno školské stredisko záujmovej činnosti, dva školské kluby detí a tri strediská odbornej praxe. **(red)**

Beskydské objavy

INOVÁCIA

Hoci sa školský rok v našej škole a škôlke začal až 10. septembra (v dôsledku rekonštrukcie rozvodov elektriny a vodovodného potrubia), pre niektoré deti zo Základnej školy internátnej pre žiakov s narušenou komunikačnou schopnosťou v Brezolupoch to bolo predsa len o niečo skôr.

Vďaka spolupráci so Základnou školou pre žiakov so špeciálnymi vzdelávacími potrebami v Ostrave, ktorá trvá už niekoľko rokov, sme sa spolu s nimi zúčastnili projektu *Beskydské objevy*. Projekt si dal za cieľ odbúravanie pomyselnej hranice a prehlbovanie kamarátskych vzťahov na diaľku.

Už niekoľkokrát sa naše deti stretli pri spoločných projektoch, ktoré však boli zamerané prevažne na poznávanie mesta Ostravy. Tentoraz projekt prebiehal pár kilometrov od nej, v beskydských horách.

V utorok sme v Brezolupoch nasadli do autobusu, desať detí a dve pedagogičky, a hurá na cestu. Zhruba o dve a pol hodinky sme boli v obci Ostraviciach a ubytovali sa v hoteli uprostred krásnych beskydských hôr. Tam nás už čakalo tridsať detí s ich pedagógmi z ostravskej školy. Po výdatnom obede sme sa zišli pred hotelom, povedali si čo-to o projekte a deti sa rozdelili do štyroch zmiešaných družstiev po osem členov, bez ohľadu na vek, pohlavie, stupeň postihnutia či národnosť. K areálu hotela patrí krytý bazén i športové ihrisko, takže tematické aktivity sa odohrávali tam, ale i na širokej trávnatej ploche pred hotelom či v blízkom lese.

V podobnom duchu sme pokračovali i ďalšie dni, prevažne na čerstvom vzduchu – v rámci prírodovedných hier deti spoznávali krásy Beskýd, ich zaujímavosti, športovými aktivitami si nielen utužovali svoje telesné schopnosti, ale aj prehlbovali schopnosť komunikácie, čo je i hlavným poslaním a zameraním oboch škôl.

Naučili sa mnohé nové športové hry, plávali v bazéne, zvládli i dlhý výlet na horskú chatu U Zbuja, prechádzky do blízkeho okolia hotela, v lese „vybudovali" ekologické obydlia, poznávali jeho flóru a faunu.

Počasie nám prialo, bolo slnečno, hoci predsa len trochu chladnejšie, veď sme boli v horách, s výnimkou jedného upršaného predpoludnia, ktoré sme strávili v spoločenskej miestnosti. Tam sme vyhlásili tímovú súťaž na vytvorenie zaujímavej stavby v Beskydách, kresby zvieracieho či rastlinného objavu, z čoho vytvoríme zážitkovú knihu objavov, ktorá bude naším spoločným projektovým dielom.

Po večernom programe sme si vždy premietli na plátno fotografie z končiaceho sa dňa, vymieňali si zážitky a pocity z prežitých aktivít a hier.

Počas štyroch dní trvania projektu sme deťom umožnili pobyt na čerstvom vzduchu v prírode vyplnený tematickými aktivitami. Deti prekonávali jazykové bariéry a prejavovali komunikačné schopnosti prostredníctvom aktivít zameraných na rozvíjanie kompetencií z oblasti osobnostnej a sociálnej výchovy a ďalších prierezových tém. Považujeme za veľmi potrebné rozvíjať priateľské vzťahy na diaľku, a to aj napriek hraniciam. Umožnili sme deťom, aby sa bližšie zoznámili a nadviazali úzke vzťahy pre ich budúce medzinárodné kontakty.

Veríme, že podobné akcie sú prínosom pre deti z oboch škôl.

Renata SOLÁROVÁ,
Základná škola internátna pre žiakov s narušenou komunikačnou schopnosťou, Brezolupy
Foto autorka

PEDAGÓGOM

Októbrová Rodina a škola prináša

Najstarší slovenský pedagogický časopis vo svojom októbrovom čísle prináša hneď v úvode varujúcu správu o tom, že slovenskí rodičia komunikujú denne so svojimi deťmi iba 17 minút. Tento fakt odráža znižujúci sa záujem rodičov o svoje deti, čo súčasne prináša vyššie nároky na prácu učiteľov.

V rubrike *Čo nové vo výchove* čitateľ nájde návod, ako vychovať normálne dieťa. Časopis prináša súhrn odborných rád pre rodičov i učiteľov, na čo netreba zabudnúť vo výchovnej práci s dospievajúcim jedincom.

RODINA a ŠKOLA

V obľúbených *Živých slovách* renomovaný psychológ prof. Ivan Štúr rozkrýva budovanie charakteru jednotlivca v školskom a rodinnom súkolesí.

Hosťom redakcie je tentoraz prvá žena-rektorka univerzity na našom území v dlhých dejinách školstva prof. PhDr. Beata Kosová, CSc., ktorá stojí na čele Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. V pútavom rozhovore okrem iného apeluje na to, aby škola nebola miestom pokusov na žiakoch.

V rubrike *Za problémom čitateľa* reaguje náš špičkový historik prof. Matúš Kučera na tému sochy Svätopluka na Bratislavskom hrade a miesta Svätopluka v obsahu vzdelávania. Po roztržke politikov totiž doteraz nikto učiteľom nepovedal, ako sa majú s touto témou vyrovnať.

Rodina a škola ako prvá na Slovensku prináša mimoriadne zaujímavé čítanie o tom, ako vyzerala a vyzerá výchova v spoločnosti severoamerických prériových Indiánov, najmä v kmeni Siouxov. Čitateľ sa vráti k téme mayoviek a odkryje sa mu svet kultúry, ktorú doteraz poznal len z dobrodružných kníh. **(red)**

UČITEĽSKÉ NOVINY
Dvojtýždenník o školstve a vzdelávaní
Vydáva Štátny inštitút odborného vzdelávania.
Učiteľské noviny vychádzajú ako súčasť národného projektu *Vzdelávanie učiteľov v súvislosti s tvorbou školských vzdelávacích programov*.
Adresa na doručovanie pošty:
Vydavateľstvo Parentes
P. O. Box 17, 902 01 Pezinok
e-mail: uciteliazneba@gmail.com
Šéfredaktor:
PhDr. Ľubomír Pajtinka, PhD.,
tel.: + 421 904 700 570,
e-mail: uciteliazneba@gmail.com
Redakčný tím:
Prof. PhDr. Miron Zelina, DrSc.,
e-mail: zelina@fedu.uniba.sk
Dušan Mikolaj,
e-mail: dusanmikolaj@gmail.com
Mgr. Milan Soukup,
e-mail: mgr.milan.soukup@gmail.com
PhDr. Anna Čapková,
e-mail: anicka218@gmail.com
Ľudovít Pomichal,
e-mail: ludo@pomichal.sk
Mgr. Zuzana Pajtinková,
e-mail: parentespk@gmail.com
Mgr. Tomáš Mikolaj,
e-mail: mykolight@centrum.sk
Fotoreportér: Ján Súkup,
e-mail: sukup@stonline.sk
Design: Branislav Malík, ARTWORK
Nevyžiadané rukopisy nevraciame.
Redakcia si vyhradzuje právo upraviť titulok príspevku a vykonať v rukopise potrebné štylistické, jazykové a ďalšie úpravy, ako aj rozhodnúť o jeho nezaradení. Redakcia sa nemusí stotožňovať s obsahom príspevkov.
Tlač: Versus, a. s., Moskovská 4, 811 08 Bratislava, prevádzka Pribinova 21, 819 46 Bratislava
Vydávanie Učiteľských novín finančne podporuje Európsky sociálny fond.
Učiteľské noviny sa distribuujú zadarmo.
Zadané do tlače 26. 9. 2012.
Registračné číslo: MK SR EV 2461/08.
ISSN 0139-5769

Základné a stredné školy čaká niekoľko noviniek

NOVÉ ODBORY

Brány viac ako 2 200 základných a 780 stredných škôl sa v novom školskom roku 2012/2013 po prvýkrát otvorili v pondelok 3. septembra. Do školských lavíc zasadlo približne 52 000 prvákov. Hoci na zápis prišlo v tomto roku 56 766 detí, odklad povinnej školskej dochádzky bol navrhnutý v 4 872 prípadoch. K reformným ročníkom pribudne aj 9. ročník, ktorý ako posledný prejde na nový spôsob výučby.

Novinky však čakajú aj na ostatných žiakov. Keďže v blízkej budúcnosti sa uvažuje o testovaní žiakov 5. ročníka základných škôl, už na jeseň tohto roka sa v rámci prípravy testovania uskutočnia na vybraných školách pilotné overovania testovacích nástrojov pre Testovanie 5.

V novom školskom roku sa na stredných odborných školách bude experimentálne overovať 55 študijných a učebných odborov a 5 študijných odborov konzervatórií. Stredoškoláci tak majú možnosť študovať v moderných odboroch, ktorých vznik reagoval na aktuálne požiadavky trhu práce. Ide napríklad o odbory mechanik automobilových liniek, kontrolór potravín, informačné technológie a informačné služby v cestovnom ruchu, právo a podnikanie, reklamná tvorba či ochrana osôb a majetku. Zjednodušila sa tiež sústava odborov vzdelávania. Vyradených bolo 171 odborov vzdelávania a zaviedli sa nové kódy jednotlivých učebných a študijných odborov stredných škôl.

V septembri nadobudla účinnosť aj novela vyhlášky o ukončovaní štúdia na stredných školách, ktorá určuje nové predpoklady na úspešné vykonanie maturitnej skúšky z predmetu, ktorý má externú časť maturitnej skúšky a písomnú formu maturitnej skúšky, resp. predmetu, ktorý má externú časť maturitnej skúšky. Vo väčšej miere, ako tomu bolo doteraz, sa bude prihliadať na výsledky písomných skúšok. Zmeny vo výchovno-vzdelávacom procese i v organizácii vyučovania prináša aj úprava školskej legislatívy, podľa ktorej bude možné prekročiť maximálny počet žiakov v triede určený v školskom zákone, a to na základe návrhu zriaďovateľa príslušnej školy a po súhlase rady školy. O zvýšení počtu žiakov v príslušných triedach uvedených škôl rozhodne riaditeľ školy, ak tieto triedy budú spĺňať hygienické požiadavky. K prijatiu vyššieho počtu žiakov sa už nebude musieť vyjadriť Štátna školská inšpekcia.

Riaditeľ strednej školy môže od septembra určovať tiež dĺžku prestávok po jednotlivých vyučovacích hodinách, a to po prerokovaní v pedagogickej rade školy, pričom spravidla po tretej vyučovacej hodine bude nasledovať najmenej 20-minútová prestávka. V tomto prípade sa prihliadalo na požiadavky pedagogickej praxe pri optimálnej organizácii vyučovania.

Michal KALIŇÁK, hovorca ministra

Vážení pedagógovia,

Dovoľte mi nielen ako ministrovi školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, ale aj ako vedcovi, archeológovi a historikovi, ktorému sú dejiny nášho národa osobitne blízke, upriamiť Vašu pozornosť v tomto školskom roku na dve výnimočné udalosti, ktoré sú mimoriadne dôležité v celej našej spoločnosti, nevynímajúc z toho ani výchovno-vzdelávací proces.

Ide o 1 150. výročie príchodu sv. Cyrila a Metoda na naše územie a 20. výročie vzniku Slovenskej republiky. Slovenská republika sa k cyrilo-metodskému duchovnému dedičstvu hlási aj vo svojom základnom dokumente – v Ústave Slovenskej republiky, ako aj

prostredníctvom rozličných významných historických dokumentov či literárnych diel. Úvodné pripomenutia týchto vzácnych jubileí už zarezonovali v našej spoločnosti na rôznych kultúrnych, spoločenských i politických fórach, no príležitosť na ich dôstojné pripomenutie sa pre školy a školské zariadenia otvára najmä v školskom roku 2012/2013.

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky navrhlo v tejto súvislosti viacero podnetných aktivít a podujatí, do ktorých sa môžu školy a školské zariadenia zapojiť. Ide napríklad o rôzne súťaže, konferencie, programy kontinuálneho vzdelávania či koncerty, ktoré bude rezort školstva realizovať prostredníctvom svojich priamo riadených organizácií. Bližšie informácie o týchto podujatiach sa budú postupne zverejňovať na webovej stránke ministerstva.

Verím však, že i samotné školy a školské zariadenia prispejú k dôstojnému sprítomneniu uvedených jubileí realizáciou rozličných besied, prednášok či tvorivých aktivít s dôrazom na osvetovú a výchovnú činnosť a túto tematiku adekvátne zapracujú aj do plánov práce škôl a školských zariadení.

Na záver mi ešte dovoľte vyjadriť nádej, aby spomínané vzácne jubileá zarezonovali aj prostredníctvom Vášho pedagogického majstrovstva v mysliach i srdciach našich detí a žiakov tak, že sa stanú vnímaví voči hodnotám slova, viery i úcty k Slovenskej republike.

S úctou

Dušan Čaplovič

Klesajúca populačná krivka v Košickom kraji

MÁLO ŽIAKOV

„Najviac problémov nám stále spôsobuje klesajúca demografická krivka a nezáujem žiakov o trojročné odbory, ktoré však žiadajú zamestnávatelia. Snaha o zachovanie potrebných odborov má za následok, že otvárame aj triedy a skupiny s malým počtom žiakov. Je to najmä v menších mestách, kde je vzdelávanie z pohľadu financovania málo efektívne, ale z hľadiska dostupnosti nie je možné školy rušiť. Rastie počet žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia, ktorí nemajú záujem o stredoškolské vzdelávanie. Štát má zle nastavený sociálny systém. Dôsledkom je, že v populácii stúpa počet občanov s neukončeným základným vzdelaním, ktorí nemajú dôvod pokračovať na stredných školách a následne nemajú šancu zamestnať sa," konštatuje vedúci odboru školstva Košického samosprávneho kraja (KSK) Štefan Kandráč. Za vážny problém považuje aj skutočnosť, že v súčasnosti prežitý systém normatívneho financovania nedáva školám možnosť na rozvoj.

„Za úspech v uplynulom školskom roku považujem, že sa nám podarilo prepojiť existujúce centrá odborného vzdelávania (COV) pri stredných odborných školách na ich satelity. Hľadali sme cesty, ako umožniť aj iným, aby mohli využívať modernú techniku v centrách. Prepojenie prinieslo efekt v podobe okolo 58 akreditovaných programov vzdelávania v COV. Výsledkom je približne 5 000 žiakov stredných škôl, ktorí absolvovali vzdelávacie programy ponúkané v centrách. Žiak sa mohol zúčastniť aj viacerých školení. K tomu treba pripočítať 1 500 dospelých, ktorí sa vzdelávali v COV. Boli to najmä pedagogickí pracovníci stredných škôl, základných škôl, ale aj zamestnanci spolupracujúcich firiem," dopĺňa Kandráč.

Výsledkom práce odboru školstva v uplynulom školskom roku bolo aj ďalšie zefektívnenie siete študijných a učebných odborov na stredných školách v zriaďovateľskej pôsobnosti KSK. Úprava sa dotkla 170 odborov, ktoré sú k novému školskému roku vyradené zo siete. Veľkú váhu prikladá odbor školstva popularizovaniu odborného vzdelávania. Vydal publikáciu pre rodičov a výchovných poradcov o možnostiach vzdelávania na stredných školách. Školy sa prezentovali na festivale Mosty bez bariér, na podujatí Správna voľba povolania – príležitosť k úspechu v Košiciach, Michalovciach a Spišskej Novej Vsi. Výrazný pokrok v odbornom vzdelávaní dokumentovala konferencia o odbornom vzdelávaní.

„V novom školskom roku nás najviac práce čaká na gymnáziách. Chceme, aby si vybrali profiláciu a rozvíjali ju prostredníctvom disponibilných hodín. Očakávame, že sa budú orientovať na jazyky, informačné technológie, prírodovedné odbory či šport," vysvetľuje Štefan Kandráč a dodáva, že v spolupráci s vysokými školami chcú viac propagovať technické vzdelávanie. **(Bob)**

Už desať rokov podporujú moderné vzdelávanie

ŠKOLY PRE BUDÚCNOSŤ

Už desať rokov Nadácia Orange podporuje rozvoj vzdelávania na Slovensku prostredníctvom svojho grantového programu *Školy pre budúcnosť*. Sumou až 160 000 eur prispeje na šírenie netradičného a tvorivého vyučovania v školách. Tisíce žiakov a študentov z celého Slovenska tak vďaka novým nápadom od svojich učiteľov či miestnych mimovládnych organizácií dostanú možnosť zažiť vyučovanie, ktoré bude nielen pútavejšie, atraktívnejšie, ale zároveň pomôže žiakom viac sa naučiť.

Školy pre budúcnosť

Nadácia Orange založila tradíciu grantového programu *Školy pre budúcnosť* roku 2003 a ten sa teší stále väčšiemu záujmu zo strany pedagógov. Inšpiruje ich totiž k novým nápadom, ako urobiť vyučovanie v školách pre žiakov a študentov zaujímavejším. Zároveň iniciatívnym jednotlivcom či skupinám pomáha pri zavádzaní interaktívnych vzdelávacích trendov, ktoré prinášajú pozitívne zmeny.

Nadácia Orange

Odvážni a kreatívni pedagógovia môžu vďaka tomuto grantovému programu realizovať svoje vízie. Majú šancu získať podporu pre nápadité projekty, ktorými sa snažia prirodzeným spôsobom vzbudiť v žiakoch a študentoch záujem o nové poznatky. „Program *Školy pre budúcnosť* patrí dlhodobo medzi najviditeľnejšie aktivity našej nadácie. Veríme v jeho zmysel a dôležitú úlohu, veď vo vzdelaných deťoch a mladých ľuďoch sa ukrýva budúcnosť našej krajiny. Sme radi, že sa na nej môžeme aj touto formou spolupodieľať," hovorí správkyňa Nadácie Orange Andrea Cocherová.

Desiaty ročník programu prináša zároveň novinku. V školskom roku 2012/2013 sa môžu do iniciatívy zapojiť popri pedagógoch základných či stredných škôl, osemročných gymnázií a špeciálnych škôl po prvýkrát aj mimovládne a miestne organizácie pôsobiace v oblasti vzdelávania. Aj tento rok budú Nadáciou Orange podporené najmä inovatívne a moderné projekty, ktoré školy premieňajú na atraktívne prostredie, kde si žiaci a študenti osvojujú nové vedomosti zaujímavou formou, umožňujú im aktívne sa zapájať do vyučovania či spoluvytvárať samotný priebeh vyučovacích hodín.

Nadácia Orange vyčlenila pre desiaty ročník grantového programu *Školy pre budúcnosť* doposiaľ rekordnú sumu v celkovej hodnote 160 000 eur, z ktorých 100 000 eur je určených na priamu podporu aktivít učiteľov v rámci vyučovania a 60 000 na podporu vzdelávacích programov realizovaných miestnymi a mimovládnymi organizáciami.

Predkladanie projektov po novom

Žiadosti o podporu prostredníctvom grantového programu *Školy pre budúcnosť* budú môcť žiadatelia zasielať po prvýkrát elektronicky, a to prostredníctvom oficiálnej webovej stránky nadácie www.nadaciaorange.sk, kde sú k dispozícii aj ďalšie informácie o grantovom programe vrátane podmienok zapojenia sa. Záujemcovia o grantový príspevok môžu svoje projekty predkladať do 9. októbra 2012. Výzvu o programe žiadatelia nájdu aj na webovej stránke www.oskole.sk, ktorá obsahuje aj najzaujímavejšie podporené projekty z predošlých ročníkov. **(do)**

INŠPIRÁCIA

Rozprávkové dobrodružstvá v knižnici

Turčianska knižnica v Martine, inštitúcia v zriaďovateľskej pôsobnosti Žilinského samosprávneho kraja, pripravila v júli pre svojich malých čitateľov rozprávkový letný tábor pod názvom *Čítanie je hra*. Tábor sa konal v dvoch turnusoch, denne od 8. do 13. hodiny. V ríši rozprávok deti prežili dopoludnia plné fantázie, hier, tvorivosti a divadla.

Každý deň sa niesol v znamení inej rozprávky. Ráno si ju deti spoločne nahlas prečítali, porozprávali sa o nej, potom si rozdelili bábky a podľa pripraveného scenára ju nacvičili a zahrali ako divadelné predstavenie. Na rozprávku nadväzovali tvorivé dielne. V pondelok to bola rozprávka *O medovníkovom domčeku*. Po jej prečítaní sa deti rozprávali o dobrých a zlých vlastnostiach ľudí, svojich vzťahoch so súrodencami, vysvetlili si pojmy ako maškrtenie, zdržanlivosť. Kto chcel hrať divadlo, mohol nacvičovať, ostatní kreslili svoj vysnívaný rozprávkový domček. Po divadelnom predstavení si deti zasúťažili pri skladaní drevených hlavolamov, stavali domy z drevených kociek a lega. Vedomosti o prírode si preverili v súťaži *Cesta rozprávkovým lesom* s otázkami týkajúcimi sa lesnej flóry a fauny. Popoludní maľovali pečené medovníčky zmesou z bielka a cukru.

Rozprávka *O troch prasiatkach* bola témou utorka. Po jej prečítaní sa nacvičili dokonca dve divadelné predstavenia – jedno s bábkami a za divadelným paravánom, druhé s kartónovými maketami domčekov a prírodnými rekvizitami. Nasledovala návšteva Domu J. C. Hronského, autora, ktorý tiež písal rozprávky o zvieratách. Deti tu spoznali tvorbu a zložité životné osudy tohto spisovateľa, maliara, organizátora verejného a kultúrneho života. Na záver sa konal súťažný kvíz o získaných poznatkoch.

Streda patrila rozprávke *Dedko repku zasadil*. Jej posolstvo, že človek sa nemá napriek prvotným neúspechom vzdávať, je účinné aj preto, že nie je povedané na záver ako nejaké mravné ponaučenie, ale plynie a narastá celou rozprávkou akoby mimochodom. A dedko, hoci je veľký a múdry, aj tak si musí zavolať na pomoc babku, vnučku, psíčka, mačičku a aj najmenšiu myšku. Celú rodinu. Každý v príbehu je dôležitý. Nie sú tu kúzla a čary. Všetko ide cez vzájomnú súdržnosť a pomoc. Aj to deti zobrazili v divadelnom predstavení, ktoré nacvičili na motívy rozprávky. Navštívili tiež hudobné oddelenie našej knižnice, kde počúvali hudbu, zatancovali si a zahrali na hudobných nástrojoch. Popoludní kriedami vyrábali na chodníku ilustrácie.

Vo štvrtok sa pustili do rozprávky *Soľ nad zlato*. Po jej prečítaní a odohratí divadla privítali hosťa – pána Ľuboša Milanca z Turčianskych Kľačian, ktorý im porozprával o živote a práci na salaši, o pasení oviec, výrobe oštiepkov a žinčice, odháňaní vlkov, o výrobe fujár a píšťal a zahral im na nich. Deti si vyskúšali hru na týchto nástrojoch a popoludní vyrábali veci z farebného cesta.

V piatok sa malí čitatelia skamarátili s *Jankom Hraškom*. Po krásnom divadelnom predstavení si všetci vyrobili prstové bábky. Privítali tiež ďalšiu návštevu, pána Jána Cígera zo známeho antikvariátu, ktorý im pútavo prerozprával také dobrodružstvá Janka Hraška, o ktorých ani nechyrovali, a vysvetlil im, že podľa nespochybniteľných dôkazov Janko Hraško pochádza z Turca. Po rušnom dni si deti oddýchli pri maľovaní na kamene.

Takmer 40 malých účastníkov prázdninového denného tábora v Turčianskej knižnici si užilo pestré dobrodružstvá s rozprávkovými bytosťami a ich príbehmi, hrali sa, spievali, tvorili, vyrábali, vítali hostí, vypytovali sa, rozprávali, vysvetľovali a spoznávali. **(tk)**

Reforma školstva: stav – problémy a perspektívy

MILÉNIUM

Vážení čitatelia, od tohto čísla UN vám na pokračovanie budeme predkladať analytické štúdie prof. Mirona Zelinu, DrSc., autora mnohých reforiem nášho školstva. Za ostatných 22 rokov spolupracoval takmer so všetkými ministrami školstva, je spoluautorom *Milénia*. Istotne nie so všetkými jeho názormi budete súhlasiť, ale pre pravdu času a histórie, či súčasnosti, je to dokument jedného zo zainteresovaných odborníkov, ktorý pracoval na zmenách školstva v Slovenskej republike. Jeho príspevky sme rozdelili do niekoľkých častí s tým, že neočakávame len jeho monológ, vyjadriť sa môže každý, komu záleží na hodnotení a smerovaní zmien, ktoré sa udiali v minulosti a dejú v súčasnosti. Ako redakcia tým chceme podporiť demokratickú účasť, diskusiu všetkých, ktorým leží na srdci výchova našich detí – našej budúcnosti.

História reforiem

Uplynulo 22 rokov od čias, keď sa mohli začať demokratické zmeny v školskom systéme Slovenskej republiky. Je čas bilancovania, či sa to, čo bolo projektované, čo sa očakávalo v rámci demokratických zmien, naplnilo. Dnes, roku 2012, je hodnotenie reformy školstva v princípoch a filozofii pozitívne, v realizácii konkrétnych krokov skôr negatívne. Často sa stáva, že sa zavrhuje celá reforma pre niektoré kroky, ktoré sa nerealizovali alebo uskutočnili zle. Málokto si všíma celý komplex, systémovú koncepciu, na ktorej bola a je založená reforma školstva na Slovensku. Treba povedať, že reforma školstva je *proces postupných zmien, krokov*. Logika zmien hovorí, že každý krok napr. ministerstva školstva treba hodnotiť z hľadiska filozofie zmien, z hľadiska možností a politickej orientácie vlády SR. Možno konštatovať, že ucelených štúdií, analýz stavu školstva, jednotlivých krokov bolo a je na Slovensku málo. Tak sa robia rozličné opatrenia, ktoré nie vždy majú povahu pozitívnych systémových zmien, a treba sa pýtať, či prospievajú, alebo škodia podstatnému fenoménu zmien, ktorým je žiak, budúci občan republiky. Je dobre poznať históriu, peripetie zmien. Umožňujú identifikovať bariéry a podporné mechanizmy zmien v školstve, vyhnúť sa chybám a posilniť pozitíva.

Reforma školstva v SR sa nezačala prijatím programového dokumentu *Milénium*. Už od roku 1990 sa urobil celý rad významných krokov, aby sa naše školstvo stalo moderným demokratickým školstvom. Pri bilancovaní ich treba spomenúť.

Vo februári 1990 na podnet vtedajšieho ministra Ladislava Kováča bola vypracovaná prvá koncepcia, projekt *Duch školy*. Minister vymenoval pracovnú skupinu na prípravu projektu, pracovali v nej najmä L. Ďurič, A. Furman, M. Krankus, I. Turek, M. Zelina. Koncepcia sa sústredila na odideologizovanie školstva a ďalšie demokratizačné, decentralizačné a pluralitné zmeny. Stále ešte platil školský zákon č. 29 z roku 1984, hoci postupne sa udiali mnohé jeho novely. Spomeňme, že ešte roku 1990 sa uskutočnili dve, a to novela z mája, ktorá sa týkala systému základných a stredných škôl (zákon č. 171/1990 Zb.), a novela z novembra, kde sa zmenila zriaďovateľská funkcia stredných odborných učilíšť – tieto školy boli vyňaté zo správy zrušených generálnych riaditeľstiev a zriaďovateľská funkcia prešla na štátnu správu (zákon č. 522/1990 Zb.).

Ďalšou významnou zmenou bolo vypracovanie prvej ucelenej koncepcie reformy školstva za pôsobenia ministra Ľ. Haracha. Projekt *Konštantín* bol riadený štátnym tajomníkom E. Komárikom a pracovalo na ňom približne 30 odborníkov. V auguste 1994 sa znovu novelizoval školský zákon z roku 1984, čo bola prvá novela tohto zákona za éry samostatného Slovenska. Novela definovala práva národnostných menšín na vzdelávanie v ich jazyku, vytvoril sa priestor pre podnikateľské aktivity škôl a v zákone (č. 230/1994 Z. z.) sa prvýkrát zakotvuje možnosť zriaďovať súkromné a cirkevné stredné odborné učilištia, základné umelecké školy a strediská praktického vyučovania. V decembri 1994 si do kresla ministerky školstva sadá Eva Slavkovská. Realizácia projektu Konštantín sa odkladá, pani ministerka mala záujem na vypracovaní ďalšej koncepcie školstva pod názvom *Škola roku 2000*, tento projekt sa však nerealizoval. V decembri 1997 dochádza k významnej novelizácii školského zákona z roku 1984 predĺžením povinnej školskej dochádzky z 9 na 10 rokov (zákon č. 6/1998 Z. z.). V novembri 1998 minister školstva Milan Ftáčnik znova deklaruje potrebu reformy školstva a prijaté programové vyhlásenie vlády SR z tohto roku je bezprostredným podnetom na vypracovanie ďalšieho projektu reformy školstva. V januári 1999 sa uskutočňuje ďalšia novela zákona č. 29/1984 Zb., v ktorej sa upravilo prijímanie na stredné bilingválne školy (zákon č. 5/1999 Z. z.).

V máji 1999 ministerstvo školstva ustanovuje komisiu na vypracovanie koncepcie rozvoja výchovy a vzdelávania v SR s horizontom na najbližších 15 – 20 rokov. V decembri 1999 autori tohto projektu (V. Rosa, I. Turek, M. Zelina) predkladajú na verejnú diskusiu, ako aj kompetentným orgánom projekt *Milénium*. Okrem troch hlavných autorov na projekte pracovalo 12 expertných skupín. Vedúcou expertnej skupiny za materské školy bola E. Pajdlhauserová, za základné a umelecké školy D. Jančová, za gymnáziá a všeobecnovzdelávacie predmety na stredných školách I. Gallus, za odborné vzdelávanie na stredných školách M. Príkopská, za špeciálne školy M. Tekelová, za národnostné školy L. Szabó, za neštátne školstvo J. Hero, za školské zariadenia E. Tomková, za postavenie učiteľa a jeho ďalšie vzdelávanie P. Blahovec, za psychologické a výchovné poradenstvo a prevenciu H. Hushegyiová, za riadenie školstva J. Hudec a za mimoškolské vzdelávanie a činnosť J. Šípoš. Do diskusie k projektu *Milénium* prišlo v priebehu roka viac ako tisíc pripomienok, námetov, na ktoré autori reagovali aj prostredníctvom príspevkov v Učiteľských novinách.

V júni 1999 prichádza ďalšia novela zákona z roku 1984 a týka sa zavedenia pojmu „žiak so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami". Odstránil sa pojem „osobitná škola a pomocná škola" a zaviedol sa pojem „špeciálna škola" (zákon č. 229/2000 Z. z.). V máji 2000 vláda znova deklaruje, že reforma školstva je jednou z jej hlavných priorít, ale do konca roku 2000 sa žiaden konkrétny návrh nedostal na rokovanie vlády SR. V máji 2001 sa uskutočňuje ďalšia novela školského zákona z roku 1984, kde sa ustanovuje možnosť združovania stredných škôl, upravuje sa starostlivosť o športovo talentovanú mládež (zákon č. 216/2001 Z. z.). V septembri 2001 v ďalšej novele zákona z roku 1984 prechádzajú niektoré pôsobnosti z orgánov štátnej správy na obce a na vyššie územné celky – zákon č. 416/2001 Z. z. V novembri 2001 vláda prijala zákon o financovaní základných škôl (ZŠ), stredných škôl (SŠ) a školských zariadení (zákon č. 506/2001 Z. z.).

Konečne 19. decembra 2001 vláda schválila *Národný program výchovy a vzdelávania v SR na najbližších 15 – 20 rokov – projekt MILÉNIUM*. V apríli 2002 do kresla ministra školstva prichádza na šesť mesiacov Peter Ponický. V októbri 2002 ho strieda Martin Fronc. Napriek schváleniu *Milénia* jeho konkrétna realizácia mešká. Znova sa robia niektoré úpravy a zmeny – v máji 2002 novela definuje ako súčasti školy školské knižnice a školské zariadenia, zmenilo sa postavenie inšpekcie (zákon č. 334/2002 Z. z.); v júni 2002 ďalšia novela umožňuje zriadiť nulté ročníky a zavádza sa pozícia asistenta učiteľa. V novembri 2003 minister školstva Martin Fronc štartuje reformu školstva decentralizáciou financovania a riadenia školstva. Prijali sa dva nové zákony, a to zákon o štátnej správe v školstve a školskej samospráve (č. 596/2003 Z. z.) a zákon o financovaní ZŠ, SŠ a školských zariadení (č. 597/2003 Z. z.). Na reformu obsahu vzdelávania sa stále čaká. Vo februári 2004 ministerstvo školstva predstavuje ďalší koncepčný materiál, ktorým potvrdzuje reformnú líniu načrtnutú v projekte *Milénium*, a to *Koncepciu celoživotného vzdelávania*. Koncepcia je v súlade s materiálom Európskej komisie *Memorandum o celoživotnom vzdelávaní* z roku 2001. V decembri 2004 Štátny pedagogický ústav zverejňuje výsledky PISA 2003, ktoré ukázali, že slovenskí žiaci nedosahujú očakávané výsledky. Štúdia rozprúdila verejnú diskusiu o nevyhnutnosti reformy obsahu vzdelávania. V júni 2005 podpredseda vlády Ivan Mikloš zverejňuje *Stratégiu konkurencieschopnosti Slovenska do roku 2010 – Národnú lisabonskú stratégiu*. V júli 2005 vláda SR prijala akčný plán *Národnej lisabonskej stratégie*, známy pod názvom *MINERVA*. V septembri 2005 MŠ SR prezentuje novú reformnú líniu pod názvom *Naučme sa učiť – učíme sa pre život*. Prezentuje v nej viac slobody pre učiteľov, školy, rodičov aj samotných žiakov. V októbri 2005 vláda schvaľuje *Národný program reforiem SR na roky 2006 – 2008*, v ktorom je prioritnou úlohou prijatie nového školského zákona ešte v priebehu roku 2006, ako aj zákona o celoživotnom vzdelávaní a vytvorenie národného projektu ďalšieho vzdelávania pedagogických pracovníkov. V decembri 2005 Štátny pedagogický ústav prezentuje projekt kurikulárnej transformácie pre stredné školy a avizuje prípravu nového školského zákona. Vo februári 2006 v kresle ministra školstva strieda Martina Fronca na päť mesiacov László Szigeti. Poslanec Martin Fronc predkladá do parlamentu avizovaný návrh nového školského zákona z dielne KDH a Konzervatívneho inštitútu (KI). Návrh zákona nebol poslancami prijatý.

V júli 2006 sa ministrom školstva stáva Ján Mikolaj a predstavuje dvanásť priorít pre svoj rezort, ktoré sú rozpracovaním programového vyhlásenia vlády SR. V decembri 2006 minister prezentuje návrh *Stratégie celoživotného vzdelávania* a vo februári 2007 vláda schvaľuje návrh zákona o uznávaní odborných kvalifikácií a obnovuje sa vydávanie Učiteľských novín, ktoré zanikli za pôsobenia ministra Martina Fronca. V marci 2007 vláda schvaľuje koncepciu predškolskej výchovy, ako aj koncepciu špeciálnopedagogického poradenstva a pedagogicko-psychologického poradenstva. V apríli 2007 minister školstva vymenúva Kurikulárnu radu a osem ďalších poradných orgánov ministra školstva. V máji 2007 vláda schvaľuje koncepciu základného umeleckého vzdelávania a postupné zavádzanie informačných technológií do škôl. V júni 2007 je schválený legislatívny zámer zákona o celoživotnom vzdelávaní a koncepcia dvojúrovňového modelu vzdelávacích programov, ako aj optimalizácia štruktúry školskej správy. V auguste 2007 poslanci Martin Fronc (KDH), László Szigeti (SMK) a Ferdinand Devínsky (SDKÚ-DS) predkladajú do parlamentu opozičný návrh nového školského zákona. Opozičný návrh je totožný s návrhom zákona z roku 2006 z dielne KDH a KI. Ani tento návrh zákona poslanci neschválili. V septembri 2007 vláda schvaľuje koncepciu vyučovania cudzích jazykov, v októbri legislatívny zámer zákona o výchove a vzdelávaní a legislatívny zámer zákona o pedagogických a odborných zamestnancoch. V decembri 2007 je schválená koncepcia výchovy a vzdelávania národnostných menšín a na verejnú diskusiu sa predkladá znenie zákona o výchove a vzdelávaní. V marci 2008 vláda SR schválila návrh zákona o výchove a vzdelávaní a **22. mája 2008 poslanci Národnej rady SR schvaľujú nový zákon o výchove a vzdelávaní** (č. 245/2008 Z. z.). V júni 2008 gremiálna porada ministra schválila štátne vzdelávacie programy a vzorové školské vzdelávacie programy. V auguste 2008 vláda schválila návrh legislatívneho zámeru zákona o odbornom vzdelávaní a odbornej príprave. Dňa 1. septembra 2008 nadobudol účinnosť nový zákon o výchove a vzdelávaní a bol zriadený Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania. V októbri 2008 vláda schvaľuje *Národný program reforiem Slovenskej republiky na roky 2008 – 2010*, v decembri zákon, ktorým sa dopĺňa zákon č. 597/2003 Z. z. o financovaní škôl a školských zariadení. **Zákon o odbornom vzdelávaní a príprave** bol schválený NR SR dňa 23. apríla 2009 s platnosťou od 1. 9. 2009. Ešte vo februári 2009 vláda schválila **zákon o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch** a následne ho dňa 24. júna 2009 schválila NR SR, do platnosti vošiel 1. 11. 2009.

Deviateho apríla 2010 sa stáva ministrom školstva Eugen Jurzyca. Implicitne sa hlási k reformným snahám koncipovaným v *Miléniu*, robí však niektoré kroky, ktoré nie celkom súhlasia s reformnými zámermi – napríklad uvoľnenie maximálneho počtu žiakov v triedach; možnosti prekladania a menenia obsahu vzdelávania naprieč ročníkmi a podobne. Nerobil podstatné, systémové zmeny, na druhej strane nepokračoval zásadne ani v smere prehodnocovania takých dôležitých reformných krokov, ako je zvýšenie platov učiteľov, zvýšenie rozpočtu do školstva, práca na obsahovej transformácii, vzdelávanie učiteľov a podobne.

Štvrtého apríla 2012 prezident republiky vymenúva do funkcie ministra školstva, vedy, výskumu a športu Dušana Čaplovača. Razantný nástup ministra je prezentovaný už v *Programovom vyhlásení vlády SR na roky 2012 – 2016*. Avizuje inováciu štátnych vzdelávacích programov, posilnenie digitalizácie, kariérneho poradenstva, sľubuje dôslednú revíziu reformy školstva najmä v oblasti riadenia a financovania a prestavbu odborného vzdelávania v posilnení prírodovedného a technického vzdelávania, odmeňovania pedagogických a odborných zamestnancov a v obnove disciplíny. Neodmieta reformnú orientáciu zakotvenú v *Miléniu*. Najbližšie dni, mesiace a roky ukážu, ako sa jeho zámery z programového vyhlásenia vlády SR naplnia.

Celkovo možno konštatovať, že osemnásť rokov po revolúcii, od roku 1989 do roku 2008, sa udiali niektoré reformné zmeny, a možno len ľutovať, že sme premeškali čas a neurobili reformu skôr. Analýzu príčin, prečo sa tak stalo, možno prenechať historikom, ale už dnes sú viditeľné niektoré príčiny, prečo sa reforma nezačala skôr.

Prvou je časté striedanie vlád, keď niektorí ministri nemali čas realizovať vypracované projekty. Opakovane sa stávalo, že nová vláda neprijala projekty na reformu školstva a snažila sa vypracovať nové, vlastné projekty alebo reformu ignorovala. Až pri striedaní ostatných vlád (M. Dzurinda – R. Fico) sa prvý raz stalo, že projekt *Milénium* akceptovala aj nová vláda. Za zmienku stojí tiež skutočnosť, že až do septembra 2008 u nás stále platil školský zákon z roku 1984, ktorý prešiel mnohými (približne osemnástimi) novelami. Druhou vážnou príčinou meškania reformy boli finančné zdroje – projekty reformy predpokladali značné investície do školstva zo strany štátu, ktoré sa za ostatných dvadsať rokov nezvýšili.

Zdôrazňujeme, že legislatívne úpravy sú len podmienkou a východiskom skutočnej reformy, ktorá sa musí udiať v hlavách a srdciach pedagógov, v ich každodennej činnosti. Reforma školstva dáva učiteľom viac priestoru na tvorivosť, ale aj viac zodpovednosti a samostatnosti. Podstatná zmena, ktorú sleduje reforma, je v prenesení dôrazu z výkonovej, vedomostnej, pamäťovej školy na školu orientovanú viac na žiaka, na jeho prežívanie, osobnosť. To však neznamená, že žiak by nemal mať podstatné vedomosti, poznatky, že by sa mala uvoľniť disciplína. Skôr to znamená, že na dobrom vedomostnom základe a disciplíne by sa mali uplatniť princípy rozvíjajúce celú osobnosť. Reformné kroky sa musia každý rok vyhodnocovať, čo povedie ku korektúram obsahu, metód aj podmienok výchovy a vzdelávania. Reforma školstva je proces – vyžaduje si tiež trpezlivosť, kvalitné priebežné analýzy a najmä korekcie, ktoré povedú k hlavným cieľom, ktoré boli definované v *Miléniu*.

Prof. PhDr. Miron ZELINA, DrSc., Dr. h. c.

Reforma potrebuje permanentné zdokonaľovanie

ROZVOJ ŽIAKA

Začiatok školského roka je už tradične poznamenaný vyhláseniami o potrebe zvyšovania kvality vzdelávania, o potrebe tvorivej práce škôl, atď. Nie inak je tomu aj v školskom roku 2012/2013. Nielen Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR má takéto predstavy, ale aj samotní učitelia deklarujú podobné predsavzatia, ba prejavili ich aj v štrajku, v ktorom, podľa ich vyhlásení, okrem platovej stránky im leží na srdci aj zlepšovanie priebehu a najmä výsledkov ich edukačnej činnosti.

Nazdávam sa, že je to dobrý signál, pretože naznačuje isté odhodlanie učiteľov pokračovať v reforme vzdelávania, ktorá sa začala roku 2008 a jej hlavným zmyslom je skvalitňovanie edukácie. S reformou sa najčastejšie spájali a spájajú obsahové stránky vzdelania, pripravenosť či nepripravenosť učiteľov na reformu a pod. Zdá sa, že po počiatočných problémoch sa situácia upokojila a samotní učitelia hľadajú možnosti na optimalizovanie podstaty a ďalšieho priebehu reformy. Napokon, Miron Zelina, jeden z otcov reformy, pripomína: „Reforma školstva je proces, ktorý si vyžaduje neustále analýzy zámerov a praxe, analýzy výsledkov a dopadov reformných krokov a na základe toho projektovať a realizovať odôvodnené odborné zmeny v školskom systéme, ako aj v procesoch výchovy a vzdelávania.“ (Pokračuje reforma školstva? In: *Rodina a škola*, september 2012)

Personálno--socializačná reforma

V mojom príspevku chcem upriamiť pozornosť na to, že reforma školstva sa netýka len obsahu vzdelania a procesu vzdelávania, ale aj viacerých ďalších aspektov, ktoré si niekedy nie celkom dostatočne uvedomujeme. Viacerí autori, napr. K. Rýdl, J. Kuzma, R. Winkel a ďalší, hovoria o potrebe reformovania viacerých oblastí. Ide najmä o nasledovné.

Škola by mala prejsť aj istou personálno--socializačnou reformou, aby nebola len inštitúciou, v ktorej žiak získava nové vedomosti, zručnosti a návyky. Súčasne s tým musí byť aj inštitúciou, ktorá umožňuje žiakovi vstupovať do rôznych komunikačných vzťahov s učiteľmi a so spolužiakmi. Vedenie školy a samotní učitelia by mali mať na zreteli, že škola pripravuje žiaka na život nielen množstvom a systémom vedomostí, ale aj rozvojom komunikačných zručností žiaka.

Preto niektorí autori zdôrazňujú aj tento aspekt, ba priamo hovoria o tzv. komunikatívnej reforme. Tá však znamená nielen komunikáciu v prostredí školy, ale aj otvorenosť školy navonok. Ide tu o otvorenosť pred rodičmi, pred širšou komunitou, pred inými inštitúciami, podnikmi či podnikateľmi, atď. V minulosti pre úspešnosť školy stačilo plnenie vytýčených učebných osnov, dnes popri tomto musí byť škola otvorená spolupráci so širšou verejnosťou, aby pružne reagovala na požiadavky spoločnosti.

Disciplína a zodpovednosť

Didaktická reforma je tou, ktorá najviac zamestnáva pedagógov, psychológov, ale aj odborníkov iných vied. Jej pozornosť sa najčastejšie sústreďuje na riešenie otázok obsahu vzdelávania, na inováciu metód a foriem práce učiteľa. To je, samozrejme, správne. Avšak popri týchto stále aktuálnych oblastiach sa učitelia a školstvo musia zamerať na to, čomu je potrebné venovať pozornosť jednak z hľadiska prejavov mládeže a jednak z hľadiska rastu nových pedagogicko--psychologických, ale aj metodických poznatkov, ktoré treba prenášať do práce učiteľov a škôl. V tejto súvislosti uvediem nasledovné.

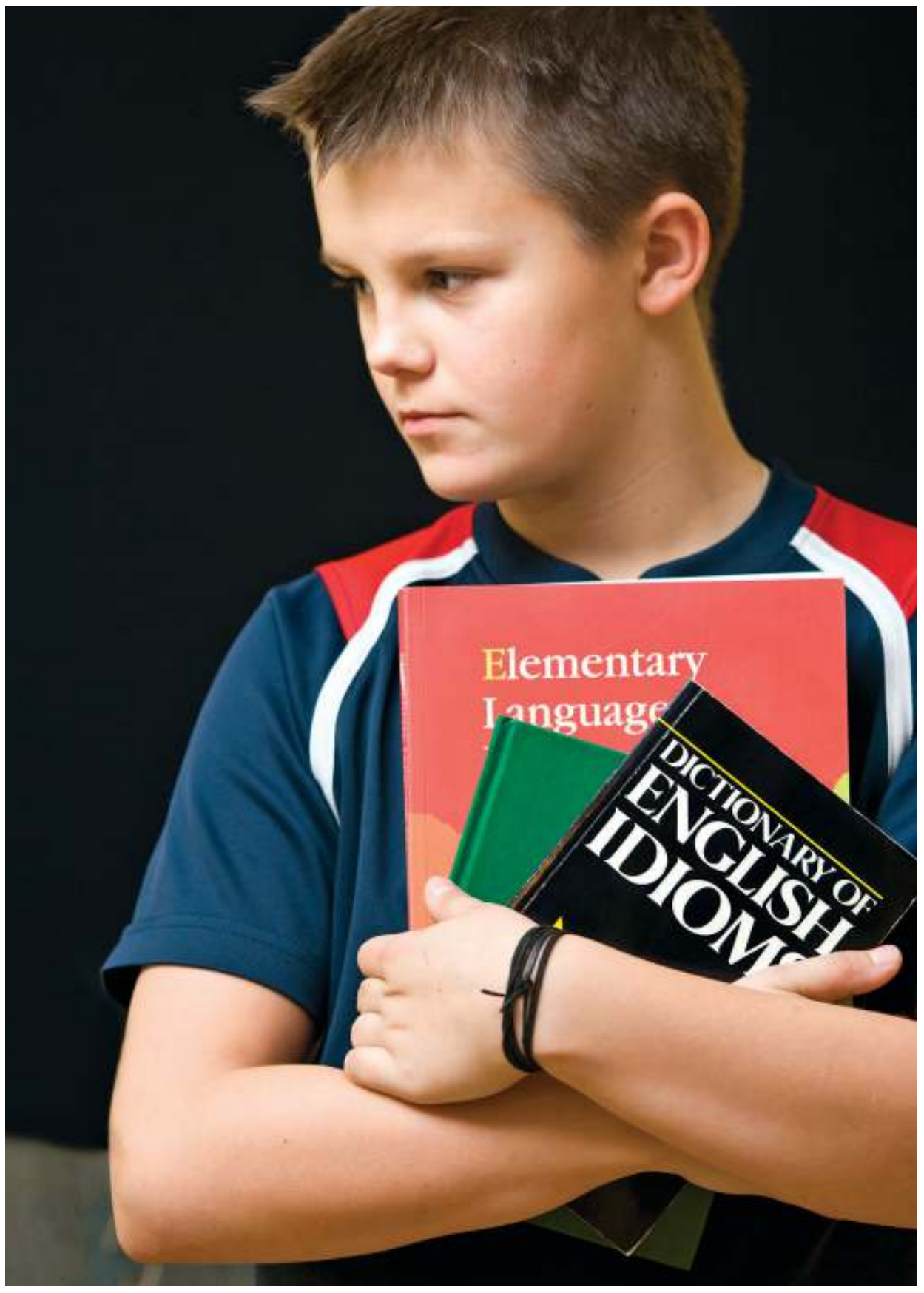

Nestačí len konštatovať, že žiaci a mládež sú zlí – to počúvame takmer denne. Učitelia musia veľkú pozornosť venovať otázkam disciplíny žiakov, avšak nie v klasickom ponímaní (príkazy, nariadenia, prípadne tresty a pod.). Musia ovládať metódy tak, aby žiakov viedli k zodpovednému učeniu sa, musia uplatňovať rôzne prístupy k žiakom a prenikať do ich myslenia a usilovať sa pochopiť, ako samotní žiaci vnímajú realitu, ktorá ich obklopuje.

Zrejme viac pozornosti je potrebné venovať otázkam motivácie. Tá je v pedagogickej a psychologickej literatúre rozpracovaná dobre. Problémom sa javí jej „prenášanie“ na konkrétneho žiaka, na konkrétnu triedu a pod. Dobrá motivácia je základom dobrého učenia sa a prebúdzania záujmu o poznávanie, avšak dobrá je len vtedy, ak je takpovediac adresná, teda zameraná na konkrétne skupiny žiakov.

Viac pozornosti je treba venovať poznávaniu toho, ako sa deti učia, ako sa rozvíjajú. Musíme mať na zreteli nielen rozvoj ich kognitívnej, ale aj sociálnej stránky a vôbec celkový osobnostný rozvoj žiaka. Preto je potrebné ovládať rôzne stratégie učenia, zaoberať sa štýlmi učenia sa žiakov a podporovať rozvoj ich kritického myslenia. Problémové vyučovanie a kooperácia žiakov by mali dostať širší, frontálnejší priestor.

V záujme načrtnutého učiteľ musí veľmi dôsledne uplatňovať sebareflexiu, aby sústavne zdokonaľoval svoju prácu. Popri bežných aspektoch sebareflexie treba analyzovať svoj vyučovací štýl so štýlom učenia sa žiaka. V tomto ponímaní sebareflexie nejde o to, či ja ako učiteľ učím dobre, ale či sa „moje dobré učenie stretá s učením sa žiaka“. Zdá sa, že danej oblasti ešte čo-to dlhujeme.

Hodnotenie žiakov

Viacerí autori upozorňujú, že veľmi závažnou sa javí potreba tvorivejšieho prístupu k hodnoteniu žiakov. Hodnotenie, ktoré musí predchádzať dôsledná diagnóza, je potrebné realizovať tak, aby bolo nielen hodnotením, resp. vyjadrením sa o žiakovi, ale aby bola využitá aj jeho veľká motivujúca sila. V súvislosti s týmto možno hovoriť o reforme diagnostiky, ktorá bola v minulosti zameraná napr. na individuálny prístup k žiakovi predovšetkým vo forme „usporiadania podmienok na prácu žiaka“ a pod., dnes sa v rámci tohto zdôrazňuje napr. špecifickosť učebných štýlov jednotlivých žiakov a nájdenie im zodpovedajúcich metód práce učiteľa.

K. Rýdl (Přístupy ke kvalitě v oblasti výchovy a školy. In: *E-pedagogium*. UP Olomouc, č. 1 – 2/2001, s. 20) uvádza, že v Holandsku a v škandinávskych krajinách už „prekonali“ otázky kurikula a pozornosť sa sústreďuje na to, ako zvýšiť úroveň spolupráce učiteľov, ako zvýšiť kvalitu pedagogickej atmosféry školy, čo zásadne ovplyvňuje postoje detí k nej a aj ich učenie. Značná pozornosť je venovaná aj otvoreniu sa školy navonok.

Vychádzajúc aj z vlastných skúseností a pozorovania praxe škôl, môžem konštatovať, že školy, v ktorých vládne priateľský duch, v ktorých si učitelia neformálne vymieňajú názory na vyučovacie metódy, ba poznám školy, v ktorých si učitelia aj vzájomne hospitujú, vládne dobrá, priateľská atmosféra, ktorá sa prenáša aj na žiakov. Popri náročnosti úloh by sme nemali zabúdať na staré osvedčené „príklady priťahujú“, a teda aj dobrou klímou školy môžeme priťahovať žiakov k učeniu sa. Zdá sa, podľa K. Rýdla, že v štátoch, ktoré sú naším vzorom v edukácii, zrejme už dávnejšie docenili význam klímy školy.

Extrakurikulárna (mimokurikulárna) reforma znamená zameranie sa na rozvoj žiaka nielen vo vyučovaní. Je potrebné využívať aj rôzne činnosti mimo vyučovania, napr. výlety, športové súťaže a pod. Inak povedané, venovať pozornosť žiakovi nielen počas vyučovania, ale aj mimo neho. Veľa podnetov nám ponúka alternatívna pedagogika, v ktorej práve tzv. skryté kurikulum, t. j. nepriame pôsobenie na žiaka (vzťahy v škole medzi žiakmi a učiteľmi, medzi učiteľmi navzájom, estetika tried a školy, záujem o napredovanie školy, atď.), zohráva mimoriadne dôležitú úlohu. Toto je u nás nedocenené. „Som hrdý na moju školu, pretože...“

V krátkom príspevku nie je možné analyzovať všetky aspekty. Avšak z uvedeného jasne vyplýva, že reforma nie je len usporiadanie čohosi, čo, ako zvykneme hovoriť, je „zhora dané“. Popri vonkajšej reforme je aj istá vnútorná reforma – v čom môže spočívať, naznačil som vyššie.

Keď sa zameriame na uvedené a ďalšie oblasti, môžeme predpokladať, že žiakov nielen učíme, ale pripravujeme na ďalší život v meniacom sa, ale aj zložitejšom svete budúcnosti. Učíme ich tým, že ich pripravíme:

- na harmonickú spoluprácu, spoluúčasť – to znamená rozvíjanie porozumenia medzi žiakmi, neskôr medzi ľuďmi, porozumenie histórii, tradíciám a duchovným hodnotám,
- ako zvládnuť vedu – vedieme ich k osvojeniu si základov vedy, ale najmä prebudeniu potreby vzdelávania sa počas celého života,
- na činnosti – rozvíjame kompetencie a vedieme ich k „poradiť si sebe samému“ v rôznych netypických situáciách, ale rozvíjame aj schopnosť pracovať v skupine, v kolektíve,
- na život – všetko, čím disponuje človek, musí byť rozvíjané (pamäť, myslenie, fantázia, atď., ale aj telesný prejav, komunikácia, atď.),
- na život v budúcnosti – aby dosiahnutý vývoj osobnosti mal aj rokmi silu a potrebu neustálej činnosti.

Z uvedeného vyplýva, že pokračovanie v reforme si vyžaduje aj reformu v našom pedagogicko-psychologickom myslení, v metodických prístupoch, v prístupoch k sebe samým a, samozrejme, v prvom rade k žiakom. Ak by sme ostali len pri – nazvem to – úradnej reforme, bolo by to zrejme veľmi málo. Prvoradou sa musí stať istá osobná reforma, v záujme tých, na ktorých denne pôsobíme.

Prof. PhDr. Erich PETLÁK, CSc.
Ilustračné foto stock.xchng

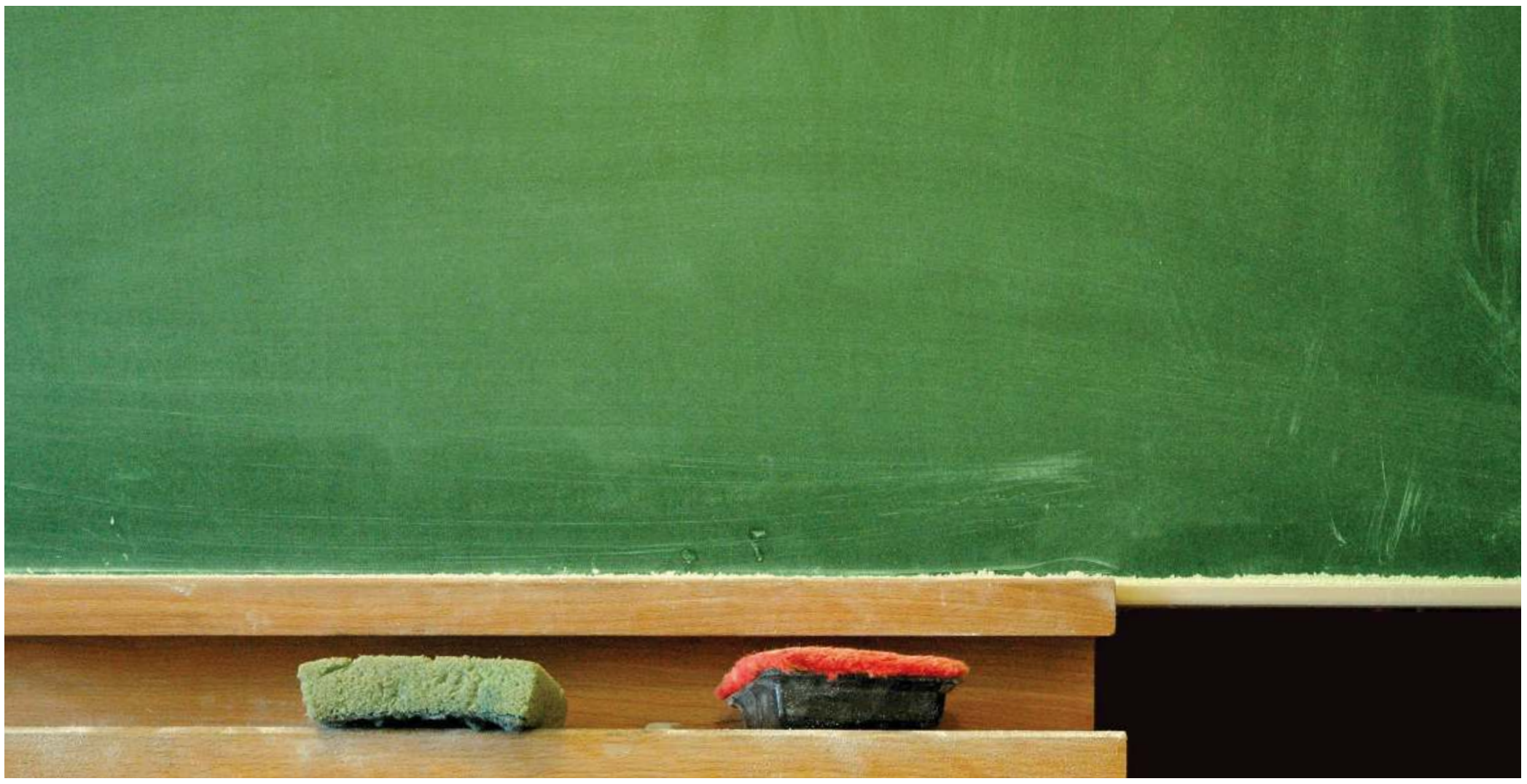

Inkluzívna škola

ROVNAKÝ PRÍSTUP K VZDELANIU

V ostatnom čase sa rozprúdila diskusia, ale aj politické diskurzy okolo pojmov integrácia a inklúzia ako riešenia problémov segregácie, diskriminácie, exklúzie. U nás sa problém začal definovať najmä po januári tohto roku, keď vláda Slovenskej republiky prijala koncepciu inkluzívneho vzdelávania a následne 20. februára 2012 poukázala na potrebu legislatívneho vymedzenia pojmov segregácia a inklúzia v antidiskriminačnom zákone, v zákone o výchove a vzdelávaní a v ďalšej relevantnej legislatíve.

V koncepcii vzdelávania z 11. januára 2012 sa uvádza, že je potrebné vypracovať „konkrétny model školskej inklúzie pre rôzne situácie a cieľové skupiny s ambíciou vytvoriť všeobecný model inkluzívnej školy“. Súčasťou takéhoto modelu inkluzívnej školy by bol „merateľný“ index inklúzie školy alebo školského zariadenia a tiež definovaný „inkluzívny balíček“. Inkluzívny balíček by zahŕňal náklady na potreby vzdelávania žiaka, ktorý by dostával nie rodič, ale realizátor vzdelávania... Základný problém je však v tom, že naše školské zákony, najmä zákon o výchove a vzdelávaní z roku 2008, nepoznajú pojem inkluzívneho vzdelávania. A pokiaľ nebude jasné, čo je čo a čo vlastne vo výchove a vzdelávaní postihnutých, znevýhodnených a marginalizovaných skupín chceme dosiahnuť, potom nielen školská, ale aj sociálna a štátna politika bude naďalej ohrozená nejasnosťami a spormi.

Súčasťou profesionálnej výbavy každého učiteľa (jeho kompetencií) by malo byť pochopenie koncepcie inklúzie tak, aby vedel inklúziu uskutočňovať vo svojom prostredí, v škole. Najprv by však bolo osožné teoreticky, s dopadom na prax prepracovať koncept inkluzívnej pedagogiky širšie, ako to napr. urobil kolektív autorov pod vedením V. Lechtu v knihe *Základy inkluzívnej pedagogiky*.

Čo je inklúzia a čo integrácia?

Pojem „inkluzívne vzdelávanie“ definujú dokumenty UNESCO (*Policy Guidelines on Inclusion in Education*, 2009), Rady Európy a Európskej agentúry pre rozvoj vzdelávania osôb so špeciálnymi vzdelávacími potrebami. Inkluzívne vzdelávanie sa v týchto dokumentoch chápe širšie ako integrované vzdelávanie. Pri integrácii ide predovšetkým o fyzické začleňovanie detí so znevýhodnením do školy hlavného vzdelávacieho prúdu, pri inklúzii ide najmä o naplnenie základného práva prístupu všetkých k vzdelávaniu čo najvyššej kvality.

Vo vyhlásení OSN a UNESCO zo Salamanky z roku 1994 sa uvádza, že princíp inklúzie implikuje, že bežné školy by mali vzdelávať všetky deti bez ohľadu na ich fyzické, intelektuálne, emocionálne, sociálne, jazykové alebo iné podmienky. Bežné školy sú najefektívnejším prostriedkom na potláčanie diskriminujúcich postojov, na vznik tolerantných komunít, vytváranie začleňujúcich komunít (vyhlásenie UNESCO zo Salamanky, čl. 2, 3). UNESCO roku 2009 vydalo politické usmernenie pre inklúziu vo vzdelávaní s názvom *Inkluzívne vzdelávanie – cesta do budúcnosti*.

V niektorých západných krajinách sa dodnes používajú obidva pojmy – integrácia aj inklúzia – nie vždy s presným rozlíšením, ba často sa používajú ako synonymá. U nás na Slovensku pojem inkluzívneho vzdelávania rozpracovali autori monografie *Základy inkluzívnej pedagogiky* (Portál, 2010) pod vedením V. Lechtu. Inklúziu v tejto monografii autori definujú v zmysle vytvorenia nielen podmienok na prijatie znevýhodneného žiaka, ale aj prostredia (materiálneho, sociálneho, psychického), aby v ňom mohol takýto žiak naplno realizovať svoje potencionality. V zahraničí (napr. M. Friend a W. D. Bursuck: *Including Students with Special Needs*, Boston, 2002) autori uvádzajú, že pojem inklúzie sa začal v USA uplatňovať v rokoch 1996 – 1999 a prvé vydanie uvedenej knihy sa objavilo roku 1996, teda na štarte zmeny koncepcie edukácie ľudí so špeciálnymi potrebami. Marilyn Friend a William D. Bursuck píšu, že „inklúzia reprezentuje presvedčenie, vieru alebo filozofiu, že študenti s problémami (*disabilities*) môžu byť plne integrovaní do štandardných tried a škôl a že ich edukácia bude založená na ich schopnostiach, a nie neschopnostiach“ (str. 4).

Inklúzia podľa uvedených autorov obsahuje:

- fyzickú integráciu – postihnutý, znevýhodnený žiak je v triede spolu s nepostihnutými žiakmi,
- sociálnu integráciu – postihnutý, znevýhodnený žiak tvorí vzťahy s nepostihnutými spolužiakmi a dospelými,
- metodickú integráciu – učitelia učia žiakov na základe ich potrieb, a nie na základe preddeterminovaného zamerania alebo kurikulárnych štandardov.

Pojem inklúzia sa odvoláva na to, že žiaci sú účastníkmi všeobecného vzdelávania a sú plnoprávnymi členmi triednej učiacej sa komunity, kde sa rešpektujú ich špeciálne potreby zo strany majority. Inklúzia maximalizuje potenciál žiakov, rešpektuje ich práva, preferuje ich možnosti. (str. 5)

Z uvedeného vyplýva, že inklúzia je skôr nadradený pojem integrácie, ale v porovnaní s inými prístupmi, napr. aj V. Lechtu, možno tvrdiť, že ich vzťah je skôr sekvenčný ako simultánny a značne komplementárny. Problém sa ukáže jasnejšie, keď zjednodušíme a operacionalizujeme vymedzenie obidvoch pojmov.

Integrácia je včlenenie jednotlivca alebo skupiny do nového prostredia (spoločnosti) alebo iných nových pomerov. Prostredie sa nemení – prispôsobuje sa žiak. To znamená, že škola, školské zariadenie robí všetko pre to, aby sa znevýhodnený žiak čo najskôr a čo najlepšie prispôsobil škole, školskému prostrediu, školským normám, sociálnej realite. Pri integrácii sa predpokladá, že jednotlivec (žiak) zmení seba tak, aby sa čo najlepšie adaptoval na novú školskú, sociálnu situáciu, čo tiež znamená, že mení aj svoju jedinečnosť. Znamená to tiež, že prisťahovalci sa majú prispôsobiť, integrovať do slovenskej spoločnosti a kultúry a rešpektovať jej normy, zvyklosti, pravidlá.

Inklúzia je prispôsobenie prostredia jednotlivcovi, skupine, a to tak, aby sa jednotlivec, skupina mohli optimálne rozvíjať, uplatniť. To znamená, že škola robí všetko pre to, aby vytvorila čo najlepšie prostredie (materiálne, sociálne, psychické) pre znevýhodneného žiaka. Prostredie sa mení, prispôsobuje sa znevýhodnenému žiakovi. Pri inklúzii sa predpokladá väčšie zachovanie vlastnej identity, menšia strata jedinečnosti jednotlivca alebo skupiny. V tom je koncepcia inklúzie humánnejšia ako v prípade integrácie. V prípade prisťahovalcov to znamená vytvoriť podmienky na realizáciu ich kultúry, spôsobov života, náboženstva. Problémom je, keď sa domovská a prisťahovalecká kultúra dostanú do konfliktov. Rovnako to platí pre etnické a národnostné menšiny, ktoré podľa „filozofie“ inklúzie majú nielen právo na vlastnú identitu, kultúru, ale majoritná spoločnosť má vytvárať na ich realizáciu podmienky. To napr. v prípade Rómov znamená vytvorenie podmienok na ich realizáciu, uznanie ich kultúry, jazyka, národnostného vzdelávania. Pripomíname, že pri sčítaní ľudu roku 2011 sa k rómskej národnosti prihlásilo 105-tisíc obyvateľov Slovenska...

Poňatie Friendovej a Bursucka naznačuje v sekvenčnom modeli, že najprv sa pre znevýhodnené dieťa vytvorí špecifické prostredie (vrátane učiteľov, priestorov, asistentov, metód, prispôsobenia obsahu edukácie a pod.) a potom sa dieťa integruje fyzicky, sociálne a osobnostne. Môžeme naznačiť inú stratégiu tejto sekvencie, a to tú, že najprv žiaka integrujeme a potom vytvárame podmienky na jeho inklúziu v zmysle posilňovania a rešpektovania jeho zvláštností a potrieb. Najprv sa jednotlivec adaptuje na nové prostredie (socializuje) a potom sa realizuje ako jedinečná bytosť (personalizuje). To sa zvyčajne deje ako súčasť ontogenézy.

Stručne vyjadrené: Integrácia vyžaduje väčšie prispôsobenie dieťaťa škole, zatiaľ čo inklúzia sa snaží viac prispôsobiť prostredie, školu, učenie, obsah, metódy deťom.

Individualizovaná (personálna) výchova

Inkluzívna škola sa sústreďuje na osobnosť žiaka, na žiaka zo sociálne znevýhodneného prostredia, žiaka so špecifickými výchovno-vzdelávacími potrebami, na žiaka nadaného. Pokiaľ koncept inklúzie rozšírime, ide o každého žiaka, ktorý má nejaký problém, prekážku v tom, aby sa lepšie učil alebo adaptoval na prostredie školy. V tejto spojitosti ide aj o inklúziu žiakov s problémami v správaní, ale aj o rodičov, ktorí nepovažujú školu, učiteľov za zdravé, dobré prostredie pre svoje dieťa, ako aj o učiteľov, ktorých prostredie a podmienky frustrujú. To je najširší kontext pojmu inklúzie, ktorý nie je všeobecne prijímaný – rozšírenie na rodičov, učiteľov, odborných a iných zamestnancov školy implikuje skúmanie ich možností identifikácie s prostredím školy, jej politikou a praxou. Problém inklúzie a exklúzie sa nedá v konkrétnom prípade školy riešiť globálne; musí nastúpiť skúmanie individuálnych prekážok, blokád rastu, zlepšovania, znevýhodnenia žiakov, učiteľov, odborných pracovníkov, rodičov v zmysle naplnenia vízie školy. Tomu v psychológii a pedagogike zodpovedajú smery humanistickej a personalistickej výchovy a vzdelávania. Sú to prístupy zamerané na osobnosť jednotlivca.

V intenciách personalizovanej výchovy (*person-centred education*) C. Rogersa (*Ako byť sám sebou*, Iris, 1995) dôraz je položený na osobnosť, t. j. na zvláštnosti jednotlivca, zvláštnosti postihnutého žiaka, znevýhodneného. V tomto zmysle by sme mohli hovoriť najprv o inklúzii – vybudovaní takého prostredia zameraného na žiaka, aby žiak, najmä znevýhodnený, získal také kompetencie, sebareguláciu, ktorá mu umožní sebarealizáciu aj cez svoje znevýhodnenie (zdravotné, telesné, mentálne, behaviorálne, kognitívne, učebné a iné). Sebarealizácia by bola v intenciách prosociality (integrita). Vybudovať osobnosť nielen u znevýhodnených a postihnutých jednotlivcov, ale všeobecnejšie, znamená výchovne, programovo, sociálne, kognitívne pracovať na konceptoch koherencie – sebaidentite (Antonovský), *hardiness* (Kobasa), copingových stratégiách (u nás práce napr. M. Bratskej, J. Křivohlavého), reziliencii (u nás práce napr. E. Komárika a iných) a najmä autoregulácie (Pintrich a iní). Predmetom majú byť najmä programy na protipredsudkovú výchovu, kooperáciu, toleranciu, ovládanie emócií, riešenie konfliktov, kongruentnú komunikáciu, empatiu, sebakontrolu, tvorivosť... Programy môže realizovať špecialista na inklúziu (špeciálny pedagóg, psychológ) a špecialisti na sociálnu podporu – „support facilitátori“ – a, prirodzene, učitelia a vychovávatelia špeciálne na to pri-

pravení. Keď sa podarí znevýhodneného jednotlivca vybaviť kompetenciami zvládania záťaží, konfliktov a kompetenciami práce na sebauskutočnení (autoreguláciou k sebarealizácii), potom koncept inklúzie môže priniesť úžitok tak pre jednotlivca, ako aj pre komunitu. Personalizovaná – individualizovaná – škola nie je protikladom sociálnej – socializačnej – školy; ide o to, že inklúzia pracuje s jedinečnosťou človeka, nie s jeho všeobecnými znakmi. Buduje sa osobnosť žiaka (v závislosti od jeho veku), aby sa súčasne prejavoval pozitívne sociálne. Integrácia je včlenenie jednotlivca alebo skupiny do nového prostredia (spoločnosti), do iných nových pomerov. Pritom hrozí, že jednotlivec stratí svoju identitu, stane sa konformným a menej samostatným a tvorivým. Inklúzia, naopak, je procesom, kde jednotlivec sa posilňuje, sociálne učí svojej vlastnej identite bez straty jedinečnosti a zároveň privyká prekonávať konflikty vyplývajúce z jeho jedinečnosti. Inklúzia je psychologicky prijateľnejší koncept výchovy a vzdelávania, vyžaduje si však vysokú profesionalitu učiteľov, vychovávateľov.

Prístup k inkluzívnemu vzdelávaniu v Čechách

V Čechách Národný ústav odborného vzdelávania pripravil aj konkrétnu metodiku na sledovanie stupňa inkluzívnej školy (J. Lukas, www.nuov.cz). V úvode vychádza z toho, že integráciu je možno označiť v praxi škôl ako „priestorovú". Znakom je prítomnosť odlišného žiaka v triede hlavného prúdu. *Integrácia* v tomto prípade nezaručuje v každom prípade funkčné začlenenie žiaka do triedneho kolektívu, do celkového života školy. A súčasne sa žiaci, trieda, učitelia ani škola ako celok príliš takýmto odlišným žiakom neprispôsobujú – naopak, žiak sa prispôsobuje škole. Naproti tomu *inklúzia* sa chápe ako prispôsobenie sa všetkých aktérov výchovno-vzdelávacieho procesu rôznorodým potrebám konkrétnych znevýhodnených žiakov a vytváranie diferencovaných podmienok na aktívne začlenenie všetkých žiakov do (pokiaľ možno) všetkých činností. V súvislosti s inkluzívnym chápaním vzdelávania sa už nehovorí iba o žiakoch so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami či o žiakoch nadaných. Vychádza sa z tzv. sociálneho modelu problémov vo vzdelávaní, v ktorom býva uprednostňovaný termín „prekážky v učení sa žiakov". Prekážky nemusia byť len na strane žiakov, ale môžu existovať v prostredí alebo v interakcii medzi žiakmi a ich okolím. Inkluzívne vzdelávanie teda znamená, že čo najväčší počet detí je ponechaných v tzv. hlavnom vzdelávacom prúde, že v školách existuje podnetné prostredie pre žiakov (i učiteľov) a že odlišnosti žiakov sú prijímané a rešpektované. To ďalej znamená, že každý žiak, ktorý je schopný vzdelávať sa v hlavnom prúde, by mal na to dostať príležitosť a školy by mali túto príležitosť vytvoriť. Na najvšeobecnejšej úrovni sa dá povedať, že *cieľom* inklúzie je vytvoriť také edukačné prostredie, v ktorom sa žiaci, učitelia aj rodičia budú cítiť dobre, ktoré bude maximálne ústretové z hľadiska individuálnych potrieb žiakov a ich problémov.

S cieľom zistiť, či škola poskytuje pre žiakov inkluzívne prostredie, autor vypracoval dotazník, ktorý sleduje tieto tri oblasti:

- inkluzívna politika školy,
- kultúra školy,
- prax školy.

Dotazník obsahuje 30 položiek, pričom pri každej položke sú tri tvrdenia, z ktorých respondent vyberá tie, čo najlepšie zodpovedajú situácii v škole.

Príklady otázok na inkluzívnu politiku školy

Informácia pre učiteľov: Zakrúžkujte len jednu z troch možných odpovedí, a to tú, ktorá je najbližšie k pravde, skutočnosti.

1. V škole existuje politika, na základe ktorej nie sú deti rozdeľované do tried podľa dosahovaných výsledkov či problémov v správaní, škola podporuje rôznorodosť.
2. Škola má triedy delené podľa výkonov, nadania, prípadne etnického pôvodu žiakov.
3. Škola sa snaží zlučovať deti do tried s rozličnou výkonnosťou, etnickým pôvodom či hendikepom len na niektoré predmety.

Príklady otázok na kultúru školy

1. Žiaci v rámci spoločne stanovených pravidiel môžu konať samostatne; učiteľ využíva každú vhodnú príležitosť na to, aby zveril rozhodovanie o činnosti do rúk žiakov.
2. Žiaci musia o každom svojom kroku informovať učiteľa; prípadne sú stanovené pravidlá, ktoré však učiteľ nevyužíva a rozhoduje ad hoc.
3. Žiaci v čiastkových veciach používajú určitú slobodu, napr. môžu odchádzať na toaletu bez pýtania sa...

Príklady otázok na prax školy

1. Škola kladie na každé dieťa v rámci jeho individuálnych možností najvyššie nároky.
2. Škola kladie na všetky deti rovnaké požiadavky.
3. Škola zľavuje znevýhodneným žiakom tým, že rovnaké úlohy menej prísne hodnotí.

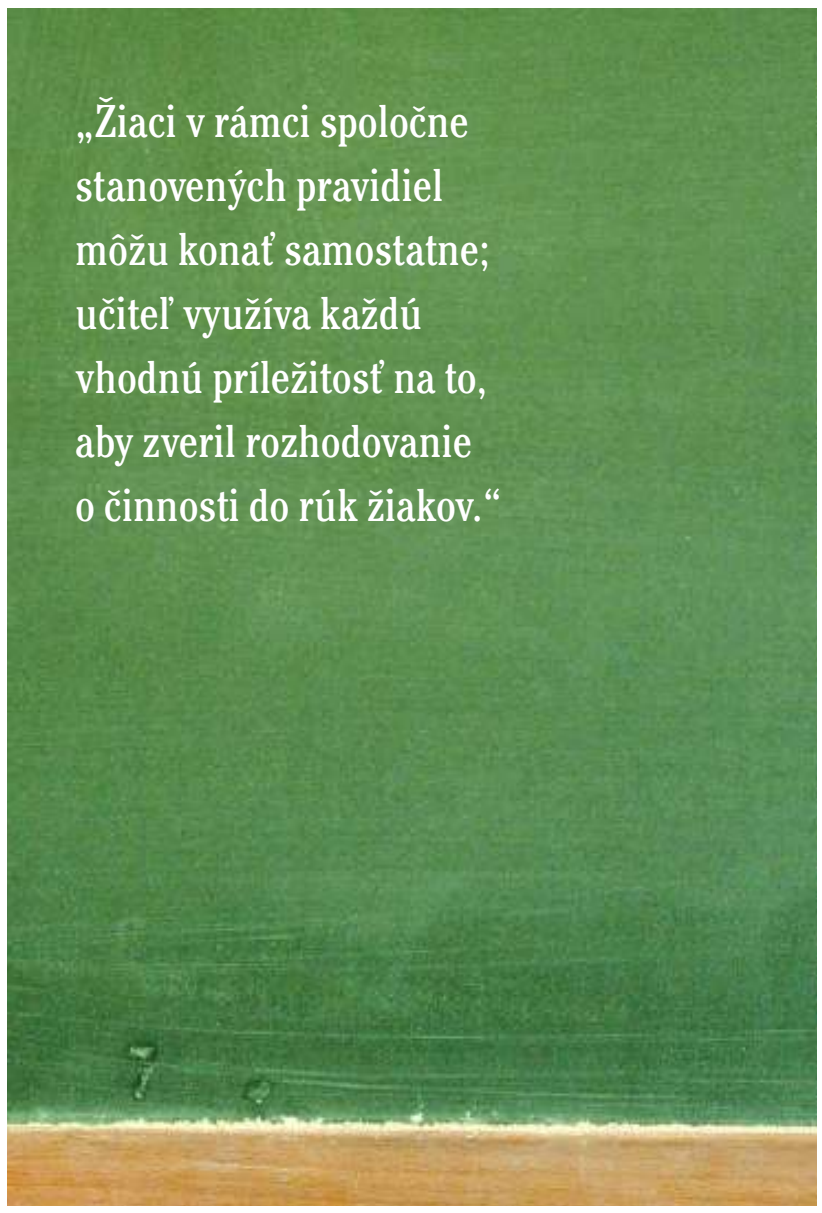

Na základe poznania hodnotenia inkluzívneho charakteru školy (tzv. indexu inklúzie) sa dá nielen porovnávať a hodnotiť školy navzájom, ale je to aj dôležitá metodika na sebaevalváciu školy a pre vedenie školy, aby poznalo postoje a názory pedagógov a odborných zamestnancov školy.

Návrhy na realizáciu inkluzívneho vzdelávania

Existuje veľmi veľa názorov, aj silne protichodných, na riešenie exklúzie a inklúzie v školskej politike. Návrhy a odporúčania možno rozdeliť na systémové a konkrétne, krátkodobé a dlhodobé, uskutočniteľné a neuskutočniteľné. Uvedieme len niektoré návrhy (niektoré si protirečia), ako sme ich zaznamenali pri diskusiách a v rozličných dokumentoch.

Systémové riešenia pre verejnú politiku

- Všetky zainteresované rezorty by mali do svojich politík a legislatívy zahrnúť inkluzívne vzdelávanie; konkretizovať ho z vlastného uhla pohľadu a dať vzdelávanie medzi politické priority nielen deklaratívne, ale aj reálne.
- Princípy inkluzívneho vzdelávania sa majú zahrnúť do pregraduálneho a postgraduálneho vzdelávania pedagogických a odborných zamestnancov.
- Je potrebné prepočítať ekonomické dopady inkluzívneho vzdelávania; v aktuálnej situácii hlavnou prekážkou inkluzívnej politiky sú náklady, financie, ktoré sú potrebné na personálne (asistenti, špeciálni pedagógovia, psychológovia a pod.) a materiálne vybavenie školy, školského zariadenia. Pokiaľ sa nevytvoria prostriedky na inkluzívne vzdelávanie, úvahy o inkluzívnej škole budú mať len teoretický a proklamatívny charakter. Na druhej strane je tu tlak Európskej únie, aby sa táto politika uskutočnila v praxi.
- Vypracovať a uplatňovať metodiku hodnotenia kvality škôl aj z pohľadu „indexu inklúzie" školy.
- Vypracovať metodiky inklúzie pre špecifické skupiny, napr. zdravotne oslabených, zmyslovo postihnutých, sociálne znevýhodnených (Rómov), pre nadaných žiakov, žiakov s problémami v správaní a pod.
- Finančné zabezpečenie inkluzívneho vzdelávania, ako aj celého systému školstva. Inovovať financovanie škôl a školských zariadení, aby nepokračoval „boj o žiaka za každú cenu".
- Zvýšenie spoločenského statusu učiteľa – významná je tu úloha médií, ktoré zatiaľ pracujú proti zvýšeniu statusu pedagóga.
- Rozšíriť sieť internátnych škôl, alternatívnych škôl a škôl s celodenným výchovným systémom.
- Posilniť materské školy (zaviesť povinnú dochádzku, s dodatkom individuálneho vzdelávania pre rodičov, ktorí nechcú dať dieťa do materskej školy), školské kluby, centrá voľného času, strediská záujmovej činnosti.
- Prebudovať systém riadenia škôl a školských zariadení - zrušiť dvojkoľajnosť horizontálneho riadenia; vypracovať dvojstupňové vertikálne riadenie škôl a školských zariadení, čím sa ušetria finančné zdroje.

Konkrétne návrhy na zavedenie, zlepšenie inkluzívneho vzdelávania (prezentované rozličnými autormi)

1. Najčastejšie sa prezentuje problém zvýšeného financovania škôl, pedagógov, odborných zamestnancov ako „zázračného lieku" na zavedenie inkluzívneho vzdelávania a riešenie problémov v školstve. Existujú výskumy, ale aj praktické skúsenosti, ktoré takto radikálne postavený vzťah *peniaze = lepšia kvalita* spochybňujú. Len spojenie vyššieho finančného hodnotenia s posudzovaním kvality edukácie môže ukázať, či lepšie financovanie vedie aj k zlepšeniu výchovy a vzdelávania. Za viac peňazí viac a kvalitnejšej práce – toto manažérske pravidlo zrejme platí aj v školstve.
2. „Motivačné", určené pre žiaka, by malo byť adresované zabezpečovateľovi inkluzívneho vzdelávania (nie rodičovi), ktorý túto čiastku prijíma pre potreby vzdelávania žiaka a na krytie nákladov – doplatok na stravu, na hygienu, na lieky, pomôcky, na ubytovanie v internáte (ak je ubytovaný), cestové do školy. Pod názvom inkluzívny balíček by ho dostávali 8-ročné stredné školy, stredné školy, stredné odborné školy, základné a materské školy, ktoré by sa prihlásili do systému poberateľov inkluzívnych balíčkov. Zároveň by museli spĺňať kritériá na uchádzanie sa o inkluzívny balíček a na základe indikátorov preukazovať plnenie vzdelávacích cieľov – doviesť žiaka až po ukončenie predprimárneho, základného, stredného, resp. vysokoškolského vzdelávania. Nastavením indikátorov na napĺňanie spoločenských cieľov by vzdelávacia inštitúcia mala oprávnenie prijímať inkluzívny balíček. Je však otázkou, či sa má dávať za návštevu školy alebo za inklúziu vôbec nejaký balíček – tvrdia oponenti.
3. Motivovať rodiča, aby sa podieľal na inkluzívnom vzdelávaní, tým, že dostane časť príspevku, ktorý vynaloží na to, aby poslal dieťa do školy, v ďalšom kroku dostane časť príspevku na to, aby sa podieľal na úhrade napr. stravy, čo bude musieť aj preukázať, inak mu príspevok bude odňatý a presunutý do systému plnej časti inkluzívneho balíčka. Pri ukončení štúdia záverečnou skúškou dostane žiak jednorazový štartovací príspevok na hľadanie si zamestnania, resp. na začatie ďalšieho štúdia a pod. Tento problém nie je možné riešiť len v rámci školstva – spolupráca s oblasťou sociálnych vecí a zamestnávania je podmienkou.
4. Skvalitniť diagnostiku znevýhodnených žiakov a robiť ju opakovane, aby sa mohli žiaci preraďovať zo špeciálnych tried a zo statusu tzv. integrovaného žiaka do hlavného prúdu. Problém sa vyhrotil do dvoch extrémov: keď sa znevýhodnení žiaci „testovali" štandardnými metódami, vytýkalo sa im, že nerešpektujú špecifiká (jazyk, kultúru). Následkom toho sa vytvorili pre znevýhodnených žiakov špecifické metodiky, a znova sa vyskytla námietka: prečo sú žiaci segregovaní podľa inej metodiky... Paradoxom sú napríklad „poruchy učenia", ktoré sa volajú „vývinové" (dyslexia, dysgrafia a pod.), čo znamená, že by sa mali odstrániť vplyvom cielenej výchovy. Žiaci sem spadajúci dostávajú označenie „integrovaní", ale len ojedinele sa stane, že sú z „integrovaných" preradení do hlavného prúdu vzdelávania.
5. Motivovať základné a stredné školy do práce so žiakmi zo sociálne znevýhodneného prostredia (SZP) – normatív určiť na rovnakej úrovni, ako majú žiaci v špeciálnych školách (variant A), pretože práca v základných a stredných školách so žiakmi zo SZP je rovnako náročná a namáhavá, a pritom ich pripravuje na reálne životné podmienky. Popritom sú žiaci zo SZP vyhlásení už za žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.
6. Finančne podporovať žiaka (a školu), aby si dokončil neukončené základné vzdelanie a nadväzne aj stredné. Viazanosť na pracovné zaradenie je problémom nielen pracovných miest, ale aj rešpektovania ľudských slobôd.
7. Prehodnotiť nariadenie vlády o financovaní škôl a školských zariadení v originálnych kompetenciách obcí a územných samospráv v prospech posilnenia organizovania voľnočasových aktivít v nadväznosti na sociálnu pedagogiku (efektívna prevencia negatívnych javov). Zriaďovatelia by mali maximálne podporovať školy a školské zariadenia vo svojej pôsobnosti; bolo by účelné z miestnych daní a prenesených kompetencií určiť presný podiel finančných prostriedkov, ktorý sa musí dostať k deťom, do klubov, centier voľného času, stredísk záujmovej činnosti a pod.
8. Zrovnoprávniť finančné príspevky v prípade súkromných škôl a školských zariadení v zriaďovateľskej pôsobnosti občianskych združení zameraných na komplexné riešenie žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia (z 88 % na 100) a odstrániť časový limit do roku 2013.
9. Motivačný príspevok na žiaka adresovať vzdelávacej inštitúcii. Dbať na to, aby motivačný príspevok bol vyšší ako aktivačný príspevok, aby žiak navštevoval SOŠ (učebný odbor) ešte dva roky po ukončení povinnej školskej dochádzky. Sú aj názory zrušiť motivačný príspevok.
10. Zlepšiť prechod na stredné školy pre absolventov špeciálneho vzdelávania a s neukončeným základným vzdelaním. Vytvorenie škôl a stredísk druhej šance, ako aj celoživotného vzdelávania, najmä kvôli zapojeniu sa znevýhodnených osôb do práce, zvyšuje aj ich šance dokončiť si vzdelanie, ísť na stredné a vysoké školy. Vytvárať komunitné školy, komunitné strediská, systémy otvorených škôl s celodennou prevádzkou aj pre dospelú populáciu a na celoživotné vzdelávanie.

Záverom

Prechod na inkluzívne vzdelávanie je procesom postupných zmien. Dokumenty UNESCO, EÚ aj vlády SR vytyčujú koncepčný, politický rámec a všeobecné ciele. O niektorých sa už teraz vie, že sú ťažko dosiahnuteľné. Napríklad *Európa 2020*, stratégia EÚ na zabezpečenie inteligentného, udržateľného a inkluzívneho rastu Európy do roku 2020, uvádza, že v krajinách EÚ, a teda aj na Slovensku, by do roku 2020 malo mať najmenej 40 % mladých ľudí do 35 rokov vysokoškolské vzdelanie. Roku 2011 malo na Slovensku ukončené vysokoškolské vzdelanie 13,8 % mladých ľudí.

Načim ešte podotknúť, že diskusie sa dotýkajú aj nezávislosti a samostatnosti školských politík na jednej strane a podliehania celoeurópskej politke vzdelávania alebo súhlasu s ňou na strane druhej. Podobný „nepriamy" vplyv na školskú politiku štátu majú medzinárodné merania PISA, PIRLS a iné, ktoré nediktujú zmeny, ale výsledkami upozorňujú na potreby zmien. Tým, že sa naša vláda hlási ku koncepcii inklúzie, stávajú sa tieto dokumenty záväzné aj pre našu štátnu školskú politiku. Okrem úpravy a noviel zákonov si to vyžaduje odbornú diskusiu (na ktorú týmto príspevkom voláme), ako reálne uskutočňovať inkluzívnu politiku v našich podmienkach a v podmienkach ekonomickej a morálnej krízy.

Prof. PhDr. Miron ZELINA, DrSc., Dr. h. c.
mironzelina@yahoo.com

Ilustračné foto stock.xchng

Učitelia v Čechách spísali desatoro proti úpadku školstva

ČESKÁ REPUBLIKA

V posledné augustové dni sa českí učitelia bez rozdielu druhov a typov škôl zhodli na tom, že je potrebné zastaviť úpadok školstva v krajine. Spísali desať konkrétnych požiadaviek, pomocou ktorých tento stav dosiahnuť.

Desatoro kvalitného vzdelávania:

1. Vzdelávanie musí byť účelné pre život, treba zmeniť predovšetkým prístup k matematike a štátnemu jazyku.
2. Treba stanoviť iné ciele vzdelávania, namiesto memorovania klásť dôraz na čitateľskú gramotnosť, komunikačné zručnosti a logické myslenie.
3. Hodnoťme žiakov individuálne formou tzv. máp študijného pokroku, známky nemotivujú.
4. Motivujme žiakov a študentov k lepším výsledkom, aby sa im oplatili. Napríklad na gymnáziá sa majú dostávať lepší žiaci.
5. Rozvíjajme náročné myslenie; momentálne sa kladie dôraz na pamäť, je treba učiť deti analytickému mysleniu.
6. Zmeňme roly v triede, učiteľ nemá byť mentor, ale sprievodca.
7. Rozvíjajme kvalitu učiteľa, len odborník má sebavedomie a pôsobí silou svojej osobnosti.
8. Ďalšie vzdelávanie učiteľov, finančné zvýhodnenie tých, ktorí na sebe pracujú.
9. Už na pedagogickej fakulte musí budúci učitelia pôsobiť v praxi.
10. Hodnoťme riadne kvalitu škôl, zaveďme štátnu certifikáciu kvality (fakultná škola, škola príkladov dobrej praxe, atď.).

Za celou aktivitou stojí Asociácia profesie učiteľstva Českej republiky. Po prvý raz sa spojilo 15 asociácií najrôznejších pedagogických profesií od vysokoškolských učiteľov až po učiteľov z praxe či školských psychológov s jediným cieľom – zlepšiť vzdelávanie detí. Asociácia v spoločnom stanovisku upozorňuje, že pokles úrovne vzdelania je spôsobený dlhodobými chaotickými krokmi ministerstva. Väčšina krokov, ktoré treba urobiť v záujme lepšej kvality vzdelávania, smeruje práve na ministerstvo.

Kľúčovým je podľa asociácie zastaviť bifľovanie a naučiť deti myslieť. Vedomosti, ktoré škola ponúka, musia byť úzko spojené s praxou a užitočné pre život. Ďalším vážnym problémom je nízka kvalita niektorých učiteľov, čo možno zmeniť iba tak, že ich treba motivovať, aby sa vzdelávali. Trebárs aj formou kariérneho poriadku, v rámci ktorého by postupovali vyššie po zložení atestácie, podobne ako lekári. Čím vyššiu atestáciu, teda vyššiu kvalitu, by mal učiteľ, tým by viac zarobil.

Medzi požiadavkami, samozrejme, nechýba ani lepšie financovanie. Bez neho totiž dlhodobo poddimenzovaný rezort vážne zmeny nezvládne. Tlak učiteľov dramaticky rastie a navyše sa k nemu pridávajú aj rodičia a odborníci.

(lupa, MF dnes)

Európa hlási nárast fóbií zo školy

NEMECKO

Je to neuveriteľné, ale škola sa stáva čím ďalej, tým viac prostredím, v ktorom dochádza okrem mnohých pozitívnych vecí aj k narušaniu duševného stavu niektorých detí. Renomované nemecké noviny pred časom informovali, že v Nemecku je už 600-tisíc pravidelných záškolákov.

Strach zo zlyhania

Nemeckí odborníci dokonca začali hovoriť o šíriacej sa epidémii. Až 5 % nemeckých detí podľa spomenutých novín trpí strachom zo zlyhania a zo šikany od spolužiakov. To sú podľa odborníkov najčastejšie zdroje a spúšťače psychických problémov detí.

Riaditeľ psychiatrického centra pre deti a mládež v Kolíne nad Rýnom profesor Gerd Lemkuhl je presvedčený, že problém nie je v záškoláctve. Skôr ide o preťaženie detského intelektu, teda veľké nároky, ktoré kladú na deti rodičia. Problémy spôsobujú aj neusporiadané vzťahy s rovesníkmi. Deti často nedokážu čeliť násiliu a hrubosti vo svojom okolí a v médiách. U niektorých to vedie až k sebapoškodzovaniu. Do rúk odborníkov sa tak dostávajú deti, ktoré trpia panickým strachom zo školy, deti s prudkým zhoršením prospechu, neraz sprevádzaným aj častými absenciami v škole.

Ťažko rozpoznateľné problémy

Strach zo školy sa stáva novodobým problémom mnohých škôl. Odborníci hovoria, že sa objavuje najmä v bohatých spoločnostiach. Utrpenie detí býva ťažko rozpoznateľné. Súžiace sa deti pochádzajú zväčša zo stredných vrstiev a v spoločnosti sa správajú nenápadne. Vyskytujú sa vo všetkých ročníkoch a na všetkých školách. O to väčšiu pozornosť musia tejto téme venovať učitelia. Aj preto je dôležité pracovať na kvalite atmosféry práce v každej škole, aby sa znižovali riziká ohrozenia duševného zdravia detí.

Odborníci odporúčajú posilňovať motiváciu a odvahu ohrozených detí hovoriť o svojich problémoch, pomenovať ich, nebáť sa žiadať o radu a pomoc od svojich učiteľov a ďalších odborníkov. **(lupa)**

Ilustračné foto stock.xchng

Najsilnejší muž sveta: Nič nie je dôležitejšie ako vynikajúci učiteľ!

USA

Osemnásteho augusta vystúpil najsilnejší muž planéty Barack Obama s prejavom pred začiatkom nového školského roka. Najzávažnejším posolstvom je zvýraznenie mimoriadnej úlohy vzdelávania pre budúcnosť Ameriky.

„Nič nie je dôležitejšie pre vzdelávanie dieťaťa ako vynikajúci učiteľ. Bohužiaľ, v novom školskom roku do škôl opäť nenastúpia tisíce učiteľov. Čiastočne je to spôsobené škrtmi v rozpočte na celoštátnej a miestnej úrovni. Bude to znamenať preplnené triedy, menej predškolských zariadení a predškolských programov, kratšie vyučovanie," zaznelo v príhovore prezidenta USA.

Obama navrhol prijať nový zákon, ktorý by jednotlivým štátom pomohol zabrániť prepúšťaniu učiteľov a prijať nových. Biely dom podporuje kroky na podporu vzdelávania vrátane investícií do vedy a matematiky, čím sa dosiahne väčšia flexibilita vzdelania. Kongres sa musí postaviť za zvýšenie podpory pre milióny mladých ľudí **s cieľom pomôcť Spojeným štátom 21. storočia, aby mohli vybudovať najsilnejší vzdelávací systém na svete.**

„Tento týždeň som strávil čas cestovaním po Iowe, hovoril som s mnohými ľuďmi o prestavbe ekonomiky, o tom, že ak budeme tvrdo pracovať, môžete sa vy i vaše rodiny dostať dopredu. Počas cesty som sa zastavil v Cascade High School, poďakoval učiteľom za skvelú prácu, ktorú odvádzajú, a zaželal im veľa šťastia po príchode do tried v novom školskom roku.

Aby naša krajina mala úspešnú budúcnosť, najdôležitejšie je vzdelanie, ktoré dáme našim deťom. A na dosahovanie kvalitného vzdelania tu nie je nikto dôležitejší ako osoba v prednej časti učebne. Učitelia sú mimoriadne dôležití. Pracujú neúnavne s priemernými platmi, niekedy dokonca kupujú pomôcky z vlastného vrecka. Dávajú našim deťom všetko – a na revanš by sme mali my investovať do nich.

Ale situácia je vážna: v tomto roku bude v našom školstve o niekoľko tisíc pedagógov menej. Od roku 2009 sme stratili viac ako 300-tisíc pracovných miest v oblasti vzdelávania, sčasti pre rozpočtové škrty na štátnej úrovni, sčasti pre škrty na miestnej úrovni.

Premýšľajte o tom, čo to znamená pre našu krajinu v čase, keď zvyšok sveta súperí vo vzdelávaní a vedomostiach s Amerikou. Škrty v školstve prinútia naše deti navštevovať preplnené triedy, škrty znamenajú rušenie programov pre deti v predškolskom veku, znamenajú skrátenie školského vzdelávacieho týždňa a školského roka.

To je opak toho, čo by sme mali ako krajina robiť. Naše štáty by mali vo svojich rozpočtoch vytvárať zo vzdelania prioritu – a to aj v ťažkých fiškálnych časoch. A Kongres by mal mať ochotu pomôcť, pretože sa to týka nás všetkých.

Z tohto dôvodu by mal byť prijatý zákon o pracovných miestach, ktorý som poslal do Kongresu v septembri minulého roka a ktorý zahŕňal podporu pre jednotlivé štáty, aby sa zabránilo ďalšiemu prepúšťaniu učiteľov a, naopak, aby došlo k ich prijímaniu do vzdelávacích služieb. Žiaľ, Kongres doteraz s týmto stavom nič neurobil.

To je spiatočnícke. To je zle. Ten, kto nebude investovať do našej budúcnosti, ju podkopáva. Ak chceme, aby boli Spojené štáty lídrom 21. storočia, nič nie je dôležitejšie ako dávať každému najlepšie možné vzdelanie – od prvého dňa nástupu do materskej školy až po deň, keď človek začína svoju profesionálnu kariéru.

To je dôvod, prečo sme rozbehli celoštátnu súťaž na zlepšenie kvality našej školy. To je dôvod, prečo sme investície nasmerovali do matematiky a podpory vedy a vzdelania vôbec. A to je dôvod, prečo sme reformovali študentské pôžičky, prečo sme zvýšili finančnú pomoc pre milióny mladých ľudí – pretože v Spojených štátoch nemôže byť vysokoškolské vzdelávanie luxusom, je to ekonomická nevyhnutnosť a každá rodina by mala byť schopná dovoliť si ho.

V tejto krajine – bez ohľadu na to, ako vyzeráte alebo odkiaľ ste – ak ste ochotní študovať a tvrdo pracovať, môžete ísť až tak ďaleko, aký je váš talent. Môžete dosiahnuť to, o čo sa pokúsite. Ja sám som prezidentom Spojených štátov len vďaka šanci, ktorú mi dalo moje vzdelanie. Chcem, aby každé dieťa v Spojených štátoch malo túto možnosť. Za to som bojoval. A budem za to bojovať tak dlho, pokým budem mať česť byť vaším prezidentom," zaznelo v prejave prezidenta USA Baracka Obamu.

(z podkladov Bieleho domu)

Foto whitehouse.gov

Mediálna výchova z pohľadu detskej psychiatričky

ANNA KOVÁČOVÁ-HABOVŠTIAKOVÁ

MUDr. Anna Kováčová-Habovštiaková je lekárka, má ôsmich synov a popri práci na Psychiatrickej klinike Detskej fakultnej nemocnice s poliklinikou v Bratislave sa často vyslovuje k aktuálnym sociálnym a zdravotným problémom mládeže a rodín. Publikuje preklady článkov i kníh z francúzštiny, angažuje sa vo Svetovom hnutí matiek (Mouvement mondiale des mères).

Už roky pracujete v detskej ambulancii, ste matkou veľkej rodiny. Čo vás viedlo k tomu, aby ste intenzívne vnímali potrebu predmetu mediálna výchova?

Tých impulzov bolo viacero. Použijem medicínsku terminológiu: impulzy „vzdialené“, ale i „prvotné“ a „bezprostredné“. K tým vzdialeným zaraďujem predovšetkým moju výchovu v rodine. Rodičia boli po celé roky činní aj v médiách a otcovi veľmi záležalo na našej výchove a na správnych výchovných prostriedkoch. Deťom vedel poskytnúť kvalitné motivácie. Keď neboli dostupné vhodné rozprávky, písal ich pre nás sám, a tak napokon napísal mnoho kníh pre mládež. Na nich sme vyrastali. Tie potom slúžili aj ostatným slovenským deťom. Neskôr na nás pôsobil formou esejí, vedením k čítaniu hodnotných kníh a literárnych útvarov, ale i cez televízne relácie, ktoré sám tvoril. No to je už dávno.

Za prvotný impulz môjho záujmu o mediálnu výchovu by som označila bohaté skúsenosti v početnej rodine, v ktorej som bola jedinou osobou ženského pohlavia. A výchova chlapcov nie je jednoduchá. V istých obdobiach som s nimi zvádzala tuhé boje, aby televízia a počítače nenarúšali našu rodinnú štruktúru a celkom nevytlačili knihy, časopisy, hudbu, no predovšetkým osobnú komunikáciu medzi nami.

Nuž a bezprostrednou príčinou záujmu o médiá boli skúsenosti z psychiatrickej ambulancie i z odbornej literatúry o mediálnych vplyvoch na deti. Tu by som mohla rozprávať celé hodiny o „prípadoch“ na obrazovkách televízie či počítačov a „prípadoch“ v ambulancii detského psychiatra. Tieto súvislosti treba vyzdvihovať a upozorňovať na ne i z pohľadu mojej profesie.

Práve ako praktizujúca lekárka ste si uvedomili dôležitosť tejto problematiky?

Ambulancia nebola mojím prvým „bojiskom“. Ním bola najprv rodina, ktorú som kládla na prvé miesto. Týmto otázkam som sa venovala už oveľa skôr ako matka: Vždy je múdrejšie učiť sa na skúsenostiach iných. Hľadala som literatúru na túto tému a vďaka znalosti jazykov som sa dostala i na viaceré konferencie s problematikou médií. Jedným z prvých takýchto stretnutí bolo kolokvium *Pravda vás vyslobodí* ešte za účasti prezidenta Václava Havla, ktoré v Prahe usporiadala francúzska asociácia Budúcnosť kultúry roku 1993. Tam ma vtedy oslovili prezentácie mnohých prednášajúcich v bloku týkajúcom sa médií: medzi nimi boli i pracovníci či riaditelia veľkých periodík, respektíve rozhlasových a televíznych spoločností, napríklad z Dánska, Francúzska. Zaujali ma ich konštatácie typu: *„Médiá majú doslova moc nad životom a smrťou, majú nekonečné možnosti konať dobro, ale i rozosievať zlo. Aj najmenšie rozhodnutie mediálneho producenta má ďalekosiahly vplyv.“* Dosť ma v tomto smere ovplyvnil i lekár-filozof Xavier Emanuelli, ktorého som obdivovala. Ako vojnový chirurg pracoval roky v ohniskách veľkých konfl iktov vo svete (v Iráne, Afganistane, Kurdistane...), potom sa stal ministrom sociálnych vecí Francúzska a účinne riešil problémy bezdomovcov v Paríži. Nakoniec vymenil injekčnú striekačku za pero, bol ocenený za pútavo nazvané literárne dielo *Posledné upozornenie pred koncom sveta* (1997), v ktorom veľmi konkrétne rozvíjal svoje skúsenosti z praxe. Kritizoval, že sa v skutočnosti rozciťujeme nad virtuálnym utrpením v televízii, no konkrétneho človeka prehliadame.

„Spoločným problémom je fakt, že virtuálny svet detí často ‚presahuje‘ rodičov, a s rozvojom techniky stále rýchlejšie. Je im neznámy, privádza ich do úzkosti. Popri televízii nastúpili internet, mobily, videohry. Nebezpečenstvá rastú rýchlosťou, ktorej sa rodičia nestačia prispôsobovať. Médiá nám dávajú poznať všetky kultúry, a predsa neutvárajú kultúru rodiny.“

Boli ste častejšie v kontakte s takýmito osobnosťami?

Vďaka znalosti jazykov som sa na takýchto podujatiach stretala s pozoruhodnými osobnosťami, ktorým šlo o výchovu mladej generácie. Napríklad európske i svetové asociácie hnutí na podporu rodiny a tradičných hodnôt pravidelne zvolávali medzinárodné fóra s predstaviteľmi verejného života, kultúry, školstva, médií, cirkví, politiky a podobne. Tie umožňovali výmenu nových poznatkov a skúseností s cieľom ďalšieho vzdelávania osôb zainteresovaných na výchove. Boli to jedinečné príležitosti pre rodičov, pedagógov, lekárov, novinárov a iných už od pádu železnej opony rozšíriť vzájomné kontakty aj na východnú Európu. Na jednom z nich som sa stretla s autorom publikácie *Negatívne pôsobenie televízie na deti* Lucom Berrouom a jeho knihu som preložila do slovenčiny.

Téma mediálnej výchovy rezonovala na kongresoch o rodine zakaždým?

Bol jej obyčajne venovaný jeden celý prednáškový blok. Napríklad organizácia Rodiny zajtrajška zvolávala každé dva roky odborníkov v niektorom európskom meste (Varšave, Moskve, Berne, Ženeve). Tak sa stretali manželské páry i pracovníci médií, pedagógovia, politici či kultúrni a vedeckí pracovníci a prehodnocovali aktuálne otázky vo vzťahu k rodine a spoločnosti. Hľadali spôsoby, ako vytvárať správne vzťahy medzi rodinou a štátom, definovali sociálne aj ekonomické podmienky, ktoré najviac podporujú rodinný život, pozitívne i negatívne vplyvy na rodinu. Keďže stále dôležitejším faktorom ovplyvňujúcim život rodiny sú médiá, napríklad v otázkach vzdelávania alebo morálnej výchovy v praxi, táto problematika mala dôležité miesto prakticky na každom kongrese. Od roku 1997 sme nadviazali kontakty i so Svetovým hnutím matiek so sídlom v Paríži. Amerika i krajiny Západu už mali veľa skúseností s komercializáciou mediálnej produkcie, s negatívnymi dôsledkami na psychiku detí a dospievajúcich i na celkovú konštelá-ciu rodín. Vyzývali nás, aby sme boli prezieraví, upozorňovali na rýchly vývoj mediálnej technológie. Spoločným problémom je fakt, že virtuálny svet detí často „presahuje“ rodičov, a s rozvojom techniky stále rýchlejšie. Je im neznámy, privádza ich do úzkosti. Popri televízii nastúpil internet, mobily, videohry. Nebezpečenstvá rastú rýchlosťou, ktorej sa rodičia nestačia prispôsobovať. Médiá nám dávajú poznať všetky kultúry, a predsa neutvárajú kultúru rodiny. Pedagógovia i rodičia potrebujú naučiť dieťa, ako narábať s médiami, s informáciami, ako ich hierarchizovať. Im samotným však neraz chýba návod, ako konať. Nie podľa zákona „všetko alebo nič“. Nie ľahkomyseľná povoľnosť ani totálne uzavretie sa pred svetom – oba postoje by boli prejavom tej istej beznádejnej rezignácie. A i strachu z techniky, ktorú dieťa dakedy zvláda ešte „lepšie“ ako oni sami. Koľko je však pascí na prácou zavalených rodičov! Poruke sú vždy „elektronické pestúnky“. Vekovo starší zas odmietnu akúkoľvek autoritu. Teda, ako na to? Tieto otázky ma vlastne znepokojovali a sprevádzali po celé roky už ako matku.

Autora publikácie *Negatívne pôsobenie televízie na deti* ste stretli na 22. kongrese rodín v Kyjeve roku 2006. Pripravili ste ju na celosvetovú vedeckú konferenciu v Ružomberku a 23. kongres *Rodina a médiá na Slovensku* v roku 2008. Čím je pútavá?

Táto publikácia vyšla vo viacerých vydaniach vo Francúzsku a bola prijatá s úspechom. Autorovým úmyslom bolo upozorniť na nebezpečenstvá televízie na podklade niektorých vedeckých pozorovaní a výskumov. Publikáciu som ešte pred kongresom na Slovensku preložila z francúzštiny a v tom čase som sa zoznámila s PhDr. Natašou Slávikovou, generálnou riaditeľkou sekcie médií, audiovízie a autorského práva na Ministerstve kultúry SR. Ona ju ako odborníčka na problematiku mediálnej výchovy ocenila a ako koordinátorka koncepcie mediálnej výchovy na Slovensku poskytla na webovú stránku projektu www.zodpovedne.sk medzi študijné materiály. Kniha prináša komplexný pohľad na problematiku televízie, ktorý možno aplikovať aj na ďalšie médiá – prehrávače, videá, filmy z internetu. Sú v nej cenné podnety na zamyslenie pre pedagógov, psychológov i detských psychiatrov či televíznych producentov a, samozrejme, pre rodičov.

Máte skúsenosti s výchovou aj s poruchami správania detí a mladistvých. To bolo bezprostredným podnetom na preloženie publikácie *Negatívne pôsobenie televízie na deti*?

Aj z pohľadu psychiatričky za najdôležitejšiu úlohu rodičov a pedagógov považujem formovanie svedomia detí, čiže výchovu k poznávaniu a rozlišovaniu správnych hodnôt. Dnes je táto úloha nesmierne náročná a v praxi je sťažená mnohými faktormi. V sekularizovanom prostredí dneška sa rúcajú stereotypy základných hodnôt dané tradíciou či vierou, rozmazávajú sa kritériá dobra a zla. Rozhodujúci mienkotvorný a kultúrny vplyv nadobúdajú masmédiá. Tie preberajú, ba celkom nahrádzajú osobnú úlohu rodičov, pedagógov aj iných inštitúcií. Môžu slúžiť ako vzdelávací prostriedok, môžu byť nositeľmi hodnotových orientácií, no ich nesprávne užívanie alebo vyhľadávanie, či dominujúce negatívne vzory ľahko mladých ľudí hodnotovo dezorientujú. Nevhodný prístup k médiám môže zapríčiňovať psychické poruchy. Výskumy poukazujú až na neurofyziologické

(pokračovanie rozhovoru na strane 10)

Mediálna výchova...

(dokončenie rozhovoru zo strany 9)

zmeny mozgu v dôsledku pôsobenia televízie. Práve v ordináciách psychiatrov je zreteľné, aký výrazný je dosah médií a aké je dôležité dobré rodinné i školské zázemie pre duševné zdravie mládeže. Mladí skutočne naliehavo potrebujú jasné a pevné kritériá. A tie im televízia a jej „deriváty" častokrát neposkytujú. Rodičia preťažení povinnosťami sú často pokúšaní prenechať médiám všetok výchovný priestor. Hoci môj pohľad psychiatra na problematiku pôsobenia médií na deti môže byť svojím spôsobom „profesionálne" skreslený – tým, že sa kontaktujem iba s negatívami, práve skúsenosti z praxe mi však nedovoľujú mlčať.

Čo vás na knižke zaujalo na prvý pohľad?
Zistenia autora plne korešpondujú s mojimi pozorovaniami v ambulancii. Autor kladie rodičom a vychovávateľom otázky na telo: Nie sú vaše deti a vnúčatá vystavené riziku, že im televízia spôsobí psychické ujmy? Neklesajú ich školské výsledky v závislosti od času stráveného pred obrazovkou? Aký efekt má na mládež násilie, pornografia, vulgárnosť? A reklama? Nevystavujete sa riziku, že vám televízia podmínuje rodinu?
Lekári, psychológovia, vychovávatelia i sociológovia celého sveta vysielajú výstražné signály. Pozor! Neprehliadajme tieto zistenia, aplikujme poznatky pri výchove. Médiá majú výrazný podiel na prehlbovaní ťažkostí, úzkostí, depresívnych i agresívnych stavov mladých ľudí. Počas dlhoročnej praxe som videla tieto paralely v ambulancii.

Vedeli by ste uviesť konkrétne príklady?
Každému je jasné, že médiá mladým často predkladajú doslova návody, ako ľahkovážne zaobchádzať s vlastným životom, ako „zahrať" scény videné v televízii, vo filmoch. V našich službách sa často opakujú suicidálne pokusy – koho za ne viniť? I stránka www.zodpovedne.sk nás detailne nasmeruje na oblasti a prostriedky ohrozenia médiami. Čo sa týka praxe, len si pripomeňme tie hysterické výjavy či vyhrážania sa sklamaných žien samovraždou. Často sa stretám s problémom, ako rozlíšiť, či dotyčná osoba v ambulancii, privezená napríklad záchrankou, „hrá", „provokuje", alebo skutočne „volá o pomoc" a má vnútorne nevyriešený závažný konflikt, a preto jej treba skutočne urgentne pomôcť. Neraz ide len o výchovne nezvládnuté záležitosti, o preberanie nevhodných vzorov. No i ľahkovážne pokušenia k suicidálnemu alebo sebazničujúcemu správaniu v životných problémoch bývajú často odpozorované z médií. So životom však v realite neslobodno hazardovať.

Vráťme sa k spomínanej otázke života a smrti...
Realita smrti je skrytá, komunikovať o nej dnes odmietame, ale deti sa s ňou dennodenne stretávajú v televízii. Neraz nevedia, ako sa k nej postaviť. Ak zasiahne niekoho blízkeho „naživo", prestáva byť virtuálnym predstavením. Dieťa zisťuje, že ide o vážnu tragédiu, ktorá mu naruší jeho doterajší svet, nevie sa s ňou vyrovnať ako so skutočnosťou, ktorá patrí k životu, s ktorou sa v tradičnej rodine stretalo, ktorá bola dospelými vysvetlená, prijímaná... Deti, čo denne vídajú viacero mŕtvol v televízii, nie sú schopné prijať náhlu skutočnú udalosť, ktorá patrí k podstate každodennej reality. Tu potom nastupujú úzkostné a depresívne poruchy, somatické ochorenia, hľadá sa pomoc psychologická i farmakologická. Čiže i k týmto otázkam by každý vychovávateľ mal pristupovať s prehľadom a veľmi zodpovedne, v prípade potreby nevylučujúc, samozrejme, ani psychologickú či psychiatrickú pomoc.

Máte skúsenosti, že i dôsledky propagovanej slobody bez hraníc môžu byť vážne?
V ambulancii sa v podstate často stretáme s tvrdeniami typu: *„Ja mám svoje práva a som slobodný(-á)!"* i s konaním podľa tohto vzorca. Neviem a nie som však vedený(-á), že mám i povinnosti a záväzky. Bezmocnosť rodičov, vlastné názory bez konfrontácie s dospelými, rodičmi či pedagógmi, svojvoľné postoje, žiadna potreba autority, nezvládateľné správanie v školskom prostredí a v kolektíve, agresivita, riskovanie... To sú naše dennodenné prípady. Pýtame sa, prečo ich je toľko, prečo pribúdajú.

Nespomínali ste predčasné sexuálne skúsenosti a ich negatívne následky...
Aj táto oblasť je veľmi citlivá a častá. Láska, nový život – to sú najvyhľadávanejšie témy, ktoré médiá prezentujú. No na život sa treba pripraviť veľmi reálne. Môžeme milovať a preferovať romantiku, v skutočnosti i vo virtuálnom svete, ale realita je iná, nielen romantická. Tu by som možno prenechala priestor knihe, v ktorej sú podobné konštatácie spracované na podklade výskumov a vedeckých zistení. Pravdaže, technológie idú stále dopredu, no podstata je tá istá. Nechajme sa opätovne motivovať publikáciou, aby sme boli ostražitejší ako vychovávatelia, a uvedomme si, že médiá našich mladých často ovplyvňujú i filozofiou nezmyselnosti života, materialistickým nazeraním na svet, vedú ich k utiekaniu sa do imaginárneho sveta fantázií alebo i závislostí. Pasívna konzumácia programov, návyk na sebestačnosť pri „elektronických priateľoch" a počítačových známostiach ich vedie k izolácii, uberá na vlastnej kreativite.

Nakoniec otázka, čo osobne považujete za najväčšiu hrozbu médií a čo proti tomu robiť...
Najväčším zlom je podľa mňa zmazávanie hraníc a zotieranie kritérií dovoleného a zakázaného. Napríklad vtedy, ak je negatívny hrdina sympatický a vyhráva. Deje sa to v spoločnosti samotnej, a potom aj v mediálnej tvorbe, aj rôznymi „rafinovanými" spôsobmi. Tu treba dieťa upozorniť, učiť ho vidieť súvislosti, kontext, v ktorom sa scény odohrávajú. Inak ich dieťa či dospievajúci môže schvaľovať, prebrať za svoje. Úlohou mediálnej výchovy by malo byť naučiť mladých rozlišovať, čo je pravda a dobro, upozorniť na úskalia – veď dieťa postoje vníma, koná podľa toho, čo vidí, na okolie sa adaptuje napodobňovaním. Zlé vzory zákonite vedú k psychickej a následne aj sociálnej patológii. Vážny je tiež vplyv médií na psychiku osobitne predisponovaných osôb, patologicky štruktúrovaných, aneticky predisponovaných, mentálne insuficientných či subnormných, ktorí napriek tomu sociálne fungujú, ba dokonca sa dokážu uplatniť v spoločnosti niekedy i skôr ako tí kompetentnejší. Práve oni môžu preberať tieto vzory nekriticky.
Je tu i faktor vplyvu médií na psychiku vo všeobecnosti vzhľadom na masívnosť ich pôsobenia a odcudzenie sa okoliu. Médiá majú veľmi veľký potenciál na narušanie medziosobných vzťahov. Nezanedbateľný je i vplyv na psychiku v dôsledku obsedantného zamerania producentov na „zaujímavosti", no i na patologické prejavy človeka a ľudstva, na exploatáciu najnižších pudov, na potrebu citového nasycovania diváka za každú cenu. A na záver: Nech sa na médiá nevzťahujú slová básnika: *„A tak zabíjame čas a čas zabíja nás."* Nech okrem účinného vedenia k výberu a zhodnoteniu programov vieme nájsť aj iné vhodné alternatívy – najmä osobný dialóg a kreatívne činnosti.

Rozhovor pripravil Ľubomír PAJTINKA
Foto Ján SÚKUP

Literárne druhy

UČEBNÉ POMÔCKY

Rada vám predstavím učebnú pomôcku *Literárne druhy* (26 strán). Je možné využiť ju v každej časti vyučovacieho procesu, v každej triede, najlepšie však na cvičeniach zo slovenského jazyka a literatúry (SJL) v 9. ročníku.

Má dve polohy. Prvá vysvetľuje, čo sú **slovné** druhy, aké majú žánre a témy. Druhá obsahuje tvorivé cvičenia, a práve ony sú vhodné pre deviatakov. Úpravou cvičení podľa jednotlivých ročníkov by aj táto pozícia mala širšie uplatnenie.

Lyrika (červené pozadie) má sedem strán, z toho na troch stranách sú tvorivé úlohy. Napríklad lyricky ladený text.
Keď kráčal po otcovej roli náš básnik Milan Rúfus, svojimi modlitbičkami na radosť pokrstil všetkých Slovákov: *„Nech nad Tatrou sa blýska a vy, hviezdy, nezhasínajte! Nech slávy dcére nastane jar a mince na dne fontán vždy navrátia svojho majiteľa! Nech Marína má svojho básnika a ženu, ktorí neplačú krvavé sonety, ale spievajú ódu na mladosť našej slovenčine!"*
Úlohou je nájsť literárne diela, pripísať lyrický žáner, tému a vymyslieť nadpis.

Epika (zelené pozadie) má päť strán vrátane troch strán úloh. Uvádzam epický text, rozprávku:
Malý princ s Ferkom Putorisom zobrali sivé vĺča, no Kikimora vykríkla: „Spolu s Judášom a Janom Zápotočným, samozrejme, po konzultácii s macochou, sme rozhodli – len Pinocchiov nos a Laktibradova brada vám dovolia vlastniť toto výnimočné zviera. Rozdeľte sa hneď teraz, žiaden útek ani intrigy vám nepomôžu! Ste vo svete literatúry, a tam je všetko možné!"
„Čoóó?" skríkli Ferko s princom odrazu, „nijaká striga nám nezabráni zobrať si ho k sebe. Jeho priatelia, káčatko a kohút, ho čakajú. Aj Zuzanke by chýbal. Nie! My nechceme byť trpaslíkom a nosáňom!"
Preto rýchle zapli svoj laptop, vyťukali kód EXUPÉRY 112... a lietadlo pristálo na tatranskej lúke. Tam Kikimora nemala moc.
Pilot vysunul lahodný pohyblivý chodník a ľudská posádka so sivým vĺčaťom bola na palube.
„Kam?" opýtal sa pilot. „Do sveta rozprávok, tam predsa vždy _____!" rozhodol malý princ.
(Poznámka: Na čiaru napíš dve správne slová! Doplň názov...)

Deti majú nájsť literárne postavy, napísať autora, epický žáner a vymyslieť nadpis.
S podobnými textami mám dobrú skúsenosť. Často som do nich zakomponovala aj mená či príbehy z konkrétnej triedy. Tam sa deti našli a tvorili samy. Podľa ich textíkov bežalo aj skúšanie. Autori neodpustili ani bod. Vo svojej vynaliezavosti boli veľmi tvoriví, ale tiež nekompromisní.

Dráma (modré pozadie) má päť strán, na dvoch stranách sú úlohy.
Štylizáciu textov prehľadu literárnych druhov a žánrov podporujú a potvrdzujú obrázky, a tak je táto časť vhodná pre desať- až pätnásťročné dieťa.
Spoznávanie termínov nie je rozložené na ploche ako odkryté karty. Žiak sa o ich objavenie musí pričiniť sám. Do prázdnej tabuľky postupne vpisuje podčiarknuté pojmy, ktoré si najskôr upraví do tvaru podstatného mena. Na konci prezentácie ho čaká vyplnená tabuľka literárnych druhov. Tá by mala byť prínosom pre vlastné zhodnotenie.
Celá prezentácia má ešte štyri úvodné strany s abstraktným pozvaním do literatúry a na Ulicu literárnych druhov. V závere je ponuka na upratovanie ulice, sumár a použité zdroje. Nenájdete tu podrobnú charakteristiku žánrov. Je v slovníku literárnych pojmov s názvom *Literárny zábavník K. P.* (146 strán).
Literárne druhy sú pre nášho školáka problém. Môže ho spôsobovať veľa faktorov. Ja osobne ich vidím v nedostatočnej symbióze príbuzných tém v učebniciach.
Jazyková zložka – jazykové štýly a lexikológia, literatúra – literárne druhy, a sloh – slohové postupy. Keď zlyhá učiteľov nadhľad a prepojenie tém, žiak všetko chápe izolovane a často sa vrhne na bifľovanie. Potom nedokáže tvoriť ani svoje produkčné texty, ani interpretovať reprodukčné texty.
Nikdy som neučila v jazykových triedach (popri obyčajných sme mávali matematické a športové), ale po troch rokoch vyučovania som obyčajne cítila svoj rukopis. Práve triedenie a porovnávanie prvkov v umeleckých ukážkach pomáha žiakovi formovať jeho literárnu osobnosť tak, aby sa sám cítil kritikom, nebál sa experimentovať, porozumel dielu a sám aj tvoril.
Týmto príspevkom nechcem vzbudzovať pocit o svojej dokonalosti alebo hovoriť o vyriešení problému. Veľmi dobre viem, koľkokrát som siahala na dno svojej tvorivosti a trpezlivosti, aby sme boli s deťmi úspešní nielen kvôli okamihu. Chcem len inšpirovať. Veď učíme sa celý život a mňa mnoho naučili práve moji žiaci. Takže to venujem svojim bývalým – dnes kolegom. Janka, Martinka, Ivetka, Maruška, Marienka, Peter, Braňo, Jano, Martin, Slávka, Alena, Dáška, Danka, Mišelka, stále ste v školstve? Zlomte väz v novom školskom roku!

Anna PUSTAYOVÁ, Krompachy

Nové centrum vzdelávania v Nitre

ŠKOLA 21. STOROČIA

V súvislosti s efektívnym prepojením vzdelávania s praxou sa stále vo väčšej miere hovorí o význame a kvalite odborného školstva. Preto sme aj my zašli na návštevu do Strednej odbornej školy (SOŠ) polytechnickej v Nitre, ktorá už nie je len „ťahúňom“ odborného technického vzdelávania v nitrianskom regióne, ale na základe úspešnej spolupráce s významným zahraničným partnerom sa stala príkladom prepojenia i so zahraničným trhom práce. Riaditeľke školy Ing. Oľge Hodálovej a koordinátorovi pre HTEC vzdelávacie centrá Haas v Európe Bertovi Maesovi sme na prahu nového školského roku položili niekoľko otázok.

Mohli by ste charakterizovať vašu školu?
Naša škola má takmer päťdesiatročnú tradíciu prípravy stredoškolských odborníkov technického zamerania. Korene jej vzniku siahajú do začiatkov šesťdesiatych rokov a sú späté s výstavbou dvoch kľúčových podnikov nitrianskeho regiónu – Plastiky a Elitexu. Z histórie školy a mesta Nitry pramení aj široké spektrum študijných a učebných odborov, najmä v oblasti strojárstva, elektrotechniky, spracúvania plastov a životného prostredia, ale aj technickej ekonomiky, umeleckých remesiel a odevníctva. Naši absolventi získavajú úplné stredné odborné vzdelanie, ukončené maturitným vysvedčením i výučným listom, v dennej i externej forme štúdia. Na základe veľmi dobrej spolupráce so zriaďovateľom školy Nitrianskym samosprávnym krajom (NSK) pripravujeme v škole podmienky na vytvorenie Centra odborného vzdelávania a prípravy v oblasti CNC technológií.

V poslednom období sa o vašej škole hovorí najmä v súvislosti s prvým HTEC CNC vzdelávacím centrom americkej firmy Haas na Slovensku...
Áno, je to tak. V máji tohto roku bolo na pôde školy slávnostne otvorené vzdelávacie stredisko americkej firmy Haas na CNC technológie obrábacích strojov s oficiálnym označením HTEC Haas Technical Education Center.

Môžete ho bližšie charakterizovať?
Spoločnosť Haas Automation je jedným z najväčších svetových výrobcov počítačom riadených CNC obrábacích strojov a vývojárov CNC technológií. Spoločnosť zriaďuje po celom svete svoje vzdelávacie centrá s označením HTEC CNC s cieľom zaistiť najlepšie technológie a podporu pre vysokokvalitné a moderné vzdelávanie v oblasti CNC. Jej zámerom je vytvoriť centrum s nadregionálnym významom, ktorého strediskom je škola pripravujúca žiakov pre potreby zamestnávateľov najmä v strojárskom priemysle. Chcem len podotknúť, že firma Haas Automation má po celom svete 63 takýchto školských vzdelávacích centier, kde sa v podmienkach škôl pod jej záštitou uskutočňuje príprava v oblasti CNC programovania. V rámci Českej, Maďarskej a Slovenskej republiky je SOŠ polytechnická v Nitre prvým takýmto strediskom.

Čo všetko musela škola splniť, aby získala certifikát takéhoto vzdelávacieho centra a kto všetko bude centrum využívať?
Na získanie certifikátu HTEC CNC vzdelávacieho centra musela škola splniť viacero podmienok súvisiacich s personálnym zabezpečením, materiálnym vybavením a technickým dovybavením. Odmenou je výučba na najmodernejších sústruhoch a frézach Haas CNC technology a získanie garanta v podobe firmy Teximp, s. r. o., Beluša, ktorá je výhradným zástupcom spoločnosti Haas na Slovensku.

Riaditeľka Ing. Oľga Hodálová preberá od Berta Maesa certifikát centra.

Vzdelávacie centrum je určené predovšetkým žiakom denného štúdia v strojárskych odboroch. Pre verejnosť budeme organizovať rekvalifikačné kurzy, kde uchádzači zvládnu CNC technológie v rozsahu potrebnom na začlenenie sa do výrobného procesu. Pre záujemcov o vyššie úrovne CNC programovania budú školenia realizované v spolupráci s Technickou fakultou Slovenskej poľnohospodárskej univerzity v Nitre. Vzdelávacia činnosť centra bude pod kontrolou firiem Haas a Teximp ako poskytovateľov najnovších CNC technológií, čo je zárukou vysokej odbornej úrovne absolventov.
Mňa ako riaditeľku školy najviac teší, že už poslední maturanti absolvovali svoju praktickú maturitnú skúšku na najmodernejších CNC strojoch, a tiež fakt, že absolventi školy sú hľadaní a dostávajú ponuky nielen na našom, ale aj medzinárodnom trhu práce.

Škola však nie je len vzdelávacie centrum...
Rovnako si vážime dlhodobú spoluprácu s priemyselnými podnikmi na Slovensku. Úspešná je najmä v oblasti odbornej praxe žiakov, tvorby školských vzdelávacích programov a materiálno-technickej podpory školy.
Na podnet firiem zaoberajúcich sa spracúvaním plastov budeme z prostriedkov rozvojového projektu Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR pokračovať v prezentácii možností prípravy v nedostatkových, ale z hľadiska praxe potrebných a perspektívnych odboroch. Pozornosť chceme upriamiť na odbory spracúvania plastov najmä pre automobilový priemysel, ktoré vyučujeme ako jedna z mála škôl na Slovensku.
V rámci Premeny tradičnej školy na modernú ukončujeme projekt *Moderná príprava – úspešní absolventi*, kde sme zo štrukturálnych fondov zriadili štyri nové interaktívne učebne s plným využitím vo vyučovaní. Nadväzným projektom pod názvom *Kvalitná odborná príprava – výhoda na trhu práce* chceme dosiahnuť ďalšie skvalitnenie odborného vzdelávania a prípravy pre trh práce smerom k inovácii a znalostnej ekonomike.

Máte aj umelecké odbory?
Nemožno opomenúť, že na ceste do dnešnej vedecko-technickej a vysoko sofistikovanej spoločnosti nás sprevádzali aj technické skúsenosti a kreatívne myslenie majstrov remesla. Ich výrobky dodnes prekvapujú a fascinujú, pretože je v nich zakódovaná neutíchajúca ľudská túžba po poznaní a tvorbe, ktorá siaha hlboko do minulosti. Práve v umeleckých odboroch máme bohaté skúsenosti i so štúdiom integrovaných žiakov, pre ktorých je táto voľba často najvhodnejšou formou sebarealizácie. V Ponitrianskom múzeu v Nitre sme inštalovali výstavu s názvom *Slovanské tradície v tvorbe študentov SOŠ polytechnickej*, ktorá dokumentuje zručnosť a fantáziu budúcich umelcov i absolventov školy. Repliky diel z bronzovej doby a z obdobia Veľkej Moravy sú vystavené až do začiatku októbra.

Keď sme sa spolu prešli po škole, všimla som si „čerstvo“ vynovené priestory...
Letné prázdniny sme využili na celkovú údržbu a renováciu vnútorných priestorov. Z prostriedkov zriaďovateľa sa nám vďaka obetavej práci mnohých zamestnancov školy podarilo obnoviť priestory zborovne, hygienických zariadení, učební, ale aj vstupného vestibulu a chodby. Stierkovalo sa, maľovalo, opravovalo... Keď sa naši žiaci po prázdninách vrátili do priestorov školy, príjemne nás prekvapili slovami: Škola nám rozkvitla... Mysleli tým nové pestré maľovky a presvetlené chodby.

A na záver – čo by ste si želali v nasledujúcom období?
Predovšetkým dostatok investičných finančných prostriedkov na realizáciu hlavných zámerov školy, ktorými sú prístavba nových dielní praktického vyučovania a zníženie energetickej náročnosti budov. Samozrejme, aj veľa tvorivej energie, entuziazmu a súdržný kolektív spolupracovníkov. Všetko ostatné je možné vlastnou prácou ovplyvniť.
Z celospoločenského hľadiska si želám, aby sa nikdy nevytratil skutočný význam pojmov odbornosť, zodpovednosť, etika, česť či láska. Podľa môjho názoru sú všetky podmienené úrovňou vzdelania a výchovy, postavením a významom školy, učiteľa a rodiny.

Za rozhovor ďakuje Zuzana PAJTINKOVÁ
Foto archív SOŠ polytechnickej v Nitre

Nitra je pre nás dobrá investícia

Vyjadrenie koordinátora pre HTEC vzdelávacie centrá Haas v Európe Berta Maesa na otázku, prečo si firma Haas vybrala na Slovensku práve Strednú odbornú školu (SOŠ) polytechnickú v Nitre.
Strednú odbornú školu polytechnickú v Nitre považujeme za dynamicky sa rozvíjajúcu inštitúciu, ktorá myslí do budúcnosti. Určite žiadna spoločnosť, ktorá sa zaoberá CNC strojmi, neinvestuje do budúcnosti CNC operátorov takým spôsobom ako spoločnosť Haas. Preto sme pri otvorení prvého HTEC vzdelávacieho centra na Slovensku v Nitre požadovali splnenie niekoľkých podmienok. Išlo o nasadenie a entuziazmus nielen zo strany pedagógov, ale aj študentov, a o veľkosť investície, ktorú do projektu škola vložila. Sme presvedčení, že učitelia a študenti naplno využijú príležitosť, ktorú im ponúkame, pretože nie každý sa môže do projektu HTEC centier zapojiť a my si vyberáme len tých najlepších. Jedným z cieľov pri otváraní takéhoto centra je spojiť odborníkov z praxe a prezentovať im stroje spoločnosti Haas Automation. Zároveň sa im snažíme ukázať, že vďaka nášmu školiacemu centru získajú vysokokvalifikovaných odborníkov v oblasti CNC techniky, pričom poznanie našich strojov a dobré skúsenosti s nimi nám môžu pomôcť zvýšiť predaj CNC strojov Haas Automation. Na SOŠ polytechnickej v Nitre už takých odborníkov môžu nájsť. Školenie učiteľov na prácu so strojmi Haas Automation zabezpečila v prvom kroku spoločnosť Teximp, s. r. o. V budúcnosti by mali pripraviť ďalšie vzdelávacie semináre pre učiteľov aj technologickí partneri spoločnosti Haas, ako sú Keller, Schunk, Sandvik Coromant, Esprit či Cincool. Zámerom firmy Haas Automation je dlhodobý proces, počas ktorého budeme svedkami presunu vyškolených mladých ľudí zo školy do praxe. Sme pravdepodobne jedinou spoločnosťou na svete v oblasti CNC techniky, ktorá prichádza s takouto dlhodobou víziou vzdelávania a rozvoja mladých ľudí. Spoločnosť Haas Automation má záujem o to, aby si vďaka takýmto aktivitám posilnila aj trhové postavenie v oblasti CNC strojov na Slovensku. O založenie HTEC vzdelávacieho centra sa môžu pousilovať aj ďalšie odborné školy na Slovensku, kde plánujeme otvoriť ešte dve alebo tri takéto centrá. **(zp)**

Na kopci

U nás rastú chalani na kopci. A my dievčatá sme z doliny. Zhora bolo vždy počuť motorové píly, zváranie a potichu bublajúcu vodu na klobáse, tu dolu je takmer ticho. Iba keď motykou ktorási narazí na kameň, tak vždy dvaja muži zídu zhora k nám, či sme v poriadku.

Nie že by sme tu dolu nemali mužov. To máme, ale v každej rodine je iba jeden. Aj to väčšinou otec, ktorý je dávnym odpadlíkom z kopca. Takmer každý z nich pracuje v neďalekom textilnom závode spolu so svojimi manželkami. Z prišívania gombíkov sa tak trocha hrbia a nosia rovnaké pletené vesty ako ich ženy.

Aj na kopci majú ženy. Ale majú ich len na varenie. A možno ešte na upratovanie a hľadanie sekier a zváračských prílb. Ich ženy chodia v kožených vestách a károvaných košeliach po synoch.

Na hornom konci sa vždy rodilo viac chlapcov. Mamina mi povedala, že je to redším vzduchom a tým, že hore je chladnejšie. Veď naše ženy tam zakaždým predajú aj baranice zo zajačej srsti, čo u nás nikto nechce nosiť.

Ženy z doliny začiatkom septembra ponakladajú plnú dodávku štrikovanými svetrami, baranicami a ponožkami. Okolo deviatej trikrát zatrúbia a o chvíľu už sa dolu kopcom valia dve autá plné chlapcov, ktorí sem prišli ovoňať mladé ženy. Povyskakujú z áut, dva- alebo trikrát sa zhlboka nadýchnu, zapriahnu dodávku za autá a vyvlečú ju hore.

Niekedy trvá aj tri dni, kým sa ženy z kopca vrátia späť. Vždy sa nahlas smejú, uhládzajú si rozstrapatené vlasy a bežia domov v roztrhaných pančuchách. Vraj ich potrhali v krčme, na nových drevených lavičkách, čo neboli dobre zabrúsené. Každý rok sú nové. Teda, aspoň tak hovoria.

O pár mesiacov sa u nás vystrojí pár svadieb, polovica dievčat sa presťahuje na kopec a niektorí muži sa zasa nechajú nahovoriť na život v doline. Po chvíli zistia, že dielňa na opravu topánok dobre nezarába, a začnú spolu s manželkou chodiť do textilky. Ženám sa narodí pár detí, dievčat alebo chlapcov, podľa toho, či sa presťahovali hore, alebo dolu, a tak je to stále dokola.

Keď som tento rok pomáhala nakladať dodávku ponožkami, dúfala som, že aj ja sa spolu s chlapcami zveziem na kopec. Vzali ale Lenu. Stála hneď vedľa mňa. Ženy si ju ani nevšimli, veď mala len pätnásť, rovnako ako ja, a navyše im nikdy s ničím nepomohla. Ale keď chalani zistili, že auto do kopca utiahne ešte jedno dievča, zdala sa im prišikovná na to, aby zostala.

Aj som preto doma plakala. Tatino povedal iba, že šak si pekná, čo zostali skúpi na šikovné baby, a mamina ma objala a povedala, nechápem, čo sú to za somári, veď ani hubu nemáš od čučoriedok ako minulý rok.

Lena sa už z kopca nevrátila. Vraj ju nejaký Tóno nechcel pustiť, aby si to s ním nerozmyslela. Obkľúčil ju doma hrncami, kúpil jej koženú vestu a o pár mesiacov sa jej narodil chlapec. Lena ma aj volala na svadbu, ale bolo to príliš skoro po tom, čo ma v doline nechala samu plakať nad rukami nejakého Romana, ktorými ju vtedy zatiahol do auta.

Po roku sa to všetko zopakovalo. Akurát miesto Leny vzali Zuzu. Zúrila som! Bežala som domov a mama si ma pritlačila na hruď, aby ma upokojila, a povedala, veď ani obočie už nemá jedno, ako minulý rok, prsia ti narástli, čo sa zas ulakomili, na kerú babu?

Mama ma chvíľu ľutovala, ale potom ma nazvala starou dievkou a zapísala ma do továrne.

Zuza sa vydala dobre. Na to, aké mala krivé nohy, mal Juro až priveľmi hlboké oči. Bol v doline najmladším mužom. Všetky ženy mu nosili koláče, prosili ho, aby im pomohol nahnať zajace do klietok, niektoré za ním utekali dokonca aj vtedy, keď nedočiahli na policu so zaváraninami.

Môj tatino hovoril, že nám ho tu dolu netreba. Vraj všetkým starým babám doteraz stačil aj mladý farár, ktorému sem-tam vykuklo lýtko spod sukne. A teraz toto. Juro mužom vždy ležal v žalúdku. Niektorým hoci i preto, že s nimi nikdy neležal.

Z továrne som domov chodila peši. Sama. Nikto sa so mnou nechcel tri kilometre ťahať cez les. Vždy prišlo veľké auto, všetci si vysadli na korbu, zaplatili nejaké drobné a pevne si k sebe pritisli vlajúce šály.

Až raz, keď sa zotmelo skôr ako inokedy a Jurovi prišlo po ceste z práce zle zo závodnej stravy, znechutene ho vyhodili kúsok odo mňa. Tuším mal navyše niečo s pätou, lebo veľmi kríval. Snažila som sa ho zdvihnúť zo zeme. Robila som sa nešikovnou, aby som sa ho mohla dotýkať čo najdlhšie, aj košeľu som mu z nohavíc nešikovne vytiahla. A Juro sa len smial. Po ceste mi rozprával o tom, aká bola vtedy tma, keď Zuza predávala ponožky. Vraj keby vedel, že je škaredšia ako tá zajačia baranica, nikdy by si od nej tie dva nové svetre nekúpil.

Po ceste nám rástli čučoriedky, na ktoré som odbiehala, keď bol Juro príliš pomalý. Ponúkla som ho ako prvého. Nech nemám jediná fialové zuby. Potom sme sa nimi maľovali naschvál. Isto sme obaja vyzerali, akoby nám bola zima.

Juro ma stiahol z cesty do lesa a olízal mi líce a obočie, ako mi to robila susedkina krava, keď som mala päť rokov. Juro mal na sebe koženú vestu, akú nosia tam hore. Ešte si v továrni stále nestihol potiahnuť tú pletenú. Na chvíľu si ju dal aj s opaskom dolu, lebo videl, ako na jeho kožu pozerám, a ja som si konečne užila kúsok svojho vysnívaného kopca.

Ria Gehrerová

Cesta

Cesta, čo vedie
popri potoku,
čo stíchne,
keď preteká okolo
posledného
štekajúceho
plota v dedine,
tá cesta končí
na hranici
medzi lucernou
a zvyškom sveta.

V kope sena.

Medzi nebom a senom
je málo miesta.
Akurát aby si tam
ľahol obyčajný človek,
každé nové leto,
keď sú babôčky
ešte iba kapitáni.

Soňa Klimčová

Práca s talentovanými žiakmi je nádherná

LITERÁRNE SÚŤAŽE

Gymnázium Janka Jesenského v Bánovciach nad Bebravou už niekoľko rokov dosahuje vynikajúce výsledky zo slovenského jazyka a literatúry. Zvlášť úspešne sa prezentuje v literárnych súťažiach.

Za úspechmi stojí nielen nadanie žiakov, ale aj kus roboty. Najskôr však treba talenty nájsť. Žiakov, ktorých učím, poznávam priamo na hodinách. Oslovujem aj nových študentov a tí, ktorí majú záujem pracovať, zapíšu sa do literárneho krúžku.

Ako prvé im odporúčam prečítať si knižku Joža Urbana *Utrpenie mladého poeta*. Naša činnosť je špecifická. Najskôr sa zoznámime so súťažami, ktoré nás v priebehu roka čakajú. Veď v každom z nás drieme túžba patriť k najlepším, snaha vyniknúť, a preto práve v súťažiach vidím aj možnosť ukázať sa. Literárne texty mi žiaci posielajú elektronicky. Po prečítaní sa stretnem s autorom a hodnotíme a rozoberáme. Začínam tým, čo sa mi páči, čo vidím ako dobré, a, samozrejme, nevyhnem sa ani kritike. Žiakom zvyknem hovoriť, že ja nie som ani literárny teoretik, ani kritik, som len učiteľka slovenčiny a literatúry. V hodnoteniach sa opieram o poznatky, ktoré získavajú na vyučovaní. Priznám sa, že slabšie, či skôr nadmieru sebavedomé povahy, čo kritiku neunesú, odstúpia a ja mám pocit, že som práve zabila autora. Ale tí, čo vedia prijať aj kritické slová, pracujú ďalej. Texty si vzájomne vymieňame, a tak sa moji mladí autori môžu aj sami porovnávať a hodnotiť. Môžem povedať, že sa nám darí. Poznáte ten pocit, keď ste hosťom na prezentácii knižných debutov dvoch svojich žiakov naraz? Je úžasný, ja som ho zažila. Keď vám na Literárnom Kežmarku v jednom ročníku ocenia všetkých vašich súťažiacich žiakov, prežívate nesmiernu radosť. Mať súčasne piatich ocenených, to už je silná motivácia. A keď ešte navyše porota udelí dve prvé miesta v jednej kategórii a obidve vašim študentom, to vás musí napĺňať pocitom, že to, čo robíte, asi robíte dobre a oplatí sa to robiť. Radosť z úspechu si vychutnávam spolu s ocenenými. Vedieť sa nadchnúť pre prácu a spontánne sa tešiť, to u nás funguje. Raz mi jedna študentka povedala, že ja radosť z víťazstva prežívam ešte intenzívnejšie ako ona. Možno mala pravdu. Možno aj v tom spočíva tajomstvo našich úspechov. Alebo že by naše gymnázium malo priaznivé geopatogénne zóny?

Mgr. Mária ŠKULTÉTYOVÁ
Ilustračné foto stock.xchng

Púpavový

Obdobie dušičiek je akosi príliš nostalgické. Tak abnormálne melancholické. Je to nechutné.

Stále smoklí, prší, furt niečo... Nemôžem zájsť ani na hroby tých, čo kedysi sedeli na konároch nášho rodostromu a teraz spia pod jeho koreňmi. Dobre im je.

Musím tu trčať. Tu, kde už aj líšky rezignovali. Nájdem aspoň nejaký cintorín alebo kostol a zapálim tam sviečku.

Sviečku za dva franky.

Sviečka horela. Roztopený vosk kreslil... Myslela som na zosnulých aj na tých, čo ich to ešte len čaká...

Zapálila som ešte jednu, za starú mamu, tá musí mať vlastnú... Tá jediná stojí za to... Bolo mi akosi clivo...

Vyrušil ma, dobytok! Z rozjímania. Takto vyrušiť ateistu v kostole...

A ja som tiež krava. Pre jedny modré oči... Veď mu ich ledva bolo vidno. Zdvihnutý golier, šál mal, dobre že nie na nose, klobúk až do čela... Vopchal sa tam, schmatol sviečku, rýchlo, akoby ho čosi hnalo. Previnilo sa prežehnal a rýchlym krokom vyšiel von... No, len sa na rovnej dlážke nepotkni, aby si zajtrajšok nepredbehol, aj tvoje oči...

Z rozjímania už nič nebude...

Vyšla som z domu Božieho. Išla som na obed. V jednej krivej ulici je taverna, alebo čo to je.

Po mesiaci to tu už poznám, ako-tak. Už viem, odkiaľ kam. Trochu. Pocit bezmocnosti mám už iba pred spaním... Keď som sama so svojím vnútrom, prázdnom. Tak ako teraz, som sama len so svojím obedom, ktorý stojí za starú belu... Aspoňže čašník je sympaťák. Švajčiar, taký fúzatý, tlstý, líčkatý... Aj jeho som minule otravovala. Meno, vek, dátum narodenia... Smial sa mi. Aj ja som sa smiala. Vraj, na čo sú komu také veci, na čo to zisťovať a počítať...

„Na prd, Johan. Na prd...“ povedala som mu.

Dnes je aj on bledý, smutný ako zmoknutá sliepka... Trápi sa. A mňa trápi svojím jedlom...

Je to on. Samozrejme, že je. Ten istý... modrooký. Čo tu chce? Johan ho asi pozná. Len čo ho zbadal, zašiel za bar a priniesol mu pohár, pravdepodobne whisky.

Poďakoval kývnutím hlavy. Už sedel za stolom, no neunúval sa vyzliecť kabát či zložiť klobúk. Rozviazal si iba šál. Pery mal od chladu úplne biele. Biele ako vnútro ruskej zmrzliny. Bol značne pokojnejší ako v kostole... Nemá modré oči. Nie, sú zelené... vyčítavé.

Nedívaj sa nimi na mňa. Budeš ma vidieť nazeleno, ako cez pravítko...

Kopol to do seba. Podoprel si čelo dlaňou. Dnes asi každého niečo trápi. Na chvíľu sa zadíval do nikam...

Do čela mu spadol pramienok vlasov. Ryšavý je. Má vlasy ako púpavový med... aké patetické...

Keď vychádzal z dverí, uvedomila som si, že nezaplatil. Už som sa dvíhala, že niečo urobím.

No Johan ma vyrušil: „Už nebudeš?“

„Čo? Prepáč... ten, čo tam sedel...“

„Hej.“

„... nezaplatil...“

„Nikdy neplatí,“ vyčítal mi z tváre otázku. „Máme dohodu. Nepísanú... Chceš ešte niečo? Vodu? Čaj?... Cukor? Med? Alebo...?“

„Med... púpavový, ak máš...“

Soňa Klimčová

Je dobré byť doma

Mám dni, keď som pekná, a dni, keď nie. Keď som pekná, väčšinou sa nenamaľujem a oblečiem si niečo svetlé. Alebo sa namaľujem a oblečiem si niečo tmavé. A v tom druhom prípade je to jedno, to mi ani Maybelline nepomôže. Vraj to závisí od vnútorného pocitu, ale ja vám neviem. Minule napríklad som sa cítila úplne že dobre, život plynulý, bez väčších zauzlení. Písomku z matiky som neriešila. Povedala som si, dievča, urobila si, čo si mohla. Čo vieš, vieš, čo nevieš, vedia iní. Maj sa rada, pekná si hlavne vnútrotelovo.

Školská časť dňa bola za nami. Mala som zo seba dobrý pocit... Aj keď som sa nezobudila pekná. A ani som sa nemaľovala. Načo? Veď pravda oslobodzuje.
Cestou na schody, na ktorých čakávam svoju mamu, som si v hlave prehrávala jednu starú vec: Úú-úú, priateľov máš... Hej, mám. Ono sa to nezdá, ale pre šikanovaného sociofobika sú niekoľkí blázniví ľudia, ochotní sa s ním rozprávať, pomerne dôležitý element v rámci pozitívneho prežívania.
A keď sa ma večer brat spýta, ako bolo, môžem povedať: „Ďakujem pekne, dobre som prežíval."
Už som len musela počkať na mamu. A keď tá po mňa úspešne prišla, zvyšok dňa bude bezrizikový.

Usadila som sa do vychladeného auta. Pozdravila svoju mati a na otázku, čo bolo v škole, som pravdivo odpovedala, nuda.
„Čo matika?"
„Veľkáááá nuda."
„A písomka čo?"
Krčím plecami. Ešteže sú nekrčivé.
„Trojka bude?"
„Hmm, hádam hej... neviem."
„Ideme ešte do obchodu, nemáme rožky na zajtra."
„OK."
Zas obchod. Jak keby sme nemali plnú chladničku, a neviem, na čo sú jej tie rožky, keď ich aj tak za dva dni všetky dá susede pre sliepky.

Ja som vedela, že ísť do toho obchodu nebol dobrý nápad. A koniec koncov, čo sa čudujem, vyjadriť názor v mojej rodine sa stretne vždy s nepochopením, resp. tvárime sa, že ťa chápeme, ale aj tak si spravíme po svojom.
Mama siahla po sprite. Odpornom sprite, ktorý predáva ešte odpornejšia korporácia, ktorá ani len nevie, čo je to slušnosť... to je nadlho. Jednoducho hnusná chemická brečka, plná aspartamu...
I vravím to svojej mame:
„... mami, neber to."
„Ale príde aj Deniska, aj Oliver..."
„Aha, a ty im chceš dať toto? Hej?"
„Ale ja mám chuť na mojito, spravíme si doma."
„Keď chceš mojito, tak si vezmi citrónovú minerálku, s tým je to lepšie."
„Ale mne to viac chutí s týmto..."
„Ale tam je aspartam, hnusná chémia, čo spôsobuje bolesti hlavy a triašku a podráždi to kožu..."
„Veď ja ťa to nenútim piť, ja si to kupujem pre nich a pre seba."
A už sme tam, kde sme nechceli byť.

A v aute to pokračovalo...
„Sonička, vieš, aké je to, keď ja sa na to teším, že mi spravíš mojito, a ty mi to chceš za každú cenu pokaziť?"
„Z hentoho ti ja nič robiť nebudem, to by si mohla vedieť..."
„A ani ťa to nenútim piť, veď ja to budem piť... A ty mi to nemôžeš zakazovať."
„Ale tu nejde o to, kto čo pije, ide o to, že to podporuješ, tým, že si to kúpiš, to podporuješ, hnusných vykorisťovateľov, odporných, čo znečisťujú biosféru, a aj ty piješ ten bordel, a ono to je potom všetko vo vode, vo vzduchu, v zemi..."
Nemala čo povedať.
„Ale pi si, čo chcééééš! Pi si čo – chceš! Mne je to jedno. Ja už ti nepoviem ani slovo. Znečisťuj. Prosím. Ešte si vezmi desať igelitiek, prosím ťa, k tomu.
Ale potom neplač, že Darenko má exémy, že má alergie, a ja že mám alergie, že nemôžem dokopy nič jesť! Potom nevyplakávaj...
A to isté robí aj tatko, všade zažaté, tri telky naraz zapnuté, ani jednu nikto nepozerá. No. A potom bedáka, že jaké máme účty za elektrinu strašné... a jaké je to v keli, keď sa roztápajú ľadovce, ale keď zhasnem na chodbách a vypnem mu telku a on sa po dvoch hodinách vráti zvonku, že kto mu to vypal, tak po mne ziape, že či chcem, aby sme sa vrátili do jaskyne... Ale prosím! Robte si, čo chcete! Mne je to jedno! Nech moje deti tu potom žijú v tom bordeli, že?!"

Celú cestu domov sme boli ticho. Aj potom doma. So zmierovacím procesom nikto nechcel začať. Ja mám svoju pravdu a ona svoju hrdosť. A tvrdenie, že ona ma vlastne úplne chápe, ale... ale.

Nemohla som ostať doma, veď by ma rozdrapilo od nervov. Schytila som teda vodidlo a tú miniatúru, čo voláme náš pes, a vypadla z domu. Na chodbe som aj tak stretla mamu.
„Soni, môžeš, prosím ťa... aha, ty ideš s Ňunkou..."
„No," povedala som ešte stále vzdorovito.
„Tak nič, tak až keď sa vrátiš..." snažila sa byť milá, akože už to prešlo a všetko je ok. Ale nebolo. Ešte nebolo...
„A čo si chcela?"
„Že či by si neumyla okná v obývačke a v našej izbe..."
„No dobre, keď sa vrátim, tak to spravím..."

Hnev ma ešte dlho neopustil. Po poľnej ceste som našľapovala tvrdo, vysielajúc negatívne vlny cez zemskú kôru až k Austrálčanom. Musela som byť sama, upokojiť sa, predýchať to.
Nie je nič lepšie ako pochopenie matky. A potom sa čuduje, že ju nepočúvam. Ako keby ona mňa počúvala. By sa človek na to nevykašľal. Miesto toho, aby na mňa bola pyšná alebo čo, tak sa aj s tatkom tvári, že ich nútim vrátiť sa do jaskyne. Ale keď okolo nich chodím s červenými fľakmi na koži, opuchnutá len preto, že som zjedla hrušku z tesca, tak to som chúďatko moje, a jaký je svet plný chémie a koľko rýb bolo v potoku, čo ich holými rukami chytali, keď boli malí.
Začalo popŕchať. Jemne. Neotočila som sa na cestu domov, keď prší, nech prší, keď pršať má...

Naozaj ani nepršalo. Spadlo len pár ťažkých kvapiek...
Som smädná. V tom hneve som si zabudla vziať vodu. A už som aj dosť ďaleko za dedinou. V slúchadlách mi do ucha huláka nejaká hlučná pesnička plná vzdoru, ktorá aktuálne vystihuje moje pocity. Mp3 som si zapla ešte doma. Spravila som si stenu, aby mi nemohol nikto rozprávať blbosti. Smädná – nesmädná, idem ďalej. Až úplne preč, kde nebudem počuť ani traktory, ani ovce. Iba kukučky sú povolené.

Už som bola na lúkach. V urbanizovanej, ale predsa len prírode. Sem chodia z družstva pásť päť oviec.
Vzdorovitá pieseň klasického rocku sa skončila. Zrazu sa mi v slúchadlách ozval ženský spev. Soundtrack zo starej disneyovky Pocahontas. Teraz aby sa človek len na Hannah Montanu pozeral...
V piesni sa spievalo o tom, ako sa zberá úroda, keď prichádzajú a odchádzajú ročné obdobia pravidelne, tak ako duní bubon. Milujem tú pesničku. Je taká prírodná, hippiesová. Mala som dobrý pocit, že to, čo robím, má aj trochu zmysel, aj keď možno nezachránim svet. Ľahla som si do trávy a započúvala sa. Dunivé indiánske bubny sa ozývali v nemennom rytme. Tráva bola vlhká od toho akože dažďa. Pozerala som sa na svet očami najdrobnejších, pomedzi steblá trávy.
Posledný verš doznieval: „ Je dobré byť doma..."
Voda mi vsiakla do šiat a studenila. Cítila som, ako po mne lezie chrobač. Ako povedala Panna zázračnica: „Oni ťa liečia."
Asi ma pohrýzol mravec.
Hej. Je dobré byť doma...

Soňa Klimčová

Zúbková víla

Zúbkovú vílu
už prestalo baviť
ťahať sa so mnou
o stoličky.

A zrazu
záleží na tom
že všetci
moji kamoši
majú gombíky
na svetroch
na druhej strane.

Ak ešte príde
prepustím jej
aj svoje
múdre zuby.
A ona mi povie
ako si gombíky
bezbolestne
prešiť.

Soňa Klimčová

Bohom zabudnutá žena

Tvárim sa, že spím. Ležím na boku, jedna ruka pod hlavou, druhá pod paplónom, nohy jemne pokrčené, aby som neležala ako v truhle, ale aby som ani neotŕčala zadok každému, kto vojde. Snažím sa upokojiť si tvár, utriediť si myšlienky, hlavne, aby to vyzeralo, že naozaj spím. Asi o tri minúty neskôr vojdeš a mne sa zrazu hrozne rozbúcha srdce, ani ťa nemusím vidieť, stačí, že počujem, že vchádzaš do miestnosti a hľadíš na mňa. Srdce si cítim biť všade, bije tak hlasno a silno, že by si ani nemusel priložiť ucho na moje prsia, aby si ho počul. Ale ty by si to urobil aj tak. Počujem, ako zatváraš okno, otváraš skriňu, vyberáš z nej pyžamo, obliekaš si ho a tričko s rifľami hádžeš na druhú posteľ v kúte miestnosti. Nedotknutú, čistú a postlanú, na ktorej som mala spať. Viem si presne predstaviť všetky tieto činnosti, viem si predstaviť aj teba, tvoj výraz, tvoju tvár. Stačí povedať, že je neopísateľná? Nie, nestačí. Ale teraz ju opísať nedokážem, možno ráno, keď sa zobudím skôr ako ty, nájdem tie správne slová. Zhasol si. Potme rukou hľadáš okraj postele, chytíš kúsok paplóna a pomaly si ľahneš. Vedľa mňa, ale nie tak, aby si ma zobudil. Opatrne. Ležíš na chrbte, počujem, ako dýchaš, na spánok určite ani nepomyslíš. Spíš? Spím? Nespím, ale zostanem ticho, ani nemuknem, ani sa nepohnem, nedýcham. Som krutá k nám obom. Tvrdím o sebe, že neverím v Boha, ale vo chvíľach, keď potrebujem pomoc, sa k nemu modlím. Dnes som uzavrela s Bohom dohodu. Obchod. Žiadam ho len o jednu vec. Nechcem pre teba stratiť hlavu.
Zostalo ticho. Počujem len svoje splašené srdce a tvoj pravidelný dych. Zaspávaš? Trochu sa pohnem, snažím sa, aby to vyzeralo, ako keď si spiaci človek hľadá lepšiu polohu. Ruku si vytiahnem spod paplóna. Obrátim sa na chrbát. Pod rukou zacítim tvoju dlaň. Chytím ju, ako keď niekomu blahoželám k narodeninám, ale aj tak je to ten najlepší pocit. Si hore? Otočíš sa na bok, smerom ku mne, a pozeráš sa na mňa. Tvoj pohľad cítim aj cez viečka. Otvorím oči. V tme si taký nijaký – ani pekný, ani škaredý. Som už tak blízko, že cítim tvoju vôňu. Otočím sa k tebe, ľahnem si najbližšie, ako sa dá, a položím si hlavu na tvoje rameno. Zavriem oči a posledné, čo cítim, je, ako sa hráš s mojimi vlasmi.
Boh na mňa zabudol.

Ivana Balgová

Alergická

V noci mi býva
zima na nohy.
Vraj je to preto,
že nemám
páperovú perinu.

Ja viem,
do periny patrí perie,
nie klaviristi.
Ale keď ja som
na perie alergická.

Soňa Klimčová

Tak je to

Mám ťa plné zuby,
lebo tvoja duša
je mak.

Chcem ťa pohryznúť,
pretože ťa niekto
stvoril z cesta.

Je to preto,
že existuje nebo.

Vyzerá ako
pšeničné pole
plné vlčieho maku.

Pšenicu na telo
a mak na dušu.

Do biblie to nedali,
lebo by sa im na hlavu
sypala hlina.

Takto je to.

Soňa Klimčová

Moruša

Pred necelými piatimi rokmi si to môj dedko hodil. Mala som dvanásť a nikto mi o tom nechcel povedať viac. Dokonca ma nevzali ani na jeho pohreb. Vraj kvôli nevyspytateľnej detskej psychike.
Ešte predtým, ako sa to stalo, chodievali sme spolu na hríby. Zakaždým, keď sme vošli do lesa, hovoril, že ak nájdem topánky, mám sa rýchlo pozrieť hore, či tam nevisí niekto obesený. Možno mi tým chcel niečo naznačiť. Možno sa spoliehal na to, že ho nájdem, skôr ako posledný raz odkopne nohou.
Od trinástich som na hríby teda chodila sama. Mamina mi do košíka nabalila slzný plyn a malý nožík. Keby niečo.
Na kraji lesa bol obrovský strom. Moruša. Dedko sa vždy rozplýval nad tým, aký je krásny. „Pre takéto stromy sa ľudia narodili."
Som si istá, že to urobil práve tam.
Myslím, že som ho poznala celkom dobre. Nebol šťastný a bolo to na ňom vidieť. Po sedemdesiatke začal chátrať a jeho život sa skončil práve vtedy, keď už nebol schopný prebiť babku. Nie je to vždy výhoda, mať o jedenásť rokov mladšiu ženu. Odvtedy bol krotký. Tichý. Nečitateľný. Zlomený vlastnou nemohúcnosťou. Začal sa scvrkávať a narástol mu hrb.
Sedával pod mladou čerešňou a plakal. Celkom bez výrazu. Ani len si neutieral slzy. Ktovie, či vôbec vedel, že mu nejaké tečú. Vtedy som sa ho bála. Hlavne preto, lebo som nevedela, na čo myslí. Možno nemyslel na nič. A možno premýšľal práve nad tou krásnou morušou.
Zo zvedavosti som na tú morušu vyliezla. Myslela som, že tam nájdem kus lana, šnúrky, kábla... Jediné, čo som však našla, bol konár obviazaný rybárskym vlascom. Dedko bol kedysi rybár. Chodil aj na preteky. Často mi o tom hovoril a vždy sa pritom usmieval.
Ak by sa bol naozaj obesil na rybárskom lanku... hmm... bolo by to krásne symbolické, to je pravda. Tí, čo by ho našli, mohli by si myslieť, že pláva, lebo by nevideli povraz. Som si istá, že vyzeral celkom ako ryba, keď ho našli. Musel sa vznášať. V podstate jediné, o čom mi kedy hovoril, boli topánky obesených ľudí a rybačka. Možno som ho poznala najlepšie zo všetkých.

Ria Gehrerová

List učiteliek zo Základnej školy E. Ruffinyho v Dobšinej ministrovi

Vážený pán minister,

tento list vznikol ako reakcia na bezmocnosť, s akou sa dennodenne stretávame pri našej práci. Je to výpoveď nás obyčajných učiteľov z „ďalekého východu“. Hneď v úvode sa chceme ospravedlniť, že tento list nie je napísaný vecne a formálne, ale je plný emócií a rozhorčenia, no zrejme je toho už na nás priveľa a náš pomyselný pohár trpezlivosti práve pretiekol. Nedokážeme reagovať bez emócií. Náš list je skrátka reakciou na neúnosný stav v slovenskom školstve a dysfunkčný, nespravodlivý sociálny systém v štáte. Veríme a dúfame, že bude impulzom na prehodnotenie súčasnej situácie a pozície učiteľov.

V Bratislave, ďaleko od Vašich obľúbených „marginalizovaných a sociálne znevýhodňovaných skupín“, nemáte ani tušenia o tom, s akými patovými situáciami sme nútení dennodenne bojovať. Príďte si na pár dní odžiť problémy, ktoré musíme každý deň riešiť. Poďte sa pozrieť do našich škôl, konečne sa zvítajte s reálnymi žiakmi a odseďte si v triede zopár vyučovacích hodín. Aby namiesto prázdnych rečí odtrhnutých od reality ste mali možnosť spoznať skutočnú situáciu.

Chceme ešte podotknúť, že tento list nie je určený len Vám. Rovnako chceme, aby sa o týchto problémoch začalo hovoriť aj v širokej verejnosti. Posielame preto tento list aj médiám a uverejníme ho tiež prostredníctvom internetu a sociálnych sietí. Situácia je alarmujúca, preto chceme predísť ďalšiemu odsunutiu riešení a ignorovaniu potrieb školstva i verejnosti zo strany kompetentných.

Nebudeme zovšeobecňovať a vyjadríme sa konkrétne k problémom našich škôl, aj keď identické problémy majú takmer všetky školy na východe. Najväčšie ťažkosti máme so žiakmi, ktorí sú sociálne výrazne neprispôsobiví, takmer výhradne sú to žiaci rómskeho pôvodu. Chceme však zdôrazniť, že toto nie je o rase, o pleti alebo o predsudkoch a výhradách voči Rómom. Rovnako vnímame všetkých ľudí a deti bez rozdielov, ide len o to, kto rešpektuje pravidlá a normy a kto nie. Záškoláci, ktorých počet vymeškaných neospravedlnených hodín dosahuje abnormálne vysoké čísla, sú prvým problémom našej školy. Pretože príslušné orgány a inštitúcie v tomto smere žiakov ani ich zákonných zástupcov takmer vôbec nesankcionujú, žiaci beztrestne ďalej absentujú a, čo je horšie, idú negatívnym príkladom aj ostatným spolužiakom, ktorí vidia, že za záškoláctvo im nehrozí žiaden, prípadne len minimálny trest. Udeľovanie disciplinárnych opatrení, zasielanie tlačív a upozornení na nedbalú školskú dochádzku má nulovú účinnosť, rovnako ako dohováranie či rôzne druhy motivácie. Žiaci sa nezúčastňujú prvých vyučovacích hodín, odchádzajú z posledných, často utekajú z vyučovania. Nie je žiadnou zriedkavosťou, že žiak príde ráno do školy a zo šiestich vyučovacích hodín sa zúčastní jednej alebo dvoch a počas ostatných sa bez vedomia vyučujúceho túla po chodbách a priestoroch školy. Nie je v našich silách a možnostiach hľadať a „zbierať“ žiakov, ktorí by mali byť na vyučovaní, no nie sú. Navyše títo žiaci sú väčšinou agresívni, arogantní a vyskytujú sa rôzne druhy sexuálneho obťažovania nielen spolužiakov, ale aj učiteliek. Situácia v niektorých triedach hraničí so systematickým šikanovaním pedagógov. Takmer všetci rodičia sa riešeniu problému vyhýbajú a neprejavujú ani minimálnu ochotu na spoluprácu so školou. Mnohí žiaci chodia na vyučovanie absolútne nepripravení. Okrem toho, že neprospievajú, zanedbávajú domácu prípravu na vyučovanie (nikdy nemali napísanú jedinú domácu úlohu či vypracovaný projekt), nenosia si ani základné školské potreby! Je bežnou praxou, že žiak príde do školy nielen bez školskej tašky, prezuviek, peračníka, hygienického vrecúška, športového úboru, farbičiek, rysovacích a iných potrieb na výtvarnú a ďalšie výchovy, ale dokonca väčšinou bez jediného zošita, bez pera alebo aspoň ceruzky, absolútne s ničím – maximálne s chabou desiatou. Rodičia týchto detí sú dokonca poberateľmi finančného príspevku vo výške 17 €, ktorý je vyplácaný zväčša len skupine neprispôsobivých obyvateľov a len za to, že si deti plnia povinnú školskú dochádzku. Otázne je, z akého dôvodu im je tento príspevok pridelený, keďže povinná školská dochádzka vyplýva zo zákona, a je teda pre všetky deti bez rozdielov povinná, a tiež to, prečo sú tieto financie vyplácané väčšinou len rodičom istej skupiny obyvateľstva. Prečo sú títo ľudia systematicky a pravidelne neprávom zvýhodňovaní oproti ostatným rodičom, ktorí na rozdiel od nich svoje deti nielen pošlú do školy, ale dohliadajú aj na to, aby boli pripravené, mali všetky pomôcky a skutočne si príkladne plnili svoju školskú dochádzku? Z akého dôvodu im spomínaný príspevok vyplácaný nie je? Zodpovední rodičia a aj široká verejnosť sú právom pohoršení touto pozitívnou diskrimináciou, ktorá sa nedá nazvať inak ako výsmechom svedomitej rodiny. Chceme ešte podotknúť, že spomínaný príspevok je rodičom detí zo sociálne znevýhodneného prostredia vyplácaný aj v prípade, že školská dochádzka detí je pravidelne a hrubo porušovaná záškoláctvom a inými problémami výchovného charakteru. Tieto deti chodia do školy nie kvôli učeniu sa a vzdelávaniu, ale provokovať spolužiakov, učiteľov, riešiť si osobné spory, vystrájať a vyvádzať, zafajčiť si pred školou, atď. Vyslovene im spôsobuje radosť narušať chod vyučovania, život a fungovanie školy ako takej. Prídu do školy preto, lebo „doma je nuda a v škole sa aspoň zabavia“. A pod slovom zábava si predstavujú výtržníctvo, ktorým spôsobujú problémy všetkým zložkám školy, paradoxne, obyčajne okrem seba... Maximálny trest, ktorý rodičov „postihne“, je to, že osobitným príjemcom ich dávok sa stane mesto, v ktorom žijú, a sociálne pracovníčky im robia „slúžky“, ktoré im nakúpia jedlo, deťom šaty a pomôcky, nákupy im donesú priamo domov, a tak ich môžu promptne speňažiť.

O zvýhodnených cenách stravného oproti pracujúcim rodičom sa v záujme stručnosti nebudeme zmieňovať, ale je nehorázne, že za obedy na celý mesiac (v prípade, že má mesiac 20 pracovných dní) zaplatia rodičia niektorých detí sumu od 1,80 do maximálne 3,20 eur (v závislosti od veku) a pracujúci rodič viac ako 23 eur! A obed žiakovi patrí iba preto, lebo si odsedel prvú vyučovaciu hodinu. Čo na tom, že nemal pero, zošit, ceruzku, domácu úlohu. Nielenže vôbec na hodine nepracoval, ale vyvolal niekoľko roztržiek a učiteľ vďaka nemu tretinu hodiny stratil snahou o nastolenie disciplíny a pracovnej atmosféry. Opäť je otázne, prečo si túto totálnu anarchiu môžu dovoliť? Prečo príslušné úrady a orgány nedohliadnu na to, aby detské prídavky spĺňali svoj účel a zabezpečovali základné potreby? Často sú takto ľahostajné deti, ktorých rodičia sú dokonca poberateľmi tzv. dávky v hmotnej núdzi (ktorí sa, paradoxne, niekedy okato vyvážajú v nových autách, nosia značkové oblečenie a trávia Vianoce v Anglicku). Školské pomôcky, ktoré týmto deťom objedná škola, si žiaci absolútne nevážia a sú do dvoch dní po rozdaní zničené, polámané, roztrhané alebo speňažené. Táto forma pomoci by sa v ich rukách úplne minula účinku, a preto sú učitelia nútení komplikovať si svoju prácu ešte aj tým, že tieto pomôcky osobne denne donášajú žiakom na jednotlivé vyučovacie hodiny! Napriek tomu sú za ne vďační, pretože pomôcky od štátu sú jedinou možnosťou, ako môže byť vyučovací proces plnohodnotne zabezpečený. Ani to sa však ich rodičom nepáči a stretávame sa s prípadmi, že rodič zavíta do školy po prvýkrát vtedy, keď sa príde hádať a dožadovať odovzdania pomôcok do vlastných rúk, aby ich mohol rozpredať. Rôzne druhy finančných dávok, ktoré rodičia týchto detí poberajú, vôbec nezabezpečujú základné potreby. Deti chodia v roztrhaných, špinavých, zapáchajúcich kusoch oblečenia, v rozpadnutých topánkach, bez desiatej, sú zavšivavené, majú rôzne druhy kožných chorôb a absentujú u nich aj tie najzákladnejšie hygienické návyky! Peniaze na mobilné telefóny, alkohol a cigarety sa však vždy u nich nájdu. V zimných mesiacoch nie je žiadnou raritou, keď dieťa príde do školy v deravých poltopánkach a ľahkom svetríku. Pedagógovia si pravidelne z práce domov odnášajú rôzne druhy „suvenírov“ v podobe bĺch a iných parazitov či vírusov, od žltačky až po streptokokové a stafylokokové ochorenia. Párkrát ročne nám prepašujú z domu do tried „domácich maznáčikov“, ako myši, potkany či šváby. Na dotvorenie reálneho obrazu o skutočnom stave ich „socializácie“ nám nedá nespomenúť stav v nultých ročníkoch, prípadne prvých ročníkoch ZŠ. Keďže drvivá väčšina detí vôbec nie je zaškolených, do materskej školy nikdy nechodili a niektoré vôbec nevedia po slovensky, nikdy nedržali v ruke ceruzku a nekreslili, nepoznajú hračky, farby, v prvých týždňoch ich pobytu u nás sa neučia poznávať prvé písmenká, čísla a farby, ale oboznamujú sa s tečúcou vodou, splachovacím WC, fúkaním nosa do vreckovky namiesto

Odpoveď ministra Dušana Čaplovača na otvorený list učiteliek

Vážené panie učiteľky,

tesne pred ukončením školského roka mi bol doručený Váš otvorený list, v ktorom ste otvorene, rozhorčene a z duše pravdivo informovali o Vašich trpkých skúsenostiach. Som presvedčený, že za každým Vaším slovom a vetou sa skrýva nielen sklamanie, ale aj trpké skúsenosti, a napokon i očakávania a túžba postaviť naše školstvo na pevné nohy, z hlavy na nohy, s cieľom pomôcť meniť našu prítomnosť.

Oceňujem, vážené panie učiteľky Erika Polgáriová a Eleonóra Liptáková, Vašu úprimnosť, ktorá nechýba pri opise vecí, pred ktorými si často radšej zakrývame oči alebo kritizujeme daný stav neverejne, kde takýto otvorený kritický prístup chýbal a chýba. Otvorene sa priznávam, že Váš spravodlivý hnev nepovažujem za útok na príslušníkov národnostnej menšiny alebo za opovrhovanie sociálne slabšími skupinami. Vnímam ho ako túžbu po tom, aby práva neboli nadradené povinnostiam, a snahu o to, aby sa slušnosť vrátila tam, kde chýba. A najmä, aby učiteľ, vychovávateľ, odborný zamestnanec i nepedagogický pracovník v našich školských zariadeniach a školách nemal len povinnosti, ale aj práva, a dieťa, žiak, študent a rodič nemali len práva, ale aj povinnosti a zodpovednosť. A o to nám dnes spoločne nesporne ide.

Vôbec nemám pocit, že tento list vyznieva ako „bohapusté ponosovanie sa, výčitky a sťažnosti“, čoho ste sa pri písaní obávali. Práve naopak, je cennou výpoveďou tých, ktorí žijú tvrdou školskou realitou. Ak by Vám nezáležalo na vzdelávaní a našom školstve, určite by ste nestrácali čas písaním otvoreného listu. Práve naopak, Vaša energia a nádej, s ktorými ste sa neváhali podeliť nielen so mnou, ale aj so širokou verejnosťou, je dôkazom nádeje, že veci, ktoré sú zlé, musíme spoločne napraviť. Uvedomujem si, že dôležitú úlohu musím zohrať ja, Váš minister, a spolu s celým rezortom, vládou, parlamentom, regionálnou, miestnou a obecnou samosprávou daný stav meniť, spoločne napravať.

Naše školstvo, ako aj celá spoločnosť bola v priebehu viac ako 20 rokov vystavená nielen sociálnym, ekonomickým či hospodárskym transformáciám, ale aj nevydareným experimentom. Aj preto sme svedkami nerovnováhy medzi právami a povinnosťami a tiež toho, ako niektorí rodičia nedožičia vlastným deťom výchovu a svojou ľahostajnosťou ich okrádajú o pozitívne ľudské vzory. Vôbec ma neprekvapuje, že na tento list som doposiaľ nevidel žiadnu reakciu samozvaných ľudskoprávnych aktivistov či expertov, ktorí dvadsať rokov žijú z grantov, kritizujú každú snahu o zodpovedné riešenie opisovaných problémov, a pritom sa tvária ako receptár skvelých nápadov. V mnoho zlyhal aj náš rezort a naše školské organizácie, často sme sa spoliehali na akýsi samovývoj, ktorý nás však voviedol do ešte väčšej pasce a marazmu.

Nie farba pleti, ale ľahkovážnosť rodičov, absencia pozitívnych vzorov v rodinách a povrchný prístup rodičov, ktorí vinia učiteľa a nevidia vinu na vlastnom dieťati či v sebe, spôsobuje, že učiteľ sa v dôsledku obetavosti stáva dobrým terčom nenávisti a agresivity. Najmä tých, ktorí nezvládajú výchovu vo vlastnej kuchyni a bremeno osobného zlyhania hádžu na spoločnosť.

Absolútne súhlasím aj s tvrdením, že „škola produkuje absurdné množstvo žiakov, ktorí sú na trhu práce neuplatniteľní a bez akýchkoľvek sociálnych a pracovných návykov“. Sčasti sa nedá nesúhlasiť s konštatovaním, že tento stav je „dôsledok chybného fungovania politiky tohto štátu“. Za pravdu Vám dávam aj v tom, že nadmerná pôrodnosť môže byť vnímaná ako zárobková činnosť. Zabúda sa, že slušnosť v škole, v školskom zariadení, plnenie povinnej školskej dochádzky je zrkadlom rodiny a za neplnenie týchto všeľudských povinností musí nasledovať aj trest v oblasti pozastavenia rodinných prídavkov či sociálnej podpory. V tejto oblasti ešte veľmi zaostávame a nie sme schopní konať rázne, precízne a spravodlivo. Aj tu treba nastoliť poriadok, práva a povinnosti, zodpovednosť pre všetkých, a kto zlyháva, neplní si napríklad svoje rodičovské povinnosti, musí niesť za tieto skutky zodpovednosť so spravodlivým trestom. Ani za život, tak ako píšete, panie učiteľky, „v špine, smrade“ nemôžu rodičia očakávať rodinné prídavky.

Nebojím sa napísať, že jednou z mojich úprimných snáh je vytvorenie internátnych škôl, je to model, pilotný projekt z európskych zdrojov, ktorý deťom zo sociálne slabších rodín poskytne spomínanú šancu na vzdelanie, aby deti bezohľadných rodičov získali dôstojné životné podmienky. Samozrejme, na princípe dobrovoľnosti, súhlasu ich rodičov, príbuzných. Je to náročná cesta, ale treba začať.

Tak ako Vy, milé kolegyne, panie učiteľky, ani ja sa s týmito problémami nechcem zmieriť. Mám záujem ich meniť a budem hľadať širokú podporu na úrovni ministerstiev, miest a obcí, ale aj charitatívnych organizácií, aby sme namiesto experimentov konečne riešili veci komplexne, cielene a najmä s trpezlivosťou. Problém, ktorý vznikal viac ako dvadsať rokov, ale aj desaťročia predtým, nie je v ľudských silách vyriešiť v horizonte volebného obdobia. Avšak každé prijaté rozhodnutie musí byť súčasťou mozaiky slušnosti, spravodlivosti a zodpovednosti, ako aj poriadku a solidarity, ktoré nesmierne potrebujeme. Práve tieto hodnoty musia byť medzi nami. Preto sa podpíšem pod každý krok, ktorý bude chrániť učiteľský stav.

Vzdelanie je šanca, ktorú štát musí garantovať. Kto o ňu nestojí, ten diskvalifikuje sám seba. Každý z nás si píše životopis svojou prácou a svojimi skutkami. Na poste ministra školstva, vedy, výskumu a športu SR urobím všetko preto, aby môj politický životopis bol sprevádzaný modernizáciou školstva, ktorej výsledkom bude zmena pomerov v našom školstve, kvalitná výučba, spokojní rodičia, ocenení a neterorizovaní učitelia. Ďakujem Vám za Vaše úprimné riadky a odvahu ich napísať, vážim si Vás a som v pokore a v úcte k Vášmu úprimnému slovu. Takmer všetko, čo ste napísali, potvrdzuje moje slová o zlom vzdelávacom systéme – nezmyselným behom za kreditmi, produkciou absolventov pre úrady práce, honbou za biznisom, a nie za kvalitnou, otvorenou a spoločnou školou, a nedocenením mojej snahy o zvyšovanie nárokov na vzdelávanie, prijímačky, výučné listy a maturity. Po prvých sto dňoch v kresle ministra školstva Vás chcem ubezpečiť, vážené panie učiteľky, o svojom osobnom odhodlaní, v ktorom budem aj naďalej pokračovať, a podpore aj Vašich snáh o zmeny v našom školstve. Pri najbližšej príležitosti, v novom školskom roku, iste navštívim, samozrejme, neplánovane, aj Vašu školu a veľmi rád sa s Vami stretnem a osobne poďakujem.

S úctou a pozdravom Váš minister

rukávov a so základnými sebaobslužnými a hygienickými návykmi. Komunikácia s týmito deťmi je nesmierne náročná, reči zle rozumejú, nechápu, čo sa od nich požaduje, keďže majú obmedzenú slovnú zásobu (a to nielen v slovenskom, ale aj rómskom jazyku). Neskôr od nich očakávame, že sa budú učiť ďalšie dva cudzie jazyky, čo je nemysliteľné, keďže poriadne nevedia ani po slovensky. Nedokážu pomenovať bežné veci, sú to pre nich predmety neznáme, s ktorými sa nikdy predtým nestretli. Čudujete sa, že špeciálne školy sú plné rómskych detí? Ale prečo? Uvedomte si, že dieťa drží farbičku v ruke po prvýkrát na zápise, nepozná hračky, kocky, predmety či hry, ktoré by rozvíjali jeho myslenie a motoriku. Tieto deti zaostávajú nie o dva, ale o štyri roky oproti ostatným a my od nich chceme, aby zvládali požiadavky kladené na prváka, keď sú na úrovni trojročného dieťaťa. Nedokážeme im zabezpečiť rovnoprávny prístup k vzdelávaniu, keď nezačínajú na rovnakej „štartovacej pozícii“. Ony musia dobiehať 6 rokov bez podnetov, bez vedenia a výchovy!!! Ako máme integrovať väčšinu, keďže na našich školách ich je viac ako polovica z celkového počtu žiakov? V dôsledku tejto snahy o umelú integráciu šikovná menšina, z ktorej by mohli byť skvelí žiaci, klesne na úroveň nešikovných a integruje sa medzi nich. Považujeme za nevyhnutné, aby deti zo sociálne nevyhovujúceho prostredia absolvovali povinne nultý – prípravný – ročník! Inak nie sú schopné plnohodnotne prospievať v prvom ročníku (a často ani počas celej svojej školskej dochádzky) a sú zbytočne vystavované sústavnému neúspechu a emocionálnej traumatizácii. Odklad povinnej školskej dochádzky v týchto prípadoch absolútne nič nevyrieši, práve naopak, dieťa stratí jeden celý rok (lebo v rodine sa mu opäť venovať nebudú). Vďaka nultému ročníku sa naučí po slovensky, základným hygienickým návykom, zvykne si na režim školy a dostane aspoň nejaký základ na ďalšie vzdelávanie.

V dotazníku (Štátnej školskej inšpekcie) ste sa nás nedávno pýtali, ako zabezpečujeme rovnoprávny prístup k vzdelávaniu detí. Ako vôbec nad tým môžete uvažovať, že by vzdelávanie týchto detí mohlo byť rovnoprávne, keď sú hladné, smädné, špinavé, nevyspaté (lebo rodičia do noci „oslavovali“ a oni buď nemohli spať, alebo strážili mladších súrodencov), majú svrab, sú zavšivavené, pokožka na hlave je zapálená, rozškriabaná, plná chrást a hnisu, a keďže rodičom sa nechce obriadiť ich šetrne, pohodlnejšie je vystrihať im hlavy dohola (chlapcov aj dievčatá!!!) tak, že sa hanbia chodiť medzi ľudí?! Uvedomte si, že tieto deti nemajú uspokojené základné životné potreby, a my od nich očakávame plnohodnotný výkon v škole! Tak nám teda poraďte, ako majú učitelia efektívne vykonávať svoju prácu za týchto okolností? Stačí zopár neprispôsobivých detí v triede a zabránia v hodnotnom napredovaní aj ostatným spolužiakom. V triedach je neuveriteľný smrad a zápach, a to skutočne nie sú dôstojné podmienky na vzdelávanie a nie sú to férové podmienky pre ostatných – prispôsobivých – žiakov ani nás pedagógov. Nečudujme sa preto, že rodičia šikovnejších detí ich radšej prihlásia do školy mimo miesta ich bydliska, len aby sa dennodenne nemuseli pasovať s nedôstojnými podmienkami v spoločnosti zanedbávaných detí. Chcú, aby dostali vzdelanie zodpovedajúce ich intelektu, ktoré nebudú brzdiť žiaci nižšieho intelektu, alebo len sociálne extrémne zanedbaní, ktorí nie sú schopní primerane napredovať.

Aj napriek enormnej snahe a osobnému zanieteniu pedagógov škola produkuje absurdné množstvo žiakov, ktorí sú na trhu práce neuplatniteľní a bez akýchkoľvek sociálnych a pracovných návykov, čo je z nášho pohľadu opäť dôsledok chybného fungovania politiky tohto štátu. Neprispôsobiví spoluobčania si veľmi rýchlo zvykli na výhody, ktoré im štát ponúka, a stotožnili sa s myšlienkou, že všetko dostanú zadarmo, je o nich postarané, a pritom nemusia ani pohnúť prstom. Keď od nich niekto chce nejaký druh účasti na zlepšovaní ich životnej situácie, sú dokonca pohoršení. Takže párik neprispôsobivých občanov si pokojne prežije svoj život v niekoľkých sociálnych bytoch (lebo jeden im vydrží maximálne pár rokov, kým ho totálne nezdemolujú, potom im štát dá zadarmo nový), narobí si kopec detí (aby im náhodou niečo neuniklo, začnú pre istotu už v štrnástich), po celý čas dostáva podporu, príspevky a prídavky od výmyslu sveta a pritom za celý svoj život neodvedie štátu ani jeden jediný cent, nevyprodukuje ani euro pre našu ekonomiku, len vyciciava a poberá všemožné dostupné formy sociálnej „pomoci“. Je to začarovaný kruh: Sú chudobní, lebo nemajú prácu – nemajú prácu, lebo sú nevzdelaní – sú nevzdelaní, lebo nemajú záujem o vzdelanie. Naproti tomu zodpovedné mladé páry odkladajú rodičovstvo do čoraz staršieho veku, kým budú finančne, ekonomicky a materiálne zabezpečení, aby dieťatku poskytli všetko, čo potrebuje, vychovali z neho slušného, vzdelaného, socializovaného a raz produktívneho člena spoločnosti. Aj keď to priamo nesúvisí s oblasťou školstva, natíska sa vyjadriť tiež k problematike výšky materského príspevku, ktorý je porovnateľnej hodnoty pre mamičku, ktorá nevyrobila štátu jediný cent, a mamičku, ktorá pred pôrodom roky odpracovala a odviedla do štátnej kasy nemalé peniaze. Prečo túto produktívnu skupinu obyvateľstva štát nielenže nijako nepodporuje, ale, naopak, diskriminuje a komplikuje jej život finančnou nedostupnosťou bývania (keďže pracujúci človek nikdy nedostane nič zadarmo a kvôli bývaniu sa musí celoživotne zadlžiť), nedostatkom práce, mizernými platmi... Pýtame sa, kde je logika, kde spravodlivosť? Prečo je možné, že rodičia, ktoré svoje deti odložia do detského domova, si ich po dovŕšení plnoletosti môžu opäť zobrať späť aj s peknou kôpkou nasporených peňazí, na ktoré sa im „poskladalo“ mesto. Peniaze do pár dní prepijú a pomíňajú, ale vyštudovaného stredoškoláka alebo vysokoškoláka, ktorý je bez práce nie vlastnou vinou (!), musia do 26 rokov živiť rodičia? Ani títo produktívni rodičia, ani mladí absolventi nemajú nárok absolútne na nič? Na žiadnu formu podpory od tohto štátu???

Neprispôsobiví rodičia väčšinou nemajú absolútne žiadne pracovné návyky, nemusia ráno vstať a ísť do práce, preto sa ani neobťažujú zobudiť deti a vychystať ich do školy. Deti sa zobudia, nevediac ani, koľko je hodín, a idú do školy samy, staršie deti sa musia postarať o mladšie, lebo rodičia spia. Samozrejme, že preto neprídu do školy načas a o desiatej sa im ani nesníva, prípadne za ňu považujú niekoľko suchých rožkov, ktoré od hladu žujú takmer celý deň. Riešením by možno boli internátne školy, ale nestačí začať vychovávať tieto deti v šiestich rokoch. To, čo dovtedy nedostali v rodine, už nikdy nemajú šancu dobehnúť, to vie z vývinovej psychológie aj študent strednej školy...

Problémom, ktorý by sa mal tiež riešiť, je sexuálne zneužívanie mladistvých. Nielen v našej škole každý rok stúpa počet gravidných žiačok v nižších ročníkoch. Nie je akceptovateľné, aby žiačka šiesteho ročníka bola spoločnosťou vnímaná ako plnohodnotná matka schopná vychovávať svoje dieťa! Príslušné úrady ani v tomto smere nepodnikajú absolútne žiadne kroky, aby zastavili tento „trend“. Do dvoch rokov porodí ďalšie dieťa. Je normálne, že 14-ročná žiačka špeciálnej triedy splodí dieťa s mentálne retardovaným „absolventom“ ŠZŠ pre žiakov s mentálnou retardáciou a do roka po pôrode čaká ďalšie dieťa? Ako sa o deti postarajú? Veď nie sú schopní postarať sa čo i len sami o seba!?! Aké zázemie im poskytnú, akú výchovu im dajú, akú emočnú podporu, ako budú rozvíjať ich osobnosť? Žijú spolu v rodine dievčaťa (spolu s desiatkami ďalších rodinných príslušníkov), spokojne ako maloletí či mladiství spolu ďalej súložia bez akejkoľvek formy antikoncepcie a plodia ďalšie deti. Akí to budú potomkovia?!? Postihnuté DETI plodia postihnuté deti, a do akých podmienok? Tieto deti sú vopred odsúdené na život v nedôstojných a neľudských podmienkach. Opäť zle nastavený sociálny systém a vedomé prehliadanie tohto problému spôsobili, že mladé žiačky vo svojom tehotenstve nevidia žiaden problém, práve naopak, vnímajú ho ako vítaný spôsob zárobku peňazí. Nielenže idú negatívnym príkladom iným žiakom, ale nie sú schopné si aspoň prijateľným spôsobom ukončiť povinnú školskú dochádzku. Napriek nepopierateľnej snahe zo strany školy, ktorá sa formou rôznych preventívnych techník, besied a výchovného pôsobenia na hodinách snaží tejto chorej predčasnej pôrodnosti predísť, problém naďalej pretrváva. Žiačky (často aj pred dovŕšením 15 rokov) sú nezriedka tehotné s omnoho staršími mužmi, a ani v tomto smere sa nekoná a nie sú nijako stíhaní. Situácia je alarmujúca! V školskom roku 2010/2011 boli na našej škole 4 gravidné žiačky, v súčasnosti máme 5 gravidných žiačok a 3 žiačky s individuálnym študijným plánom, ktoré sú na materskej dovolenke! Na úradoch im namiesto sankcií, paradoxne, ešte aj poradia, čo majú urobiť, aby dostali peniaze navyše a vyžmýkali zo štátu, čo sa dá, ako z dojnej kravy. Preto sú všetky deti, ktoré sa narodia našim žiačkam (a ktoré na nich dostanú financie), zverované do opatery starých rodičov, ktorí na nich dostanú ďalšie finančné príspevky. Namiesto toho, aby boli starí rodičia sankcionovaní za to, že zanedbali výchovu a dopustili, že sa ich dieťa stalo nezodpovedným, nepripraveným a neschopným rodičom, zo situácie ešte profitujú. Navrhujeme poskytnúť finančné príspevky maximálne na 3 deti. Pokiaľ chcú mať ďalšie, je na ich zvážení, či ich budú schopní uživiť. Inak sa nikdy neskončí tento chorý kolobeh nadmernej pôrodnosti, ktorá je vnímaná ako druh zárobkovej činnosti. Tieto deti nemajú právo na život v dôstojných podmienkach. Kde sú ich práva, keď žijú v jednej izbe s ďalšími dvadsiatimi ľuďmi v špine, smrade, hladné, majú vši, blchy, sú bez vody, elektriny, WC, končatiny majú obhryzené od potkanov, dennodenne sa dívajú na to, ako ich rodičia či iní členovia domácnosti pred ich očami súložia, dokonca sú nezriedka samy sexuálne obťažované či zneužívané? Ak chcete sociálnu pomoc a osvetu pre „marginalizované skupiny“ v pravom slova zmysle, ktorá bude účinná a účelná, podporte radšej vyučovanie sexuálnej výchovy na školách, začnite radšej grátis rozdávať prezervatívy, a nie múku, aby sa navzájom nemnožili príbuzní, mentálne nespôsobilí a mladiství, pretože sami si prezervatív nikdy nekúpia a bude pokračovať nielen gigantická pôrodnosť, ale aj rozmach pohlavných chorôb medzi neprispôsobivou populáciou. Treba sa seriózne zamyslieť nad nastavením sociálneho systému v tejto oblasti. Inak

(pokračovanie na strane 16)

Minister školstva otváral nový školský rok v Dobšinej

Nový školský rok 2012/2013 otvoril minister školstva, vedy, výskumu a športu SR Dušan Čaplovič v Základnej škole E. Ruffinyho v Dobšinej. Na slávnostnom podujatí sa prihovoril prítomným žiakom, pedagogickému zboru i rodičom.

„Vážení učitelia, je mojou povinnosťou pozdraviť aj vás, pretože práve z tejto školy vyšiel hlas učiteliek, ktorý ma veľmi výrazne oslovil. Ja sa pod to, čo ste napísali, v plnom rozsahu podpisujem. Ďakujem vám, panie učiteľky a páni učitelia, za prácu, ktorú robíte aj v ťažšom prostredí tu v prekrásnej Dobšinej,“ uviedol minister Čaplovič.

Prítomných rodičov vyzval na väčšiu angažovanosť na vzdelávaní svojich detí: „Prácu rodiča so svojím dieťaťom považujem za veľmi dôležitú. Nezabúdajte na to, že musíte spolupracovať so školou. Čo iné môže byť krajšie, ako keď rodič vytvorí podmienky, aby jeho dieťa prospievalo, aby sa vzdelávalo a bolo úspešné?“

Po slávnostnom otvorení navštívil triedy s prvákmi a odovzdal im malé darčeky v podobe balíčka so školskými potrebami. Následne sa stretol s učiteľmi školy a diskutoval o ich problémoch. „Musím povedať, že učitelia mi otvorene hovorili o viacerých problémoch, o ktorých sa písalo nielen v liste. Nasledujúce slová platia nielen pre túto dobšinskú školu, ale pre všetky. Musíme dosiahnuť rešpektovanie zákonov a vymožiteľnosť práva a to, aby sa sprísnili postihy rodičov, ktorých deti si neplnia povinnú školskú dochádzku, vrátane odoberania rodinných prídavkov, ale aj iných výhod súvisiacich so školou. Je to môj názor, za ktorým si stojím a budem ho presadzovať,“ povedal Dušan Čaplovič.

(red)

List učiteliek zo Základnej školy E. Ruffinyho...

(dokončenie zo strany 15)

budú aj naďalej vznikať ďalšie a ďalšie generácie geneticky poškodených, neprispôsobivých a neproduktívnych detí, ktoré sú v očiach svojich rodičov len nástrojom na financovanie svojho povaľačského spôsobu života. Táto populácia má vyrobiť naše dôchodky?

Apropo, viete si predstaviť, že pri súčasnej situácii sa učiteľ po 40 rokoch v školstve vôbec dožije dôchodku? Kto bol niekedy učiteľom, alebo mu je aspoň trochu známe zákulisie z oblasti školy, vie, aké nesmierne náročné a vyčerpávajúce je toto povolanie (najmä po psychickej a emočnej stránke). Každý produktívny človek si zaslúži ísť do dôchodku dôstojne a pri aspoň akej-takej fyzickej a mentálnej sile, a nie len doživoriť pár NEPLNOHODNOTNÝCH rokov do smrti. Ak môžu ísť do výsluhového dôchodku skôr policajti (aj tí, ktorí celý čas presedeli v kancelárii), prečo nie aj učitelia? Azda si to zaslúžia po rokoch extrémne náročnej psychickej, emočnej a fyzickej námahy menej? Bolo by nanajvýš vhodné zaoberať sa aj touto otázkou.

Učiteľom pribudlo obrovské množstvo povinností, príkazov a obmedzení, ale odobrali nám akékoľvek možnosti obrany vlastnej osoby či kompetencie zasiahnuť. Musíme všetko, no nemôžeme nič... Nemáme absolútne žiadne východisko, ako sa brániť, pretože „v práve" je výhradne len žiak, ku ktorému máme za každých okolností pristupovať humanisticky a netrestať ho. Existuje vôbec niekto, kto sa zastane nás učiteľov? Je niekto, kto sa postaví aj na našu stranu? Kto nás ochráni? Keď učiteľovi pretečie pomyselný pohár trpezlivosti a zvýši na žiaka hlas, okamžite ho obvinia z psychickej ujmy dieťaťa. Učiteľ však musí dennodenne znášať urážky, nadávky, vyhrážky, vulgarizmy od výmyslu sveta, ponižujúce poznámky, posmešky či sexuálne narážky a osočovanie od žiakov bez slova. Žiaci si nás beztrestne potajomky natáčajú mobilnými telefónmi a vešajú kade-tade po internete. Napriek tomu nikto nepovažuje súčasnú situáciu za alarmujúcu či aspoň hodnú pozornosti a riešenia. A najhoršie, čo týchto žiakov postihne, je znížená známka zo správania, ktorá ich absolútne netrápi. Vysvedčenie vôbec nepotrebujú. Po ceste domov ho spokojne potrhajú a rozhádžu po zemi. Nezaujíma ich neospravedlnená hodina či nedostatočná známka na vyučovaní. Dokonca pre niektorých (a nielen neprispôsobivých) sa stalo problémom napísať si obyčajné poznámky a pohoršene vybehnú na učiteľa, prečo ich obťažuje takými zaťažujúcimi úlohami, ako je písanie poznámok! Veď načo by sa aj trápili záležitosťami, ako je prospech či správanie, keď stredné školy sa aj tak pobijú o každého jedného štvorkára, keďže financovanie závisí od počtu žiakov. Nečudujme sa preto, že žiaci dosahujú podpriemernú úroveň pri testovaní deviatakov, keď nemajú akúkoľvek motiváciu do učenia, lebo dobre vedia, že na školu sa dostanú bez akejkoľvek námahy a úsilia. Len my vnímame ako absurdné a absolútne zarážajúce, aby sa na gymnáziá dostávali žiaci, ktorí sotva prospievajú? Kde sa potom, po skončení gymnázia – a oni ho aj skončia, pretože školy znižujú úroveň vzdelania, aby žiaci prospievali – zamestnajú? Alebo tieto „intelektuálne výkvety" budeme posielať ďalej na vysoké školy (lebo aj tam už študuje naozaj ktokoľvek)? Celé školstvo stráca úroveň! Tým sa dostávame k ďalšiemu šokujúcemu faktu: produkujeme kvantum naoko „vysoko erudovaných" vysokoškolákov, ktorí sú v skutočnosti niekedy absolútne nevzdelaní, a pritom v našom štáte chýbajú kvalifikované pracovné sily a odborníci z oblasti manuálnej práce. Vysoké školy vôbec nereflektujú na dopyt trhu práce! Načo sú nám stovky titulovaných sociálnych pracovníkov (za ktorými, len tak mimochodom, nevidno žiadnu dobre odvedenú prácu – kde sú výsledky ich sociálneho snaženia a práce?) a kadejakých manažérov, ktorých každoročne vychrlia univerzity a ktorí sa potom nemajú kde zamestnať? Okrem toho, na úkor spomínaných menej šikovných absolventov vysokých škôl sa nedostáva adekvátne vzdelanie tým šikovným, opäť pre znížené kritériá a nároky na študenta. Navyše, absolventi sú často krajne nepripravení do praxe. Ukážkovým príkladom je práve učiteľská profesia, kde sa mladý začínajúci učiteľ všetko dôležité nenaučí na vysokej škole, ale za pochodu, po tom, čo nastúpi do zamestnania. Na vysokej škole budúci učiteľ dostane obrovské kvantum teoretických informácií, všeobecných poznatkov (často totálne zbytočných), ale absolútne absentuje prepojenie s reálnou praxou, od vypĺňania dokumentácie cez základné pravidlá a povinnosti učiteľa až po možnosti riešenia rôznych školských situácií!

Zarážajúci je tiež fakt, prečo v dnešnom školstve sú omnoho dôležitejšie rôzne byrokratické a formálne úkony, ktoré má pedagóg a škola ako taká plniť, a nie to, čo ponúka žiakovi po výchovno-vzdelávacej, emočnej a ľudskej stránke. Kde sa stratila podstata, ktorou pre nás stále ostal žiak, a nie papier? Učitelia sú z každej strany systematicky terorizovaní rôznymi formami kontroly a neúnosnou byrokraciou – vypĺňaním výkazov, triednickej dokumentácie, upozornení, predvolaní, zápisníc, hodnotení, atď. Vypĺňame nespočetné množstvo oznámení o zanedbávaní povinnej školskej dochádzky, neospravedlnených hodinách, školských priestupkoch, píšeme charakteristiky na problémových žiakov, každú chvíľu na iného a pre inú inštitúciu – mestská, štátna, kriminálna polícia, ÚPSVaR... Kdeže je tá súčinnosť zložiek? A aby toho nebolo málo, každý jeden školský rok sa musíme pasovať s novým štátnym vzdelávacím programom, podľa ktorého musíme meniť náš školský vzdelávací program a učebné osnovy. Každý rok sa v každom ročníku menia názvy predmetov – akoby nebolo jedno, či sa telesná volá športová príprava, telesná a športová príprava, alebo skrátka telesná výchova... Načo je dobré takto príšerne to komplikovať? Nie je únosné každý jeden rok prepracúvať tieto dokumenty! Ak už štát nie je schopný poskytnúť nám hotové vzdelávacie programy a učebné osnovy, nech nás aspoň nechá urobiť si vlastné, ale aj ich používať aspoň pár rokov, a nie sústavne meniť a prerábať! Aký to má zmysel? Možnosti prispôsobenia si obsahu, individuálne zostavovanie učebných osnov školou, ktoré je vykresľované ako pozitívne, je absolútnou nevýhodou, dokonca priam neskutočnou komplikáciou pri prestupe žiaka na inú školu, kde nedokáže nadviazať na vyučovací proces novej školy, pretože tá má učebné osnovy zostavené zaručene inak. V systéme vzdelávania predsa musí byť jednota, a nie takáto chaotická anarchia a nesúlad! Možnosť voľby potrebujeme, ale maximálne pre pár hodín voliteľných predmetov – napríklad takej potrebnej výchovy k manželstvu a rodičovstvu. A navyše, je maximálne nedôstojné a poburujúce, aby učiteľ trávil hodiny za počítačom a pri odbornej literatúre v snahe dôkladne sa pripraviť na vyučovanie. Je hanbou nášho školstva, že nemáme učebnice na jednotlivé predmety, a ak nejaké sú, sú neaktuálne alebo učivo v nich absolútne nekorešponduje s obsahom vzdelávania pre daný ročník. Ak sa ministerstvo nemieni venovať zostaveniu učebníc, konkrétne pre jednotlivé ročníky osobitne, požadujeme aspoň vydanie súhrnného súboru materiálov (napr. za predmet občianska náuka), ktorý bude obsahovať všetky a kompletne rozpracované témy z daného predmetu pre všetky ročníky ZŠ súhrnne (a na tento materiál by nadväzovala ďalšia zbierka pre SŠ). Pracovné listy a iné pomôcky na niektoré predmety absentujú úplne. Ale učebnice, pracovné listy a iné pomôcky pre žiakov s mentálnou retardáciou (MR) sú rozpracované dokonale pre každý ročník. Viete nám niekto vysvetliť logiku? Žiaci s MR, ktorí nikdy nebudú priekopníkmi v oblasti medicíny, školstva a nikdy nebudú podávať kvalitné pracovné výkony v oblastiach súvisiacich s intelektom, sú vzdelávaní podľa najnovších metód, s najlepšou technikou, listujú v novučičkých aktuálnych učebniciach a žiaci, ktorí sú intelektovo na primeranej, často až nadpriemernej úrovni, žiaci, z ktorých môžu byť lekári, výskumníci, politici, učitelia, sú do slova a do písmena DISKRIMINOVANÍ a pasujú sa so starými predpotopnými učebnicami, s nedostatkom pomôcok (pracovné zošity na jednotlivé predmety a učebnice na cudzí jazyk si musia kúpiť za vlastné) a s vystresovanými, vyčerpanými pedagógmi. Prečo diskriminujete a upierate základné práva na vzdelanie práve skupine ľudí, ktorá jediná bude pre náš štát produktívnou a bude prispievať k rozvoju našej krajiny??? A len tak mimochodom, toto je bežne sa vyskytujúci jav, že štát podporuje a zvýhodňuje práve skupiny, ktoré pre neho nielenže nič na oplátku nevyprodukujú, ale ešte ho aj zneužívajú, a produktívni členovia tejto spoločnosti, z ktorých práce štát profituje, týchto jedincov živia. Nechceme, aby táto myšlienka vyznela znevažujúco a diskriminačne voči žiakom s mentálnou retardáciou. Iba žiadame rovnaké práva, možnosti a podmienky pre ostatné deti. O dokumentácii integrovaných žiakov sa ani nebudeme zmieňovať.

Popri všetkých týchto úlohách a požiadavkách, ktoré sú na učiteľov kladené, sa ešte máme ďalej vzdelávať, naháňať kredity, platiť si kurzy, cestovať na školenia a tráviť čas „umelým" a neefektívnym tvárením sa, že si zvyšujeme kvalifikáciu. Väčšina kurzov z kreditného vzdelávania je totiž absolútne bezúčelná a takmer nič inovatívne sa tam učiteľ nedozvie. Sú to odfláknuté, zbytočné, naoko kurzy na naplnenie niečích vreciek. Zodpovedný učiteľ, ktorému na práci záleží, totiž nepotrebuje vynútenú motiváciu vo forme kreditov, ale dovzdeláva sa priebežne celý život, podľa potreby a aktuálnej situácie. Ak už chcete motivovať učiteľov, použite tieto peniaze radšej na finančné ohodnotenie ich práce. Keď sa nájdu peniaze na zlaté, diamantové či platinové „padáky" vysoko postavených, nájdite láskavo financie aj pre školstvo. Namiesto relaxu a času na odpočinok a takú prepotrebnú psychohygienu sme otrokmi kreditov, aby sme si aspoň trochu prilepšili k mizerným platom, ktoré sú oproti iným profesiám priam komické. Prečo sa potom čudujeme, že je toľko učiteľov vyhorených? Žiadne preventívne techniky realizované proti *burnout* syndrómu nám nepomôžu, keď nemáme čas na oddych a regeneráciu síl. A namiesto hlúpostí, ktorými nás zaťažujete, a výčitkám, ako zlyhávame v rolách pedagógov, nech sa páči, naučte nás, ako motivovať do učenia neprispôsobivých žiakov, ktorí nemajú absolútne žiadnu vnútornú motiváciu či motiváciu zo strany rodiny a spoločnosti. Urobte pre nás kurzy, ako ich učiť, my to za týchto okolností a za takýchto podmienok nevieme.

V školách sú nesporným prínosom odborní zamestnanci: školský špeciálny pedagóg a školský psychológ, ktorí vo veľkej miere môžu pomôcť a prispieť k zlepšeniu a riešeniu niektorých problémov. Školy si ich však často nemôžu dovoliť aj napriek tomu, že ich platy sú ešte mizernejšie ako platy pedagógov (a slušne vyžiť len z tohto príjmu je pre nich nemožné).

Je doba počítačov a všemožných výdobytkov techniky, ale je naozaj nevyhnutné umelo vnucovať techniku do škôl až v takej miere? Máme vyučovať za asistencie najnovších moderných počítačov a IKT, ale naši žiaci si nevedia poriadne ani umyť ruky, ostrihať nechty, podpísať sa či pozdraviť.

Ďalším problémom v našich očiach je vyučovanie náboženskej výchovy na školách. Aj napriek zmluve medzi Slovenskou republikou a Svätou stolicou o katolíckej výchove a vzdelávaní sme presvedčení, že náboženstvo je súkromnou záležitosťou každého človeka, slobodnou voľbou, svetonázorom a osobným vyznaním. A preto by mala náboženská výchova patriť do osobného života každého žiaka a jeho rodiny v oblasti súkromnej. S výučbou náboženstva na škole sú poväčšine problémy. Katechéti nemajú čas a často ani chuť a snahu na jeho vyučovanie. Pravidelne absentujú, a preto musí byť náboženská výchova často suplovaná inými učiteľmi, prípadne sú žiaci tohto predmetu presúvaní k skupine detí s etickou výchovou, čím sa narúša celý vyučovací proces. Katechéti ignorujú svoje povinnosti pri vypĺňaní rôznej školskej dokumentácie, ale i základnej dochádzky na hodiny. Triedni učitelia ich musia prosiť, niekedy priam nútiť s perom a triednou knihou v ruke, aby si zapísali učivá niekoľko týždňov dozadu. Aj napriek tomu, že v skutočnosti hodiny neboli odučené, spokojne si ich zapíšu do triednej knihy. O skutočnom obsahu a náplni hodín náboženstva sa ani nebudeme zmieňovať. Samozrejme, sankcie za časté absencie a neplnenie si povinností katechétov sú niečo nepoznané. Žiakom s náboženskou výchovou veľmi často chýbajú hodnotné, niekedy priam nevyhnutné poznatky a kompetencie, ktoré sa rozvíjajú na etickej výchove. Veď na etickej výchove sa žiaci učia rozlišovať dobro a zlo, morálne a nemorálne, učia sa vytvárať si stabilné, funkčné a zmysluplné medziľudské vzťahy, trénujú svoju empatiu, učia sa prosociálnosti, spolupráci, tvorivosti, tolerancii, asertivite... Azda deti nábožensky založené tieto zručnosti nepotrebujú? Etická výchova by mala byť súčasťou vzdelávania každého dieťaťa, nie je predsa opozitom náboženskej výchovy, ale ani náboženská výchova v žiadnom prípade nemôže nahradiť etickú výchovu! Bolo by omnoho efektívnejšie nechať náboženskú výchovu a vieru na rodinu a voľný čas a radšej posilniť hodiny etickej výchovy, aby vyučovanie mohlo byť efektívne, zážitkové, plnohodnotné! O čo lepšia by mohla byť výučba etickej výchovy, keby v skupinách bolo menej žiakov a učiteľ by sa im mohol venovať vo väčšej miere individuálne. Je dôležité uvedomiť si nevyhnutnosť výchovy k mravnosti, zvlášť v časoch, keď sa zodpovednosť a povinnosti rodiny neustále presúvajú na školu. Rodičia a spoločnosť pri svojej zaneprázdnenosti a uponáhľanom štýle života od školy očakávajú, že bude suplovať ich úlohy a naučí deti všetkému, čo sa predtým učili v rodine.

Rodičia zatvárajú pred problémami oči a slepo si nahovárajú, že ich dieťa nie je problémové, práve naopak, učitelia sú tí zlí, nespravodliví a pomstychtiví hlupáci, ktorí im komplikujú život a dokonca sa opovažujú žiadať a prosiť ich o spoluprácu pri riešení výchovných problémov ich detí. Samozrejme, svoj názor takto odprezentujú aj pred deťmi, ktoré potom vidia v rodičoch spojencov proti škole a čoraz viac si dovoľujú, vystrájajú a provokujú, lebo vedia, že rodič sa za každých okolností postaví na ich stranu. Veľmi pohodlné riešenie pre rodičov, hodiť všetku vinu na nás, ale pritom očakávať, že škola sa o všetko postará, naučí deti okrem základných vedomostí aj slušnému správaniu, empatii, prosociálnosti, bontónu, funkčným medziľudským vzťahom. Samozrejme, máme dbať na drogovú prevenciu, sexuálnu výchovu, výchovu k manželstvu a rodičovstvu, vytváranie pozitívneho vzťahu ku kultúre a k tradíciám, na vlastenectvo, úctu k všetkým formám života, toleranciu k odlišnostiam, ekológiu... Zabudli však, že ich úlohou a povinnosťou je v tomto úsilí so školou spolupracovať, a nie hádzať bremeno a ťarchu zodpovednosti len na školu. My od nich potrebujeme a očakávame výchovu v rodine, ale aj pomoc a spoluprácu pri výchove ICH detí. Nie obviňovanie, osočovanie a útoky na učiteľov. Kde sa podela úcta k učiteľskému povolaniu a k výchove samotnej? Žiadame preto kompetentných, aby sa konečne začali riešiť konkrétne problémy a prestal sa prehliadať neúnosný stav na našich školách.

Máme obavy, kam až táto (niekde už teraz neúnosná) situácia dospeje pri pokračovaní tohto dlhodobo neriešeného a odsúvaného problému a dysfunkčného sociálneho systému. Škola ako taká vyčerpala všetky možné a dostupné formy intervencie – bezvýsledne. Situácia v školstve, a napokon aj v celej spoločnosti, sa neúnosne vyhrocuje a radikalizuje. Čoraz častejšie berú „spravodlivosť" do rúk samotní občania. Spomeňme si na udalosti v Devínskej Novej Vsi, v Šarišských Michaľanoch či najnovší prípad z Hurbanova. Politici a vláda dlhodobo ignorujú a alibisticky tolerujú konkrétne problémy súčasnosti, morálny úpadok, sociálnu nespravodlivosť, nevymožiteľnosť práva, pozitívnu diskrimináciu... Reakciou spoločnosti (vrátane detí!) je apatia, neznášanlivosť, vandalizmus, agresivita, rasizmus až neonacizmus, útoky a nenávisť na oboch stranách. Ak sa aj naďalej bude prehliadať táto skutočnosť, čoraz väčšiu podporu budú získavať v politickom spektre strany blízke krajnej pravici a extrémistické skupiny, ktoré v čoraz väčšej miere podporujú a uznávajú okrem dospelých dokonca aj stále mladšie deti! Naozaj chcete občianske nepokoje či vojnu? Lebo máme pocit, že tam to smeruje.

Naše sťažnosti, naše volanie o pomoc adresujeme nielen ministerstvu školstva, ale aj ministerstvu práce, sociálnych vecí a rodiny, pretože tieto dve zložky musia nevyhnutne kooperovať na riešení situácie, a nie „hrať sa každý na svojom piesočku" a zatvárať oči pred problémami. Ak chcete vidieť skutočný stav a reálny obraz dnešných čias, príďte si pozrieť situáciu, ktorá vládne v mnohých východoslovenských školách v mestách či na dedinách.

V závere by sme chceli vyjadriť potešenie, že v niektorých oblastiach našich sťažností už azda svitá na lepšie časy a návrhy okolo prijímania žiakov na gymnáziá a jednotnosť vo vzdelávaní sa dotiahnu do úspešného konca. Tiež však dúfame a veríme, že postupne sa dostanú na rad aj ďalšie problémy, ktoré spomíname v liste.

Aj napriek tomu, že tento list môže vyznievať ako bohapusté ponosovanie sa, výčitky a sťažnosti, je to len zúfalé volanie o pomoc. Milujeme svoju prácu, vybrali sme si učiteľské povolanie v presvedčení, že budeme vytvárať „lepší svet", ale za týchto okolností to nie je možné. Chceli sme vychovávať deti, vzdelávať mladé osobnosti, učiť ich objavovať krásy a zvládať ťažkosti života. Nechajte nás učiť, dovoľte nám vychovávať, ale dôstojne a v podmienkach, ktoré si zaslúžime my, ale aj „naše" Vaše deti...

Erika POLGÁRIOVÁ
a Eleonóra LIPTÁKOVÁ
Ilustračné foto stock.exchng

ŠKOLSTVO ODBORNE

1/2012, 26. september 2012 | Príloha UN | Rozširované bezplatne, Ročník LIX

Odborný príspevok nemusí byť „veda“

Po dvoch školských rokoch znova otvárame druhú časť tridsaťdvastranových Učiteľských novín (UN). Školstvo odborne ostáva strešným pomenovaním tohto segmentu. Budeme sa v ňom sústreďovať predovšetkým na problematiku stredných odborných škôl a pri nej sledovať, akými mnohorakými formami pedagógovia a majstri odbornej prípravy pripravujú svojich žiakov, aby sa mohli uplatniť priamo v oblastiach, ktoré tri, štyri alebo päť rokov študovali. Projekt garantovaný Štátnym inštitútom odborného vzdelávania (ŠIOV) ako vydavateľom UN nebude hľadať väzby na následné vysokoškolské vzdelávanie absolventov stredných odborných škôl. Je to teda jednoznačný signál na to, že publikačný priestor je nebývalou mierou otvorený pedagógom pôsobiacim na stredných odborných školách, odborníkom sledujúcim problematiku na tomto stupni školského výchovno-vzdelávacieho systému či aktivistom tretieho sektora napomáhajúcim odborné vzdelávanie a prípravu v konkrétnych odboroch.

O šírke problematiky napovedá rozhovor s Danou Mažgútovou, riaditeľkou odboru školstva a športu Žilinského samosprávneho kraja a podpredsedníčkou Rady vlády SR pre odborné vzdelávanie a prípravu. Uverejňujeme ho vo vstupnom čísle UN, otvárajúcom cestu ďalším viac ako štyridsiatim číslam novín, ktoré budú smerovať k čitateľom v tomto a v nasledujúcom školskom roku. Očakávame, že k hlasom a ohlasom na tejto organizačnej úrovni stredného odborného školstva sa budú aktívne pridávať ďalší podpredsedovia a členovia tejto rady, zastupujúci ministerstvá vlády zainteresované na odbornom vzdelávaní a príprave na stredných školách, zamestnávateľov, živnostníkov, odborárov.

Ak spomíname na úvod ich, veríme, že to stredoškolskí pedagogickí pracovníci nebudú vnímať ako hierarchický výber. Chceme sa hneď na začiatku zaručiť, že budeme s plnou vážnosťou venovať pozornosť najmä príspevkom zo škôl. Práve na vašej tvorivej účasti totiž chceme stavať túto časť UN. ŠIOV ako vydavateľ garantujúci šírenie výsledkov našej spoločnej práce v tlačenej podobe zdôrazňuje pre obsahovú náplň príspevkov ich odbornosť. Pre viacerých prispievateľov z predchádzajúceho obdobia vychádzania UN sa táto požiadavka môže zdať náročná či odrádzajúca. Taká je však „litera“ projektu. Už vopred by som vás však chcel posmeliť tým, čo som uviedol v titulku svojho príhovoru. Mali by sme sa vzájomne usilovať o to, aby sa pojem „odborný príspevok“ nestal pre autorov „vedou“.

Napokon, práve významní vedeckí pracovníci pri svojich publikačných výstupoch neraz pracujú so žánrom eseje. Mali by sme ich za to obviňovať, že sa nevyjadrujú dostatočne „odborne“? Je dobre, ak v prehovoroch ľudí cítiť aj tep ich srdca.

Dušan MIKOLAJ

Absolventi jednoročného odboru včelár – včelárka na Strednej odbornej škole Pod Bánošom v Banskej Bystrici, v ktorej 8. septembra 2012 za prítomnosti ministra školstva Dušana Čaploviča a ďalších hostí otvorili IV. celonárodnú včelársku výstavu, si pripomenuli 50 rokov poľnohospodárskeho školstva v tomto meste a pred budovou školy otvorili druhý včelársky náučný chodník. **Foto archív školy**

Škola je vstupnou bránou do života

O koncepcii rozvoja výchovy a vzdelávania sa rozprávame s Ing. Danou Mažgútovou, PhD., riaditeľkou odboru školstva a športu Úradu ŽSK.

***Koncepciu rozvoja výchovy a vzdelávania v Žilinskom samosprávnom kraji na roky 2010 – 2013* charakterizuje podtitul *Úspešný žiak – šťastný človek – prosperujúca spoločnosť*. Z pohľadu dnešných módnych sloganov môže znieť idealisticky, ale zo zreteľa praktických potrieb výchovy mladých ľudí i celoživotného vzdelávania generačne starších občanov ho vnímame ako snahu intenzívnejšie hovoriť i konať v prospech celej spoločnosti. A tak je, myslím, namieste začať otázkou, aké sú doterajšie skúsenosti Žilinského samosprávneho kraja (ŽSK) v tejto oblasti...**

Víziou Žilinského samosprávneho kraja v oblasti rozvoja výchovy a vzdelávania a zároveň aj cieľom *Koncepcie rozvoja výchovy a vzdelávania v Žilinskom samosprávnom kraji na roky 2010 – 2013* je vychovať vzdelaného, zdravého a sebavedomého jedinca, majúceho pozitívny vzťah k sebe a prostrediu, podieľajúceho sa na budovaní prosperujúcej spoločnosti pre ďalšiu generáciu. Uvedomujeme si, že spôsob vzdelávania v jednej generácii je spôsobom vládnutia a riadenia spoločnosti v druhej generácii. Škola je vstupnou bránou do života. Je tu pre žiakov, nie žiaci pre školu. Je zariadením na napĺňanie ich života. Má žiakov pripraviť na život, nie o život. Škola nemôže byť miestom na ohrozovanie osobností žiakov objavovaním ich neznalostí, ale priestorom na uľahčovanie ich učenia sa.

Naším hlavným zámerom v oblasti výchovy a vzdelávania je vytvárať podmienky na efektívne fungovanie stredoškolského všeobecného a odborného vzdelávania. Hnacou silou budovania vzdelávania je poznatok, že rast národného blahobytu a konkurencieschopnosti jednotlivých krajín je závislý od vzdelania človeka a jeho schopnosti prijímať, aplikovať a ďalej rozvíjať nové vedomosti. Vzdelávacia politika Žilinského samosprávneho kraja je zameraná na dlhodobo strategické investovanie do vzdelania a do profesií, ktoré sú potrebné pre trh práce v súčasnosti i pre trh práce v blízkej budúcnosti.

V oblasti **všeobecného vzdelávania** je a vždy bude primárnou funkciou gymnázií kvalitná príprava absolventov na vysokoškolské štúdium, prepojenie tohto typu vzdelávania s vedou, výskumom, vývojom, inováciou a univerzitným prostredím, vytváranie podmienok pre žiakov s nadaním, či už intelektovým, alebo športovým. Žilinský samosprávny kraj ako zriaďovateľ 17 gymnázií sa neustále snaží **optimalizovať počet žiakov na tomto type škôl v Žilinskom samosprávnom kraji**, optimálne navrhovať počet tried na prijímanie žiakov do 1. ročníka gymnázií v zriaďovateľskej pôsobnosti kraja na základe údajov z úradov práce, sociálnych vecí a rodiny a záujmu uchádzačov o štúdium, s cieľom dosiahnuť 25-% podiel žiakov gymnázií na celkovom počte žiakov stredných škôl v ŽSK, a klásť **dôraz na kvalitu** týchto vzdelávacích inštitúcií i tým, aby na gymnáziách študovali výborní žiaci a gymnáziá získali späť status výberových škôl. Sieť gymnázií je v Žilinskom samosprávnom kraji veľmi široká, v jeho územnej pôsobnosti je ich spolu 31 a štatistiky ukazujú, že podiel gymnaziálneho vzdelávania na celkovom vzdelávaní v školách v zriaďovateľskej pôsobnosti ŽSK predstavuje za posledné tri roky 23,5 %. Ak však vezmeme do úvahy gymnáziá všetkých zriaďovateľov, tento podiel sa zvyšuje na 31 %.

Žilinský samosprávny kraj v uvedenom období vytvoril na jednom gymnáziu v Žiline podmienky na vznik tried pre žiakov s mimoriadnym intelektovým nadaním, Športové gymnázium v Žiline ako centrum olympijskej prípravy pripravuje žiakov so športovým nadaním.

V tomto rozhovore pre Učiteľské noviny by sme sa mali sústrediť na stredné školy s odborným zameraním. Je to nosná problematika nášho publicistického projektu a patrí medzi koncepčné priority Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR. Sympatické je, že svoje významné miesto má aj v koncepcii vášho odboru školstva a športu. Kam ňou smerujete?

Cieľom ŽSK v oblasti stratégie odborného vzdelávania a prípravy je pripravovať žiakov stredných odborných škôl na úspešné uplatnenie sa na trhu práce, čo znamená pokračovať v zapájaní sociálnych partnerov, zamestnávateľov a zástupcov komôr a zväzov do výchovno-vzdelávacieho procesu, pokračovať v zmene štýlu práce našich pedagógov tak, aby výučba zodpovedala potrebám súčasnej spoločnosti, novým technológiám a potrebám žiakov. Žiaci musia byť pri vyučovaní aktívnejší ako doposiaľ a zo školského prostredia by si mali priniesť schopnosť používať získané vedomosti a zručnosti v procese celoživotného vzdelávania. Je dôležité, aby žiaci pri vzdelávaní sa v stredných odborných školách získali nielen kľúčové kompetencie, ale i zručnosti na efektívne uplatnenie sa na trhu práce, ktoré nebudú viesť k ich nezamestnanosti a sociálnej izolácii. Žilinský samosprávny kraj sa navrhovaním počtu tried a štruktúry študijných a učebných odborov a ich zameraní na prijímanie žiakov do 1. ročníka snaží profilovať stredné odborné školy v regiónoch podľa požiadaviek trhu práce. Vďaka činnosti Krajskej rady pre odborné vzdelávanie a prípravu v Žilinskom samosprávnom kraji a korektným vzťahom odborných škôl so strategickými, ale aj s menšími zamestnávateľmi sa darí aktívne zapájať do obsahu vzdelávania podnikateľskú sféru s cieľom zvýšenia praktických zruč-

(pokračovanie na strane 18)

Príklady dobrej praxe v oblasti APEL

Strany 21 – 22

Podporme remeslá, majú zlaté dno

Strana 23

Linka detskej istoty – partner škôl

Strana 25

Poskytujeme našim žiakom dostatok pozitívnych vzorov?

Strana 26

Tretí absolventi odboru včelár, štvrtá celonárodná včelárska výstava

BANSKÁ BYSTRICA

Ôsmeho septembra 2012 sa Stredná odborná škola (SOŠ) Pod Bánošom v Banskej Bystrici prebudila do slávnostného rána. Slnečnému dňu pridávala na optimizme dychovka a vystúpenie detského folklórneho súboru. Za zvukov veselej hudby vchádzali do areálu slávnostne oblečení muži a ženy, absolventi jednoročného odboru včelár – včelárka.

Zhromaždili sa v priestrannej školskej jedálni, kam ich prišli pozdraviť významní hostia – minister školstva Dušan Čaplovič, podpredseda Banskobystrického samosprávneho kraja (BBSK) Ladislav Topoľský, vedúci odboru vzdelávania a kultúry BBSK Miroslav Martiš, prednostka Krajského školského úradu v B. Bystrici Ingrid Haringová, primátor mesta Banskej Bystrice Peter Gogola či poslanec BBSK Peter Lačný. Prítomných ihneď upútali dve výrazné heslá na stene miestnosti: „Starostlivosťou o včely staráme sa aj o krajinu“ a „50 rokov poľnohospodárskeho školstva v Banskej Bystrici“, v ktorých duchu sa nieslo tohtoročné ukončovanie včelárskeho štúdia.

Všetkých srdečne privítal riaditeľ SOŠ Pod Bánošom Pavel Fiľo. V nasledujúcom príhovore minister Dušan Čaplovič ocenil zameranie školy, jej činnosť a výsledky. Nasledovala tradičná a veľmi obľúbená dramatická časť – simulovaný rozhovor pána riaditeľa Fiľa s evanjelickým biskupom a včelárom Jánom Jakubom Adamim (1713 – 1792), autorom diela *Krátky kurz pre dedinský ľud so zámerom na ekonomické včelárstvo*. Táto historická osobnosť úspešne ožila v podaní zvolenského herca Richarda Sanitru. Porovnávali prítomnosť a minulosť, zároveň ich na plátne ilustrovala pôsobivá prezentácia.

Riaditeľ Fiľo zdôraznil, že SOŠ navštevujú už deti a vnuci prvých absolventov. Tiež pripomenul vlaňajší úspech slovenských včelárov na medzinárodnom kongrese v Argentíne. Richard Sanitra sa ako biskup Adami sústredil na prvé dve bezplatné včelárske školy v Rakúsko-Uhorsku, ktoré založila Mária Terézia vo Viedni a v Novom Meste. Vyzdvihol význam prvého riaditeľa včelárskej školy Slovinca Antonína Janšu, medirytca, maliara, včelárskeho majstra, ktorý povedal: „Spomedzi všetkých Božích stvorení nie je žiadne také pracovité, také užitočné, pritom vyžadujúce tak málo opatery, potravy a výdavkov ako práve včela.“

Slova sa ujal tiež Ľudovít Gál, predseda Slovenského zväzu včelárov. Po jeho príhovore 59 absolventov-včelárov dostalo vysvedčenie priamo z rúk ministra Dušana Čaplovača. Každý z nich sa môže pochváliť aj pekným včelárskym odznakom znázorňujúcim včeliu matku, ktorá má na chrbte biele a červené pásiky – farby banskobystrického erbu. V pozadí vidieť staroslovanskú včelársku sekeru na vysekávanie brtí – dier pre včely do stromov. Každý odznak nesie svoje číslo a nikto iný ho nemá právo vlastniť.

V závere slávnostného aktu zaznela včelárska hymna v podaní štyroch spevákov Štátnej opery. Roku 1932 ju zložil Miloš Kišš Zalužanský, evanjelický farár a včelár, na objednávku Dr. Jána Gašperíka, starostu Ústredia včelárskeho spolku na Slovensku. Končí sa slovami: „Hor sa, bratia, do včelárstva, to dedičstvo našich otcov-národovcov...“

Návštevu SOŠ ukončil minister školstva Dušan Čaplovič prestrihnutím pásky a otvorením druhého včelárskeho chodníka pred budovou školy. Náučný chodník na pôsobivých tabuliach informuje o práci včiel a včelárov v jednotlivých mesiacoch roka. Areál školy dotvorili ďalšie dve drevené sochy, opäť znázorňujúce kus prírody. Po vlaňajších medveďoch pribudli včela a slimák. Hostí chodníkom previedol riaditeľ Pavel Fiľo, ktorý pri výklade čerpal zo svojich bohatých skúseností. Nezabudol im ukázať ani školský včelársky obchod Apis.

Od desiatej hodiny si odborná včelárska verejnosť mohla vypočuť hodnotné prednášky J. Toporčáka z Košíc, M. Staroňa z Ústavu včelárstva Liptovský Hrádok, P. Badáňa z Dolného Kubína, ale aj zahraničných účastníkov – prof. Wimmera z Viedne, I. Bračiča z Bosny a Hercegoviny a M. Počucha z Českej republiky.

Okolo štyridsať vystavovateľov zo Slovenska, z Čiech a Maďarska rozbalilo svoj tovar vo vnútri i v okolí školskej budovy. Ponúkali potrebné pomôcky pre včelárov a zdravé včelie produkty. Približne 1 300 účastníkov výstavy mohlo obdivovať zdobenie medovníkov, ukážku práce so včelami, pletenie košíkov, strihanie psíkov. Deti sa mohli zahrať v rámci rôznych animačných programov. S veľkým úspechom sa stretlo vystúpenie šermiarov, sokoliarov i možnosť jazdenia na koňoch. SOŠ súčasne predstavila svoj nový štvorročný maturitný odbor podnikanie v chovoch malých, domácich a cudzokrajných zvierat. Záujemcovia oň sa môžu prihlásiť od budúceho školského roka.

Je za nami príjemná a užitočná akcia, ktorá aj v budúcnosti prinesie prospech obyvateľom Banskej Bystrice. Zavítajte počas školských exkurzií, rodinných výletov či prechádzok na SOŠ Pod Bánošom a prejdite sa po novom náučnom chodníku. Určite sa dozviete veľa zaujímavého a možno si prinesiete domov sladký med, medovinu alebo liečivý kozmetický prostriedok. Zamyslime sa spoločne nad poslednými slovami slávnostnej prezentácie: „Včely nikomu nič neberú, len rozdávajú. Aj keď rozdávajú bolesť, robia to pre tvoje zdravie.“

Anna IVANOVÁ,
SOŠ Pod Bánošom, Banská Bystrica
Foto archív školy

Škola je vstupnou bránou...

(dokončenie zo strany 17)

ností žiakov (tvorba školských vzdelávacích programov stredných odborných škôl) a prispôsobovať praktickú výučbu žiakov potrebám zamestnávateľov. Projekt pilotných centier odborného vzdelávania a prípravy v ŽSK v rámci Operačného programu Vzdelávanie v rokoch 2009 – 2011 prispel k rozvoju odborného vzdelávania a prípravy žiakov stredných odborných škôl v cudzom jazyku; cudzí jazyk na našich školách nie je už len vyučovaným predmetom, ale stáva sa komunikačným prostriedkom pri získavaní vedomostí v odborných predmetoch. Medzinárodný projekt *YES – Výučba podnikania na stredných školách* je zameraný na oblasť rozvoja podnikania a podnikateľských zručností, inováciu učebných osnov v systéme výučby podnikania a podnikateľských aktivít na stredných školách v regióne. Zapracovaním nových a inovatívnych metód do vzdelávacieho systému sa zabezpečí ekonomický rast nášho regiónu do budúcna.

Cieľom projektu *Rozvoj tradičnej a prínos modernej gastronómie v stredných odborných školách* je posilniť odborné kompetencie absolventov stredných odborných škôl v oblasti gastronómie a hotelierstva s dôrazom na nové trendy a potreby európskeho trhu práce.

Aké sú vaše doterajšie skúsenosti s centrami odborného vzdelávania a prípravy?

Myšlienka **zriaďovať centrá odborného vzdelávania a prípravy** vo všetkých historických mikroregiónoch Žilinského samosprávneho kraja na základe stanovených kritérií ako centier pre žiakov školy, iných škôl v regióne, zamestnávateľov i širokú verejnosť dostala roku 2011 reálnu podobu, o čom svedčí zriadenie dvoch centier odborného vzdelávania a prípravy pre strojárstvo a ostatnú kovospracúvaciu výrobu – 1. septembra 2011 pri Spojenej škole v Martine a v novembri 2011 pri Strednej odbornej škole technickej v Čadci. V novembri 2011 bolo zriadené aj tretie centrum odborného vzdelávania a prípravy – pre elektrotechniku – pri Strednej odbornej škole elektrotechnickej v Žiline. V aktuálnom školskom roku počítame s otvorením centier pre pôdohospodárstvo a rozvoj vidieka, pre stavebníctvo, pre automobilový priemysel a pre gastronómiu. Neustála modernizácia materiálno-technického vybavenia stredných odborných škôl patrí k nevyhnutným podmienkam udržania vysokej kvality výchovno-vzdelávacieho procesu, ako i spätosti a prepojenia s praxou.

Spoločenské a výchovno-vzdelávacie požiadavky na utváranie všestranne a harmonicky rozvinutej osobnosti mladých ľudí nemôžu byť – a ani nie sú – viazané len na školu a na rodinné prostredie. Mladí ľudia sa formujú i **mimo vyučovania** a mimo priameho vplyvu rodiny. Ich formovanie ovplyvňuje široké spoločenské prostredie a podmienky, v ktorých trávia svoj voľný čas. Najmä v súčasnosti, keď sme svedkami zmien spojených so zavádzaním informačno-komunikačných technológií do každodenného života, zmien na trhu práce a úsilia prehlbovať demokratické vzťahy v spoločnosti, sú mladí ľudia vystavení mnohým ohrozeniam ich zdravého a harmonického vývoja. Zanedbávanie výchovy v čase mimo vyučovania sa silne odrazilo v správaní sa detí a mládeže, podpísalo sa pod nárast kriminality a neúctu mladých k hodnotám, ktorá často hraničí s agresivitou a jedným z jej dôsledkov je aj zhoršovanie prospechu. Preto musia byť na prácu s mládežou využívané všetky dostupné možnosti v oblasti **prevencie sociálnopatologických javov**, ako aj spolupráca pri riešení danej problematiky so **školskými výchovno-vzdelávacími a účelovými zariadeniami**. Žilinský samosprávny kraj sa prostredníctvom vlastných grantových programov zameriava na podporu realizácie preventívnych aktivít *Škola bez tabaku, alkoholu a drog*, na podporu rozvíjania športu v Žilinskom kraji *Vráťme šport do škôl* a na rozvoj národného povedomia žiakov stredných škôl a školských zariadení *Poznaním histórie rozvíjame vlastenectvo a národné povedomie*. Podieľa sa aj na aktivitách v oblasti mládežníckej politiky, pripravuje a organizuje konferencie, ako i pracovné stretnutia členov a koordinátorov žiackych školských rád. Nezabúda ani na neustálu podporu a organizáciu preventívnych aktivít pre žiakov stredných škôl, výchovných poradcov a koordinátorov prevencie v školách. V rámci prevencie sociálnopatologických javov spolupracuje s preventistami Krajského riaditeľstva Policajného zboru v Žiline a s občianskymi združeniami aktívnymi v tejto oblasti a organizuje stretnutia a konferencie týkajúce sa uvedenej problematiky.

> „Škola je vstupnou bránou do života. Je tu pre žiakov, nie žiaci pre školu. Je zariadením na napĺňanie ich života. Má žiakov pripraviť na život, nie o život.“

Materiál zverejnený na webovej stránke Úradu ŽSK je rozsiahly, takže zákonite čerpal z mnohých informačných zdrojov, analýz, osobných či kolektívnych skúseností pedagogických odborníkov, riaditeľov a učiteľov škôl. Čo získali touto kompletizáciou pracovníci odboru školstva a aké poznatky by podľa vás mohli byť užitočné povedzme pre kolegyne, kolegov z ďalších samosprávnych krajov na Slovensku?

Koncepcia rozvoja výchovy a vzdelávania v Žilinskom samosprávnom kraji na roky 2010 – 2013: Úspešný žiak – šťastný človek – prosperujúca spoločnosť je koncepčným dokumentom odboru školstva a športu, ktorý bol pripravovaný v priebehu dvanástich mesiacov, teda v dostatočne dlhom čase pred jeho zverejnením a schválením Zastupiteľstvom ŽSK. Sú v ňom spracované analýzy, komparácie, akceptované pripomienkové konanie či názory odborníkov z oblasti vzdelávania, riaditeľov škôl, poslancov zastupiteľstva. Všetci prispeli k vytvoreniu koncepcie vzdelávacej politiky, ktorá zabezpečí nielen školskú výchovu a vzdelávanie na vysokej kvalitatívnej úrovni, ale aj podmienky na celoživotné vzdelávanie; koncepcie, ktorá vytvorí zo vzdelávania nástroj zabezpečenia kvalifikovanej pracovnej sily, nástroj boja proti nezamestnanosti, nástroj zlepšovania vedomostí, zručností a celkových spôsobilostí, aby sa práve celoživotné vzdelávanie stalo spoločnou strechou pre všetky druhy vzdelávania i odbornú prípravu a pre potreby trhu práce v súčasnosti i budúcnosti.

Kompletizácia analýz jednotlivých oblastí činnosti a zameraní odboru školstva a športu s pohľadom späť a vyhodnotením predchádzajúcej koncepcie ukázala pracovníkom nášho odboru cestu, ako ďalej, zhodnotila, čo bolo správne, ale poukázala i na nesprávne kroky v stratégii, z ktorých sme sa dokázali poučiť a nahradiť ich správnymi riešeniami. Takže určite to bola reflexia do predošlého obdobia, ktorá nám všetkým ukázala status quo úrovne vzdelávania v našom kraji, ako i v riadení a organizácii výchovno-vzdelávacích inštitúcií v zriaďovateľskej pôsobnosti ŽSK. Na druhej strane sa musela a chcela stať pre každého inšpiráciou, zdrojom nových myšlienok, nových riešení, nových postupov v práci pre človeka, zlepšenia podmienok a kvality ponúkaného vzdelávania. Vysoko hodnotíme rozpracovanosť úloh v oblasti všeobecného i celoživotného vzdelávania, v oblasti športu a telesnej výchovy, v oblasti projektových činností, ale najmä v oblasti odborného vzdelávania – zriaďovanie centier odborného vzdelávania či činnosť Krajskej rady pre odborné vzdelávanie a prípravu v ŽSK, spoluprácu so zamestnávateľskými zväzmi, s komorami a právnickými a fyzickými osobami, s úradmi práce, sociálnych vecí a rodiny v jednotlivých okresoch. Tieto skutočnosti sa nám podarilo v uplynulom období sčasti úspešne zrealizovať a ich opodstatnenie sa potvrdilo tým, že sa stali pozitívnym prínosom pre našu prácu a jej smerovanie do budúcna, a určite môžu byť impulzom a inšpiráciou aj pre kolegov z ostatných samosprávnych krajov. Správne stanovenie stratégií pre jednotlivé oblasti vzdelávania a riadenia škôl a školských zariadení nám určilo cestu, po ktorej sa snažíme a chceme kráčať v uvedenom časovom období, aby sme plnením „menších“ čiastkových cieľov dosiahli náš konečný cieľ – vzdelávať a vychovávať žiakov tak, aby boli úspešní, aby sa im práve vďaka správnemu a kvalitnému vzdelaniu podarilo nájsť svoje miesto v živote, v zamestnaní, v rodine, čo z nich urobí šťastných ľudí.

Zo svojej pracovnej pozície ste stálou členkou Rady vlády SR pre odborné vzdelávanie a prípravu, reprezentujúc najväčšiu skupinu zriaďovateľov stredných odborných škôl na Slovensku, v súčasnosti v nej pôsobíte ako podpredsedníčka. Čo je pre prácu odborov školstva v samosprávnych krajoch zovšeobecňujúco charakteristické a čo je osobitne špecifické pre školy a školské zariadenia vo vašom kraji?

Pre prácu odborov školstva, a u nás aj športu, je zovšeobecňujúco charakteristická povinnosť pracovať na vytváraní podmienok vzdelávania pre všetkých občanov v samosprávnom kraji tak, aby mali možnosť neustále sa vzdelávať, absorbovať nové informácie a podľa potrieb a záujmu plynule prechádzať z jedného zamestnania do druhého. Každý musí mať možnosť dosiahnuť kvalitné vzdelanie zodpovedajúce jeho potenciálu, čo, samozrejme, predpokladá i materiálno-technické zabezpečenie škôl a vzdelávacích inštitúcií, ako i prostredia, v ktorom sa im vzdelávanie ponúka. Pre všetkých je jednotné a determinujúce legislatívne prostredie v spoločnosti,

> „A čím sú špecifické školy a školské zariadenia v zriaďovateľskej pôsobnosti Žilinského samosprávneho kraja? Neviem, či je to osobité špecifikum, ale môžem povedať, že kvalita poskytovaného vzdelania v našom kraji je vysoká.“

platné zákony, vyhlášky, nariadenia, ktoré presne určujú prácu odborov školstva v oblasti riadenia a financovania škôl a školských zariadení.

A čím sú špecifické školy a školské zariadenia v zriaďovateľskej pôsobnosti Žilinského samosprávneho kraja? Neviem, či je to osobité špecifikum, ale môžem povedať, že kvalifikovanosť vyučovania v gymnáziách je 99,8-%, v stredných odborných školách 96-%, odbornosť vyučovania na gymnáziách je 98,5-% a v stredných odborných školách 96,8-%. Teda môžeme povedať, že kvalita poskytovaného vzdelania v našom kraji je vysoká. Teší ma záujem škôl o inováciu, napredovanie i skutočnosť, že sa neboja konfrontovať, „niesť kožu na trh", a svoju kvalitu sú ochotné dokázať i medzinárodnou certifikáciou kvality, ktorú na Slovensku vykonáva spoločnosť International Education Society a ktorá vyjadruje úroveň, rating vzdelávacej inštitúcie.

Som nesmierne rada, že naše školy si ctia a snažia sa zachovávať tradíciu; tradíciu svojej školy i tradíciu regiónu, napriek spoločenským zmenám a zmenám na trhu práce. Som hrdá, že práve v našom samosprávnom kraji máme najstaršiu lesnícku školu na Slovensku – Strednú odbornú školu lesnícku Jozefa Dekreta Matejovie v Liptovskom Hrádku, ktorá nadväzuje na tradície uhorskej Kráľovskej komorskej lesnej a hlavnej národnej školy, že v Martine máme jednu z najstarších obchodných akadémií na Slovensku, ako aj jedno z troch prvých slovenských gymnázií, ktoré vzniklo ako druhé v poradí roku 1867 vďaka snahám a úsiliu slovenských národovcov a martinskej evanjelickej cirkvi a ktoré si v tomto roku pripomína 145. výročie svojho založenia, a ešte viacero gymnázií, ktoré už prekročili sto rokov, resp. sa k tomuto veku blížia.

Za osobitne špecifickú považujem aj skutočnosť, ako aktívne sa naše školy zapájajú do projektových činností, ako správne pochopili, že aj toto je cesta, ako si môžu pomôcť a skvalitniť výchovno-vzdelávací proces, zlepšiť a zmodernizovať materiálno-technické zabezpečenie a predovšetkým ponúkať svojim žiakom vyššiu kvalitu vzdelávania i nové skúsenosti. Vysoko hodnotím aj prácu v oblasti telesnej výchovy a športu, ochotu škôl zapájať sa do športových aktivít organizovaných nielen naším odborom školstva a športu, ale i mestami, obcami v jednotlivých regiónoch. Mnohé aktivity naštartoval i náš projekt *Vráťme šport do škôl*. Nedá mi nespomenúť podujatie *Župná kalokagatia*, športovo-vedomostnú súťaž pre žiakov stredných škôl, ktorej 6. ročník sa uskutočnil teraz v septembri. Cieľom súťaže je spojiť krásu tela i ducha, využiť teoretické vedomosti z oblasti zdravotnej výchovy, geografie, prírodovedy, histórie, športu, turistiky v prepojení na fyzickú zdatnosť. Každý rok sa do nej v regionálnych kolách zapojilo v priemere 52 škôl, čo predstavuje veľmi zaujímavé číslo z celkového počtu 67 škôl v našej zriaďovateľskej pôsobnosti. Súťaž každoročne vrcholí celoslovenským kolom, do ktorého sa zapájajú stredné školy v zriaďovateľskej pôsobnosti ďalších samosprávnych krajov. Za posledné dva roky má súťaž, vzhľadom na účasť škôl z Českej a Poľskej republiky, už medzinárodný rozmer. Osobitné postavenie medzi našimi školami má jediné športové gymnázium v kraji, ktoré je súčasťou Spojenej školy na Rosinskej ceste v Žiline a má štatút centra olympijskej prípravy pre lyžovanie a cyklistiku. Jeho žiakom bol napríklad úspešný cyklista Peter Sagan, ktorého meno najmä tento rok vďaka úspechu na Tour de France rezonuje nielen v športovej verejnosti, ale aj lyžiarka Petra Smaržová a atlétka Lenka Gajarská, úspešné paralympijské reprezentantky, snoubordistka Klaudia Medlová, majsterka sveta vo svojej kategórii, či Roman Murín, účastník prvých Zimných olympijských hier mládeže v Innsbrucku 2012. Lyžiarka Petra Vlhová, ktorá na týchto hrách získala olympijské zlato v slalome, je zas žiačkou Hotelovej akadémie v Liptovskom Mikuláši.

Podobne je to i v oblasti umenia. Konzervatórium v Žiline ako jediné v našom kraji pripravuje budúcich hudobníkov a Škola úžitkového výtvarníctva v Ružomberku, tiež jediná, ponúka možnosť štúdia výtvarných umení, ako je maliarstvo, grafika, fotografia či úžitkové umenie. Som presvedčená, že každá škola, každá vzdelávacia inštitúcia chce byť miestom, kam žiaci chodia radi, pretože im ponúka vzdelanie, ktoré ich posúva dopredu, k splneniu osobných cieľov. Každá škola, tak ako aj človek, má svoje špecifikum, svoje „osobité čaro", svoju výnimočnosť, ktorými je schopná osloviť, upútať, pritiahnuť záujem žiakov i ich rodičov.

Významnú pozornosť venujete budovaniu pilotných centier odborného vzdelávania a prípravy so zreteľom na potreby celoživotného vzdelávania. Aké pevné sú ich terajšie základy a čo plánujete koncepčne dotvárať do roku 2013?

Nedostatočná odborná cudzojazyčná príprava absolventov stredných odborných škôl je jedným z dôvodov nižšieho percenta ich uplatnenia sa na trhu práce tak na Slovensku, ako aj v zahraničí. Absolventi stredných odborných škôl bezprostredne po ukončení štúdia ovládajú cudzí jazyk len na všeobecnej úrovni, bez dostatočných zručností odbornej komunikácie v ňom. Posilnenie cudzojazyčnej odbornej zložky vo výchovno-vzdelávacom procese je nevyhnutným predpokladom posilnenia odbornej jazykovej vybavenosti absolventov stredných odborných škôl, a preto je potrebné uvedený stav riešiť.

„Paradoxom je, že záujem žiakov o štúdium v týchto učebných odboroch je malý, čo na jednej strane ohrozuje existenciu týchto odborov, a na druhej strane majú podľa vysokého dopytu na trhu práce väčšiu perspektívu, ako im pripisujú žiaci a ich rodičia. Hovorí sa, že remeslo má zlaté dno, a to platí v každej dobe."

Vzhľadom na uvedenú situáciu sa Žilinský samosprávny kraj zapojil v rámci Operačného programu Vzdelávanie, opatrenie Premena tradičnej školy na modernú do projektu s názvom *Pilotné centrá odborného vzdelávania v Žilinskom samosprávnom kraji*, ktorý sa začal realizovať od februára 2009. Bolo do neho zapojených šesť stredných odborných škôl v zriaďovateľskej pôsobnosti ŽSK a jeho cieľom bolo inovovať jazykové a odborné vzdelávanie vo vybraných školách a vytvoriť nový rozvojový program, ktorý by korešpondoval s požiadavkami zamestnávateľov. Finančné prostriedky z projektu boli použité na školenie odborných zručností pedagógov, tvorbu učebných materiálov v anglickom a nemeckom jazyku, inováciu didaktickej techniky v stredných odborných školách. Projekt bol ukončený roku 2011 a jeho výsledkom by malo byť odstránenie nedostatočnej odbornej jazykovej vybavenosti žiakov stredných odborných škôl a vytvorenie predpokladov na ich lepšie uplatnenie sa na trhu práce. Počas trvania projektu bol pripravený obsah odborného jazykového vzdelávania s cieľom zefektívniť formu výučby cudzích jazykov používaním digitálneho softvéru vo vyučovacom procese a posilniť odborné zručnosti pedagógov stredných odborných škôl.

V priebehu pilotného testovania sa nový obsah vzdelávania zaviedol do výchovno-vzdelávacieho procesu a priamo prispel k rozvíjaniu cieľových kompetencií žiakov stredných škôl. Výstupy pilotných centier odborného vzdelávania boli využité pri realizácii relevantného projektu v ďalších stredných odborných školách v Žilinskom kraji.

V oblasti odborného vzdelávania a prípravy sa ŽSK nezameriava len na odbornú prípravu žiakov stredných odborných škôl v cudzích jazykoch, ale snaží sa i o prepojenie teoretického vyučovania s praxou, t. j. o zosúladenie požiadaviek s trhom práce. Z toho dôvodu sme sa v už spomínanej koncepcii zamerali aj na vytvorenie centier odborného vzdelávania a prípravy, ktorých cieľom bude zabezpečovanie aktivít kontinuálneho vzdelávania v jednotlivých regiónoch Žilinského kraja podľa ich smerovania (napr. strojárstvo, drevárstvo, elektrotechnika, stavebníctvo, atď.).

Samostatnú pozornosť venujete každému regiónu, popri žilinskom (Horné Považie) vyvážene oblastiam Liptova, Oravy, Kysúc, Turca. Pri všeobecne až akútnom nedostatku žiakov a vybavenia viacerých škôl najnovšími učebnými pomôckami a technológiami potrebnými na dostatočnú technickú prípravu absolventov škôl sa ako jedno z východísk ponúka práve vytváranie centier odborného vzdelávania a prípravy. V praxi by to však znamenalo, že ak sa v kraji vybuduje vo vybraných stredných odborných školách iba niekoľko stredísk, do niektorého by dochádzali žiaci povedzme zo všetkých regiónov. Ako je to v ŽSK?

Akýmsi nástupcom, resp. pokračovateľom aktivít v súvislosti s pilotnými centrami odborného vzdelávania by mali byť práve centrá odborného vzdelávania a prípravy. Odbor školstva a športu Žilinského samosprávneho kraja v spolupráci s Krajskou radou pre odborné vzdelávanie a prípravu v ŽSK zostavil merateľné a vzájomne porovnateľné kritériá s ukazovateľmi a podmienky na zriadenie centier odborného vzdelávania a prípravy. Vzhľadom na skutočnosť, že nielen zriaďovateľ, ale aj stavovská a profesijná organizácia rozhodujú, ktorá stredná odborná škola sa stane centrom odborného vzdelávania a prípravy, bolo potrebné vypracovať také kritériá, ktoré budú zárukou kvality a predpokladom uplatnenia sa žiakov na trhu práce. V súlade so zákonom o odbornom vzdelávaní a príprave môže byť centrom odborného vzdelávania a prípravy stredná odborná škola, stredisko praktického vyučovania, školské hospodárstvo alebo stredisko odbornej praxe, ak spĺňa podmienky, ktoré stanovuje legislatíva (spolupráca so stavovskými a s profesijnými organizáciami; vybavenosť modernými technologickými zariadeniami, ktoré sú nadštandardné a nadnormatívne; poskytovanie odborného vzdelávania a prípravy na výkon daného povolania a odborných činností). Za veľmi dôležité ukazovatele pri stanovení podmienok na zriadenie centra odborného vzdelávania a prípravy považujeme aj postavenie strednej odbornej školy v regióne, profiláciu školy a percentuálny podiel umiestnenia absolventov v danom odbore na trhu práce. Hlavným cieľom centra sa tak stáva zabezpečenie odborného vzdelávania a prípravy na výkon daného povolania a odborných činností s dôrazom na prepojenie s požiadavkami trhu práce. Jeho úlohou je slúžiť nielen pre žiakov strednej odbornej školy, ale aj pre žiakov iných stredných odborných škôl v regióne s podobným zameraním v rámci odbornej praxe a pre záujemcov a firmy v rámci rekvalifikačných kurzov a celoživotného vzdelávania.

Každý kraj má svoju tradíciu a tá sa napriek mnohorakým hospodárskym zmenám v posledných dvoch desaťročiach sčasti prenáša i do súčasnosti. Ktoré odbory vzdelávania na stredných školách zostávajú potrebné, ktoré sú na pokraji existencie a ktoré, naopak, majú väčšiu perspektívu, než im teraz pripisujú žiaci a ich rodičia?

Žilinský samosprávny kraj je charakteristický vysokou odvetvovou rôznorodosťou a výrobnou základňou. Medzi najvýznamnejších zamestnávateľov v kraji patria organizácie a spoločnosti so zameraním na strojárstvo a ostatnú kovospracúvaciu výrobu (18 %), ekonomiku, organizáciu, obchod a služby (17 %), elektrotechniku (11 %), potravinárstvo (10 %), textil a odevníctvo (5 %), zdravotníctvo (5 %), stavebníctvo, geodéziu a kartografiu (5 %), preto najväčší záujem zo strany zamestnávateľov je o uvedené zamerania. Napriek tomu je problém získať žiakov na štúdium týchto odborov (vytvorenie skupiny s počtom od 10 do 12 žiakov); konkrétne ide o učebné odbory obrábač kovov, pekár, cukrár, krajčír, stolár, tesár, čalúnnik, murár, maliar, strechár, inštalatér. Paradoxom je, že záujem žiakov o štúdium v týchto učebných odboroch je malý, čo na jednej strane ohrozuje existenciu týchto odborov, a na druhej strane majú podľa vysokého dopytu na trhu práce väčšiu perspektívu, ako im pripisujú žiaci a ich rodičia. Hovorí sa, že remeslo má zlaté dno, a to platí v každej dobe.

Perspektíva odborných škôl je do značnej miery závislá od väčších investícií prichádzajúcich do kraja. Súbežne je tu však potreba posilňovania regionálneho povedomia žiakov a cezeň praktického i vedomostného rozvíjania ich tradičných remeselných a technických zručností, ktoré sú na každodenný úžitok občanov. Môže tieto potreby koncepčne koordinovať iba zriaďovateľ škôl alebo by na to bola potrebná spolupráca so všetkými krajmi či až na centrálnej úrovni?

Príchod nových investorov, hospodárska profilácia firiem, ako aj ich podnikateľské zámery vplývajú na štruktúru odvetví hospodárstva v regióne. Ide o spojené nádoby, kde na jednej strane firmy ovplyvňujú zamestnanosť a ekonomickú stabilitu regiónu a na druhej strane región vplýva na vytváranie podnikateľského prostredia a ponuku kvalifikovanej pracovnej sily. Úlohou stredných škôl regiónu a ich zriaďovateľov je reagovanie na aktuálnu situáciu na trhu práce s výhľadom do budúcnosti. Je dôležité vychovávať odborníkov nielen na prácu v moderných priemyselných odvetviach, ale i v oblasti remesiel, obchodu, služieb a podobne. V súčasnosti klesá záujem uchádzačov o štúdium „klasických" remesiel (trojročné učebné odbory), zároveň však ide o povolania, po ktorých je v praxi veľký dopyt, preto je potrebné posilňovať povedomie mladých ľudí v oblasti remeselných zručností. Spôsob propagácie je realizovaný na centrálnej úrovni – organizovaním súťaží zručností, napr. Štátnym inštitútom odborného vzdelávania (Autoopravár Junior Castrol, Juvyr, Junior Nowaco Cup), Ministerstvom hospodárstva SR (Mladý tvorca), ale i na regionálnej úrovni. Žilinský samosprávny kraj v spolupráci s Považskou galériou umenia v Žiline organizoval výstavu prác žiakov stredných odborných škôl so zameraním na umeleckú prácu s drevom, kovom, so šperkom, s látkou, fotografiou či maľbou. Na podporu odborného vzdelávania a prípravy slúžil i minuloročný prvý ročník súťaže zručností žiakov stredných škôl pod názvom Mladý remeselník či prezentácia výrobkov stredných odborných škôl spojená s predajom Vianočné trhy 2011.

Dušan MIKOLAJ
Foto Ján SÚKUP

Technik energetických zariadení budov

PREDSTAVUJEME NOVÉ ŠTUDIJNÉ ODBORY

- **Názov školského vzdelávacieho programu:** služby v stavebníctve
- **Kód a názov štátneho vzdelávacieho programu:** 36 stavebníctvo, geodézia, kartografia
- **Kód a názov študijného odboru:** 3693 4 technik energetických zariadení budov
- **Stupeň vzdelania:** úplné stredné odborné vzdelanie – ISCED 3A
- **Dĺžka štúdia:** 4 roky
- **Forma štúdia:** denná
- **Vyučovací jazyk:** slovenský
- **Doklad o dosiahnutom vzdelaní:** vysvedčenie o maturitnej skúške, výučný list

Rada vlády pre odborné vzdelávanie a prípravu (OVP) na svojom zasadnutí 2. júna 2010 schválila viaceré študijné odbory, ktoré sa začínajú od nového školského roka overovať experimentálne. Deje sa to v súlade s §14 ods. 4 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon), následným zaradením do prílohy vyhlášky MŠ SR č. 282/2009 Z. z. o stredných školách pri zavádzaní nového študijného odboru alebo učebného odboru do sústavy odborov.

Ing. Miroslav Martiš, vedúci odboru vzdelávania a kultúry Úradu Banskobystrického samosprávneho kraja (BBSK) ako zriaďovateľa Strednej odbornej školy stavebnej v mestskej časti Banskej Bystrice Kremničke (od minulého školského roka Spojenej školy), predložil škole k záveru predminulého školského roka materiál na zavedenie študijného odboru technik energetických zariadení budov. Ako nás informoval riaditeľ školy PaedDr. Milan Ponický, vedenie školy malo vtedy krátky čas na oficiálne spustenie náboru žiakov do prvého ročníka. Napriek tomu sa na štúdium odboru technik energetických zariadení budov prihlásilo dvadsať absolventov základných škôl z mesta a okolia. Na konci prázdnin sa vedenie školy stretlo s ich rodičmi, ktorí svojou účasťou potvrdili pôvodný záujem. Odbor bol pripravovaný v spolupráci so Slovenským plynárenským priemyslom a Štátnym inštitútom odborného vzdelávania.

Vlastné zameranie školy

SOŠ stavebná – teraz Spojená škola – v Kremničke sa profilovala na výučbu takých študijných a učebných odborov, ktorých absolventi nachádzajú uplatnenie v praxi. Platí to pre absolventov stavebníctva i polygrafie, a tak možno predpokladať, že o túto perspektívu sa môžu opierať aj prváci v novom odbore. Jednou z aktivít vedenia školy smerovaných do budúcnosti je snaha o vytvorenie centra celoživotného vzdelávania v stavebníctve pre potreby celého Banskobystrického samosprávneho kraja.

V štvorročných študijných odboroch sa pripravujú žiaci na prácu operátorov stavebnej výroby, mechanikov stavebnoinštalačných zariadení, grafikov tlačových médií, tlačiarov na polygrafických strojoch. Z trojročných učebných odborov vychádzajú stolári, murári, maliari, tesári, klampiari, kachliari. Žiaci s neukončeným základným vzdelaním sa po dovŕšení pätnástich rokov môžu prihlásiť bez prijímacích skúšok na dvojročný učebný odbor stavebná výroba. Ich odborné činnosti sú zamerané na samostatné vykonávanie jednoduchých pomocných zemných prác, stavebných a betonárskych prác, prác pri murovaní, omietaní, pri prestavbách budov a ich zatepľovaní. Počas prípravy sa oboznámia s montážou a demontážou lešení, skladovaním, prípravou a dopravou stavebného materiálu počas výstavby, s pomôckami, pracovným náradím a jednoduchými stavebnými strojmi a s ostanými pomocnými stavebnými prácami.

V moderných priestoroch školy bolo v minulom školskom roku 18 tried. Teoretické vyučovanie sa uskutočňuje v klasických, sčasti odborných a v odborných učebniach. Na vyučovanie predmetu informatika i vyučovanie ostatných predmetov slúžia dve učebne výpočtovej techniky vybavené štandardnými informačno-komunikačnými technológiami. Na potreby výučby cudzích jazykov slúži jazykové laboratórium, na výučbu všeobecnovzdelávacích predmetov učebňa vybavená výpočtovou technikou a interaktívnou tabuľou. V areáli školy je zriadený vnútorný telefónny systém. Veľkú časť pedagogickej agendy spracovávajú pomocou výpočtovej techniky. Bežným komunikačným prostriedkom a zdrojom informácií pre zamestnancov školy a žiakov je internet. Na rozšírenie tejto služby prispeli aj finančné prostriedky z rozvojových fondov ministerstva školstva. Praktické vyučovanie sa uskutočňuje v siedmich dielňach v areáli školy i na pracoviskách firiem v Banskej Bystrici a okolí. Časť výučby sa uskutočňuje skupinovou a časť individuálnou formou.

Školský vzdelávací program

Príprava v experimentálne overovanom študijnom odbore technik energetických zariadení budov zahŕňa teoretické vyučovanie a praktickú prípravu žiakov, ktorí úspešne ukončili 9. ročník základnej školy. Cieľom prípravy v tomto študijnom odbore je vzdelávanie a príprava kvalifikovaných stredných technických odborníkov pre oblasť stavebníctva a energetiky budov. Štvorročný odbor štúdia je koncipovaný homogénne ako odbor profesijnej prípravy na práce v stavebníctve zamerané na energetické zariadenia na plyn, elektrinu aj na energetické zdroje, ktoré sa postupne stávajú súčasťou technického zariadenia budov (TZB) obytných a malých prevádzok.

Stratégia výučby školy vytvára priestor na rozvoj odborných aj všeobecných a kľúčových kompetencií. Najväčší dôraz sa kladie na komplexný rozvoj osobnosti žiaka. V odbornom vzdelávaní je teoretická príprava zameraná na oblasť stavebníctva, ktorá zahŕňa poznatky z materiálov, konštrukčných častí budov, z konštrukčnej činnosti so základmi projektovania technického zariadenia budov, z technológie zhotovenia inštalačných rozvodov vrátane elektroinštalácií obytných budov, montáže, údržby a opráv TZB, ich zariadení a príslušenstva, a doplnená o základy stavebnej mechaniky a hydromechaniky.

Ďalšou, rovnako dôležitou je oblasť elektrotechniky. Zahŕňa vedomosti a zručnosti zamerané na servis, diagnostikovanie a odstraňovanie porúch na energetických zariadeniach budov a ich príslušenstve. Absolventi získajú základné vedomosti z elektrotechnických materiálov, elektrotechniky, zobrazovania elektrických obvodov, elektrotechnických zariadení, energetických zdrojov (pričom novinkou sú energetické služby a poradenstvo v nadväznosti na ekonomiku).

Najdôležitejšou súčasťou odborného vzdelávania je praktická príprava. Zahŕňa predmety technické kreslenie, konštrukčné cvičenia, elektrické merania a odborný výcvik. Ich znalosť umožňuje absolventovi získať potrebné praktické zručnosti pre profesiu technik energetických zariadení budov, čiže zručnosti na montáž, údržbu, opravu a vykonávanie skúšok plynoinštalácií, tepelnej techniky, zdravotechniky a elektroinštalácií. Pracovné uplatnenie sa ponúka aj pri prevádzkovaní kotolní, výmenníkových a regulačných staníc, v službách a energetickom poradenstve budov, v plynárenstve na poste prevádzkového montéra.

Veľký dôraz pri výučbe a odbornej príprave sa kladie na rozvoj osobnosti žiaka, na formovanie jeho osobnostných a profesionálnych vlastností, postojov a hodnotovej orientácie. Prepojenie všeobecného a odborného vzdelávania umožňuje pripraviť osobnosť všestranne rozvinutú, adaptabilnú, schopnú uplatniť sa na súčasnom trhu práce. Absolvent vie pracovať samostatne aj viesť menšie tímy, logicky myslieť, uplatňovať zásady bezpečnosti pri práci, hygieny práce, ochrany pred požiarmi a ochrany životného prostredia v odbore. Má predpoklady konať cieľavedome, rozhodne a rozvážne, v súlade s právnymi predpismi spoločnosti, zásadami vlastenectva, humanizmu a demokracie. Predpokladá sa jeho schopnosť samostatného ďalšieho rozvoja, napríklad formou vysokoškolského štúdia, ale najmä celoživotného vzdelávania v rámci odboru.

Organizácia výučby

Výučba je organizovaná v dvojtýždňových cykloch, v ktorých sa strieda teoretické a praktické vyučovanie. Teoretické vyučovanie je organizované v škole a v odborných učebniach. Praktická príprava sa realizuje v školských laboratóriách a formou odborného výcviku v dielňach školy alebo priamo na pracoviskách firiem a v prevádzkach zaoberajúcich sa TZB, energetickými službami a poradenstvom a obnoviteľnými zdrojmi energií. Odbornú prípravu dopĺňa absolvovanie odborných exkurzií priamo na stavbách a v prevádzkach.

Pripomíname, že do experimentálne overovaného študijného odboru môže byť prijatý len uchádzač, ktorého zdravotný stav posúdil a písomne na prihlášku potvrdil všeobecný lekár. Odbor nie je vhodný pre žiaka so zmenenou pracovnou schopnosťou, najmä s poruchami zraku a sluchu.

Výučba odboru v ďalších školách

Popri Spojenej škole v Kremničke otvorili odbor technik energetických zariadení budov aj v ďalších školách, kde počas štyroch rokov pripravujú žiakov na vykonávanie zaujímavých odborných činností v širšej väzbe na stavebníctvo. Jednu kompletnú triedu majú v Strednej odbornej škole elektrotechnickej v Trnave, na Strednú odbornú školu technickú v Prešove sa do prvého ročníka prihlásilo pätnásť žiakov, učia sa v triede spoločne so žiakmi odboru operátor stavebnej výroby. Školy na svojich webových stránkach sumarizujú, že cieľom prípravy je vzdelávanie a príprava kvalifikovaných stredných technických odborníkov pre oblasť stavebníctva a energetiky budov v nadväznosti na montáž, údržbu a opravu energetických zariadení na plyn, elektrinu i obnoviteľné zdroje energie. V odbornom vzdelávaní je príprava zameraná na oblasť stavebníctva a elektrotechniky, ktorá zahŕňa poznatky z materiálov, technológie zhotovenia inštalačných rozvodov, vykurovacích systémov, poskytovania energetických služieb, poradenstva, elektrotechnických materiálov a zariadení, rôznych energetických zdrojov, ich regulácie a riadenia.

Spracoval DUŠAN MIKOLAJ
Foto archív Spojenej školy v Kremničke

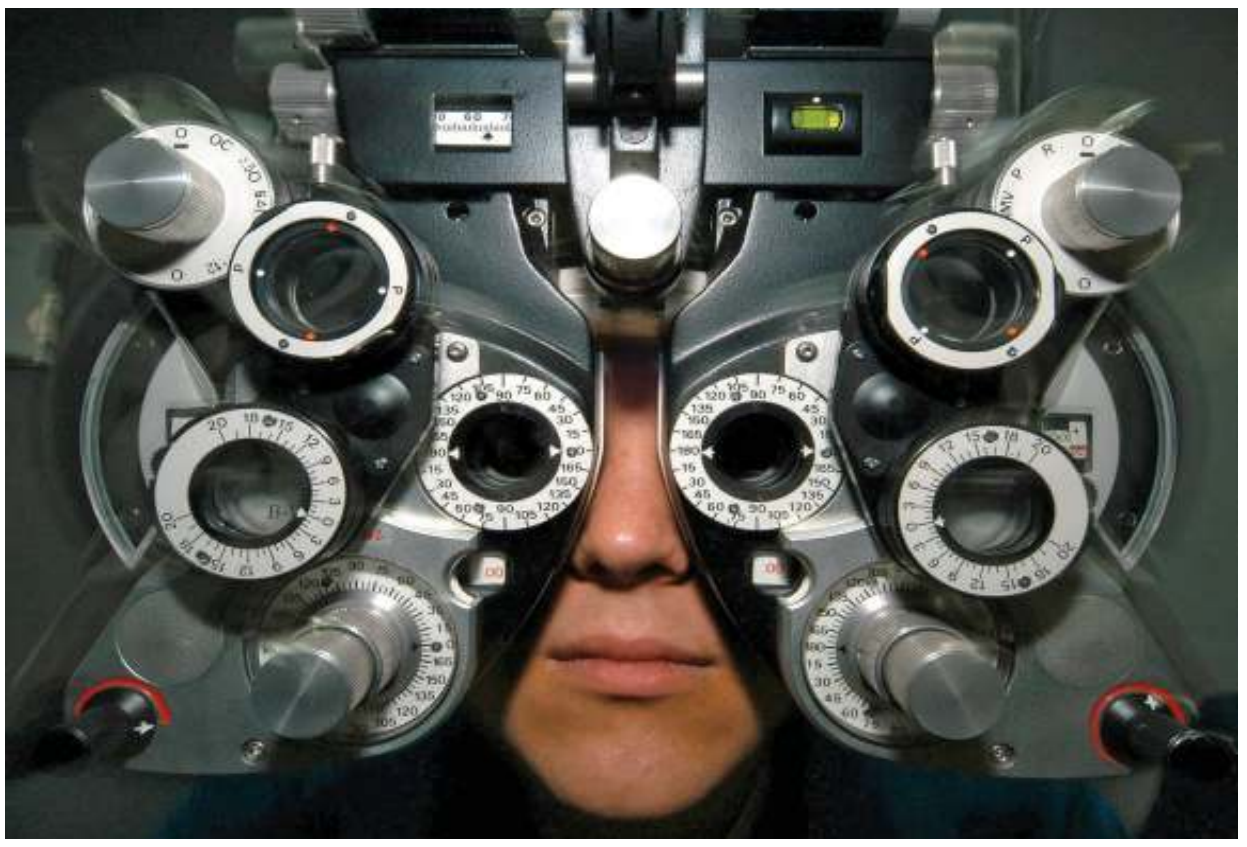

Príklady dobrej praxe v oblasti APEL

NEMECKO

Aby bolo možné popísať identifikáciu a validáciu neformálneho a informálneho učenia v Nemecku, je potrebné pochopiť kultúrne neprenosný systém – nemecký „duálny systém učebného pomeru“. „Duálny systém“ odborného vzdelávania je tu hlavnou štruktúrou odborného vzdelávania a prípravy a v zásade neexistuje alternatívny prístup na dosiahnutie odbornej kvalifikácie.

Nemecký systém učebného pomeru je bežne nazývaný „duálnym“, pretože odborná príprava pre väčšinu neakademických povolaní v Nemecku sa odohráva vo firmách a v *Berufsschule* – odbornej a učňovskej škole (niekdajšie SOU). Teoretické znalosti sa získavajú na učilištiach a praktická príprava prebieha priamo na pracovisku alebo v špeciálnych zariadeniach odbornej prípravy. Firma poskytuje učňom väčšinou praktickú prípravu. Odborné učilište s čiastočnou školskou dochádzkou dopĺňa firemnú prípravu pomocou teoretickej výučby. V duálnom systéme je učeň zároveň i žiakom. Identifikácia a validácia neformálneho a informálneho učenia v Nemecku môže byť preto založená na dvoch voľbách akreditácie:

- externá skúška, ktorá sa vzťahuje na duálny systém;
- „profilácia“ – opatrenie v záujme úradu práce.

Charakteristické rysy duálneho systému

Prevažná časť mladých ľudí v Nemecku – každoročne okolo 70 % všetkých, ktorí odídu z nižšieho stupňa strednej školy – sa naučí štátom uznávanému remeslu v systéme, ktorý je známy ako duálny systém odborného vzdelávania. Systém je založený na zákonných ustanoveniach a na množstve tradičných, najnovších a novozavedených povolaní. Ten, kto sa v Nemecku učí nejaké remeslo, sa tomu v duálnom systéme odborného vzdelávania a prípravy spravidla podrobuje. Až doteraz bol systém založený na princípoch dualizmu, odbornosti a korporativizmu. Tieto princípy sú charakterizované relatívne vysokým štandardom neodmysliteľnej flexibility kombinovanej s tradíciami založenými na formách bezpečnosti proti rizikám modernizácie.

Priemyselný/obchodný sektor a „živnostnícky“ (alebo remeselnícky) sektor sú dve hlavné oblasti, ktoré v Nemecku pripravujú programy pre učňov. Ďalšie učebné pomery je možné nájsť v poľnohospodárstve, v správnom sektore alebo v niektorých „dobrovoľníckych projektoch“, ktoré nemajú spojitosť so žiadnym z tradičných sektorov. Odborná príprava na povolania z oblasti sociálnej starostlivosti a niektoré profesie zo sektoru zdravotníctva aj povolania z oblasti domáceho manažmentu prebieha iba na jednom mieste: v dennom štúdiu odborného učilišťa. To je však len výnimkou z pravidla. V podstate všetky povolania sú zahrnuté do duálneho systému odbornej prípravy.

Odbornú prípravu poskytuje približne v 350 uznaných povolaniach asi 600-tisíc firiem vo všetkých sektoroch obchodu, vo verejnom sektore aj v nezávislých povolaniach. Duálny systém neustále postupuje dopredu, aby obsiahol nové povolania a modernizovanú prípravu v budúcich povolaniach. Pred niekoľkými rokmi sa objavili nové povolania, ktoré vyžadujú odbornú prípravu, a to predovšetkým v oblasti IT a mediálnej oblasti. O povolaniach, na ktoré duálny systém poskytuje odbornú prípravu, sa rovnakou mierou rozhoduje v úzkej spolupráci ústrednej vlády krajín a priemyslu a združení zamestnancov. Obsahy sú prispôsobené požiadavkám trhu práce a širokej teoretickej kvalifikácii zabezpečujúcej, že mladí ľudia vo svojich povolaniach radi využívajú možnosť mobility.

Validácia neformálneho a informálneho učenia

Duálny systém sa líši od čisto akademického odborného vzdelávania existujúceho v mnohých ďalších krajinách v dvoch smeroch: učni majú zo zákona povinnosť navštevovať odborné učilište a sú uvoľnení z práce s cieľom návštevy školy. Výučba prebieha 3 – 4 pracovné dni vo firmách a 1 – 2 pracovné dni v škole. Učni obyčajne začínajú s odbornou prípravou vo veku 16 – 19 rokov. Príprava v závislosti od typu povolania trvá 2 – 3 roky. Ak ešte nedovŕšili 18 rokov, nemajú zmluvu o stáži, ale z právneho hľadiska sa vyžaduje, aby navštevovali odbornú školu.

Odborná príprava vo firmách sa realizuje tvorivou prácou: učeň sa predovšetkým naučí základné zručnosti vo firme, napríklad ako správne používať hoblík a pílku alebo ako spojiť dva kusy dreva bez použitia klincov. Pri práci s kvalifikovanými pracovníkmi sa postupne učí samostatnej práci. Po 3 a pol roku odbornej prípravy bude učeň môcť samostatne plniť objednávky zákazníkov.

Učenie vo firmách i v *Berufsschule* je väčšinou orientované na ciele a na prácu. To vyžaduje dialóg a spätnú väzbu od učiteľov, kolegov a manažérov. Centrálna vláda je zodpovedná za vzdelávanie (školenie) pri práci, zatiaľ čo za vzdelávanie v triedach (školské) nesú zodpovednosť jednotlivé krajiny. Odborná príprava v podnikoch prebieha v kontrolovaných podmienkach a na najmodernejších strojoch a zariadeniach. Väčšie podniky poskytujú odbornú prípravu vo vlastných vzdelávacích miestnostiach (dielňach) priamo v podniku. Učni v menších podnikoch sú školení priamo pri práci. Pokiaľ sú firmy príliš špecializované na to, aby boli schopné poskytnúť všetky potrebné znalosti, sú podporované medzipodnikovými školiacimi centrami. Určité aspekty odbornej prípravy môžu prevziať aj iné firmy.

Úlohou výučby na strednej odbornej škole (učilišti) je napomáhať a doplniť odbornú prípravu na zamestnanie špecializovanou teoretickou prípravou a rozširovať všeobecné znalosti mladých ľudí. Dve tretiny výučby v triedach sú venované špecializovanej príprave, jedna tretina všeobecnému vzdelaniu. K všeobecnému vzdelaniu patria predmety nemčina, ekonómia, náboženstvo a telesná výchova. Akreditácia skúseností jednotlivca a kritická reflexia nie sú vo všeobecnom pláne výcviku výslovne uvedené, ale berú sa do úvahy, keď odrážajú pracovnú skúsenosť a úspešnosť pri výučbe počas vzdelávacieho procesu.

Právna úprava validácie skúšok

Legislatíva preniesla organizáciu a dohľad nad odborným vzdelaním na veľký počet rôznych inštitúcií. Dve odlišné vzdelávacie miesta v duálnom systéme – firma a odborné učilište – sú podriadené rôznym autoritám. Spolkový zákon o odbornej príprave sa týka odbornej prípravy získavanej vo firmách, školský prvok je v kompetencii jednotlivých spolkových krajín. Vo väčšine oblastí odbornej prípravy sú zodpovednou autoritou komory. Práve komory sú viazané dohľadom nad odbornou prípravou vo firmách, nad organizáciou skúšok a organizáciou medzipodnikových vzdelávacích kurzov. Komory sú autonómne orgány a majú štátny štatút. Nad samotnými komorami majú právny dohľad vyššie orgány štátnej správy (napr. spolkové ministerstvo hospodárstva). Existujú komory pre všetky typy sektorov: priemysel a obchod, odborné remeslá, poľnohospodárstvo, advokátsku komoru, lekársku komoru, atď.).

Duálny systém je financovaný zúčastňujúcimi sa firmami (príjem a vyplácanie učňov) a štátom (hradí náklady odborných učilíšť). Učebný pomer je právna zmluva medzi zamestnávateľom a učňom, pričom prvé tri mesiace sú považované za skúšobné obdobie. Vzdelávacie inštitúcie dávajú učňom plat. Učeň uchádzajúci sa o učňovský pomer o to písomne požiada firmu. V zásade nie je možné získať odbornú prípravu bez školiacej firmy. V terminológii odborného vzdelávania sa na konci druhého učňovského roku koná čiastková skúška a na konci celého obdobia odbornej prípravy záverečná skúška. Obe prebiehajú v priestoroch príslušných komôr a pred skúšobnou komisiou komory. Vzdelávacie predpisy a obsah odbornej prípravy v daných profesiách sú presne stanovené. Definujú zručnosti a znalosti v popisoch výcviku a v podrobnom všeobecnom pláne podnikovej prípravy. Tento plán ukazuje presné detaily, kedy a v akom poradí sú vyžadované minimálne zručnosti a znalosti pre povolania, ktoré majú byť začlenené do podnikovej prípravy.

Vyžaduje sa, aby si všetci učni viedli záznamy, čo je dokladom ich práce vo firme. Tak je možné monitorovať, či bol výcvik uskutočňovaný v súlade so všeobecným plánom odbornej prípravy, a poradcom to pomáha kontrolovať kvalitu výcviku a dáva im možnosť hovoriť s majiteľom firmy, učňom a odborným učilišťom. Pokiaľ má vzdelávací poradca nejaký dôvod pochybovať o kvalite odbornej prípravy (výcviku) vo firme, podnikne vo firme vyšetrovanie, aby si overil, či je príprava poskytovaná v súlade s nariadeniami. Rola štátu nie je dôležitá, pretože kurikulum a skúšky sú v duálnom systéme založené na konsenze sociálnych partnerov. Právne požiadavky určujú materiál, podľa ktorého bude učilište učňov vyučovať. Po splnení predpísanej dĺžky učebného pomeru učeň vykonáva štandardizované externé skúšky, ktoré testujú jeho teoretické vedomosti a praktické zručnosti. Pokiaľ úspešne zloží skúšku (okolo 90 % správnych odpovedí), získava osvedčenie, že je kvalifikovaným pracovníkom. Celkovo musí absolvovať tri a pol roka odborného vzdelania a prípravy. Neexistujú žiadne akreditačné moduly. Osvedčenie je pre pracovníka v mnohých prípadoch najdôležitejšie na získanie zamestnania na plný úväzok.

Toto je veľmi prísna, uzavretá a neflexibilná štruktúra, ktorá zabúda na dôležitosť zmeny povolania po jej absolvovaní a taktiež na problémy, ktoré môžu u učňa vzniknúť pri odbornej príprave založenej na práci či na školskej príprave. Neberie celkom do úvahy ani pomerne úzku súvislosť medzi trhom a trhom práce.

Výcvik zamestnancov, kvalifikácie firiem a inštruktorov

Firmy môžu iba poskytovať prípravu v jednom z 360 povolaní uznaných štátom. Inštruktor (školiteľ) musí mať minimálne 24 rokov a musí mať osobnú i profesijnú

(pokračovanie na strane 22)

Príklady dobrej praxe...

(dokončenie zo strany 21)

kvalifikáciu na výkon tohto povolania. Profesijná kvalifikácia zahŕňa odborné technické i pedagogické kompetencie v pracovných situáciách. Komora schvaľuje firmu ako školiace pracovisko iba vtedy, ak spĺňa dve požiadavky stanovené zákonom o odbornom vzdelávaní:

- musí mať vhodných inštruktorov, ktorí spĺňajú oficiálne požiadavky,
- musí byť schopná (vzhľadom na svoj typ a vybavenie) plne poskytovať odbornú prípravu buď nezávisle, alebo za pomoci ďalšieho opatrenia v iných firmách či v medzipodnikových školiacich centrách.

Predtým, než je firme dovolené prijímať ľudí do učebného pomeru, je nutné overenie zo strany príslušnej komory. Dohľad nad odbornou prípravou sa často vykonáva v priebehu odborného výcviku. Všetky zmluvy o odbornom výcviku musia byť nahlásené a zapísané v komore, v ktorej je zamestnávateľ registrovaný (všetky podniky musia byť registrované v príslušnej komore). Zmluva o odbornom výcviku musí byť zaslaná komore na overenie pravosti a na kontrolu. Bez tejto registrácie nebude účastník výcviku (učeň) pripustený na záverečnú skúšku.

Akreditácia bez učebného pomeru

Formálna akreditácia profesijnej kvalifikácie bez učebného pomeru môže byť v duálnom systéme získaná iba prostredníctvom externej skúšky. Tá vyžaduje šesť rokov profesijných skúseností na postupne sa zvyšujúcej a zodpovedajúcej úrovni. Skúška má súvislosť s duálnym systémom, a preto sa vykonáva v obchodnej a priemyselnej komore. Požiadavky sú zhodné s tými, ktoré sú stanovené pre učebný pomer. Predpokladá sa, že veľká časť týchto nárokov bude dosiahnutá prostredníctvom neformálneho učenia.

Možnosť externej skúšky je hlavným smerom pre akreditáciu neformálneho učenia. Okolo 15 % ľudí vekovej skupiny od 20 do 50 rokov používa túto cestu. Pre prísnu štruktúru nemeckého duálneho systému nie je formálna akreditácia kultúrne prenosná. Preto nie je možné brať ju do úvahy na identifikáciu a akreditáciu neformálneho a informálneho učenia v iných kultúrnych a vzdelávacích systémoch.

„Profilovanie“ – opatrenie v prospech úradu práce

Cieľom „profilačných“ opatrení v prospech úradu práce je zlepšiť prístup na trh práce prostredníctvom redukovanej formy hodnotenia kompetencií. Základný plán na hodnotenie kompetencií sa vždy zameriava na pracovné príležitosti alebo väčšinou dokonca len na nezamestnanosť. Neexistuje formálny systém akreditácie, ale do úvahy sa berie (aj keď len do určitej miery) neformálne a informálne učenie.

Cieľovou skupinou profilačných opatrení sú všetci nezamestnaní s malými šancami na získanie pracovného miesta. Toto opatrenie sa väčšinou zameriava na osoby so strednou až nízkou kvalifikáciou a medzi nimi najmä na dlhodobo nezamestnaných. Väčšina zúčastnených dosiahla odbornú kvalifikáciu v oblasti remesiel alebo v obchodnej činnosti (predaj), menšia časť pracovala v administratíve. Zúčastnení bez odborných kvalifikácií pracovali v sektore služieb, napr. ako taxikári, rozvážači pizze alebo robotníci na stavbe.

Rozvrh „profilačného“ plánu

1. deň
Práva a povinnosti nezamestnaných v Nemecku (SGB III), vlastná predstava nezamestnaného o profesijnom životopise, ciele a pomoc kurzu.
2. – 4. deň
Curriculum vitae, ďalší rozvoj IT zručností/motivačný list jednotlivca, pochopenie pracovných referencií.
5. – 6. deň
Hľadanie práce cez internet, práce na inzeráty v miestnych novinách. Hľadanie odpovedí na otázky: Čo sa myslí pod pojmami tímová práca, flexibilita a podobne? Do akej miery plním tieto požiadavky? Akú podporu je možné získať od úradu práce na zlepšenie vlastných pracovných príležitostí? Hľadanie príkladov, testovanie si vlastných kľúčových kompetencií, zhodnotenie kľúčových kompetencií každého partnera.
7. – 8. deň
Rozvíjanie realistických predstáv o potenciálnych budúcich zamestnaniach podporovaných prostredníctvom testovania vlastných síl a slabín a personálneho poradenstva.
9. – 10. deň
Verbálna a neverbálna komunikácia, vzhľad uchádzačov, cvičné rozhovory vo dvojiciach/pred kamerou, reflexie o rozhovore, spätná väzba zúčastnených, vyplnenie profilačného formulára.

Príklad hodnotenia „profilačného“ plánu

Predchádzajúce pracovné skúsenosti:

- veľmi komplexné,
- značné,
- stredná úroveň skúseností,
- učebný pomer v inej oblasti,
- bez pracovných skúseností.

Ďalšie kategórie:

- znalosti vzťahujúce sa na obsah,
- materinský jazyk,
- cudzie jazyky,
- IT zručnosti,
- ďalšie, najmä informálne získané skúsenosti (obzvlášť napr. pri charitatívnej práci).

Ďalšie javy:

- regionálna mobilita,
- počet odpracovaných hodín,
- očakávania spojené s výškou platu,
- úsilie vynaložené na hľadanie predchádzajúceho zamestnania.

Byť informálne hodnotený trénermi:

- všeobecné postoje, zvláštna iniciatíva,
- vzhľad.

Celková kategorizácia:

- práceschopný bez obmedzenia,
- práceschopný,
- práceschopný iba po získaní úplnej kvalifikácie,
- práceschopný iba v spolu zaistených pracovných schémach,
- v blízkej budúcnosti práceneschopný (problémy s drogami, dlhmi, atď.).

Výstupy

- Spoluvlastníctvo profilačnej listiny (dokladu) s úradom práce.
- Kurz je povinný, nie voliteľný.
- Efekty sebahodnotenia a poradenstva závisia úplne od profesionálov, ktorí s plánom (so schémou) pracujú.
- Zúčastnení dostávajú CD s vlastnou žiadosťou a curriculum vitae.
- V súvislosti s tým sa očakáva, že uchádzači budú žiadať o prácu rozumnejším a účelnejším spôsobom.
- Výsledky na profilačnej listine sú využívané úradmi práce s úmyslom nájsť potenciálne zamestnanie pre každého zúčastneného.

Naše hodnotenie kurzu

- Fakt, že vlastníkom profilačnej listiny je tiež úrad práce, sa nezlučuje so Spoločnými európskymi princípmi.
- Identifikácia, hodnotenie a uznávanie neformálne a informálne získaných kompetencií zohráva v profilačných plánoch nedostatočnú rolu.
- Žiadny formálny systém akreditácie.

Zdroj: prof. Dr. Gerald HEIDEGGER, BIAT, Universität Flensburg
Ilustračné foto internet

Autor učebnice v školskej reforme

DO DISKUSIE

Písanie učebníc je v súčasnosti frekventovanou a zaujímavou témou tak pre autorov, ako i vydavateľstvá a odbornú verejnosť. V centre pozornosti sú však samotní autori. Tých možno rozdeliť na takých, čo už nejednu učebnicu napísali a chcú v tejto činnosti pokračovať, a preto intenzívnejšie vnímajú celú situáciu okolo tvorby učebníc od konkurzu cez podpísanie zmluvy až po jej vydanie a vedia súčasnú situáciu porovnať s časmi pred školskou reformou; a potom sú tu autori, ktorí sa do konkurzu prihlásia už *„podľa novej smernice“* a vnímajú celý postup vydania ako prirodzený.

Dobrá učebnica nám výrazne ukazuje smer, akým sa má vyučovanie v školách uberať. Školská reforma beží, oslávila už svoje štvrté výročie, a podobne ako sme ťažko vnímali dôsledky jej zrýchlenej prípravy (napr. príprava štátnych vzdelávacích programov za pár mesiacov), tak ťažko vnímala učiteľská verejnosť centralizáciu ministerstva školstva v súvislosti s vydávaním nových učebníc.

Napísanie dobrej učebnice si vyžaduje nie málo dôležitých faktorov. Okrem iných sú nimi: čas, vydavateľstvo, konkurz a zmluva, honorár.

Čas

Je jedným z najdôležitejších faktorov, pretože od neho sa odvíja kvalita samotného diela. Primeraný čas je minimálne dva roky, keď sa učebnica tvorí v spolupráci autor – vydavateľ – tím odborníkov. Ďalej sú to recenzie, korektúry a samotné vydanie. Samozrejme, veľa závisí aj od toho, pre koho je učebnica určená. Iné je písať napr. matematiku pre 2. ročník ZŠ a iné zas učebnicu analytickej chémie pre SOŠ, kde okrem textu je potrebný aj kvalitný obrazový materiál, ktorý sa získava nesmierne ťažko a najmä zdĺhavo. No i tak je priam zázračné napísať učebnicu za tri mesiace, ako tomu bolo pri spustení školskej reformy roku 2008 (ministerstvo školstva malo na vyhlásenie konkurzu pol roka!).

Vydavateľstvo

Je to druhý a nie menej dôležitý faktor pri zrode novej učebnice. Potrebujeme si uvedomiť, že čím lepší je vzťah autora s vydavateľom, tým kvalitnejší rozmer nadobúda i samotné dielo. Oproti minulým rokom, keď si vydavateľa vyberal autor, niekedy aj v spolupráci s odbornými inštitúciami, nastala s nástupom reformy výrazná zmena. Dnes vám vydavateľa pridelí ministerstvo na základe konkurzu medzi vydavateľmi. Vydavateľstvo tak vstupuje do vzťahu s autorom, ktorého vôbec nepozná, ba zaobíde sa aj bez toho, aby ho aspoň videlo.

Opäť, situácia je iná pre autora, ktorý vstupuje do konkurzu na napísanie učebnice prvýkrát a jednotlivé vydavateľstvá nepozná. Lenže čo autori, ktorí majú s písaním učebníc už niekoľkoročnú prax a poznajú systém a prácu vydavateľstiev? Vzťah autora s vydavateľom bol často dlhoročný a založený na pracovnej dôvere a najmä na poznaní a predstavách, ako by mala daná učebnica vyzerať. Prečo by si autor, ktorý už napísal niekoľko učebníc a niekoľko rokov úspešne spolupracoval s daným vydavateľom, mal zrazu zvykať na nového vydavateľa a začínať „od začiatku“? Vzájomný vzťah sa rodí dlhodobo, nie konkurzom. Tu si kladiem otázku, aké sú vlastne kritériá na konkurz vydavateľstiev. A samotný autor, ten najdôležitejší aktér, je „mimo hry“.

Konkurz a zmluva

Samotný konkurz a následná zmluva medzi autorom a ministerstvom školstva sa od minulých rokov výrazne odlišujú. Na-

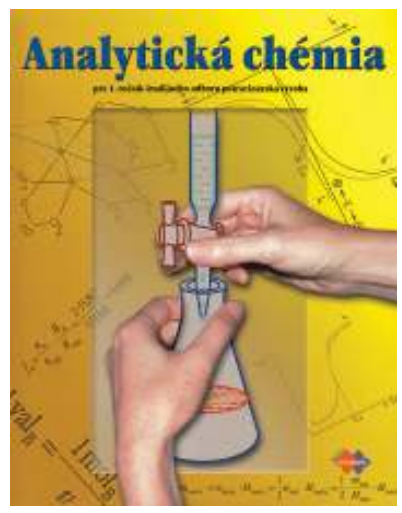

príklad – tematický celok z učebnej osnovy ako ukážku do konkurzu vám vyberie ministerstvo (na základe čoho?). Alebo – zloženie konkurznej komisie je výrazne ochudobnené o samotných učiteľov daného predmetu, a tí sú predsa danej problematike „najbližšie“. Tu vzniká opäť priestor na zamyslenie, ako v takýchto komisiách (rôzneho typu) neustále chýba zástupca z radov učiteľov.

Po prečítaní zmluvy, ktorú vám ministerstvo školstva predloží (v prípade úspešného konkurzu), sa azda viacerí pozastavili nad tým, že autor sa vlastne stáva *„dlhoročným zamestnancom ministerstva školstva“*. Ministerstvo vlastne učebnicu prijme, posúdi, vráti na úpravu (úprava celej učebnice musí prebehnúť za 15 dní!), podá na recenziu, graficky upraví, vytlačí... Jednoducho všetko. To je na zamyslenie.

Zmluva medzi ministerstvom školstva (MŠ) a autorom pôsobí celkovo „majetnícky“, akoby v našom vzdelávaní ani neexistovali také dôležité inštitúcie ako Štátny inštitút odborného vzdelávania alebo Štátny pedagogický ústav, ktoré boli výraznými a dôležitými partnermi pri tvorbe učebníc, pretože najlepšie poznajú potreby odborného a všeobecného vzdelania, a vedia tak vzniesť pripomienky k celkovému dielu – nielen podať návrhy na učebnice. Ich postavenie v procese tvorby učebníc je určite predmetné.

Ministerstvo síce pošle autorovi zmluvu na pripomienkovanie (mnohí autori ju iste aj pripomienkovali), avšak reakciou MŠ je neakceptovanie žiadnej pripomienky. Buď zmluvu podpíšete, alebo nie. A to nie je, myslím, najkorektnejší prístup.

Honorár

V neposlednom rade je dôležité spomenúť aj honorár za napísanie učebnice, ktorý je, samozrejme, takisto jedným z motivujúcich činiteľov pre autora. I v tomto prípade došlo v porovnaní s tvorbou učebníc pred školskou reformou k radikálnym zmenám. Zmluva hovorí o tom, že MŠ vyplatí autorovi honorár 10 % trhovej ceny z každého výtlačku. V ďalšom bode zmluvy možno následne čítať, že MŠ má právo dielo šíriť aj elektronicky – internetom... Tu je nutné položiť si otázku: Kto si bude objednávať a kupovať knihu, ktorú je možné stiahnuť si a vytlačiť z internetu? Koľko takýchto výtlačkov (vždy k začiatku školského roka) sa bude realizovať? Samozrejme, závisí aj od toho, o aký typ učebnice ide a pre koho je určená.

Uvediem aspoň krátky príklad výpočtu honoráru za stredoškolskú učebnicu pre odborný predmet. Ide o špecifickú učebnicu, o to náročnejšiu na napísanie:

- trhová cena učebnice: 10 EUR,
- 10 % za výtlačok: 1 EUR,
- pri výtlačkoch 200 ks: 200 EUR (v prípade takejto učebnice by určite išlo o jednorazový náklad).

Nie je teda možné a predstaviteľné, aby autor za vytvorenie učebnice, na ktorej tvorivo a namáhavo (z hľadiska odbornosti a didaktiky) pracoval jeden až dva roky, dostal honorár 200 EUR! A ak ide o dvoch autorov jednej učebnice, samozrejme, táto suma sa delí medzi oboch.

Tomuto iste nepomôže ani motivácia učiteľov – písať učebnice s cieľom získať kredity. Tu je namieste položiť si otázku: Prečo sa tak žalostne málo učiteľov prihlasuje do konkurzov na napísanie učebnice? Je hlavným dôvodom krátky čas? Alebo vydavateľstvo? A či honorár? Každý si môže dať odpoveď sám.

Optimistické nádeje

Bývalý minister školstva Ján Mikolaj sa raz vyjadril: *„Učitelia začnú písať učebnice, keď pochopia logiku reformy.“* Myslím si, že učitelia boli prví, čo ju pochopili. Prejavili to už len tým, že za dva prázdninové mesiace roku 2008 zvládli pripraviť a napísať školský vzdelávací program, a to je predsa alfou a omegou našej síce výbornej a potrebnej školskej reformy, len tak trochu nedomyslenej a unáhlenej.

Treba byť však optimistom (učiteľ dnes robí mnoho vecí z presvedčenia a zo záujmu, za čo mu patrí veľká česť) a veriť, že s nástupom novej vlády sa podmienky písania učebníc zlepšia a upravia. Verme, že nové vedenie Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR ocení a uzná prácu autora, poskytne mu dostatočný časový priestor, možnosti na realizáciu a v neposlednom rade ho aj patrične ohodnotí. A taktiež že prehodnotí možnosti širšieho výberu učebníc a vyhne sa „monopolu“ na učebnice. Sme totiž jedným z posledných štátov, v ktorých pri tvorbe učebníc prevláda takýto silný centralizmus (podobný systém majú ešte napr. Grécko a Bulharsko). Všetkým nám predsa ide o kvalitný výchovno-vzdelávací proces, ktorý reflektuje a spĺňa požiadavky Európskej únie a v ktorom učebnice zohrávajú významnú a poprednú úlohu.

Ing. Silvia LOFFAYOVÁ,
riaditeľka Strednej odbornej školy chemickej v Bratislave

Podporme remeslá, majú zlaté dno

KAMPAŇ

Predpokladáme, že v UN sa pri téme remesiel pristavíme častejšie a budeme im venovať takú odbornú pozornosť (i žičlivú propagáciu), ako si zaslúži i v súčasnosti – a to predovšetkým pri remeslách, ktoré sú neoddeliteľnou súčasťou nášho každodenného života či dní sviatočnejších nálad. Nateraz upozorňujeme na portál www.podpormeremesla.sk. Súhlasíme s hlavým koordinátor kampane Branislavom Gröhlingom, že remeslá možno podporovať mnohorakými spôsobmi.

Vhodné prezentačné a podporné formy

„Dôležité je použiť vhodné formy prezentácie a podpory remesiel a zamerať ich na vhodné cieľové skupiny," tvrdí Gröhling a dodáva: „Prezentácie jednotlivých stredných odborných škôl a remesiel, v ktorých ponúkajú vzdelávanie, napríklad prostredníctvom dní otvorených dverí sú vhodnou, ale nepostačujúcou formou prezentovania a podpory remesiel. V skutočnosti ide len o individuálnu prezentáciu školy a toho, čo ponúka. Podpora remesiel by sa mala uskutočňovať na celospoločenskej úrovni prostredníctvom cielenej mediálnej kampane zameranej nielen na žiakov stredných odborných škôl, ale predovšetkým na žiakov základných škôl, ich rodičov, výchovných poradcov a, samozrejme, aj na širokú verejnosť, aby sa dosiahol pozitívny efekt kampane. Zároveň je potrebné podotknúť, že to nie je len úlohou stredných odborných škôl, ale predovšetkým sociálnych partnerov, inštitúcií pôsobiacich na trhu práce, ako aj samotných zamestnávateľov, ktorí musia najprv investovať do ľudského kapitálu, aj keď vo ‚forme' žiakov, aby následne získali kvalifikovaných pracovníkov, ktorých potrebujú na svoje fungovanie. A tu už nehovorím len o remeslách, ktoré patria pod Sektorovú radu pre remeslá a osobné služby, ale remeslá v širšom zmysle, či už ide o profesie stavbárske, v priemysle, v službách, poľnohospodárstve, potravinárstve a podobne."

Od regionálneho k celonárodnému

Aktivisti kampane *Podporme remeslá, majú zlaté dno* sledujú prepojenie individuálneho záujmu, miestnych tradícií, regionálnych prezentačných podujatí s národnou koncepciou podpory remesiel za aktívnej spoluúčasti zriaďovateľov stredných odborných škôl a ich pedagogického personálu. Za príklad dávajú súťaže v odborných zručnostiach v konkrétnych odboroch prípravy žiakov na výkon budúceho povolania, ako napríklad Juvyr či Mladý tvorca. Zároveň sa však pýtajú, prečo každú z nich realizuje iný sektor. „Prečo aj v tejto oblasti neexistuje spolupráca? Prečo neurobiť jednu veľkú prezentáciu na požadovanej úrovni, ktorú by podporili všetky relevantné a zainteresované inštitúcie, verejné aj súkromné? Myslím, že by to malo väčší ohlas ako rozdrobené aktivity, o ktoré všetci strácajú záujem a berú ich skôr ako povinnosť, a nie dobrú možnosť prezentovať sa a získať tým," hovorí Gröhling.

Otázok sa za dve „transformačné" desaťročia nahromadilo vskutku neúrekom. Napríklad: Prečo konečný efekt stredoškolskej prípravy nie je taký, ako by trh a zamestnávatelia potrebovali? Prečo sme sa dostali do takejto situácie? Je remeslo predovšetkým o kvalite? Sú remeslá pre mladých ľudí dosť atraktívne? Túto otázku by si mali klásť už zriaďovatelia základných škôl, rodičia žiakov-prvákov (hoci nie je na škodu, ak si ich pripomínajú ešte v predškolskej príprave). Ak by sme sa vrátili k povinnej dielenskej príprave a viedli deti prakticky k úcte k „zemi-živiteľke", o niečo ľahšiu prácu by mali i učitelia a majstri odbornej prípravy na stredných školách, zamestnávatelia by azda s väčšou dôverou prijímali absolventov s čerstvým výučným listom či maturitným vysvedčením.

Skvalitnenie prípravy i vzťahu

Branislav Gröhling vníma problematiku z pohľadu zamestnávateľa a vidí nedostatky v kvalite žiakov prichádzajúcich na stredné odborné školy aj ich absolventov. Rodičia podľa neho neberú do úvahy reálny stav, či sú ich deti po ukončení školy vôbec uplatniteľné na trhu práce a nájdu si vhodnú prácu. Upozorňuje na neraz nedostatočnú kvalifikačnú pripravenosť a remeselnú zdatnosť odborných pedagogických pracovníkov, teda učiteľov odborných predmetov a najmä majstrov odbornej výchovy, ktorí pripravujú žiakov na reálny pracovný život a prax.

Zároveň vyslovuje obdiv tým, ktorí svoje povolanie vykonávajú svedomito v náročných podmienkach: „Pracujú s mládežou, ktorá vo väčšine prípadov má malý, resp. žiadny záujem o štúdium, ale aj v nie ideálnych podmienkach, ktoré majú na prácu. Pod tým nemyslím len platové podmienky, ale aj technické a materiálne vybavenie škôl či školských dielní. Za ďalšie negatívum pokladám možnosti, resp. nedostatok možností pre majstrov odbornej výchovy i učiteľov odborných predmetov ďalej sa vzdelávať v odboroch, ktoré vyučujú. Súčasná doba je veľmi rýchla, technológie napredujú vo všetkých smeroch, a pokiaľ má učiteľ pripraviť svojho žiaka na aktuálny trh práce a držať krok s technologickým pokrokom, je potrebné, aby sa neustále vzdelával a získaval nové informácie a vedomosti vo svojom odbore, ako aj praktické zručnosti, pokiaľ ide o nové technológie a ich uplatňovanie v praxi."

K systému vzdelávania majstrov

Gröhling si všíma i to, ako sa zákon o kontinuálnom vzdelávaní pedagogických pracovníkov dotýka majstrov odbornej výchovy na stredných školách. Tvrdí: „Ak sa pozrieme na ponuku vzdelávacích programov akreditovaných v rámci kontinuálneho vzdelávania, z 531 programov len asi desať sa týka konkrétnych odborov vyučovaných na stredných odborných školách, v ktorých môžu majstri odbornej výchovy získať odborné informácie a vedomosti o ‚novinkách' v oblastiach, ktoré vyučujú. Na Slovensku je ešte stále veľký počet stredných odborných škôl a majstrov odbornej výchovy, ktorí sa nevyhnutne musia ďalej vzdelávať, aby mohli flexibilne reagovať na aktuálny vývoj vo svojom odbore a pripraviť na to aj svojich žiakov a budúcich absolventov, vstupujúcich na trh práce."

Portál www.podpormeremesla.sk má viacero podnetných aktivít a prináša informácie o možnostiach štúdia na stredných odborných školách na celom Slovensku, s osobitým zreteľom na konkrétne regióny. Jeho správcovia sú ústretoví napríklad k tým, ktorí majú záujem prezentovať sa samostatne (segment *Vytvor si svoj plagát* a ten následne umiestniť do *Galérie*), chcú si vybrať vhodné remeslo (po vstupe do tohto segmentu sa im otvoria kontakty na konkrétne školy s učebnými a študijnými ponukami odborov), môžu si stiahnuť profilový obrázok tých, ktorí sa k svojmu remeslu hrdo verejne hlásia. A je celkom prirodzené, že portál má aj svoj komunikačný Facebook.

Takže šťastnú voľbu remesla, ktoré sa udrží na trhu práce i bez povestnej „ťarchy" zlatého dna!

Dušan MIKOLAJ
Foto Tomáš MIKOLAJ

Propagácia školy hodná pozornosti

PREZENTÁCIA

Do kampane *Podporme remeslá, majú zlaté dno* sa už zapojila Stredná odborná škola na Mierovej ul. v Humennom. Účastníci sa tešili širokému záujmu verejnosti, pretože sa predstavili v Pamätný deň mesta Humenného, ktorým si občania mesta a jeho okolia pripomenuli 695. výročie prvej písomnej zmienky o Humennom (tento rok sa konal v dňoch 7. až 9. septembra).

Žiaci školy prezentovali zaujímavý výber študijných a učebných odborov, ponúkli bohatú škálu aktivít a prezentáciu svojich zručností a schopností. V odboroch kozmetik a kozmetička-vizážistka predvádzali praktické ukážky líčenia a líčenia rôznych karnevalových masiek, masáže tváre, formovania obočia, maľovanie na tvár, trblietavé tetovanie na telo, úpravy a lakovanie nechtov, lepenie rias. V odbore kaderník žiačky prezentovali farbenie, strihanie, žehlenie, kulmovanie vlasov, zapletanie vrkočov, melírovanie vlasov farebnými sprejmi a úpravy vlasov na spoločenské podujatia. Návštevníci prejavili záujem najmä o líčenie karnevalových masiek, lepenie rias, zapletanie vrkôčikov či melírovanie farebnými sprejmi.

Žiaci odborov spoločné stravovanie a hostinský upútali pozornosť slávnostne prestretými stolmi na rôzne príležitosti a ukázali svoju zručnosť aj pri pôsobivom vyrezávaní ovocia a zeleniny, lúpaní šupky z jabĺk a pestrom skladaní papierových obrúskov. Cukrári sa predviedli sladkými dobrotami z lineckého a perníkového cesta, zdobením cukroviniek a praktickými ukážkami plnenia cukrárenských výrobkov. Záujem bol najmä o perníkové srdiečka a marcipánové slnečnice.

Z odvetví s drevárskym zameraním sa zapojili všetky odbory – stolár, operátor drevárskej a nábytkárskej výroby, nadstavboví študenti drevárskej a nábytkárskej výroby aj dizajnérsky krúžok. Počas dvoch dní si návštevníci mohli prezrieť aj zakúpiť ich výrobky – najväčší záujem bol o drevené stolčeky, podnosy, drevené dosky, násady náradia, ale aj tradičné jarmočné varešky. Mnohí návštevníci, najmä deti, prejavili záujem o vypaľovanie mena, iniciálok do drevených kotúčikov, ktoré im v podobe kľúčeniek alebo príveskov budú pripomínať tento deň. Návštevníci mohli v stánku vidieť aj prezentáciu žiakov v rôznych technikách – vypaľovanie do dreva, lepenie misiek, klincovanie a vypletanie obrázkov, vyrezávanie, vŕtanie, prácu s odpadovým papierom.

Pútavé aktivity s prírodným materiálom predviedli návštevníkom žiaci záujmového krúžku venujúceho sa novým výtvarným technikám – maľovanie na sklo, na odliatky zo sadry, textil a kameň, oboznámili ich aj so servítkovou technikou.

O úspešný priebeh akcie sa zaslúžili najmä žiaci, ktorí sa prezentovali buď priamo v stánku, alebo pri zhotovovaní výrobkov v dielňach. Nápadité technológie, atraktívne výrobky, komunikatívnosť, ústretovosť, bezprostrednosť, schopnosť nadviazať kontakt so zákazníkom dlho zostanú v pamäti tých, ktorí sa pri našich stánkoch zastavili aspoň na chvíľku. Aj to svedčí o tom, že pedagogickí pracovníci, ktorí sa na akcii podpísali, vedia nadviazať kontakt so žiakmi a motivovať ich k výborným výkonom.

SOŠ Humenné
Foto archív školy

Známková tvorba Františka Horniaka

POŠTY A TELEKOMUNIKÁCIE

Práve v deň narodenín Františka Horniaka (nar. 16. júna 1956) uviedli v jeho rodnej obci Žikave obsiahlu 320-stranovú monografiu o autorovej známkovej tvorbe. Kniha vyšla vo vydavateľstve Slovart pod názvom *František Horniak, Delineavit et sculpsit (Svet známok: World of stamps)*. Umelecký svet výnimočnej osobnosti predstavila výtvarná teoretička Antónia Paulinyová, autorka textovej časti. Na prebale knihy je celostranová zväčšenina známky *Rožňavská Metercia*, ktorá zvíťazila v Ankete o najkrajšiu známku Slovenska za rok 2011. Líniová rozkresba obrazu *Svätá Anna samotretia* – olejomaľby neznámeho maliara z roku 1513, jedného z najslávnejších diel neskorej gotiky na našom území – a rytina tejto známky sú najčerstvejším majstrovským dielom F. Horniaka.

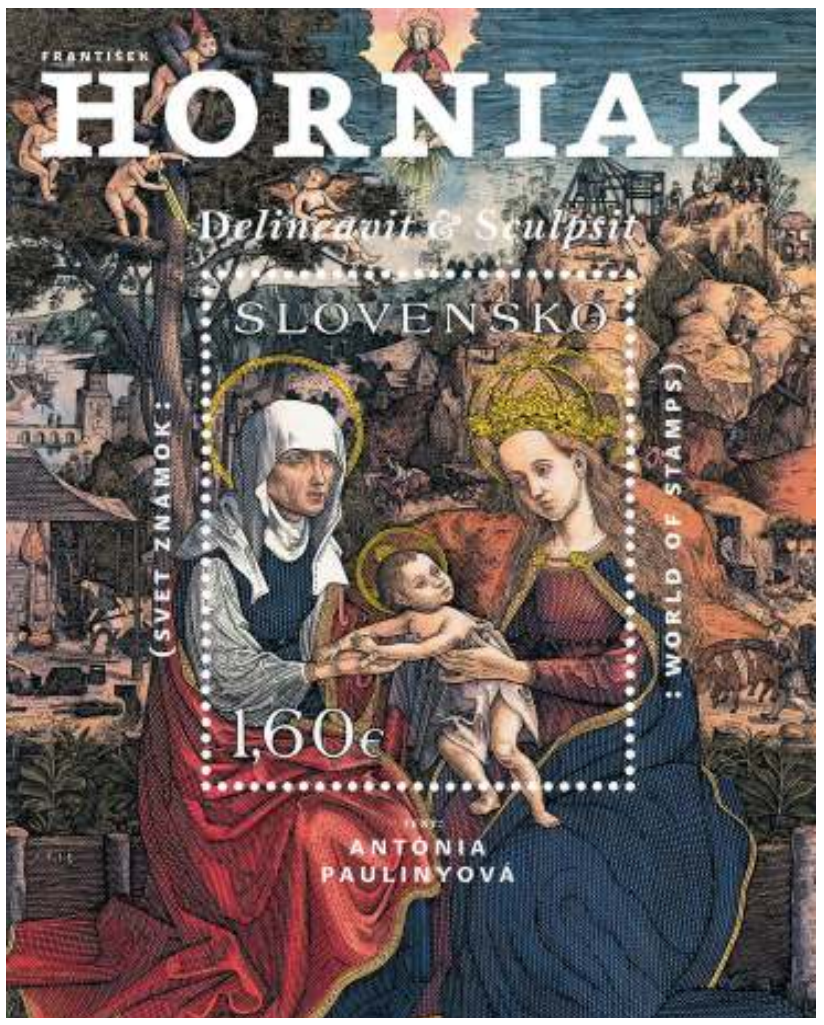

František Horniak vyštudoval Strednú umeleckopriemyselnú školu na spracovanie kovov v Kremnici. Vybral si študijný odbor plošné plastické rytie kovov pod vedením akademickej maliarky Terézie Kružlicovej-Brezányovej. Pracovať začal v Košiciach, následne v podniku ERPO Bratislava, kde v rokoch 1979 – 1981 ryl odznaky, plakety a medaily. Potom prešiel do Technickej ústredne spojov v Bratislave ako rytec pečiatok. Na tomto pracovisku Slovenskej pošty pracuje dodnes.

Výstižnú charakteristiku tvorcu vyjadril jeho dlhoročný kolega Peter Virec: „Často pri tvorbe, napríklad keď študoval predlohu obrazu, bojoval sám so sebou, akoby mal v hlave dvoch šermiarov. Nakresliť rozkresbu, jednotlivé čiary, tenké ako pavučiny, tak, aby vystihli veľký obraz na plôške pár centimetrov štvorcových, aby známka hovorila rečou originálu autora... Samotné rytie bolo súperenie medzi oceľovou doskou a jeho nástrojom, kovovým rydlom. Bol to stret ocelí a pritom virtuozita huslistu alebo neurochirurga."

F. Horniak sa zdokonaľoval v oceľoryteckej tvorbe u prvého slovenského rytca poštových známok akad. maliara Martina Činovského. Majstrovstvo ryteckej tvorby príležitostných poštových pečiatok a známok ocenili odborné poroty na mnohých prestížnych súťažiach doma i vo svete. Roku 1989 získal prvé miesto v ankete Najkrajšia pečiatka roka. Od roku 1993, s výnimkou roku 2002, Horniak každoročne dostáva viaceré domáce i zahraničné ocenenia. Najkrajšou poštovou známkou roka 1994 na Slovensku sa stal jeho *Kostol sv. Juraja v Kostoľanoch pod Tribečom* (cenu získal spoločne s autorom výtvarného návrhu Igorom Bencom). Rak nato nasledovalo 2. miesto vo svetovej súťaži o Zlatú palmu SIV za známku *100 rokov volejbalu* (autor výtvarného návrhu Dušan Nágel), roku 1998 tretie miesto vo svetovej súťaži Grand Prix de l'Exposition WIPA vo Viedni za rytecké stvárnenie olejomaľby Martina Benku *Krajina z Terchovej* (na Slovensku dostal za ňu päť cien vrátane Slovak Gold). Roku 2000 v súťaži Najkrajšia poštová známka Európy sa so známkou *Narodenie zo Spišskej Starej Vsi* umiestnil na druhom mieste. Veľkej ceny sa dočkal roku 2003 na svetovej súťaži Grand Prix de l'Exposition WIPA vo Viedni za známku podľa olejomaľby Ladislava Medňanského *Potok za humnami na brehu*. Grand Prix de l'Exposition WIPA vo Viedni získava opäť roku 2007 za známku *Bratislavský hrad* (spoločne s autorom výtvarného návrhu Dušanom Kállayom). V Číne získal v tom istom roku cenu za najkrajšiu zahraničnú známku (s autorom výtvarného návrhu Karolom Felixom) a nasledujúci rok prvé miesto v tej istej súťaži spoločne s Dušanom Kállayom.

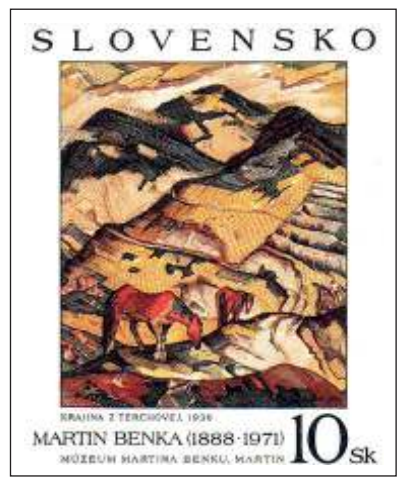

Oceľorytina známky podľa Krajiny z Terchovej Martina Benku.

Za posledných päť rokov získal doma a v zahraničí 25 prvenstiev v rôznych súťažiach a anketách. Počet jeho výtvarných návrhov a realizácie príležitostných poštových pečiatok prevyšujú úctyhodné číslo dvetisíc, započítať treba tiež množstvo návrhov prítlačí na obálky prvého dňa vydania známky. Známková grafika, oceľorytiny – to je doména Františka Horniaka. Známky sú jeho povolaním aj koníčkom. Na pracovisku sa venuje návrhom a realizácii pečiatok. Doma v ateliéri, ktorý tvorí jedna izba panelákového bytu v bratislavskej Petržalke, práci na známkach. Denne dvanásť až štrnásť hodín práce s nevyhnutnými prestávkami. Výsledok je veľavravný.

Milan ŠAJGALÍK

Zabudnuté dejiny Záborského

DEJEPIS

Dielo Jonáša Záborského *Dejiny kráľovstva uhorského od počiatkov do časov Žigmundových*, ktoré autor písal dve desaťročia, čakalo na svoje prvé knižné vydanie od roku 1875. Vydavateľstvo Slovart ho zverejnilo, keď sme si pripomínali dvojsté výročie narodenia významného národného dejateľa, kňaza a spisovateľa. Významnou mierou sa o to pričinil mladý literárny historik Timotej Kubiš, ktorý našiel poslednú verziu textu v Prahe, prepísal ho a ponúkol na vydanie. Prvé vydanie Záborského *Dejín kráľovstva uhorského od počiatkov do časov Žigmundových* sa rýchlo rozpredalo, nasledovali ďalšie. Sedemstostranová kniha má viac ako 900 kapitoliek, autor pozorne sleduje historické dianie, opisuje ho šťavnato sýtym jazykom a je naplno zaangažovaný pri jeho výklade. „Záborský je vo svojich *Dejinách* nielen výborným rozprávačom, ale aj filozofom so zmyslom pre celostný pohľad, pre zaujímavé zovšeobecnenia, prekvapivé hodnotenia a nadčasové postrehy.

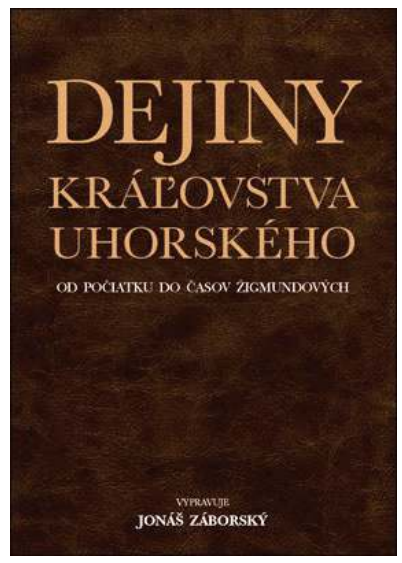

S chuťou sa smeje poverám, falošným zázrakom, kronikárskym zveličeniam a legendárnym rozprávkam, poverčivým kráľom, tendenčným historikom i krátkozrakým politikom," charakterizuje autorskú osobnosť T. Kubiš. **(dm)**

Sprievodca do literárneho batoha

LITERATÚRA

Nedávny jubilant Jaroslav Rezník (narodil sa 6. apríla 1942 v Ružomberku) po absolvovaní Pedagogického inštitútu v Martine, kde študoval slovenský i ruský jazyk, pracoval v Matici slovenskej. Hoci sa nestal pedagógom a roku 1971 ho z národnej inštitúcie z politických dôvodov vyhodili, natrvalo si vo svojom vedomí udržal potrebu podeliť sa s odbornými vedomosťami a literárnymi skúsenosťami s čitateľmi. Autor zbierok poézie, diel literatúry faktu, dramatizácií pre rozhlas, televíziu či divadlo sa stal známy predovšetkým knihou so zapamätateľným názvom *Túry do literatúry*.

Prvé vydanie o autorových literárnych potulkách po Slovensku malo štyristo strán a už dávnejšie sa vypredalo, a tak vydavateľstvo Slovart nedávno vytlačilo druhé, zrevidované a rozšírené vydanie úspešnej knihy. Tá má o dobrú tretinu väčší rozsah (úctyhodných 623 strán),

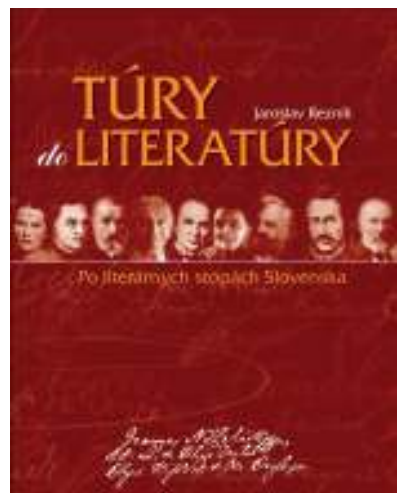

k nežijúcim spisovateľom a autorom s uzatvorenou tvorivou bibliografiou pribudli desiatky mladších básnikov, prozaikov či dramatikov, preto možno očakávať, že ju prijmú ako „čerstvú novinku" i knižnice, ktoré majú vo svojich fondoch vydanie prvé.

Čím sú príťažlivé literárne „túry" Jaroslava Rezníka? Predovšetkým snahou autora zájsť do mnohých miest, kde sa narodili, žili alebo sú pochovaní významní i menej známi slovenskí spisovatelia. Zavedie vás do čias dávno minulých, aby plynule vstúpil do aktuálnej súčasnosti. Ako sa uvádza v anotácii knihy, je spestrená krátkymi epizódami zo života niektorých spisovateľov, úryvkami z diela a fotografiami miest spojených s ich činnosťou a životom. A keďže autor a vydavateľ rátajú s tým, že vášniví čitatelia si objemné dielo možno vložia do svojho batoha, pridali ku kapitolám mapky znázorňujúce trasu, po ktorej sa oddá vydať na poznávaciu púť. **(dm)**

KALENDÁRIUM

Osobnosti pedagogiky

Andrej Vrábel

(✻ 2. september 1910 Mokrá Lúka – † 10. marec 1991 Levice) – slovenský pedagóg a matematik. Po maturite v Leviciach študoval matematiku a deskriptívnu geometriu na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Karlovej v Prahe. Vyučoval na meštianskej škole v Ružomberku, na gymnáziách v Šahách, Leviciach, Liptovskom Mikuláši, Bardejove, na Priemyselnej škole strojníckej v Banskej Bystrici, od roku 1951 bol riaditeľom levického gymnázia. Bol pri zakladaní pobočky Jednoty slovenských matematikov a fyzikov v Nitre.

Peter Baláž

(✻ 3. september 1917 Dubodiel – † 1. jún 1998 Bratislava) – slovenský fyzik a pedagóg. Po absolvovaní učiteľského ústavu vyučoval v Hornej Súči, v Nemšovej a Trenčíne. Popri zamestnaní študoval matematiku a fyziku na Pedagogickej fakulte Slovenskej univerzity a na Prírodovedeckej fakulte UK. Roku 1953 nastúpil na Vysokú školu pedagogickú v Bratislave, na Pedagogickej fakulte UK v Trnave zotrval až do roku 1982. V oblasti experimentálnej fyziky sa podieľal na výskumoch v oblasti senzorickej akustiky.

Alojz Miškovič

(✻ 4. september 1902 Jurgov – † 14. marec 1967 Bratislava) – slovenský historik, literárny historik a publicista. V rokoch 1928 – 1933 pôsobil ako profesor a správca učiteľského ústavu v Spišskej Kapitule. Od roku 1953 bol vedúcim Katedry cirkevných dejín a kresťanskej archeológie na Cyrilo-metodskej bohosloveckej fakulte UK v Bratislave. Ako historik sa zameral na obdobie včasného feudalizmu, národné obrodenie a dejiny spisovnej slovenčiny. K poznaniu dejín slovenského spisovného jazyka prispel objavom, záchranou a publikovaním vzácnych jazykových pamiatok.

Ladislav Dúbrava

(✻ 13. august 1934 Gbely – † 3. september 1982 Dunajská Streda) – slovenský pedagóg a fyzik. Vyštudoval matematiku a fyziku na Fakulte prírodných vied Vysokej školy pedagogickej v Bratislave. Pôsobil na stredných všeobecnovzdelávacích školách a gymnáziách v Dunajskej Strede, vo Veľkom Mederi a v Šamoríne. Bol rozhľadeným učiteľom, uznávaným odborníkom v metodike fyziky, agilným organizátorom študentskej odbornej činnosti, spolupracovníkom vedeckých a metodických inštitúcií, organizátorom a popredným funkcionárom Fyzikálnej olympiády, pracoval v Klube fyzikov a v miestnom odbore Matice slovenskej. Od roku 1972 až do smrti pracoval ako odborný a neskôr vedecký pracovník Ústavu hydrológie a hydrauliky SAV v Bratislave. Zaoberal sa problémami turbulencie vody v otvorených korytách a vývojom a aplikáciou fyzikálno-matematických metód na zisťovanie charakteristík turbulencie.

Ivan Dobrakov

(✻ 30. november 1940 Senec – † 18. september 1997 Bratislava) – slovenský matematik. Študoval jadrovú fyziku a matematiku na Fakulte technickej a jadrovej fyziky Českého vysokého učenia technického v Prahe. Celý život pracoval v Matematickom ústave SAV v Bratislave. V teórii miery a integrálu sa prepracoval do popredia svetovej matematiky. Prednášal vo viacerých matematicky rozvinutých štátoch (Nemecko, Poľsko, bývalý Sovietsky zväz, Španielsko, Maďarsko, USA, Venezuela). Hlavným prínosom jeho vedeckej práce je vypracovanie teórie lineárnej integrácie Lebesguovho typu v Banachových priestoroch a jej zovšeobecnenie. Jeho originálne výsledky našli pokračovateľov v mnohých štátoch sveta (popri spomínaných India a Kanada), objekty tejto teórie nazvali Dobrakovov integrál, dobrakovovsky integrovateľná funkcia a pod. **(tm)**

Linka detskej istoty – partner škôl

PROGRAM CHIPS

Atmosféra a vzťahy v školskom prostredí patria k rozhodujúcim prvkom úspešnej práce žiakov. Program rozvoja vrstovníckych vzťahov, ktorý umožňuje deťom aktívne ovplyvňovať atmosféru školy, pomáha zvyšovať ich kompetencie, aby si vedeli vyriešiť aj vážnejšie problémy vlastnými silami.

O čom je program CHIPS

Je to program, ktorý pripomína umenie počúvať aj v zrýchlenom tempe sveta nových technológií, nezostať emočne chladným, nevšímavým v prostredí, kde prevláda rivalita nad spoluprácou. Je to program pre deti a mládež, ktoré majú právo aj povinnosť učiť sa preberať zodpovednosť za svoje rozhodnutia.

Skúsenosti z pilotného projektu nabádali na rozširovanie dobrej veci, otázka bola len, ako na to. Odborníci z centier pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie (CPPPaP) situáciu v školách väčšinou dobre poznajú, často problémy detí riešia, mnohí majú so školami vytvorený blízky vzťah. Práve oni sú vhodní úlohu šíriteľa programu a školiteľa na školách úspešne zvládnuť. Oslovili sme preto pracovníkov CPPPaP s ponukou programu prevencie sociálnopatologických javov, ktorý je založený na prirodzenej ľudskej vlastnosti navzájom si pomáhať.

Medzinárodný projekt

Názov programu CHIPS je vytvorený z anglického názvu ChildLine in Partnership with Schools a hovorí o partnerstve detskej telefonickej linky so školami.

Roku 2006 Linka detskej istoty pri Slovenskom výbore pre UNICEF sa spojila s kolegami z Česka a Poľska v dvojročnom medzinárodnom pilotnom projekte pod vedením britskej ChildLine – telefonickej linky pre deti, ktorá tento program vytvorila. V Anglicku sa štátne aj neziskové inštitúcie zaoberajú systémovou ochranou detí už viac ako sto rokov. ChildLine, ktorá deťom pomáha od roku 1986, bola pre našu Linku detskej istoty vzorom aj pri jej vzniku.

Presvedčil nás úspech

Presvedčili nás britské skúsenosti s CHIPS, pretože v Británii sa tento program rozšíril od roku 1998 do približne 800 škôl a mládežníckych organizácií. Tento počet hovorí o reálnom úspechu, nie je len o teoretických predpokladoch.

CHIPS – program rozvoja vrstovníckych vzťahov – umožňuje deťom aktívne ovplyvňovať atmosféru školy, v ktorej prežívajú počas detstva značnú časť dňa. Pomáha vytvoriť priaznivé a bezpečné prostredie pri ich vzdelávaní a vytváraní sociálnych väzieb.

Hlavní aktéri – deti

Jedinečnosť projektu spočíva v tom, že každá škola – a hlavnými aktérmi sú v nej deti – si sama určí, ktoré problémy chce riešiť (šikanovanie, bezpečné prestávky, dosahovanie lepších študijných výsledkov). Tiež si určí rýchlosť a spôsob, aký deťom vyhovuje, aby bol pre nich účinný. Deti sa pri tom naučia rozlišovať, ktorý problém môžu riešiť samy a s čím je lepšie obrátiť sa na dospelých – bezprostredne v škole na vedúcich učiteľov CHIPS, na pracovníkov CPPPaP alebo na číslo 116 111, za ktorým je Linka detskej istoty. Deťom je k dispozícii vo dne v noci zadarmo z každého kúta Slovenska. Pracovníci linky podľa potreby sprostredkujú pomoc ďalších odborníkov aj v rámci regiónov (sociálnych poradcov, právnikov, lekárov, psychológov...).

Volanie o pomoc

Nielen vnútorné vzťahy medzi žiakmi a učiteľmi alebo medzi vrstovníkmi vytvárajú prostredie školy, jej atmosféru ovplyvňujú aj problémy, ktoré si nesú deti zo svojich domovov. Dieťa sa často vyrovnáva s rôznymi situáciami samo, čo sa môže prejavovať agresivitou, šikanovaním, zlyhávaním v školských výkonoch. Tieto prejavy sú mnohokrát len volaním o pomoc. Deti niekedy nevedia alebo nechcú vypovedať o svojich problémoch. Nevedia formulovať svoje požiadavky. A niekedy práve my dospelí odmietneme dieťa vypočuť a ono sa viac nepokúsi...

Akékoľvek problémy, i zdanlivé maličkosti, ktoré môžu byť pre niekoho utrpením, by sa mali deti učiť a naučiť riešiť v prvom rade vlastnými silami aj s pomocou vrstovníkov, ktorí sú na to školení.

Prevencia sociálnopatologických javov

Hlavný dôraz je kladený na prevenciu šikanovania a ostatných sociálnopatologických javov v prostredí školského kolektívu. Program vychádza zo skúseností, ktoré ukazujú, že mladí ľudia sa skôr zdôveria so svojimi problémami vrstovníkom než nadriadenej autorite, voči ktorej môžu mať zábrany. Pomoc spolužiakov je pre nich prijateľnejšia než rady zo strany dospelých. Program pomáha nielen tým, ktorí o podporu požiadajú, ale i podporovateľom v ich osobnostnom raste, v získavaní hodnotných životných skúseností.

Program na podporu vrstovníckych vzťahov nie je o poradenstve alebo o tom, či hovoriť druhým, čo majú robiť. Je najmä o prijatí, počúvaní, podpore, a pokiaľ je to nevyhnutné, ponúka ďalšie možnosti pomoci.

Ako sa zapojiť do programu

Ako to prebieha, keď sa škola rozhodne vstúpiť do programu vrstovníckej podpory? V procese rozhodovania môže škola osloviť Linku detskej istoty, kde dostane informácie, ktoré môžu rozhodovanie uľahčiť. Keď sa odhodlá na vstup, kvôli úspešnému zavedeniu programu je žiaduca spolupráca s príslušným CPPPaP. Pracovníci CPPPaP, ktorí sú školiteľmi, by mali byť o programe CHIPS informovaní a riadne v ňom preškolení.

Školy v obvodoch Bratislava III, Bratislava IV a Bratislava V a v okresoch Nitra, Nové Zámky, Levice túto možnosť prostredníctvom CPPPaP vo svojich okresoch už využili alebo využívajú. Spolupracujeme aj s CPPPaP v okrese Topoľčany, pripravuje sa Liptovský Mikuláš a Trebišov. Podľa záujmu škôl plánujeme osloviť ďalšie CPPPaP s ponukou na spoluprácu.

V Bratislave sa v novembri 2011 konala pod záštitou ministra školstva konferencia vrstovníckych podporovateľov. CHIPS-áci zo zapojených škôl tak mali možnosť stretnúť sa a vzájomne si vymeniť svoje skúsenosti, rovnako aj ich učitelia. Naše doterajšie skúsenosti, ktoré sa zhodujú s britskými, hovoria, že program je úspešný tam, kde dostáva podporu vedenia školy a učiteľov. Tým, že je otvorený aj vo svojej forme, aj v obsahu, umožňuje uplatniť tvorivosť a program ušiť každej škole na mieru.

A ako to prebieha, keď o program prejavia záujem deti? Ak v sebe cítia ochotu pomáhať a chcú sa stať podporovateľmi, prihlásia sa ako záujemcovia vo svojej škole.

Skupina 10 – 14 detí z danej školy potom prejde tréningom, ktorý je zameraný predovšetkým na to, aby pochopili, čo je úlohou podporovateľa, dozvedia sa viac o komunikácii, pozornom počúvaní, prečo a kedy zachovať mlčanlivosť a prečo, kedy a ako ju porušiť. Úlohou detí je vypočuť si o probléme a pomôcť ho riešiť. Ak je nad ich sily, môžu požiadať o pomoc vedúceho učiteľa CHIPS v škole. Je ním obyčajne pedagóg, ktorý je súčasne garantom projektu. Môže ním byť aj školský psychológ alebo výchovný poradca.

Je vítané, keď sú s projektom oboznámení všetci pracovníci školy, veď s deťmi komunikuje aj vrátnik, školník, panie kuchárky či upratovačky... Všetci dávame vzor správania.

Čo treba mať na zreteli

„Ako podporovateľ som len sprievodca, ktorý prejavuje záujem a pomáha, aby si deti vedeli problém riešiť a vyriešiť samy. Môžem sa pokúsiť pomôcť ako priateľ, nemôžem fungovať ako poradca."

V škole sa učíme predovšetkým čítať, písať, narábať s mnohými informáciami. Obsah školskej reformy by bolo vhodné rozšíriť o komunikačné zručnosti a skúsenosti, ktoré vedú k zvýšeniu osobnostnej zrelosti. Veď spokojnosť v živote určuje najmä kvalita vzťahov a schopnosť zaujať vyrovnaný postoj k situáciám, ktoré prináša každodenný život.

Atmosféra v škole

Obsah školení a následná prax učí deti vedieť počúvať. Tým napomáha vytvárať dobrú atmosféru medzi deťmi, ale aj vo vzťahu deti – učiteľ. Je dobrou školou pre život, aby deti raz ako dospelí sami vedeli ísť za svojím cieľom ohľaduplným spôsobom, boli schopní sa samostatne rozhodovať, kriticky myslieť, nebáť sa nielen mať vlastný názor, ale ho vedieť aj vysloviť.

Priateľská atmosféra v škole založená na vzájomnej úcte medzi členmi školského kolektívu určite vytvorí lepšie podmienky na vzdelávanie detí aj pre učiteľov, ktorí ich týmto procesom sprevádzajú.

Mgr. Ľudmila VÁCLAVOVÁ,
koordinátorka CHIPS pre Slovensko,
Linka detskej istoty pri SV pre UNICEF
ludka@unicef.sk
www.unicef.sk/sk/ldi/chips/

Ilustračné foto stock.xchng

Poskytujeme našim žiakom dostatok pozitívnych vzorov?

„Gene" Cernan počas trojdňovej púte vesmírom na lodi Gemini IX roku 1966.

VZORY

Úlohou školy nie je len naučiť žiaka čítať, písať, počítať či základom vied, mala by mu poskytnúť aj pozitívne vzory a príklady hodné nasledovania. Každý národ, štát drží vo veľkej úcte ľudí, ktorí k nemu patria a ktorí sa preslávili skutkami významnými pre národ či dokonca pre celé ľudstvo.

Eugene Andrew Cernan.

Takéto osobnosti má, samozrejme, aj náš národ. Nesporne k nim patrí napríklad Ľudovít Štúr, Anton Bernolák, Samuel Mikovíny, Matej Bel, Jozef Murgaš, Milan Rastislav Štefánik, Móric Beňovský.

Eugene Andrew Cernan sa radí k najvýznamnejším kozmonautom sveta. Chlapík, ktorého odtlačok kozmickej topánky možno dodnes nájsť na Mesiaci, bol posledným pozemšťanom, ktorého noha stála na tejto planéte. Jeho korene sú slovenské, je potomkom nášho rodáka Štefana Čerňana a Anny, rodenej Lučanskej, z Vysokej nad Kysucou.

Eugene Andrew Cernan sa narodil v americkom Bellwoode v štáte Illinois 14. marca 1934. Meno Andrew dostal po otcovi. Študoval na Proviso Township High School v Maywoode, neskôr smer Electrical Engineering na Purdue University a následne dosiahol vedecký titul na U. S. Naval Postgraduate School v Monterey. Stal sa pilotom prúdových lietadiel. Roku 1963 ho vybrali spomedzi štrnástich uchádzačov medzi kandidátov na let do vesmíru.

Preslávil ho 6. december 1972, keď ako kapitán priviedol vesmírnu loď Apollo 17 úspešne na Mesiac. Tento let predchádzala jeho vesmírna púť na Gemini IX roku 1966. Počas trojdňového letu strávil Cernan dve hodiny a desať minút mimo lode v otvorenom vesmíre, ako druhý Američan (a prvý slovenský potomok) v histórii. Následne sa zúčastnil letu vesmírnej lode Apollo 10, ktorá lietala vo vesmíre od 18. do 26. mája 1969. Pri svojom treťom kozmickom lete do vesmíru na lodi Apollo 17 strávil na Mesiaci spolu s posádkou tri dni. Vo voľnom priestore sa Cernan pohyboval 22 hodín a 4 minúty. Na vesmírnom roveri najazdil 58 kilometrov. Celkovo kapitán Cernan prežil vo vesmíre spolu 566 hodín a 15 minút, z toho 22 hodín a 6 minút pracoval mimo modulu.

Kapitán Cernan po výstupe z mesačného modulu na loď televíznemu komentátorovi na otázku, ako sa cíti vo vlasti, odpovedal: „Moja vlasť je Slovensko." Pri jednom stretnutí s Ing. Františkom Tökölym, ktorý ho priviedol po rokoch späť na Slovensko a podieľal sa na príprave jeho ciest do starej vlasti, povedal: „Som rád, že som odniesol na Mesiac kúsok Slovenska."

Aj toto sú dôkazy, že tento výnimočný človek patrí k nám, jeho korene a srdce patria Slovensku. Je preto celkom prirodzené, aby sme aj v školách jeho príkladom „vyživovali" túžby a sny našich žiakov po úspechu i patriotizme. Učme našich žiakov odvahe, pracovitosti, húževnatosti, cieľavedomosti, skromnosti i láske k Slovensku podľa jeho vzoru. Nezabúdajme učiť našich žiakov a deti úcte k úspešným, múdrym a dobrým ľuďom. K tým, ktorí sa stali veľkými svojimi činmi v minulosti, ale ktorí ich dokážu robiť aj dnes. A súčasne sa naučme pomenúvať aj to, čo je povrchné, čo je pozlátka, brak, hlúposti, ktoré sa pokúša bulvár vydávať za výnimočnosť. Tlieskajme iba skutočnému majstrovstvu a úspechu, ktorý sa zrodil zo zmysluplnosti a na hodnotovo silnom mravnom základe. Nebojme sa zhmotňovať sny a túžby našich detí do konkrétnych cieľov. Učme snívať aj našich žiakov, učme ich, aby mali ideály a túžby, učme ich ceste, ako ich napĺňať. Predstavujme im aj vzory, ktorým bolo na Zemi pritesno.

Ľubomír PAJTINKA
Foto wiki.org

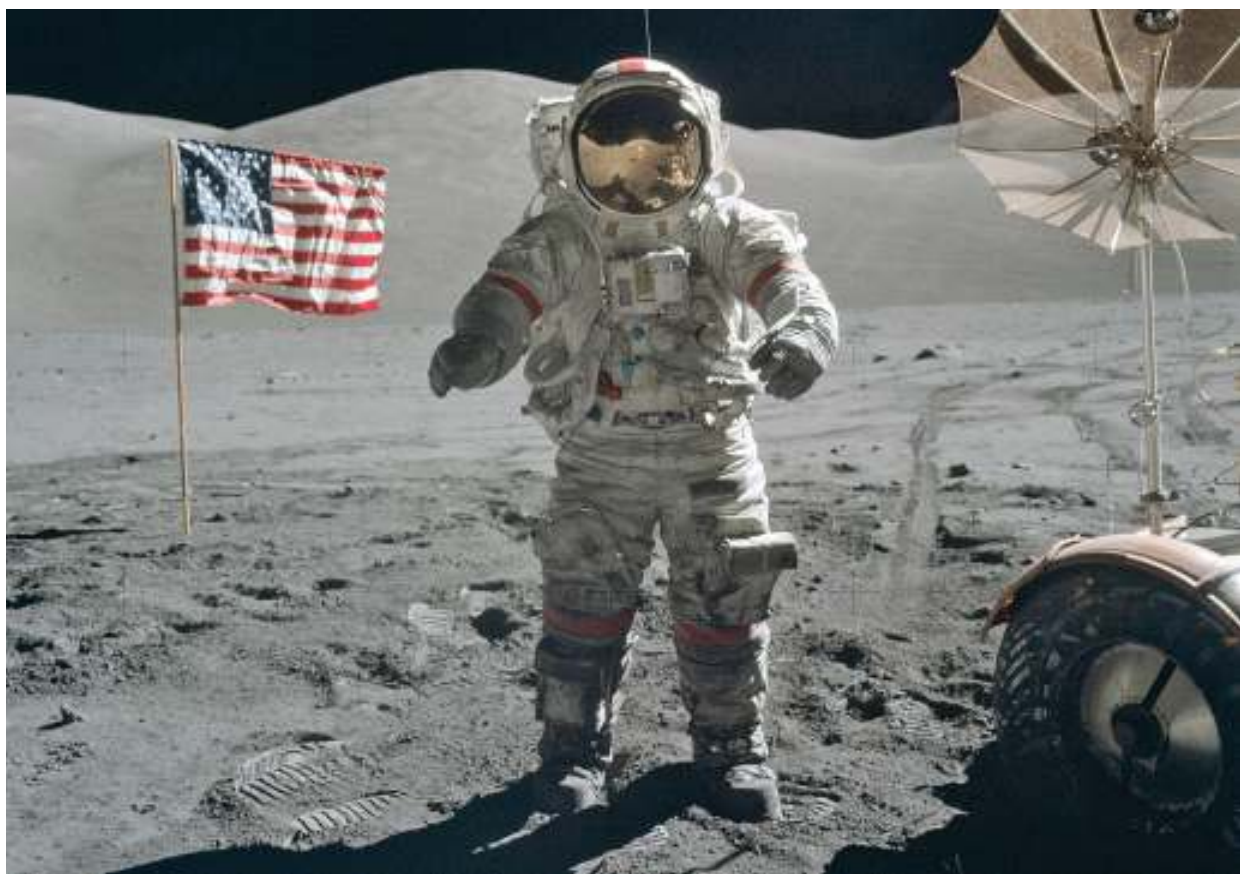

Šiesty december 1972. Ako kapitán priviedol vesmírnu loď Apollo 17 úspešne na Mesiac.

Škola 21. storočia

VÍZIA

Skupina amerických pedagógov a prognostikov zverejnila roku 1988 v časopise The Detroit News víziu školy 21. storočia. Školu nového storočia si predstavovali takto:

- dlhší školský rok (vyučovanie sa predĺži zo 180 na 210 dní),
- výchova k práci (študenti sa budú učiť využiteľným zručnostiam a budú robiť testy sebakontroly a schopnosti pracovať s inými, pracovať v tíme),
- počítače ako učitelia (na prelome roku 2000 bude počítačovej výučbe venovaných 30 % vyučovacieho času, čo malo byť 6-krát viac oproti situácii v roku 1988),
- vyučovacie prostriedky (študenti sa budú učiť ešte z učebníc, ale postupne bude narastať použitie videodiskov a satelitných televíznych programov ako vyučovacích prostriedkov),
- podpora záujmov (školská štruktúra bude nahradená tzv. vývojovými úrovňami, ktoré sa odrazia v dokonalejšom zvládnutí učiva; povzbudenie bude založené viac na výkonoch ako na čase strávenom v triedach),
- 24-hodinové školské zariadenia (školy sa stanú spoločenskými centrami so stálou prevádzkou, prispôsobenými predškolským programom pre deti zamestnaných rodičov; školy budú tiež výcvikovými strediskami na výchovu dospelých v rámci permanentného vzdelávania a budú musieť udržiavať krok s neustále sa meniacimi technológiami),
- výber škôl (rodičia budú mať možnosť vybrať si z množstva rôznych škôl, ktoré ich deti budú môcť navštevovať na základe programovej ponuky),
- správa školy (lepšie vyškolení a lepšie platení učitelia a riaditelia škôl budú mať väčšie kompetencie pri riadení vlastnej školy, bez zasahovania ústredných orgánov),
- učitelia (na matematiku a dôležité vedné odbory sa vyformuje nový typ učiteľov z praxe).

Počet vyučovacích dní v roku v krajinách OECD:

Austrália	196
Rakúsko	180
Belgicko (Fl.)	179
Belgicko (Val.)	183
Kanada	183
Čile	179
Česko	196
Dánsko	200
Anglicko	190
Estónsko	175
Fínsko	189
Nemecko	193
Grécko	177
Maďarsko	183
Island	180
Írsko	183
Izrael	183
Taliansko	175
Japonsko	201
Južná Kórea	220
Holandsko	195
Nový Zéland	194
Nórsko	190
Poľsko	186
Portugalsko	173
SLOVENSKO	**189**
Slovinsko	190
Škótsko	190
Španielsko	176
Turecko	175
USA	180
priemer OECD	*187*

Ďalšie krajiny:

Argentína	170
Brazília	200
Čína	175
Indonézia	244
Ruská federácia	164

(lp)
(podľa Education at a Glance 2012)

Správa o stave školských knižníc za rok 2011

Školské knižnice ako študijné, informačné, internetové a čitateľské centrá škôl poskytujú informácie a poznatky, ktoré tvoria základ úspešného fungovania v dnešnej spoločnosti založenej na informáciách a vedomostiach. Prostredníctvom knižnično-informačných služieb ponúkajú informačné zdroje, ktoré umožňujú členom školskej komunity osvojiť si kritické myslenie a stať sa efektívnymi používateľmi informácií.

Školskí knihovníci podporujú využívanie informačných zdrojov v tlačenej i elektronickej forme z vlastných i externých zdrojov. Ukazuje sa, že keď školskí knihovníci a učitelia spolupracujú, žiaci dosahujú vyššiu úroveň gramotnosti, čítania, učenia sa, riešenia problémov i schopností pracovať s informačnými a komunikačnými technológiami. Knižnično-informačné služby sa poskytujú rovnako všetkým členom školskej komunity, bez ohľadu na vek, rasu, pohlavie, náboženstvo, národnosť, jazyk, profesionálny alebo sociálny status. Prístup ku knižnično-informačným službám a knižničným fondom rešpektuje Všeobecnú deklaráciu ľudských práv Organizácie Spojených národov a nepodriaďuje sa žiadnym ideologickým, politickým alebo náboženským cenzúram či komerčným nátlakom.

Školské knižnice sú na miestnej úrovni súčasťou základných alebo stredných škôl, na celoslovenskej úrovni knižničného systému Slovenskej republiky.

1. Právne predpisy platné pre školské knižnice

Postavenie a úlohy školských knižníc, ich zriaďovanie, poskytovanie knižnično-informačných služieb používateľom upravuje *zákon č. 183/2000 Z. z. o knižniciach, o doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 27/1987 Zb. o štátnej pamiatkovej starostlivosti a o zmene a doplnení zákona č. 68/1997 Z. z. o Matici slovenskej v znení neskorších predpisov* (ďalej len „zákon o knižniciach“).

Podrobnosti o zriaďovaní, zlučovaní, zrušovaní, činnosti a prevádzke školských knižníc upravuje *smernica Ministerstva školstva Slovenskej republiky č. 8/2006 o činnosti školských knižníc* (ďalej len „smernica o činnosti školských knižníc“).

Evidenciu knižničných dokumentov upravuje *vyhláška Ministerstva kultúry Slovenskej republiky č. 421/2003 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o spôsobe vedenia odbornej evidencie, vyraďovaní a revízii knižničného fondu v knižniciach* (ďalej len „Ministerstvo kultúry SR“).

Zlučovanie školských knižníc a obecných knižníc upravuje *usmernenie Ministerstva kultúry SR č. MK-1790/2004 k zlučovaniu školských a obecných knižníc*.

Odporúčania pre činnosť školských knižníc obsahuje metodický materiál *Model školskej knižnice*, ktorý bol schválený Ministerstvom školstva Slovenskej republiky roku 2004.

2. Analýza stavu školských knižníc za rok 2011

Základným východiskovým materiálom na spracovanie analýzy stavu školských knižníc bol výber štatistických údajov, ktoré uviedli školské knižnice vo *Výkaze o školskej a akademickej knižnici za rok 2011 Škol (MŠVVŠ SR) 10 – 01* a ktoré spracoval Ústav informácií a prognóz školstva v Bratislave v spolupráci so Školským výpočtovým strediskom v Banskej Bystrici. Zber štatistických údajov a ich schválenie vykonali krajské školské úrady. Doplňujúcim materiálom analýzy boli právne normy, metodické odporúčania, interné správy, odborné konzultácie metodického centra Slovenskej pedagogickej knižnice pre školské knižnice (1 363 konzultácií od 9. januára do 6. marca 2012), príspevky z printových a elektronických médií, telefonické prieskumy vo vybraných školských knižniciach, vyžiadané písomné informácie zo školských knižníc v územnej pôsobnosti Krajského školského úradu v Bratislave a Krajského školského úradu v Trenčíne a vyžiadané informácie z regionálnych knižníc, ktoré poskytujú metodickú pomoc školským knižniciam.

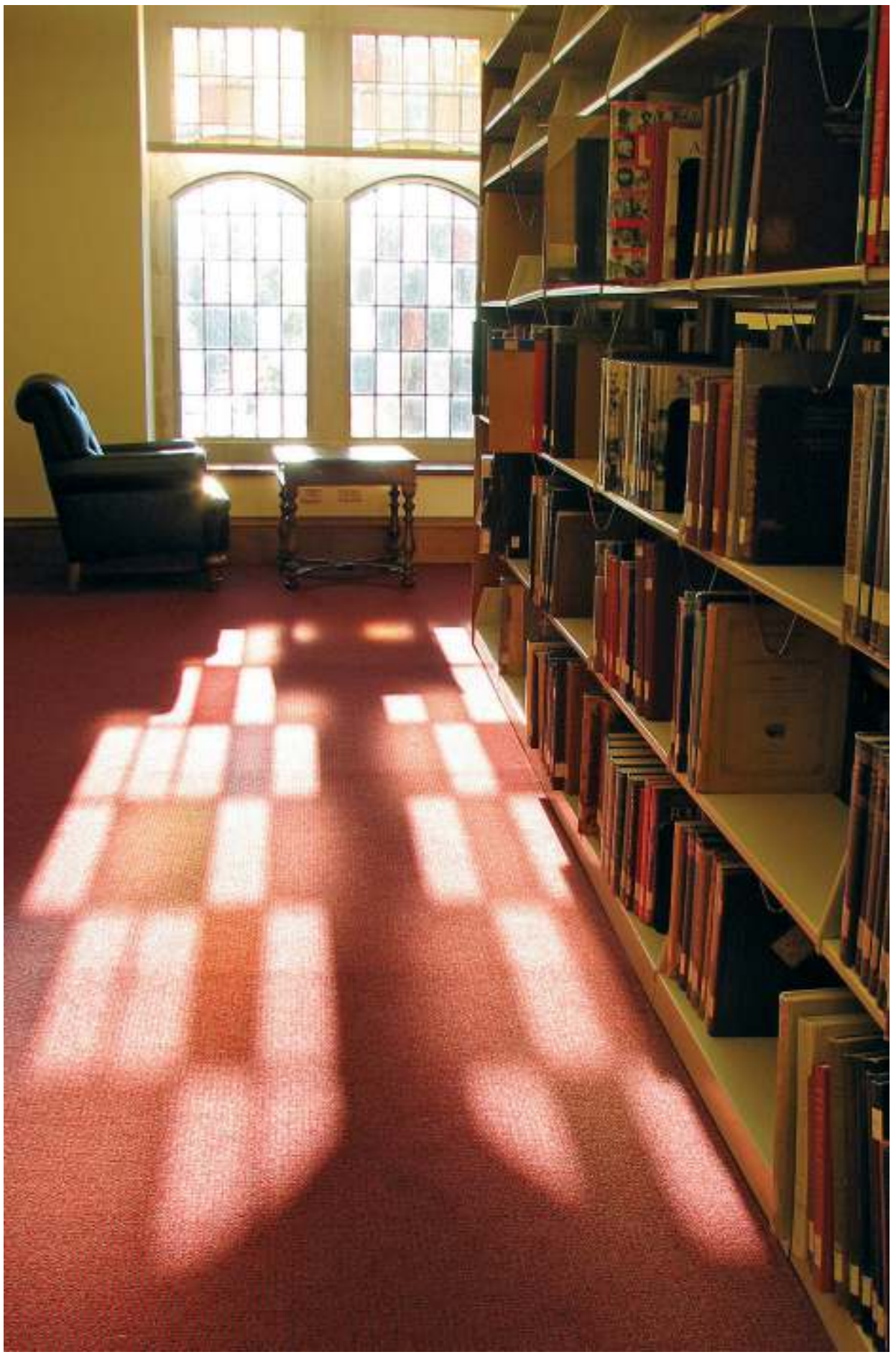

Tabuľka 1: Počet škôl a školských knižníc

Ukazovateľ	2010	2011	%
Počet škôl	3 333	3 350	100,51
Počet škôl so školskými knižnicami	1 859	1 945	104,62
- z toho integrované s verejnou knižnicou	73	80	109,58

Graf 1: Počet škôl a školských knižníc

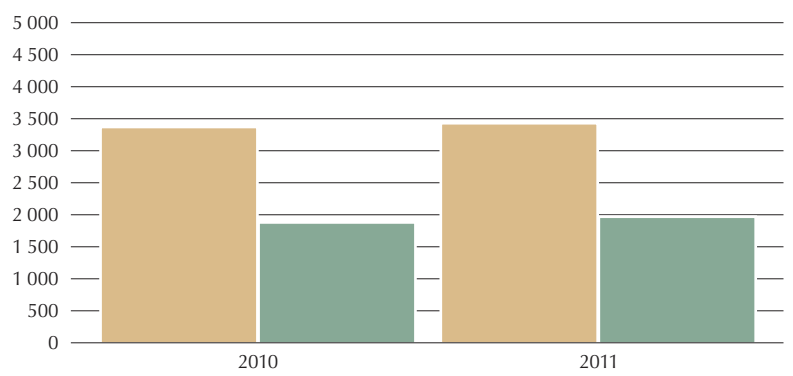

Legenda: počet škôl, počet škôl so školskými knižnicami.

2.1. Počet škôl a školských knižníc

Podľa celkového sumáru štatistického zisťovania bolo roku 2011 evidovaných **1 945 školských knižníc, ktoré boli zriadené v súlade so zákonom o knižniciach a boli súčasťou 1 945 základných a stredných škôl** (tabuľka 1). Po prvýkrát sa **uskutočnil adresný zber štátnych štatistických údajov o školských knižniciach**, a to na základe webového registra vytvoreného z identifikačných údajov o školských knižniciach, ktoré systematicky vedie metodické centrum Slovenskej pedagogickej knižnice pre školské knižnice v *Adresári školských knižníc v Slovenskej republike*. Register bol doplnený o kód okresu, druh školy a zriaďovateľa Školským výpočtovým strediskom v Banskej Bystrici. Do webového registra mali prístup len tie základné a stredné školy, ktoré boli od roku 2000 do roku 2011 zaevidované v *Zozname knižníc Slovenskej republiky*, vedenom Ministerstvom kultúry SR, a ktoré boli zároveň vedené aj v spomínanom adresári.

Cieľom adresného zberu štátnych štatistických údajov bolo:

- odstrániť živelnosť pri zbere štátnych štatistických údajov, pretože do roku 2011 uskutočňoval Ústav informácií a prognóz školstva zber štátnych štatistických údajov len na **báze dobrovoľnosti** zriaďovateľov školských knižníc,
- zamedziť vykazovanie štatistických údajov o školských knižniciach základným a stredným školám, ktoré mali zriadené len **kabinetné zbierky**,
- zvýšiť **relevantnosť** zisťovaných štátnych štatistických údajov.

V porovnaní s rokom 2010 vzrástol počet školských knižníc integrovaných s verejnou knižnicou o sedem.

Je potrebné uviesť, že ani pri adresnom zbere štátnych štatistických údajov – napriek školeniu zástupcov Ústavu informácií a prognóz školstva a štatistikov krajských školských úradov – sa nepodarilo predísť chybám. Prvý paradox sa vyskytol pri údaji, či je školská knižnica evidovaná v *Zozname knižníc Slovenskej republiky*. Z celkového počtu 1 945 školských knižníc odpovedalo kladne **1 812 školských knižníc**. Pritom v minulosti si všetci zriaďovatelia školských knižníc túto povinnosť voči Ministerstvu kultúry SR splnili. Ďalšie paradoxy sú uvedené v časti *Knižničný fond* a v časti *Informačné technológie*. Štatistickým nepresnostiam sa dalo predísť, ak by štatistici všetkých krajských školských úradov pred schválením jednotlivých výkazov školských knižníc urobili aj kontrolu uvedených štatistických údajov, pretože mali k dispozícii podklady na presný zber údajov. Nie úplne presným spôsobom bol vykonaný zber štatistických údajov v školských knižniciach, ktoré patria do územnej pôsobnosti Krajského školského úradu v Košiciach a Krajského školského úradu v Bratislave, a čiastočne aj v školských knižniciach patriacich do územnej pôsobnosti Krajského školského úradu v Trenčíne.

▶ Pozri tabuľku 1 a graf 1.

Školy, ktoré nemali zriadené školské knižnice, využívali na informačné a dokumentové zabezpečenie výchovno-vzdeláva-

Tabuľka 2: Počet škôl a školských knižníc v školskom roku 2011/2012

Ukazovateľ	Počet základných a stredných škôl	Počet školských knižníc	%
Krajský školský úrad v Banskej Bystrici	430	195	45,34
Krajský školský úrad v Bratislave	318	179	56,28
Krajský školský úrad v Košiciach	482	275	57,05
Krajský školský úrad v Nitre	441	204	46,25
Krajský školský úrad v Prešove	641	394	61,46
Krajský školský úrad v Trenčíne	284	222	78,16
Krajský školský úrad v Trnave	351	233	66,38
Krajský školský úrad v Žiline	403	243	60,29
Slovenská republika spolu	**3 350**	**1 945**	**58,05**

Graf 2: Počet škôl a počet školských knižníc v školskom roku 2011/2012

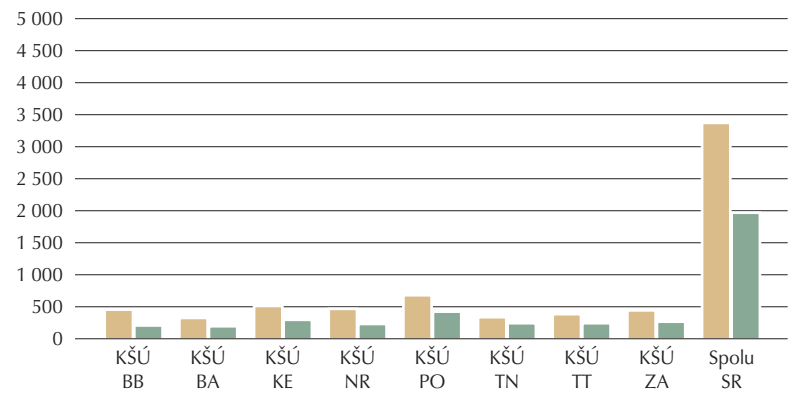

Legenda: počet základných a stredných škôl, počet školských knižníc.

cieho procesu kabinetné zbierky kníh, prípadne vypožičané informačné zdroje prevažne z verejných knižníc. Počet škôl a školských knižníc v školskom roku 2011/2012 podľa krajských školských úradov (KŠÚ) je uvedený v tabuľke 2.

▶ Pozri tabuľku 2 a graf 2.

2.2. Knižničný fond

K 31. decembru 2011 školské knižnice evidovali **7 075 292 knižničných jednotiek** (tabuľka 3). Po prepočítaní uvedeného počtu knižničných jednotiek na počet školských knižníc pripadlo na 1 školskú knižnicu približne **3 638 knižničných jednotiek**, čo je o 157 knižničných jednotiek menej ako v roku 2010.

Počet knižničných jednotiek po prepočítaní na **1 registrovaného používateľa** predstavoval približne **22 zväzkov**. Oproti roku 2010 sa uvedený údaj nezmenil.

Pozitívne možno hodnotiť vysoký nárast počtu audiovizuálnych a elektronických dokumentov. Oproti roku 2010 sa zvýšil až o **94 105 dokumentov (nárast o 220,79 %)**, a to vďaka rozvojovému projektu Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu (MŠVVaŠ) SR *Elektronizácia a revitalizácia školských knižníc 2011*. Boli naň vyčlenené finančné prostriedky vo výške **90 000 €**, ktoré využilo **32 školských knižníc** na oživenie akvizičnej činnosti, a to najmä na zakúpenie audiovizuálnych a elektronických dokumentov.

Počet titulov dochádzajúcich periodík po prepočítaní na 1 školskú knižnicu bol **9,26**. V porovnaní s rokom 2010 ide o úbytok približne o 3 tituly.

Školské knižnice dopĺňali knižničné fondy formou nákupu, darom, výmenou, bezodplatným prevodom, náhradou za stratený dokument, atď.

Ročný prírastok po prepočítaní na 1 registrovaného používateľa bol **0,38 titulu**. Oproti roku 2010 sa nepatrne znížil, konkrétne o 0,06 titulu. Uvedený ročný prírastok predstavuje približne 13 % z optimálneho ročného prírastku. *Model školskej knižnice* totiž odporúča školským knižniciam, aby každý rok zakúpili tri zväzky na 1 registrovaného používateľa. Na základe uvedeného ročného prírastku by sa knižničné fondy školských knižníc obnovili za **57 rokov**. Je potrebné povedať, že trend malého ročného prírastku je trvalý.

Počet knižničných jednotiek spracovaných automatizovane tvoril **15,09 %** z celkového počtu evidovaných knižničných jednotiek, čo je oproti roku 2010 **nárast približne o 7 %**. V skutočnosti bol počet automatizovane spracovaných knižničných jednotiek oveľa vyšší, čo potvrdzujú napríklad aj údaje získané na základe písomnej žiadosti o predloženie vysvetlenia k uvedeným štatistickým údajom vo *Výkaze o školskej a akademickej knižnici za rok 2011 Škol (MŠVVŠ SR) 10 – 01*, ktorú 47 školským knižniciam v územnej pôsobnosti Krajského školského úradu v Bratislave a Krajského školského úradu v Trenčíne zaslalo metodické centrum Slovenskej pedagogickej knižnice pre školské knižnice. Uvedené školské knižnice vo svojich štatistických výkazoch nevykázali žiadne knižničné jednotky spracované automatizovane.

Na základe vyššie spomínanej písomnej žiadosti sa zistilo, že oslovené školské knižnice mali automatizovane spracovaných spolu **111 806 knižničných jednotiek**. Knižnice najčastejšie ako dôvody nezrovnalostí vo vykázanom štatistickom údaji v porovnaní s reálnym stavom uvádzali vlastnú nepozornosť, nedostatočnú počítačovú gramotnosť, nepridržiavanie sa *Metodického pokynu na vyplňovanie štátneho štatistického výkazu o školskej a akademickej knižnici Škol (MŠVVŠ SR) 10 – 01 určeného na automatizované spracovanie* alebo technické problémy.

Uvedeným štatistickým nepresnostiam mohli predísť štatistici z oboch vyššie uvedených krajských školských úradov, ak by predmetné školské knižnice pred schválením ich štatistického výkazu na túto skutočnosť upozornili. Metodické centrum Slovenskej pedagogickej knižnice pre školské knižnice zaslalo začiatkom januára 2012 všetkým krajským školským úradom tabuľky so základnými identifikačnými údajmi o školách, ktoré si z finančných prostriedkov MŠVVaŠ SR v rámci rozvojového projektu *Elektronizácia a revitalizácia školských knižníc* zakúpili v rokoch 2006 – 2009 a roku 2011 automatizované knižnično-informačné systémy a ktoré mali spracovávať knižničné jednotky automatizovaným spôsobom. V tabuľkách bol uvedený aj rok finančnej podpory a konkrétny názov automatizovaného knižnično-informačného systému. Povinnosťou štatistikov bolo pridržiavať sa uvedeného nástroja kontroly.

Výnimku malo len 26 školských knižníc, ktoré si zakúpili automatizované knižnično-informačné systémy v rámci rozvojového projektu *Elektronizácia a revitalizácia školských knižníc 2011*. Spomínané školské knižnice začali spracovávať knižničné jednotky automatizovaným spôsobom až roku 2012.

Tabuľka 3: Knižničný fond

Ukazovateľ		2010	2011	%
Knižničné jednotky spolu		7 054 265	7 075 292	100,30
- v tom	knihy a zviazané periodiká	6 873 907	6 842 038	99,53
	audiovizuálne a elektronické dokumenty	42 621	136 726	320,79
	iné špeciálne dokumenty	137 737	96 528	70,08
Počet titulov dochádzajúcich periodík		22 886	18 011	78,69
Ročný prírastok knižničných jednotiek		143 187	123 272	86,09
Knižničné jednotky spracované automatizovane celkom		608 117	1 067 700	175,57

Graf 3: Knižničný fond

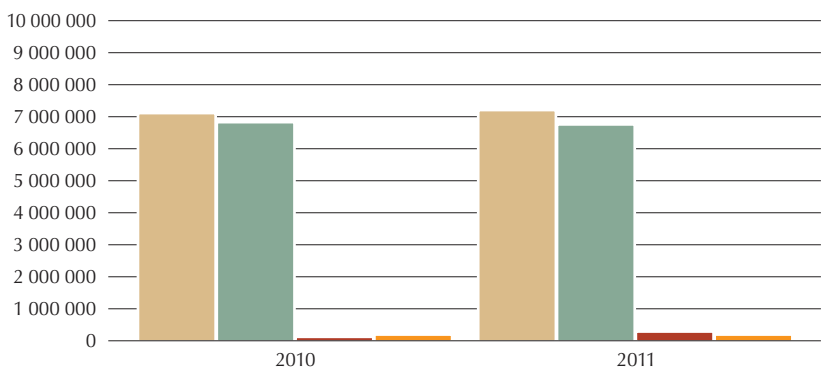

Legenda: knižničné jednotky spolu, knihy a zviazané periodiká, audiovizuálne a elektronické dokumenty, iné špeciálne dokumenty.

▶ Pozri tabuľku 4 a graf 4.

2.4. Výpožičky

Na základe tabuľkového spracovania kvantitatívnych údajov o počte poskytnutých výpožičiek (tabuľka 5) a po prepočítaní celkového počtu výpožičiek na **1 registrovaného používateľa**, ktorý bol **3,83**, možno konštatovať, že tento výsledok sa oproti roku 2010 zmenil len nepatrne (zvýšenie o 0,16 výpožičiek).

Po prepočítaní výpožičiek odbornej literatúry a krásnej literatúry na počet registrovaných používateľov z radov pedagogických zamestnancov, nepedagogických zamestnancov, prípadne iných členov miestnych komunít pripadlo na **1 takéhoto používateľa 11,70 výpožičiek**. Oproti roku 2010 je to nárast o 4,37 %. Po prepočítaní výpožičiek odbornej literatúry a krásnej literatúry na počet registrovaných používateľov z radov žiakov pripadlo na **1 žiaka 2,66 výpožičiek**. Podobný výsledok bol zaznamenaný aj v predchádzajúcom roku, konkrétne to predstavovalo 2,58 výpožičiek.

Počet výpožičiek by bol v skutočnosti oveľa **vyšší**, keby školskí knihovníci systematicky evidovali najmä:

- prezenčné výpožičky žiakov a učiteľov počas vyučovacích hodín v školských knižniciach,
- absenčné výpožičky učiteľov v pravidelných mesačných intervaloch,
- absenčné výpožičky a prezenčné výpožičky periodík.

Pri riadenom rozhovore so školskými knihovníkmi sa zistilo, že niektorí školskí knihovníci vypožičali učiteľom veľké množstvo kníh, pričom výpožičky nielen nepredlžovali v mesačných intervaloch, ale ich vôbec ani nevykazovali ako výpožičky v danom kalendárnom roku.

Školské knižnice poskytli v rámci medzikniižničnej výpožičnej služby iným knižniciam v rámci Slovenskej republiky **44 knižničných jednotiek** a z iných knižníc v rámci Slovenskej republiky si vypožičali **253 knižničných jednotiek**.

Po prepočítaní študijných a čitateľských miest na počet školských knižníc pripadlo na 1 školskú knižnicu **7 študijných a čitateľských miest**.

Celková plocha školských knižníc sa oproti roku 2010 zmenila minimálne, vzrástla o 1 443 m². Po prepočítaní celkovej plochy školských knižníc v m² na počet školských knižníc sa zistilo, že celková plocha **1 školskej knižnice je len 38,34 m²**. Roku 2010 to bolo 39 m². Na základe tohto zistenia musíme konštatovať, že školské knižnice naďalej nie sú umiestnené v optimálnych priestoroch. Podľa odporúčania *Modelu školskej knižnice* by mala plocha na poskytovanie knižnično-informačných služieb v škole s počtom žiakov do 249 zaberať 93 m², v škole s počtom od 250 do 499 žiakov 186 m² a v škole s počtom žiakov viac ako päťsto 279 m².

Na základe prepočtu všetkých prevádzkových hodín pre používateľov za týždeň na počet školských knižníc sa ukázalo, že počet prevádzkových hodín oproti roku 2010 sa **znížil o 1 hodinu a 15 minút**. V sledovanom období 1 školská knižnica poskytovala knižnično-informačné služby v priemere **4 hodiny a 8 minút**. Je potrebné poznamenať, že mnohé školské knižnice nezapočítali do prevádzkových hodín vyučovacie hodiny v školskej knižnici. Bolo by vhodné, keby školské knižnice v rámci takzvaných výpožičných hodín **uvádzali aj rozvrh vyučovacích hodín v školských knižniciach** a tento **čas započítali do prevádzkových hodín**. V porovnaní s odporúčaním *Modelu školskej knižnice* uvedené prevádzkové hodiny predstavujú len 16 % z optimálneho počtu výpožičných hodín. Podľa *Modelu školskej knižnice* by mala byť školská knižnica otvorená päť hodín denne a minimálne dvakrát do týždňa aj v popoludňajších hodinách, konkrétne do 16. hodiny. Aj v integrovaných knižniciach by sa

Tabuľka 4: Používatelia

Ukazovateľ	2010	2011	%
Registrovaní používatelia	321 850	320 588	99,60
- z toho žiaci	282 048	279 421	99,06
Potenciálni používatelia	588 533	570 378	96,92
- z toho žiaci	517 595	501 415	96,87

Graf 4: Používatelia

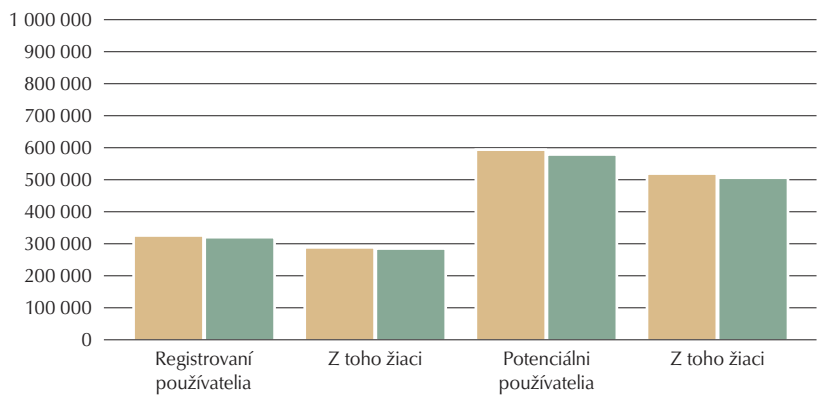

Legenda: 2010, 2011.

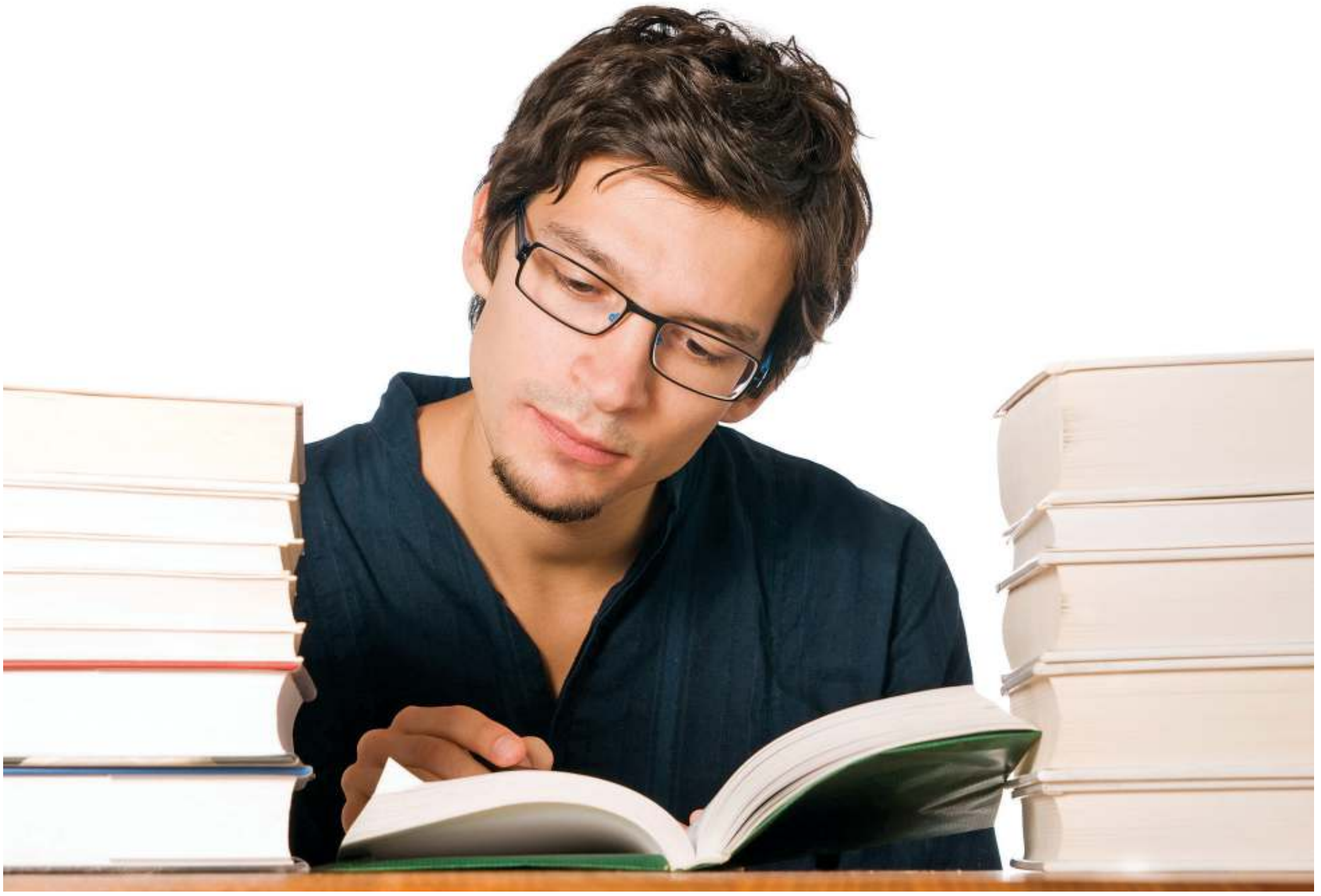

mali knižnično-informačné služby poskytovať najmenej dvakrát do týždňa, a to až do 18. hodiny. Na druhej strane treba povedať, že niektoré školské knižnice poskytovali svoje knižnično-informačné služby aj nad rámec odporúčania. Namiesto odporúčaných 25 výpožičných hodín boli otvorené aj 40 hodín týždenne.

▶ Pozri tabuľku 5 a graf 5.

2.5. Podujatia pre používateľov

Školské knižnice realizovali popri poskytovaní knižnično-informačných služieb aj **vzdelávacie a kultúrno-spoločenské podujatia** pre svojich používateľov, pripravovali odborné kurzy, semináre a podobné akcie (tabuľka 6). Po prepočítaní počtu vzdelávacích a kultúrno-spoločenských podujatí na počet školských knižníc sa zistilo, že každá školská knižnica zorganizovala približne **10 podujatí, čo predstavuje v porovnaní s rokom 2010 nárast o 43 %**.

Školské knižnice organizovali rôzne akcie **s cieľom poskytnúť žiakom príležitosť, aby predviedli svoje vedomosti, schopnosti a zručnosti pred kolektívom, posilnili svoje vôľové vlastnosti, kultivovali svoje estetické cítenie, zlepšili svoje jazykové zručnosti, svoj školský prospech a posilnili aj svoje sebavedomie**. Napríklad na podporu rozvoja čitateľskej gramotnosti školské knižnice realizovali hodiny hlasného čítania, čitateľské dielne, čitateľské maratóny, tvorivé písania, literárne, recitačné a spevácke súťaže, vedomostné kvízy, besedy so spisovateľmi, ilustrátormi či inými celoslovensky alebo regionálne významnými osobnosťami, žiacke besedy o prečítaných knihách, prezentácie knižničných noviniek, literárne pásma o spisovateľoch formou powerpointovej prezentácie, dramatizácie rozprávok, rozprávkové dopoludnia či popoludnia, rozhlasové relácie, vianočné akadémie.

Ako príklad môžeme uviesť aktivitu školskej knižnice Základnej školy s materskou školou Samuela Timona v Trenčianskej Turnej. Menovaná školská knižnica zrealizovala projekt *Čitateľský žolík*, ktorého cieľom bola **podpora čítania** u žiakov 3. až 9. ročníka a **precvičovanie čítania s porozumením**. Žiak dostal za každú prečítanú knihu žolíka, pričom malo ísť o knihu primeranú jeho veku z oblasti beletrie. Musel priniesť knihu do školy a porozprávať jej stručný obsah vyučujúcej slovenského jazyka a literatúry alebo zástupkyni riaditeľky školy. Ako pomôcku na rozhovor o knihe si mohol pripraviť doplnkové materiály, napríklad vlastnú ilustráciu knihy alebo komiks inšpirovaný obsahom knihy. Čitateľského žolíka mohol neskôr žiak použiť ako ospravedlnenku namiesto ústneho skúšania alebo kratšej písomky.

Využívanie priestorov školských knižníc na podporu rozvoja čitateľskej gramotnosti potvrdzuje aj *Správa o stave a úrovni výchovy a vzdelávania v školách a školských zariadeniach v Slovenskej republike v školskom roku 2010/2011*, ktorú vypracovala Štátna školská inšpekcia a ktorá je sprístupnená na jej webe: http://www.ssiba.sk/admin/fckeditor/editor/userfiles/file/Dokumenty/sprava_2011.pdf.

V časti 1.2.1d *Rozvíjanie čitateľskej gramotnosti* sa uvádza: *„V čase vyučovania sa* [školské knižnice] *využívali prevažne na hodinách vzdelávacej oblasti jazyk a komunikácia... Riaditelia v dotazníkoch uviedli využívanie priestorov školskej knižnice aj v čase mimo vyučovania (75 %) na realizáciu aktivít a podujatí zameraných na podporu rozvoja čitateľskej gramotnosti (čítanie v školskej knižnici, besedy o knihách, súťaže s rozprávkami, hádankami a slovami, literárne kvízy, Týždeň hlasného čítania, celoročná súťaž o najaktívnejšieho čitateľa).“* Uvedené zistenia boli získané na základe dotazníka zadaného riaditeľom 176 kontrolovaných základných škôl a z hospitačnej činnosti.

Podobné pozitívne zistenia deklarovali aj školskí inšpektori, ktorí sledovali rozvoj čitateľskej gramotnosti pri komplexných inšpekciách na gymnáziách prostredníctvom 865 hospitácií a v stredných odborných školách na 387 vyučovacích hodinách všeobecnovzdelávacích predmetov a na 325 hodinách odborných predmetov. V časti 1.3.4 *Rozvíjanie čitateľskej gramotnosti* je uvedené: *„V čase vyučovania školy v rôznej miere realizovali v knižniciach aktivity podporujúce čitateľskú gramotnosť. Na 15 (55,6 %) gymnáziách a v 11 (47,8 %) stredných odborných školách využili ich priestor vo viacerých predmetoch. Boli to netradičné formy výučby slovenského jazyka a literatúry spojené s organizovaním besied o knihách, diskusné kluby, čítanie a rozbor literárnych ukážok. Na vyučovaní cudzích jazykov išlo prevažne o prácu so slovníkmi, v geografii o vyhľadávanie podkladov na tvorbu článkov o krajinách pre destinácie cestovného ruchu, v prírodovedných predmetoch o spracúvanie informácií z populárno-vedeckej literatúry, z encyklopédií.“* Takisto potvrdili využívanie školských knižníc mimo vyučovania, a to predovšetkým na *„záujmovú činnosť, na prípravu žiakov najmä na recitačné súťaže, na organizovanie podujatí k Medzinárodnému dňu školských knižníc, na konanie literárnych a iných besied s významnými osobnosťami.“*

Pri realizácii rôznych foriem a metód kolektívnej práce so svojimi používateľmi sa školské knižnice inšpirovali aj celoslovenskými či medzinárodnými projektmi určenými na podporu čítania.

Príklady vzdelávacích a kultúrno-spoločenských podujatí v sledovanom období:

- **63 školských knižníc** z celkového počtu 165 prihlásených sa 1. apríla 2011 zúčastnilo **medzinárodného podujatia *Noc s Andersenom 2011***, ktorého koordinačným centrom na Slovensku bol Spolok slovenských knihovníkov.

- **Veľa školských knižníc** sa zapojilo do **4. ročníka celoslovenského projektu *Čítajme si***. Žiaci po celom Slovensku čítali knihu, ktorú si vybrali samotné knižnice. Simultánne čítanie sa konalo 31. mája 2011 od 9.00 do 15.00. Podujatie zorganizovala Linka detskej istoty pri Slovenskom výbore pre UNICEF v spolupráci so Slovenskou asociáciou knižníc, Spolkom slovenských knihovníkov a s vydavateľstvom Slovart.

- **5 714 českých žiakov** (45 základných škôl a 4 stredné školy) a **62 769 slovenských žiakov** (441 základných škôl a 95 stredných škôl) sa zapojilo v októbri – Mesiaci školských knižníc – do **3. ročníka česko-slovenského projektu *Záložka do knihy spojuje školy***. Cieľom projektu bolo nadviazanie kontaktov medzi českými a slovenskými školami a podpora čítania prostredníctvom výmeny záložiek. Zorganizovala ho Slovenská pedagogická knižnica v Bratislave v spolupráci s Pedagogickou knižnicou J. A. Komenského v Prahe. Žiaci vyrábali záložky na vyučovacích hodinách, v rámci krúžkovej činnosti, v školskom klube detí alebo doma. Pri ich výrobe využívali rôzne techniky a pomôcky. Mnohé školy k samotným

Tabuľka 5: Výpožičky

Ukazovateľ			2010	2011	%
Výpožičky spolu			1 180 179	1 226 318	103,90
- z toho literatúra	pre učiteľov	odborná	211 566	293 911	138,92
		krásna	80 450	88 144	109,56
	pre žiakov	odborná	179 583	183 981	102,45
		krásna	548 100	560 653	102,29
Medziknižničná výpožičná služba iným knižniciam			61	44	72,13
Medziknižničná výpožičná služba z iných knižníc			555	253	45,59
Počet študijných a čitateľských miest			14 845	14 582	98,23
Celková plocha knižnice v m²			73 126	74 569	101,97
- z toho priestory pre používateľov v m²			60 841	61 360	100,85
Počet prevádzkových hodín pre používateľov za týždeň			10 002	9 508	95,06

Graf 5: Výpožičky spolu

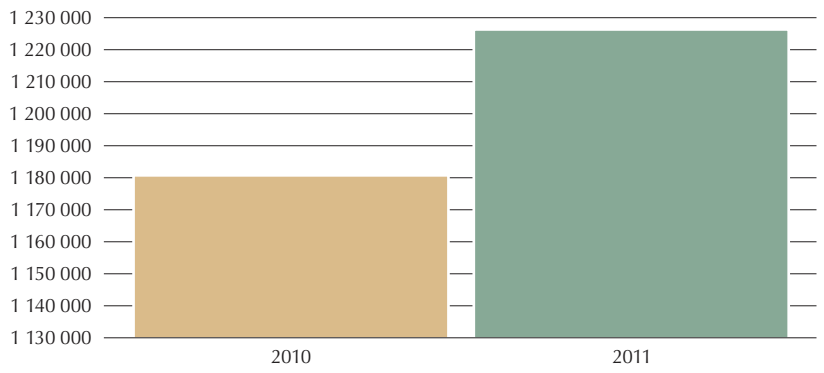

záložkám pribalili aj školské časopisy, bulletiny o škole, reklamné predmety, rozprávkové knihy alebo fotografie žiakov, ktorí sa zúčastnili projektu. Osem škôl si na základe vzájomnej dohody vymenilo záložky pri osobnej návšteve zástupcov škôl. Výmena záložiek prispela k nadviazaniu nových priateľských vzťahov medzi partnerskými školami, k podpore záujmu o čítanie a v mnohých prípadoch i k zvýšenej návštevnosti školských knižníc.

■ **304 školských knižníc** v základných a stredných školách sa 24. októbra 2011 zapojilo do **7. ročníka *Súťaže o najzaujímavejšie podujatie školskej knižnice* k Medzinárodnému dňu školských knižníc** na tému *Školské knižnice pripravujú žiakov na život*. Cieľom súťaže bolo zábavnými formami práce s knihou podporiť u žiakov dobrý a trvalý vzťah ku knihe, k školskej knižnici, k čítaniu a poznávaniu nového. Súťaž zorganizovala Slovenská pedagogická knižnica pod záštitou ministra školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky Eugena Jurzycu. Víťazi súťaže boli ocenení sumou **3 000 €**, ktorú im venovala sekcia regionálneho školstva MŠVVaŠ SR na nákup kníh podľa vlastného výberu do knižničných fondov. Prvá stredná škola mimo poradia víťazov získala zvláštnu cenu (**300 €**) od Slovenskej asociácie knižníc. Jadro podujatí tvorili napríklad dramatizácie rozprávok, literárne pásma o slovenských spisovateľoch formou powerpointovej prezentácie, vedomostné kvízy, tvorivé dielne, v rámci ktorých žiaci najčastejšie ilustrovali rozmanité texty, kreslili komiksy, písali básne, vyrábali plagáty oboznamujúce so životom a s tvorbou významných osobností. Mnohé školské knižnice vyzvali žiakov, aby do školy priniesli svoju najobľúbenejšiu knihu a predstavili ju v rámci podujatia svojim spolužiakom. Niektoré školské knižnice zorganizovali aj besedy so spisovateľmi.

Pretrvávajúcim pozitívom je, že **školské knižnice pozývali na svoje vzdelávacie a kultúrno-spoločenské podujatia nielen členov svojich školských komunít, ale aj rodičov žiakov, starých rodičov, zástupcov zriaďovateľov škôl (najčastejšie starostov obcí), zástupcov dedinských farností, obecných či mestských poslancov, knihovníčky z obecných alebo mestských knižníc**. Na propagáciu podujatí využívali najčastejšie nástenky, plagáty, samostatné pozvánky rodičom žiakov, predstaviteľom miestnych komunít, zriaďovateľom škôl, školské časopisy, webové sídla škôl či obcí, školský rozhlas alebo školské televízne štúdiá, prípadne obecný rozhlas, ako aj regionálne či celoslovenské printové a elektronické médiá.

Školské knižnice spolupracovali pri príprave svojich podujatí aj s verejnými knižnicami. Niektoré svoje podujatia realizovali napríklad v priestoroch verejných knižníc alebo si na ne vypožičali informačné zdroje z týchto knižníc. Školské knižnice často zabezpečovali z radov žiakov účastníkov na podujatia verejných knižníc. Za vzor vynikajúcej spolupráce regionálnych knižníc so základnými a strednými školami môžeme pokladať **Krajskú knižnicu v Žiline**, ktorá roku 2011 pre ne zorganizovala 106 akcií informačnej výchovy, rôzne besedy, tvorivé dielne, hlasné čítania.

Školské knižnice v sledovanom období zorganizovali **9 487 akcií informačnej výchovy**. Po ich prepočítaní na počet knižníc pripadlo na 1 školskú knižnicu približne **5 akcií informačnej výchovy**, čo predstavuje v porovnaní s rokom 2010 nárast o 67 %. Navyše, na základe riadeného rozhovoru so školskými knihovníkmi môžeme povedať, že mnohí školskí knihovníci organizovali v spolupráci s učiteľmi mnohonásobne viac akcií zameraných na prácu s informáciami. Tieto však buď systematicky neevidovali, na konci kalendárneho roka nespočítali a neuviedli v koncoročnom štatistickom výkaze, alebo si neboli vedomí toho, že práca s informáciami je súčasťou informačnej výchovy a má sa systematicky evidovať a štatisticky vykazovať.

▶ Pozri tabuľku 6 a graf 6.

2.6. Informačné technológie

Proces elektronizácie a internetizácie je číselne vyjadrený v tabuľke 7. Oproti roku 2010 sme **zaznamenali vo všetkých sledovaných ukazovateľoch nárast**. Počet serverov v školských knižniciach sa zvýšil o **11** a počet počítačových staníc o **102**. Počet prístupných počítačov pre používateľov školských knižníc sa zvýšil o **123** a počet pripojení pre týchto používateľov na školský internet o **90**. Mierne sa zvýšil aj počet počítačových staníc pripojených na školský intranet, konkrétne o **29**.

Plynulé napredovanie elektronizácie a internetizácie školských knižníc sa uskutočnilo aj vďaka spomínanému rozvojovému projektu MŠVVaŠ SR *Elektronizácia a revitalizácia školských knižníc 2011*. Základnou súčasťou realizácie rozvojového projektu bolo najmä zakúpenie komplexnej počítačovej zostavy zvlášť pre školského knihovníka a zvlášť pre používateľov školskej knižnice, automatizovaného knižnično-informačného systému s on-line katalógom, čítačky čiarového kódu, tlačiarne a zabezpečenie pripojenia školskej knižnice na školský internet. Cieľom projektu bolo okrem rozšírenia a skvalitnenia knižnično-informačných služieb školských knižníc zlepšiť aj prístup ku knižničným fondom prostredníctvom on-line katalógov, umožniť používateľom školských knižníc využívanie plných textov prostredníctvom počítačových sietí, zredukovať rutinnú prácu školských knihovníkov a získať časový priestor na ich interakciu s používateľmi, na aktivity rozvíjajúce čitateľskú a informačnú gramotnosť.

Pozitívny prínos rozvojového projektu MŠVVaŠ SR *Elektronizácia a revitalizácia školských knižníc* (584 podporených školských knižníc v základných a stredných školách celkovou finančnou sumou 1 849 277,30 € v rokoch 2006 – 2009 a roku 2011) dokazujú výsledky, ktoré sa získali po prepočítaní celkového počtu počítačových staníc a počtu pripojení k školskému internetu a intranetu na počet školských knižníc v roku 2005 a v roku 2011. Roku 2005 pripadalo na **1 počítač** 7,95 školských knižníc, roku 2011 to bolo **0,95 školskej knižnice**. Roku 2005 pripadalo na **1 počítač s pripojením na školský internet** 12,78 školských knižníc, roku 2011 to bolo **0,98 školskej knižnice**. Roku 2005 pripadalo na **1 počítač s pripojením na školský intranet** 56,52 školských knižníc, roku 2011 to bolo **5,13 školských knižníc**.

Na druhej strane je potrebné konštatovať, že skutočný stav ešte stále nezodpovedá odporúčaniu *Modelu školskej knižnice*, podľa ktorého by mala mať každá školská knižnica 1 počítač pre školského knihovníka a 5 počítačov pre používateľov školskej knižnice v škole s počtom žiakov do 500 žiakov a až 15 počítačov pre používateľov školskej knižnice nad 500 žiakov.

Za sledované obdobie **375 školských knižníc** v štátnom štatistickom zisťovaní uviedlo, že vlastnia **automatizovaný knižnično-informačný systém**. V skutočnosti si až **418 školských knižníc** z 584 podporených v rokoch 2006 – 2009 a roku 2011 zakúpilo automatizované knižnično-informačné systémy z finančných prostriedkov z rozvojového projektu MŠVVaŠ SR *Elektronizácia a revitalizácia školských knižníc* a **15 školských knižníc** si ich zakúpilo z rozpočtov svojich škôl. Išlo o tieto automatizované knižnično-informačné systémy: Clavius (278 školských knižníc), Knižnično-informačný systém pre malé a stredné knižnice (84 školských knižníc), Proflib Štart (59 školských knižníc), Dawinci (4 školské knižnice), Evidencia kníh (4 školské knižnice), Advanced Rapid Library (2 školské knižnice), automatizované knižnično-informačné systémy vyrobené na objednávku zriaďovateľa školskej knižnice (2 školské knižnice).

Údaje o počte automatizovaných knižnično-informačných systémov boli získané na základe vyžiadanej evidencie distribútorov jednotlivých automatizovaných knižnično-informačných systémov a na základe dotazníkového výskumu metodického centra Slovenskej pedagogickej knižnice pre školské knižnice, ktorý bol realizovaný roku 2010 pod názvom *Rozvojový projekt Ministerstva školstva Slovenskej republiky Elektronizácia a revitalizácia školských knižníc 2006 – 2009*.

Štatistickým nepresnostiam vo vykazovaní vlastnenia automatizovaného knižnično-informačného systému školskou knižnicou mohli opäť predísť štatistici z Krajského školského úradu v Bratislave a Krajského školského úradu v Trenčíne, ak by 41 školských knižníc pred schválením ich štatistického výkazu na túto skutočnosť upozornili. Uvedené školské knižnice totiž vo svojich štatistických výkazoch neuviedli vlastníctvo automatizovaného knižnično-informačného systému. Vo svojich stanoviskách, ktoré zaslali na základe písomnej žiadosti o predloženie vysvetlenia k uvedeným štatistickým údajom vo *Výkaze o školskej a akademickej knižnici za rok 2011 Škol (MŠVVŠ SR) 10 – 01* metodickému centru Slovenskej pedagogickej knižnice pre školské knižnice, najčastejšie uvádzali ako dôvod nezrovnalostí vo vykázanom štatistickom údaji so skutočným údajom vlastnú nepozornosť alebo nepridržiavanie sa *Metodického pokynu na vyplňovanie štátneho štatistického výkazu o školskej a akademickej knižnici Škol (MŠVVŠ SR) 10 – 01 určeného na automatizované spracovanie*. Dve školské knižnice uviedli, že vedome nepriznali vlastníctvo automatizovaného knižnično-informačného systému z dôvodu jeho neuvedenia do prevádzky, keďže ich zamestnanci neabsolvovali školenie na prácu v automatizovanom knižnično-informačnom systéme.

Všetky krajské školské úrady, ako už bolo uvedené v časti *Knižničný fond*, v januári 2012 získali potrebný nástroj kontroly aj na požadovaný štatistický údaj.

On-line katalóg umiestnený na internete malo **130 školských knižníc**. Oproti roku 2010 je to síce nárast o 7 on-line katalógov, ale v skutočnosti by ho malo vlastniť až 242 školských knižníc. Uvedený údaj bol získaný na základe spomínaného dotazníkového prieskumu. Z uvedenej skutočnosti vyplýva, že až 119 školských knižníc buď neuviedlo on-line katalóg do prevádzky pre technické problémy pri inštalácii modulov on-line katalógov, alebo nezabezpečilo pripojenie školskej knižnice na školský internet, prípadne nevenovalo dostatočnú pozornosť vypĺňaniu požadovaného údaja. Ďalším dôvodom by mohla byť personálna zmena vedenia školy, ktoré si zatiaľ nesplnilo túto povinnosť, alebo zmena školského knihovníka, ktorý zatiaľ neabsolvoval školenie na prácu s daným automatizovaným knižnično-informačným systémom.

V sledovanom období **72 školských knižníc** uviedlo, že má webové sídlo knižnice. Oproti roku 2010 je to nárast o 67 % školských knižníc. Keďže pre školské knižnice platí, že ich webové sídla sú súčasťou webových stránok materských inštitúcií (základných a stredných škôl) a v rámci nich majú umiestnený link *Školská knižnica* alebo *Knižnica*, prevažná väčšina školských knižníc mala tento údaj vykázať. V skutočnosti totiž na webových stránkach poskytovali základné informácie o svojej činnosti, o profile svojho knižničného fondu, o škále poskytovaných knižnično-informačných služieb a o výpožičných hodinách. Dá sa predpokladať, že mnohé školské knižnice nepostupovali v súlade s *Metodickým pokynom na vyplňovanie štátneho štatistického výkazu o školskej a akademickej knižnici Škol (MŠVVŠ SR) 10 – 01 určeného na automatizované spracovanie*.

▶ Pozri tabuľku 7 a graf 7.

2.7. Personálne zabezpečenie

V tabuľke 8 je uvedený počet zamestnancov-školských knihovníkov a stupeň ich vzdelania. Z celkového počtu zamestnancov školských knižníc bolo **92,60 % školských knihovníkov** bez knihovníckeho vzdelania, **5,51 %** malo **základné knihovnícke vzdelanie** (napr. knihovnícky kurz) a **1,88 %** odborné knihovnícke vzdelanie. Podobné výsledky boli získané aj roku 2010.

Funkciu školského knihovníka vykonávali prevažne učitelia slovenského jazyka a literatúry, ktorí nemali špeciálne upravený pracovný úväzok. Prácu v školskej knižnici vykonávali popri vyučovaní, ako činnosť súvisiacu s výchovno-vzdelávacou činnosťou učiteľa. Ich pracovný týždeň sa skladal z priamej vyučovacej činnosti (23 hodín) a z ďalších činností (15,5 hodiny), ktoré venovali príprave na vyučovanie, pracovným poradám, rodičovským združeniam, individuálnym konzultáciám s rodičmi, dozorom, vedeniu kabinetov či práci v záujmových útvaroch. Z toho vyplýva, že funkciu školského knihovníka vykonávali ako mimoškolskú aktivitu.

Na základe riadeného telefonického rozhovoru so školskými knihovníkmi i s riaditeľmi základných a stredných škôl možno konštatovať, že mnohí školskí knihovníci zastávali túto funkciu radi, viacerí ju brali ako povinnosť, niektorí aj ako nevyhnutné zlo a našli sa i takí, čo ju odmietali vykonávať. Spoločným argumentom

Tabuľka 6: Podujatia pre používateľov

Ukazovateľ	2010	2011	%
Vzdelávacie a kultúrno-spoločenské podujatia pre používateľov	12 774	19 056	149,18
- z toho akcie informačnej výchovy	4 639	9 487	204,51

Graf 6: Podujatia pre používateľov

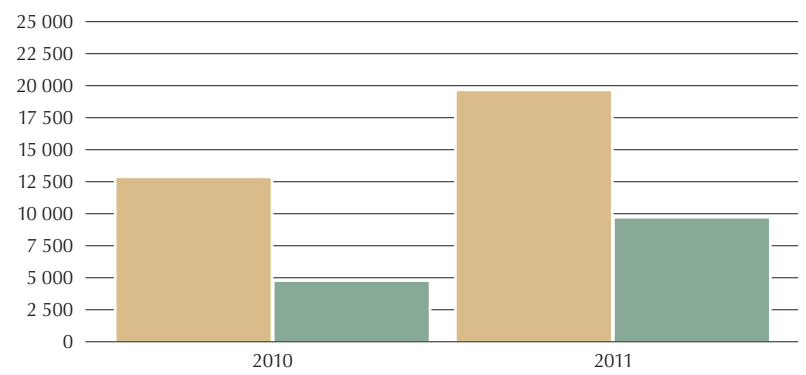

Legenda: vzdelávacie a kultúrno-spoločenské podujatia pre používateľov, z toho akcie informačnej výchovy.

Tabuľka 7: Informačné technológie

Ukazovateľ		2010	2011	%
Počet serverov v školských knižniciach		282	291	103,19
Počet počítačových staníc v školských knižniciach		1 956	2 058	105,21
- z toho	s pripojením na internet	1 788	1 908	106,71
	prístupných používateľom	1 386	1 509	108,87
	prístupných používateľom s pripoj. na internet	1 278	1 368	107,04
	s pripojením na intranet	350	379	108,28
Automatizovaný knižnično-informačný systém		237	375	158,22
On-line katalóg školskej knižnice na internete		123	130	105,69
Webová stránka školskej knižnice		43	72	167,44

Graf 7: Počet počítačových staníc v školských knižniciach

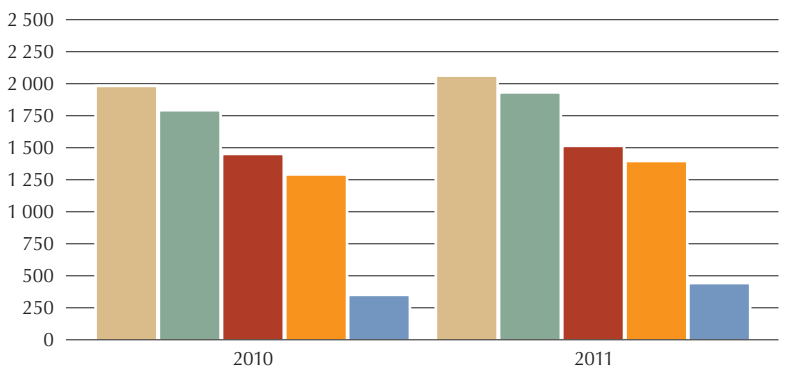

Legenda: počet počítačových staníc v školských knižniciach, s pripojením na internet, prístupných používateľom, prístupných používateľom s pripojením na internet, s pripojením na intranet.

všetkých oslovených pedagogických zamestnancov bolo slabé, respektíve žiadne finančné ohodnotenie a ich plné vyťaženie povinnosťami spojenými s výchovno-vzdelávacou činnosťou. Z uvedených dôvodov neprejavili ani záujem o odbornú prípravu na vykonávanie knižničných činností v rámci akreditovaných vzdelávacích programov kontinuálneho vzdelávania.

Ďalšiemu vzdelávaniu školských knihovníkov sa venovalo Metodicko-pedagogické centrum. V jeho regionálnom pracovisku v Banskej Bystrici si v rámci aktualizačného vzdelávania (akreditovaný vzdelávací program *Práca v školskej knižnici*) zvýšilo stupeň odborného knihovníckeho vzdelania 13 školských knihovníkov. V regionálnom pracovisku v Prešove sa v sledovanom období otvoril uvedený vzdelávací program aktualizačného vzdelávania pre 17 školských knihovníkov, ukončený bol vo februári 2012.

Školskí knihovníci využívali odborné poradenstvo metodického centra Slovenskej pedagogickej knižnice pre školské knižnice. Odborné konzultácie poskytnuté elektronickou poštou (v počte 907 písomne evidovaných konzultácií), telefonickou formou (v počte 172 písomne evidovaných konzultácií) alebo osobnou návštevou v školských knižniciach alebo návštevou školských knihovníkov v Slovenskej pedagogickej knižnici (v počte 8 písomne evidovaných konzultácií) boli zamerané najmä na zriadenie školskej knižnice, zrušenie školskej knižnice, zlúčenie školskej knižnice a obecnej knižnice, vypracovanie vnútorných právnych dokumentov potrebných na činnosť a prevádzku školskej knižnice, vyplnenie formulára o zriadení školskej knižnice pre potreby Ministerstva kultúry SR, vedenie prírastkového zoznamu a zoznamu úbytkov, postup pri revízii knižničného fondu a vyraďovaní knižničných jednotiek, vypĺňanie štatistických údajov o činnosti školskej knižnice za rok 2010, základy elektronizácie školskej knižnice, ako aj realizáciu informačnej výchovy a čitateľskej gramotnosti. Školské knižnice pri výkone knižničných činností sporadicky využívali aj poradenské služby verejných knižníc.

Počet zamestnancov školských knižníc prepočítaný na plnú zamestnanosť sa oproti roku 2010, keď bolo štatisticky vykázaných 211 zamestnancov, **znížil o 134,6** zamestnancov.

▶ Pozri tabuľku 8 a graf 8.

2.8. Hospodárenie školských knižníc

Zriaďovatelia školských knižníc zabezpečovali prevádzku a činnosť školských knižníc v súlade s § 12 ods. 2 písm. d) zákona o knižniciach a s ustanovením § 2 zákona č. 597/2003 Z. z. o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení v znení neskorších predpisov.

Celkový objem finančných prostriedkov na činnosť školských knižníc (tabuľka 9) oproti roku 2010 **vzrástol o 138 126 €**, čo predstavuje nárast približne o 11 %. **Mzdové náklady na školských knihovníkov** paradoxne oproti roku 2010 **klesli o 9 866 €**, čo predstavuje pokles približne o 3 %. **Finančné náklady na nákup knižničného fondu** oproti predchádzajúcemu obdobiu **vzrástli o 96 827 €**, čo predstavuje nárast približne o 14 %.

Tabuľka 8: Personálne zabezpečenie školských knižníc

Ukazovateľ		2010	2011	%
Počet zamestnancov školskej knižnice (fyzické osoby)		2 370	2 394	101,01
- z toho	bez knihovníckeho vzdelania	2 164	2 217	102,45
	so základným knihovníckym vzdelaním (kvalifikačný kurz)	158	132	83,54
	s odborným knihovníckym vzdelaním (VŠ, SOŠ)	42	45	107,14
Počet zamestnancov (prepočítaný stav na plnú zamestnanosť)		211,0	76,4	36,20

Graf 8: Personálne zabezpečenie školských knižníc

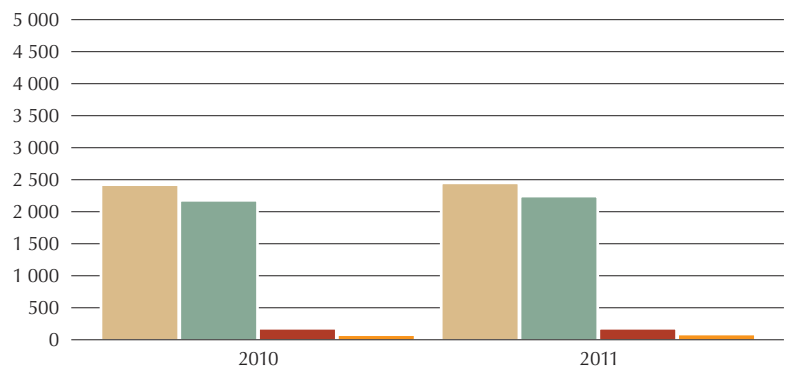

Legenda: počet zamestnancov školskej knižnice (fyzické osoby), bez knihovníckeho vzdelania, so základným knihovníckym vzdelaním (kvalifikačný kurz), s odborným knihovníckym vzdelaním (VŠ, SOŠ).

Pri porovnaní jednotlivých ukazovateľov s odporúčaniami *Modelu školskej knižnice* sa ukázalo, že objem finančných prostriedkov na činnosť školských knižníc je stále nízky. Dôkazom sú výsledky, ktoré boli získané po prepočítaní celkových finančných nákladov na počet školských knižníc, mzdových nákladov na počet školských knihovníkov, finančných nákladov na nákup knižničného fondu na počet školských knižníc, ďalej na počet registrovaných používateľov a na počet potenciálnych používateľov.

Celkové finančné náklady na **činnosť 1 školskej knižnice** predstavovali **633,71 €** (oproti roku 2010 je to nárast len o 44,98 €). Mzdové náklady na **1 školského knihovníka** predstavovali **142,77 €** (oproti roku 2010 je to pokles o 5,6 €). **Mzdové ohodnotenie školského knihovníka za celoročnú prácu** v školskej knižnici je **alarmujúce**, školských knihovníkov **odrádza**. Finančné náklady na nákup knižničného fondu do 1 školskej knižnice predstavovali **357,17 €** (oproti roku 2010 je to nárast len o 35,57 €).

Finančné náklady **na nákup knižničného fondu na 1 registrovaného používateľa** z radov žiakov predstavovali **2,16 €** (oproti roku 2010 je to nárast o 0,05 €). Finančné náklady **na nákup knižničného fondu na 1 potenciálneho používateľa** z radov žiakov predstavovali **1,22 €** (oproti roku 2010 je to nárast o 0,06 €).

Ak zoberieme do úvahy, že časť uvedených finančných prostriedkov na nákup knižničného fondu tvorili finančné prostriedky z viackrát spomínaného rozvojového projektu MŠVVaŠ SR *Elektronizácia a revitalizácia školských knižníc 2011* a že až **883 školských knižníc** z celkového počtu 1 945 **nevyčlenilo žiadne finančné prostriedky** na činnosť svojich školských knižníc, dá sa predpokladať, že len minimum zriaďovateľov školských knižníc vo svojich rozpočtoch na školské knižnice vyčlenilo na 1 žiaka 1,70 – 3,30 €, ktoré odporúča *Model školskej knižnice*. Zdá sa, že zlá ekonomická situácia v spoločnosti sa dotkla aj školských knižníc, ktoré už v rokoch 2009 – 2010 vykazovali miernu zhodu medzi odporúčaným objemom finančných prostriedkov podľa *Modelu školskej knižnice* na nákup knižničného fondu pre potenciálnych používateľov z radov žiakov základných a stredných

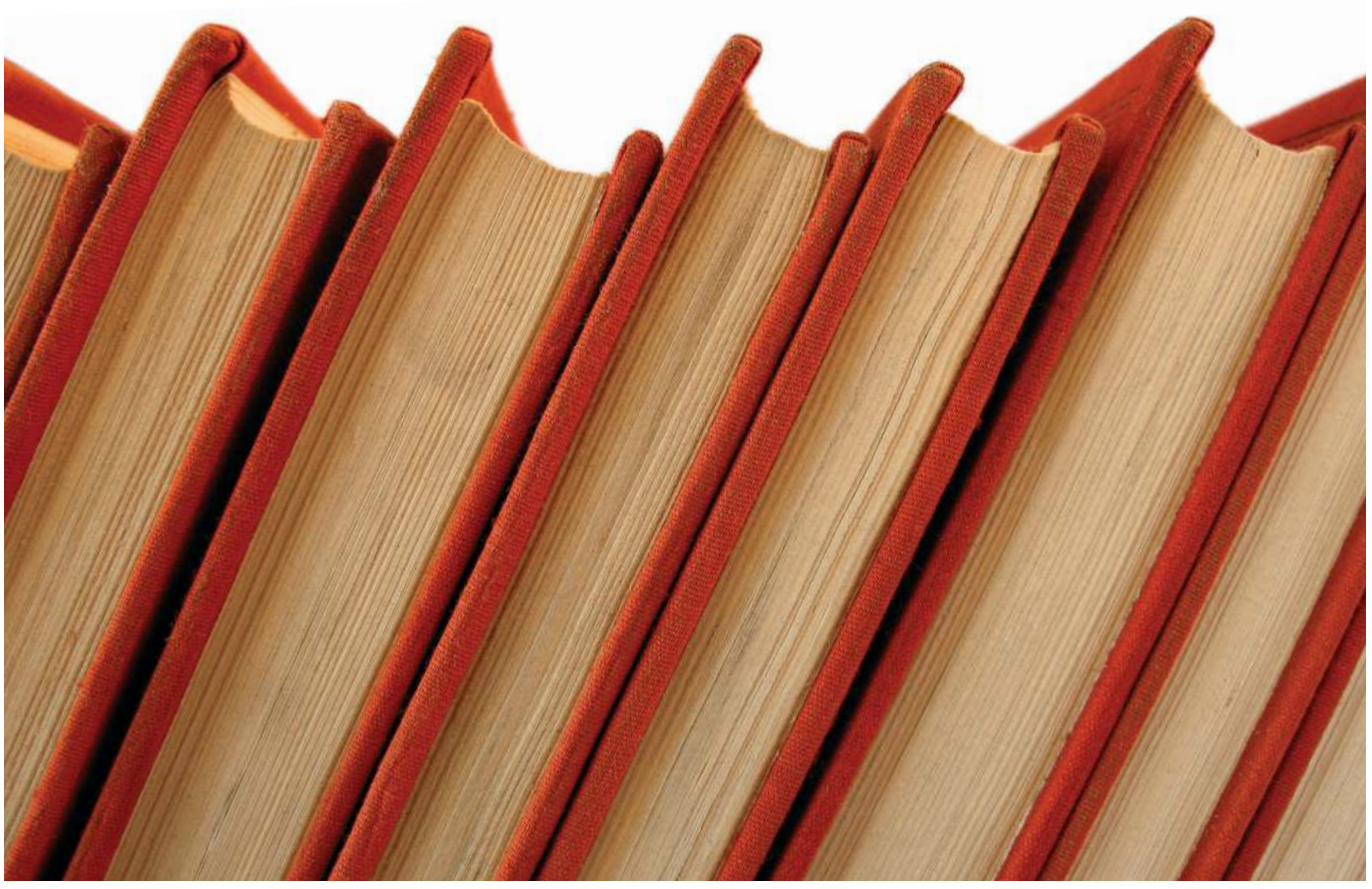

Tabuľka 9: Hospodárenie školských knižníc

Ukazovateľ		2010	2011	%
Finančné náklady na činnosť školských knižníc		1 094 446	1 232 572	112,62
- z toho	mzdové náklady	351 646	341 780	97,19
	nákup knižničného fondu	597 864	694 691	116,20

škôl a reálnym objemom finančných prostriedkov.

Metodické centrum Slovenskej pedagogickej knižnice pre školské knižnice **zastupuje len jeden zamestnanec**, a to ústredná metodička pre školské knižnice.

▶ Pozri tabuľku 9 a graf 9.

Graf 9: Hospodárenie školských knižníc

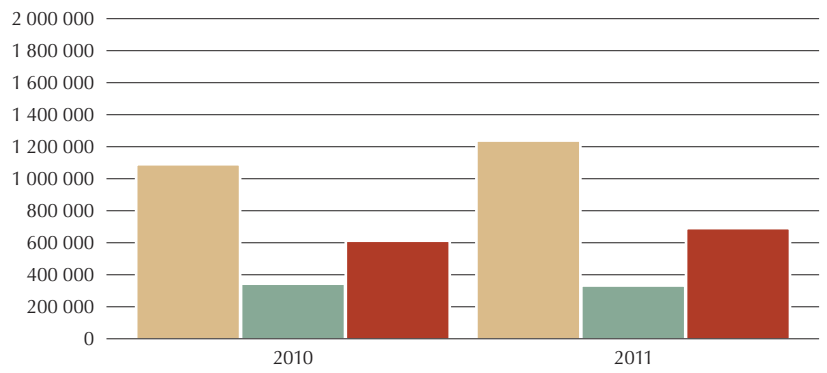

Legenda: finančné náklady na činnosť školských knižníc, mzdové náklady, nákup knižničného fondu.

3. Opatrenia, ktoré sa uskutočnili s cieľom skvalitniť úroveň zabezpečenia činnosti a prevádzky školských knižníc v základných a stredných školách

1. Zapracovanie odporúčania zriaďovateľom školských knižníc zabezpečovať vhodné podmienky na činnosť a prevádzku školských knižníc v súlade s ustanoveniami § 12 a 13 zákona o knižniciach, § 2 zákona č. 597/2003 Z. z. o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení v znení neskorších predpisov a článku 5 smernice o činnosti školských knižníc prostredníctvom pedagogicko-organizačných pokynov.
   Zodpovední: sekcia regionálneho školstva MŠVVaŠ SR, Slovenská pedagogická knižnica.
   Termín: január – máj 2012.

2. Spolupráca s krajskými školskými úradmi, s Ústavom informácií a prognóz školstva, so Školským výpočtovým strediskom v Banskej Bystrici a s metodickým centrom Slovenskej pedagogickej knižnice pre školské knižnice pri zbere dát a spracovaní údajov o školských knižniciach v rámci štátneho štatistického výkazu o školskej a akademickej knižnici *Škol (MŠVVŠ SR) 10 – 01* za rok 2011.
   Zodpovední: krajské školské úrady, Ústav informácií a prognóz školstva, Školské výpočtové stredisko v Banskej Bystrici, Slovenská pedagogická knižnica.
   Termín: január – marec 2012.

3. Zorganizovanie odborného seminára zameraného na elektronizáciu školských knižníc.
   Zodpovedná: Slovenská pedagogická knižnica.
   Termín: marec 2012.

4. Zorganizovanie 6. medzinárodnej konferencie *Školské knižnice ako informačné a kultúrne centrá škôl*.
   Zodpovedná: Slovenská pedagogická knižnica.
   Termín: máj 2012.

5. Vydanie zborníka v elektronickej forme zo 6. medzinárodnej konferencie *Školské knižnice ako informačné a kultúrne centrá škôl*.
   Zodpovedná: Slovenská pedagogická knižnica.
   Termín: jún 2012.

4. Návrh opatrení na skvalitnenie úrovne zabezpečenia činnosti a prevádzky školských knižníc v základných a stredných školách

1. Propagovať ponuku aktualizačného vzdelávania školských knihovníkov formou akreditovaného vzdelávacieho programu *Práca v školskej knižnici*.
   Zodpovedné: Metodicko-pedagogické centrum.
   Termín: priebežne.

2. Vypracovať program kontinuálneho špecializačného vzdelávania pre školských knihovníkov a predložiť ho na akreditáciu.
   Zodpovedné: Metodicko-pedagogické centrum.
   Termín: druhý polrok 2012.

3. V úzkej spolupráci s Ústavom informácií a prognóz školstva, so Školským výpočtovým strediskom v Banskej Bystrici a s metodickým centrom Slovenskej pedagogickej knižnice pre školské knižnice pri zbere dát a spracovaní údajov o školských knižniciach v rámci *Programu štátnych štatistických zisťovaní na roky 2012 až 2014* zvýšiť relevantnosť zisťovaných štatistických údajov.
   Zodpovední: krajské školské úrady, Ústav informácií a prognóz školstva, Školské výpočtové stredisko v Banskej Bystrici, Slovenská pedagogická knižnica.
   Termín: september – december 2012.

4. Pripraviť a realizovať celoslovenský projekt *Záložka do knihy spája slovenské školy*.
   Zodpovedná: Slovenská pedagogická knižnica.
   Termín: september – november 2012.

5. Pripraviť a realizovať 8. ročník *Súťaže o najzaujímavejšie podujatie školskej knižnice* k Medzinárodnému dňu školských knižníc.
   Zodpovedná: Slovenská pedagogická knižnica.
   Termín: september – november 2012.

6. Využívať viaczdrojové financovanie činnosti a prevádzky školských knižníc s cieľom zvýšiť efektívnosť knižničných činností, kvalitu a rozsah poskytovania knižnično-informačných služieb, rozvíjať čitateľskú gramotnosť a realizovať informačnú výchovu žiakov základných a stredných škôl.
   Zodpovední: zriaďovatelia základných a stredných škôl, zriaďovatelia školských knižníc, školskí knihovníci.

Záver

Na základe analýzy vybraných štatistických ukazovateľov za rok 2011 môžeme konštatovať, že školské knižnice ako súčasti škôl sa usilovali v čo najväčšej miere plniť svoju informačnú, vzdelávaciu, kultúrnu i voľnočasovú funkciu. Kvalitnejšie a úplnejšie poskytovanie knižnično-informačných služieb všetkým členom školských komunít, podpora efektívneho využívania rôznorodých informačných zdrojov a informácií, sprístupnenie vonkajších referenčných a plnotextových databáz, rozvoj čitateľskej gramotnosti a rozvoj informačných schopností, zručností a návykov žiakov dokazuje predovšetkým nárast počtu audiovizuálnych a elektronických dokumentov, nárast počtu automatizovane spracovaných knižničných jednotiek, nárast počtu absenčných a prezenčných výpožičiek, nárast počtu vzdelávacích a kultúrno-spoločenských podujatí, nárast počtu akcií informačnej výchovy, nárast počtu počítačov, nárast počtu pripojení na školský internet a nárast počtu automatizovaných knižnično-informačných systémov.

Okrem pozitívnych zistení analýza na druhej strane prináša aj negatívne fakty, ktoré sú buď výsledkom slabých stránok zriaďovateľov školských knižníc, alebo samotných školských knihovníkov. Ako príklad slabej stránky zriaďovateľov školských knižníc možno uviesť nevyčlenenie žiadnych finančných prostriedkov na činnosť svojich školských knižníc alebo nízky objem finančných prostriedkov na činnosť školských knižníc a z toho plynúce buď alarmujúco nízke mzdové ohodnotenie práce školských knihovníkov, alebo dokonca žiadne mzdové ohodnotenie ich práce. Na druhej strane slabou stránkou školských knihovníkov je ich nezáujem o zvýšenie odbornosti, nedostatočná počítačová gramotnosť a nesystematické vedenie povinných evidencií. Osobitne treba zdôrazniť, že školské knižnice reálne dosiahli za sledované obdobie oveľa pozitívnejšie výsledky, ako vykázali vo svojich štatistických výkazoch.

Ukázalo sa, že len na základe precízneho zberu štatistických údajov štatistikmi zo všetkých krajských školských úradov, dodatočnou kontrolou štatistických údajov a ich regulárnym spracovaním zástupcami Ústavu informácií a prognóz školstva a vzájomnou spoluprácou s metodickým centrom Slovenskej pedagogickej knižnice pre školské knižnice sa v budúcnosti môžu získať relevantné údaje o školských knižniciach.

Vypracovala Mgr. Rozália CENIGOVÁ, ústredná metodička pre školské knižnice (jún 2012)

Ilustračné foto stock.xchng

Linka detskej istoty – partner škôl

PROGRAM CHIPS

Atmosféra a vzťahy v školskom prostredí patria k rozhodujúcim prvkom úspešnej práce žiakov. Program rozvoja vrstovníckych vzťahov, ktorý umožňuje deťom aktívne ovplyvňovať atmosféru školy, pomáha zvyšovať ich kompetencie, aby si vedeli vyriešiť aj vážnejšie problémy vlastnými silami.

O čom je program CHIPS

Je to program, ktorý pripomína umenie počúvať aj v zrýchlenom tempe sveta nových technológií, nezostať emočne chladným, nevšímavým v prostredí, kde prevláda rivalita nad spoluprácou. Je to program pre deti a mládež, ktoré majú právo aj povinnosť učiť sa preberať zodpovednosť za svoje rozhodnutia.

Skúsenosti z pilotného projektu nabádali na rozširovanie dobrej veci, otázka bola len, ako na to. Odborníci z centier pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie (CPPPaP) situáciu v školách väčšinou dobre poznajú, často problémy detí riešia, mnohí majú so školami vytvorený blízky vzťah. Práve oni sú vhodní úlohu šíriteľa programu a školiteľa na školách úspešne zvládnuť. Oslovili sme preto pracovníkov CPPPaP s ponukou programu prevencie sociálnopatologických javov, ktorý je založený na prirodzenej ľudskej vlastnosti navzájom si pomáhať.

Medzinárodný projekt

Názov programu CHIPS je vytvorený z anglického názvu ChildLine in Partnership with Schools a hovorí o partnerstve detskej telefonickej linky so školami. Roku 2006 Linka detskej istoty pri Slovenskom výbore pre UNICEF sa spojila s kolegami z Česka a Poľska v dvojročnom medzinárodnom pilotnom projekte pod vedením britskej ChildLine – telefonickej linky pre deti, ktorá tento program vytvorila. V Anglicku sa štátne aj neziskové inštitúcie zaoberajú systémovou ochranou detí už viac ako sto rokov. ChildLine, ktorá deťom pomáha od roku 1986, bola pre našu Linku detskej istoty vzorom aj pri jej vzniku.

Presvedčil nás úspech

Presvedčili nás britské skúsenosti s CHIPS, pretože v Británii sa tento program rozšíril od roku 1998 do približne 800 škôl a mládežníckych organizácií. Tento počet hovorí o reálnom úspechu, nie je len o teoretických predpokladoch.

CHIPS – program rozvoja vrstovníckych vzťahov – umožňuje deťom aktívne ovplyvňovať atmosféru školy, v ktorej prežívajú počas detstva značnú časť dňa. Pomáha vytvoriť priaznivé a bezpečné prostredie pri ich vzdelávaní a vytváraní sociálnych väzieb.

Hlavní aktéri – deti

Jedinečnosť projektu spočíva v tom, že každá škola – a hlavnými aktérmi sú v nej deti – si sama určí, ktoré problémy chce riešiť (šikanovanie, bezpečné prestávky, dosahovanie lepších študijných výsledkov). Tiež si určí rýchlosť a spôsob, aký deťom vyhovuje, aby bol pre nich účinný. Deti sa pri tom naučia rozlišovať, ktorý problém môžu riešiť samy a s čím je lepšie obrátiť sa na dospelých – bezprostredne v škole na vedúcich učiteľov CHIPS, na pracovníkov CPPPaP alebo na číslo 116 111, za ktorým je Linka detskej istoty. Deťom je k dispozícii vo dne v noci zadarmo z každého kúta Slovenska. Pracovníci linky podľa potreby sprostredkujú pomoc ďalších odborníkov aj v rámci regiónov (sociálnych poradcov, právnikov, lekárov, psychológov...).

Volanie o pomoc

Nielen vnútorné vzťahy medzi žiakmi a učiteľmi alebo medzi vrstovníkmi vytvárajú prostredie školy, jej atmosféru ovplyvňujú aj problémy, ktoré si nesú deti zo svojich domovov. Dieťa sa často vyrovnáva s rôznymi situáciami samo, čo sa môže prejavovať agresivitou, šikanovaním, zlyhávaním v školských výkonoch. Tieto prejavy sú mnohokrát len volaním o pomoc. Deti niekedy nevedia alebo nechcú vypovedať o svojich problémoch. Nevedia formulovať svoje požiadavky. A niekedy práve my dospelí odmietneme dieťa vypočuť a ono sa viac nepokúsi...

Akékoľvek problémy, i zdanlivé maličkosti, ktoré môžu byť pre niekoho utrpením, by sa mali deti učiť a naučiť riešiť v prvom rade vlastnými silami aj s pomocou vrstovníkov, ktorí sú na to školení.

Prevencia sociálnopatologických javov

Hlavný dôraz je kladený na prevenciu šikanovania a ostatných sociálnopatologických javov v prostredí školského kolektívu. Program vychádza zo skúseností, ktoré ukazujú, že mladí ľudia sa skôr zdôveria so svojimi problémami vrstovníkom než nadriadenej autorite, voči ktorej môžu mať zábrany. Pomoc spolužiakov je pre nich prijateľnejšia než rady zo strany dospelých. Program pomáha nielen tým, ktorí o podporu požiadajú, ale i podporovateľom v ich osobnostnom raste, v získavaní hodnotných životných skúseností.

Program na podporu vrstovníckych vzťahov nie je o poradenstve alebo o tom, či hovoriť druhým, čo majú robiť. Je najmä o prijatí, počúvaní, podpore, a pokiaľ je to nevyhnutné, ponúka ďalšie možnosti pomoci.

Ako sa zapojiť do programu

Ako to prebieha, keď sa škola rozhodne vstúpiť do programu vrstovníckej podpory? V procese rozhodovania môže škola osloviť Linku detskej istoty, kde dostane informácie, ktoré môžu rozhodovanie uľahčiť. Keď sa odhodlá na vstup, kvôli úspešnému zavedeniu programu je žiaduca spolupráca s príslušným CPPPaP. Pracovníci CPPPaP, ktorí sú školiteľmi, by mali byť o programe CHIPS informovaní a riadne v ňom preškolení.

Školy v obvodoch Bratislava III, Bratislava IV a Bratislava V a v okresoch Nitra, Nové Zámky, Levice túto možnosť prostredníctvom CPPPaP vo svojich okresoch už využili alebo využívajú. Spolupracujeme aj s CPPPaP v okrese Topoľčany, pripravuje sa Liptovský Mikuláš a Trebišov. Podľa záujmu škôl plánujeme osloviť ďalšie CPPPaP s ponukou na spoluprácu.

V Bratislave sa v novembri 2011 konala pod záštitou ministra školstva konferencia vrstovníckych podporovateľov. CHIPS-áci zo zapojených škôl tak mali možnosť stretnúť sa a vzájomne si vymeniť svoje skúsenosti, rovnako aj ich učitelia. Naše doterajšie skúsenosti, ktoré sa zhodujú s britskými, hovoria, že program je úspešný tam, kde dostáva podporu vedenia školy a učiteľov. Tým, že je otvorený aj vo svojej forme, aj v obsahu, umožňuje uplatniť tvorivosť a program ušiť každej škole na mieru.

A ako to prebieha, keď o program prejavia záujem deti? Ak v sebe cítia ochotu pomáhať a chcú sa stať podporovateľmi, prihlásia sa ako záujemcovia vo svojej škole.

Skupina 10 – 14 detí z danej školy potom prejde tréningom, ktorý je zameraný predovšetkým na to, aby pochopili, čo je úlohou podporovateľa, dozvedia sa viac o komunikácii, pozornom počúvaní, prečo a kedy zachovať mlčanlivosť a prečo, kedy a ako ju porušiť. Úlohou detí je vypočuť si o probléme a pomôcť ho riešiť. Ak je nad ich sily, môžu požiadať o pomoc vedúceho učiteľa CHIPS v škole. Je ním obyčajne pedagóg, ktorý je súčasne garantom projektu. Môže ním byť aj školský psychológ alebo výchovný poradca.

Je vítané, keď sú s projektom oboznámení všetci pracovníci školy, veď s deťmi komunikuje aj vrátnik, školník, panie kuchárky či upratovačky... Všetci dávame vzor správania.

Čo treba mať na zreteli

„Ako podporovateľ som len sprievodca, ktorý prejavuje záujem a pomáha, aby si deti vedeli problém riešiť a vyriešiť samy. Môžem sa pokúsiť pomôcť ako priateľ, nemôžem fungovať ako poradca."

V škole sa učíme predovšetkým čítať, písať, narábať s mnohými informáciami. Obsah školskej reformy by bolo vhodné rozšíriť o komunikačné zručnosti a skúsenosti, ktoré vedú k zvýšeniu osobnostnej zrelosti. Veď spokojnosť v živote určuje najmä kvalita vzťahov a schopnosť zaujať vyrovnaný postoj k situáciám, ktoré prináša každodenný život.

Atmosféra v škole

Obsah školení a následná prax učí deti vedieť počúvať. Tým napomáha vytvárať dobrú atmosféru medzi deťmi, ale aj vo vzťahu deti – učiteľ. Je dobrou školou pre život, aby deti raz ako dospelí sami vedeli ísť za svojím cieľom ohľaduplným spôsobom, boli schopní sa samostatne rozhodovať, kriticky myslieť, nebáť sa nielen mať vlastný názor, ale ho vedieť aj vysloviť.

Priateľská atmosféra v škole založená na vzájomnej úcte medzi členmi školského kolektívu určite vytvorí lepšie podmienky na vzdelávanie detí aj pre učiteľov, ktorí ich týmto procesom sprevádzajú.

Mgr. Ľudmila VÁCLAVOVÁ,
koordinátorka CHIPS pre Slovensko,
Linka detskej istoty pri SV pre UNICEF
ludka@unicef.sk
www.unicef.sk/sk/ldi/chips/

Ilustračné foto stock.xchng